Na osnovu člana 67. stav 1. Zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja („Službeni glasnik RS”, br. 88/17, 27/18 – dr. zakon i 10/19),

Ministar prosvete, nauke i tehnološkog razvoja donosi

PRAVILNIK

o planu i programu nastave i učenja za osnovno muzičko obrazovanje i vaspitanje

(Сл. Гласник РС –Просветни гласник број: 5 од 27.05.2019.

Član 1.

Ovim pravilnikom utvrđuje se plan i program nastave i učenja za osnovno muzičko obrazovanje i vaspitanje.

Član 2.

Osnovno muzičko obrazovanje i vaspitanje ostvaruje se u trajanju od šest godina i četiri godine u zavisnosti od vrste instrumenta, u dva obrazovna ciklusa.

Škola može da organizuje program nastave i učenja za pripremni razred, za učenike mlađeg uzrasta.

Učenik koji se ističe sposobnostima i znanjem može da stekne osnovno muzičko obrazovanje i vaspitanje u roku kraćem od propisanog planom i programom nastave i učenja.

Plan i program nastave i učenja za osnovno muzičko obrazovanje i vaspitanje, sa programom nastave i učenja za pripremni razred, odštampan je uz ovaj pravilnik i čini njegov sastavni deo.

Član 3.

U I razred osnovne muzičke škole za instrumente: violina, viola, violončelo, gitara, tambura E-prim, tambura A-bas prim, mandolina, harfa (pedalna i nepedalna), klavir, harmonika, flauta, može da se upiše učenik od 9 godina i mlađi.

U I razred osnovne muzičke škole za instrumente: oboa, klarinet, saksofon, fagot, horna, truba, trombon, tuba, tradicionalne instrumente, orgulje, udaraljke i kontrabas, može da se upiše učenik od 11 godina i mlađi.

U I razred osnovne muzičke škole za solo pevanje, može da se upiše: za ženske glasove – učenik od 13 godina i stariji, a za muške glasove – učenik od 16 godina i stariji.

U I razred osnovne muzičke škole za srpsko tradicionalno pevanje i sviranje može da se upiše učenik od 10 godina i stariji.

U I razred osnovne muzičke škole može da se upiše i učenik stariji nego što je propisano st. 1–4. ovog člana, ukoliko na prijemnom ispitu ispolji izuzetne muzičke sposobnosti.

Član 4.

Program nastave i učenja u osnovnoj muzičkoj školi izvodi se individualno (nastava instrumenta i pevanja) i grupno (nastava solfeđa, teorije muzike, grupnog pevanja, grupnog sviranja orkestra, hora i kamerne muzike).

Grupa u programu nastave i učenja za pripremni razred može da ima od 12–16 učenika.

Grupa u programu nastave i učenja za predmete: Solfeđo i Teorije muzike može da ima od 7–12 učenika, Orkestar od 12–30 učenika i Hor do 50 učenika. Kada škola nije u mogućnosti da formira hor/orkestar onda formira kamerni ansambl u grupi do 12 učenika.

Grupa u programu nastave i učenja za predmete: Grupno sviranje i Grupno pevanje na odseku za Srpsko tradicionalno pevanje i sviranje može da ima od 2–8 učenika.

Član 5.

U prvom ciklusu šestogodišnjeg i četvorogodišnjeg osnovnog muzičkog obrazovanja i vaspitanja čas individualne nastave i grupnog pevanja traje 30 minuta. Čas uporednog klavira za učenike solo pevanja i srpskog tradicionalnog pevanja traje 45 minuta.

U drugom ciklusu časovi grupne nastave i svi ostali časovi individualne nastave traju 45 minuta.

Član 6.

Program nastave i učenja u osnovnoj muzičkoj školi prilagođava se učenicima sa smetnjama i invaliditetom, putem sprovođenjem mera individualizacije (prilagođavanjem prostora i uslova, metoda rada, didaktičkog materijala, načina davanja instrukcije i dr., kao i izmenama sadržaja aktivnosti, sadržaja učenja i ishoda obrazovanja i vaspitanja), odnosno pripremom individualnog obrazovnog plana, u skladu sa pravilnikom kojim se propisuju bliža uputstvima za ostvarivanje prava na individualni obrazovni plan, njegovu primenu i vrednovanje.

Član 7.

Ovaj pravilnik stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u „Službenom glasniku Republike Srbije – Prosvetnom glasniku”, a primenjivaće se na učenike koji upisuju prvi razred osnovnog muzičkog obrazovanja i vaspitanja počev od školske 2019/2020. godine.

Broj 110-00-91/2019-04

U Beogradu, 25. aprila 2019. godine

Ministar,

Mladen Šarčević, s.r.

PLAN I PROGRAM NASTAVE I UČENjA ZA OSNOVNO MUZIČKO OBRAZOVANjE I VASPITANjE

PLAN NASTAVE I UČENjA ZA OSNOVNO MUZIČKO OBRAZOVANjE I VASPITANjE

NASTAVNI ODSECI

A. OBAVEZNI

1. Odsek za klasičnu muziku

2. Odsek za srpsko tradicionalno pevanje i sviranje

B. IZBORNI

1. Odsek za ranu muziku*

2. Odsek za džez muziku*

A. OBAVEZNI ODSECI

ODSEK ZA KLASIČNU MUZIKU – ŠESTOGODIŠNjE OBRAZOVANjE I VASPITANjE

NAZIV PREDMETA	Prvi ciklus			Drugi ciklus		
	I razred	II razred	III razred	IV	V razred	VI

							razred				razred	
	Fond časova											
	ned.	god.	ned.	god.	ned.	god.	ned.	god.	ned.	god.	ned.	god.
Instrument	2	70	2	70	2	70	2	70	2	70	2	66
Solfeđo	2	70	2	70	2	70	2	70	2	70	2	66
Teorija muzike	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	33
Orkestar, hor, kamerna muzika	-	-	-	-	-	-	2	70	2	70	2	66
SVEGA	4	140	4	140	4	140	6	120	6	120	7	231

ODSEK ZA KLASIČNU MUZIKU – ČETVOROGODIŠNjE OBRAZOVANjE I VASPITANjE

NAZIV PREDMETA	Prvi ciklus				Drugi ciklus			
	I razred		II razred		III razred		IV razred	
	Fond časova							
	ned.	god.	ned.	god.	ned.	god.	ned.	god.
Instrument	2	70	2	70	2	70	2	66
Solfeđo	2	70	2	70	2	70	2	66
Teorija muzike	-	-	-	-	-	-	1	33
Orkestar, hor, kamerna muzika	-	-	-	-	2	70	2	66
SVEGA	4	140	4	140	6	210	7	231

NAZIV PREDMETA	Prvi ciklus				Drugi ciklus			
	I razred		II razred		III razred		IV razred	
	Fond časova							
	ned.	god.	ned.	god.	ned.	god.	ned.	god.
Solo pevanje	2	70	2	70	2	70	2	66
Solfeđo	2	70	2	70	2	70	2	66
Teorija muzike	-	-	-	-	-	-	1	33
Uporedni klavir	1	35	1	35	1	35	1	33
SVEGA	5	175	5	175	5	175	6	198

ODSEK ZA SRPSKO TRADICIONALNO PEVANjE I SVIRANjE – ČETVOROGODIŠNjE OBRAZOVANjE I VASPITANjE

SRPSKO TRADICIONALNO PEVANjE

NAZIV PREDMETA	Prvi ciklus				Drugi ciklus			
	I razred		II razred		III razred		IV razred	
	Fond časova							
	ned.	god.	ned.	god.	ned.	god.	ned.	god.

Instrument	1	35	1	35	1	35	1	33
Grupno pevanje	1	35	1	35	1	35	1	33
Solfeđo	2	70	2	70	2	70	2	66
Teorija muzike	-	-	-	-	-	-	1	33
Uporedni klavir	1	35	1	35	1	35	1	33
SVEGA	5	175	5	175	5	175	6	198

* Nastava instrumenata i pevanja na Odseku za ranu muziku i Odseku za džez muziku organizovana je tako da učenici koji se opredele za te odseke imaju po dva časa nastave obaveznog instrumenta na Odseku za klasičnu muziku i još jedan čas instrumenta za koji se opredele na Odseku za ranu muziku i Odseku za džez muziku.

SRPSKO TRADICIONALNO SVIRANjE

NAZIV PREDMETA	Prvi ciklus				Drugi ciklus			
	I razred		II razred		III razred		IV razred	
	Fond časova							
	ned.	god.	ned.	god.	ned.	god.	ned.	god.
Instrument	2	70	2	70	2	70	2	66
Grupno sviranje	-	-	-	-	1	35	1	33
Solfeđo	2	70	2	70	2	70	2	66
Teorija muzike	-	-	-	-	-	-	1	33
SVEGA	4	140	4	140	5	175	6	198

ORGANIZACIJA NASTAVE I UČENjA

A. OBAVEZNI ODSECI

1. ODSEK ZA KLASIČNU MUZIKU

U okviru šestogodišnjeg osnovnog muzičkog obrazovanja i vaspitanja izučavaju se sledeći instrumenti: violina, viola, violončelo, gitara, tambura E-prim, tambura A-bas prim, mandolina, harfa (pedalna i nepedalna), klavir, harmonika, flauta, oboa, klarinet, saksofon, fagot, horna, truba, trombon i udaraljke.

U okviru četvorogodišnjeg osnovnog muzičkog obrazovanja i vaspitanja izučavaju se: orgulje, solo pevanje, kontrabas i tuba.

Pored nastave instrumenta, odnosno pevanja, na Odseku za klasičnu muziku izučavaju se: solfeđo, teorija muzike, orkestar, hor, kamerna muzika i uporedni klavir.

2. ODSEK ZA SRPSKO TRADICIONALNO PEVANjE I SVIRANjE

Srpsko tradicionalno sviranje na narodnim instrumentima i srpsko tradicionalno pevanje izučava se u okviru četvorogodišnjeg osnovnog muzičkog obrazovanja i vaspitanja.

Izučavaju se žičani (gusle, različite vrste tambura...) i duvački instrumenti (frula, dvojnice, okarina, šupeljka, duduk, kaval, diple, gajde...).

B. IZBORNI ODSECI

Učenici izbornih odseka imaju po dva časa nastave obaveznog instrumenta na Odseku za klasičnu muziku i još jedan čas instrumenta za koji se opredele na Odseku za ranu muziku i Odseku za džez muziku.

1. ODSEK ZA RANU MUZIKU

Na Odseku za ranu muziku izučavaju se sledeći instrumenti: viela i renesansna violina, viola da gamba, lauta, istorijska harfa, čembalo, orgulje, blok flauta, traverzo flauta, šalmaj, krumhorn, kornamuza, dulcijan, cink, kornet, segbat i renesansno pevanje.

Na ovaj odsek upisuju se učenici koji to žele a pohađaju Odsek za klasičnu muziku. Učenici Odseka za klasičnu muziku upisuju se u poslednjoj godini učenja klasičnog instrumenta i to za: blok flautu/traverzo flautu, rano pevanje, šalmaj, krumhorn, kornamuzu, dulcijan, cink, kornet i segbat a za sve ostale instrumente u poslednje dve godine školovanja.

Prva godina učenja instrumenta/pevanja na Odseku za Ranu muziku predstavlja proširivanje muzičkog obrazovanja. Kako učenici koji uče neki od instrumenata već pohađaju ili su završili klasični odsek, čas prve godine učenja svih instrumenata i pevanja na Odseku za ranu muziku traje 45 minuta a ocenjivanje je brojčano.

2. ODSEK ZA DžEZ MUZIKU

Na Odseku za džez muziku izučavaju se sledeći instrumenti: kontrabas, bas gitara, gitara, klavir, saksofon, truba, trombon, bubnjevi i džez pevanje.

Na ovaj odsek upisuju se učenici koji to žele a već pohađaju Odsek za klasičnu muziku i to sledeće instrumente:

– kontrabas – učenici III i IV razreda kontrabasa;

– bas gitara – učenici III i IV razreda kontrabasa;

– gitara – učenici V i VI razreda gitare;

– klavir – učenici V i VI razreda klavira;

– saksofon – učenici V i VI razreda saksofona, flaute, oboe, klarineta ili fagota;

– truba – učenici V i VI razreda trube; trombon – učenici V i VI razreda trombona; bubnjevi – učenici V i VI razreda udaraljki;

– džez pevanje – učenici IV razreda solo pevanja, kao i učenici završnog razreda četvorogodišnjeg ili šestogodišnjeg osnovnog muzičkog obrazovanja i vaspitanja svih instrumenata.

Prva godina učenja instrumenta/pevanja na Odseku za Džez muziku predstavlja proširivanje muzičkog obrazovanja. Kako učenici koji uče neki od instrumenata već pohađaju ili su završili klasični odsek, čas prve godine učenja svih instrumenata i pevanja na Odseku za ranu muziku traje 45 minuta a ocenjivanje je brojčano.

ISPITI

U osnovnoj muzičkoj školi polažu se sledeći ispiti:

– prijemni;

– godišnji;

– razredni;

– popravni;

– završni;

– ispit za nivo znanja prvog ciklusa i

– ispit za nivo znanja osnovne muzičke škole.

Prijemni ispit polaže se pre upisa u I razred, po pravilu u junskom ili avgustovskom roku. Na prijemnom ispitu proverava se sluh, ritam i muzička memorija. Učenici koji su pohađali program pripremnog razreda, polažu prijemni ispit.

Godišnji ispit, odnosno završni ispit (za učenike završnih razreda) iz glavnog predmeta polažu učenici III, IV, V i VI razreda šestogodišnjeg – II, III i IV razreda četvorogodišnjeg osnovnog muzičkog obrazovanja i vaspitanja.

Godišnji ispit, odnosno završni ispit (za učenike završnih razreda) iz solfeđa polažu učenici III i VI razreda šestogodišnjeg i II i IV razreda četvorogodišnjeg osnovnog muzičkog obrazovanja i vaspitanja.

Završni ispit iz teorije muzike polažu učenici VI razreda šestogodišnjeg i IV razreda četvorogodišnjeg osnovnog muzičkog obrazovanja i vaspitanja.

Godišnji ispit, odnosno završni ispit (za učenike završnih razreda) iz uporednog klavira, polažu učenici II i IV razreda Solo pevanja.

Učenici koji na godišnjem ispitu osnovnog muzičkog obrazovanja i vaspitanja dobiju negativnu ocenu iz glavnog predmeta ponavljaju razred. Učenici koji na godišnjem ispitu dobiju negativnu ocenu iz nekog od ostalih predmeta polažu popravni ispit u avgustovskom roku.

Učenici razreda u kojima nema godišnjeg ispita ocenjuju se godišnjom ocenom. Vanredni učenici polažu godišnji ispit iz svih predmeta, u svim razredima.

Učenici koji ubrzano napreduju polažu godišnji ispit u tri ispitna roka, u januarskom, junskom i septembarskom ispitnom roku.

Razredni ispit polažu učenici koji, u toku školske godine, nisu pohađali više od trećine ukupnog broja časova, a utvrdi se da nisu savladali sadržaj nastavnog programa za taj razred. Učenici takođe polažu razredni ispit iz predmeta iz kojeg nije održano više od trećine časova utvrđenih nastavnim planom. Učenici koji dobiju negativnu ocenu na razrednom ispitu polažu popravni ispit u avgustovskom roku, a učenici završnog razreda u junskom i avgustovskom roku.

Popravni ispit polažu učenici sa nedovoljnom ocenom iz predmeta iz kojeg se ne polaže godišnji ispit i učenici sa nedovoljnom ocenom na godišnjem ispitu iz solfeđa, teorije muzike i uporednog klavira.

Učenici sa nedovoljnom ocenom na godišnjem ispitu iz glavnog predmeta ne mogu da polažu popravni ispit. Učenik koji ima do dve nedovoljne zaključene ocene polaže popravni ispit u avgustovskom roku, a učenik završnog razreda u junskom i avgustovskom roku.

SMOTRE

Smotre se organizuju u cilju provere znanja i napredovanja učenika u toku i na kraju školske godine prema nastavnom planu i programu odgovarajućeg odseka i predmeta i ostvaruju se na osnovu školskog programa.

Smotre i obavezni javni nastupi ne podležu konvencionalnom, numeričkom načinu ocenjivanja. Njihova svrha je da omoguće javni uvid u proces učenikovog razvoja i napretka, kao i da budu neophodan poligon za učeničko rano sticanje izvođačkog iskustva.

Školama se ostavlja mogućnost da u okvirima svojih školskih programa, propišu neki drugi vid ocenjivanja (usmeni ili pismeni komentar nastavnika ili grupe nastavnika, članova odgovarajuće komisije).

ORGANIZACIJA NASTAVE

1) Nastava glavnog predmeta – instrumenta, odnosno pevanja

– Tokom šestogodišnjeg (u I, II i III razredu) i četvorogodišnjeg (u I i II razredu) osnovnog muzičkog obrazovanja i vaspitanja, čas traje 30 minuta, a u svim ostalim razredima 45 minuta. Nastava glavnog predmeta i uporednog klavira je individualna u svim razredima.

– Čas uporednog klavira za solo pevanje i srpsko tradicionalno pevanje traje 45 minuta.

2) Nastava solfeđa i teorije muzike

– Časovi solfeđa i teorije muzike traju po 45 minuta.

3) Nastava orkestra, hora i kamerne muzike

– Nastava orkestra je obavezna za učenike IV, V i VI razreda violine, viole, violončela, tambure, mandoline, harmonike, flaute, oboe, klarineta, saksofona, fagota, horne, trube, trombona, udaraljki kao i za učenike III i IV razreda kontrabasa i tube. Pored standardnih orkestarskih sastava Škola može da formira i orkestre nestandardnih sastava u zavisnosti od zastupljenosti instrumenata po vrsti i godinama učenja.

– Učenici instrumenta koji ne sviraju u orkestru obavezni su da pohađaju nastavu hora.

– Nastava kamerne muzike organizuje se za učenike IV, V i VI razreda šestogodišnjeg, kao i za učenike III i IV razreda četvorogodišnjeg osnovnog muzičkog obrazovanja i vaspitanja u slučaju kada škola nije u mogućnosti da formira velike ansamble – hor i orkestar i u okviru dodatne nastave.

– Časovi orkestra, hora i kamerne muzike traju po 45 minuta. Za potrebe javne i kulturne delatnosti moguće je povećati fond časova iz ovih predmeta.

KLAVIRSKA SARADNjA – KOREPETICIJA

Časovi korepeticije u prvom ciklusu za gudačke, duvačke i udaračke instrumente traju 15 minuta nedeljno po učeniku.

Časovi korepeticije za gudačke, duvačke i udaračke instrumente u drugom ciklusu traju 30 minuta nedeljno po učeniku.

Učenici prvog ciklusa solo pevanja nastavu korepeticije imaju 30 minuta nedeljno po učeniku, a drugog ciklusa 45 minuta nedeljno po učeniku.

Nastavnik korepetitor drži učeniku nastavu u prisustvu njegovog nastavnika glavnog predmeta i samostalno kao pripremu za javni nastup.

KULTURNA I JAVNA DELATNOST

Kulturna i javna delatnost osnovne muzičke škole najuže je povezana sa njenom obrazovno-vaspitnom ulogom i čine je:

– organizovanje školskih i vanškolskih učeničkih javnih nastupa i koncerata (solisti, ansambli, orkestri i horovi);

– organizovanje koncerata gostujućih muzičkih umetnika;

– aktivnosti vezane za organizovanje učešća učenika na domaćim i međunarodnim muzičkim takmičenjima (za soliste, kamerne ansamble, orkestre i horove); smotrama, festivalima i sličnim manifestacijama, kao i za samostalno organizovanje ovakvih manifestacija;

– organizovanje raznih vrsta proslava, memorijala, razmena, gostovanja i sličnih manifestacija;

– organizovanje majstorskih kurseva istaknutih muzičkih pedagoga i izvođača;

– organizovanje studijskih putovanja;

– organizovanje medijskih promocija razne vrste;

– uspostavljanje raznih oblika saradnje sa domaćim i inostranim obrazovnim i kulturnim institucijama.

PROGRAM NASTAVE I UČENjA ZA OSNOVNO MUZIČKO OBRAZOVANjE I VASPITANjE

CILJEVI OSNOVNOG MUZIČKOG OBRAZOVANjA I VASPITANjA:

1. Razvijanje muzičkih sposobnosti – sluha, osećaja za ritam, muzičke memorije i muzičke fantazije;

2. Upoznavanje učenika sa građom, akustičkim svojstvima i izražajnim mogućnostima odabranog instrumenta/glasa;

3. Ovladavanje osnovnom tehnikom sviranja, odnosno vokalnom tehnikom na odabranom instrumentu/glasu;

4. Razvijanje veštine korišćenja različitih elemenata muzičke izražajnosti (tempa, ritma, metra, dinamike, agogike, artikulacije) u stilskom i emocionalnom oblikovanju kompozicija;

5. Sticanje iskustva javnog nastupanja – samostalnog i u ansamblu.

6. Razvijanje stvaralačkih sposobnosti, kritičkog mišljenja motivacije za učenje, sposobnosti za timski rad, sposobnosti samovrednovanja, samoinicijative i izražavanja svog mišljenja;

7. Razvijanje osećanja solidarnosti, razumevanja i konstruktivne saradnje sa drugima i negovanje drugarstva i prijateljstva;

8. Razvijanje ličnog i nacionalnog identiteta kroz očuvanje muzičke tradicije i kulture srpskog naroda i nacionalnih manjina, razvijanje interkulturalnosti, poštovanje i očuvanje nacionalne i svetske kulturne baštine;

9. Osposobljavanje za samostalno učenje i vežbanje.

10. Usvajanje pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.

PROGRAMI ORIJENTISANI NA ISHODE I PROCES UČENjA

Struktura programa svih nastavnih predmeta je koncipirana na isti način. Na početku se nalazi cilj nastave i učenja predmeta za nivo osnovnog obrazovanja i vaspitanja. U tabeli koja sledi, u prvoj koloni, definisani su predmetni ishodi za kraj razreda, u drugoj koloni date su oblasti i/ili teme, a u trećoj se nalaze predmetni sadržaji. Iza tabele nalaze se preporuke za ostvarivanja nastave i učenja konkretnog predmeta pod naslovom *Uputstvo za didaktičko-metodičko ostvarivanje programa*.

Na putu ostvarivanja cilja i ishoda ključna je uloga nastavnika koji dobija značajan prostor za slobodu izbora i povezivanje sadržaja, metoda nastave i učenja i aktivnosti učenika. Orijentacija na proces učenja i ishode briga je ne samo o rezultatima, već i načinu na koji se uči, odnosno kako se gradi i povezuje znanje u smislene celine, kako se razvija mreža pojmova i povezuje znanje sa praktičnom primenom.

Nastavni programi su nastavnicima polazna osnova i pedagoško polazište za razvijanje obrazovno-vaspitne prakse: za planiranje godišnjih i operativnih planova, neposrednu pripremu za rad kao i okvir za preispitivanje prakse razvijanja planova, ostvarivanja i vrednovanja nastave i učenja kroz sopstvena promišljanja i razgovor sa kolegama.

Preporuke za planiranje obrazovno-vaspitne prakse i praćenje napredovanja i ocenjivanje postignuća učenika

Obrazovno-vaspitna praksa je složena, promenljiva i ne može se do kraja i detaljno unapred predvideti. Ona se odvija kroz dinamičnu spregu međusobnih odnosa i različitih aktivnosti u socijalnom i fizičkom okruženju. Zato, umesto izraza realizovati program, bolje je reći da se na osnovu datog programa planira i ostvaruje nastava i učenje koje odgovara konkretnim potrebama učenika.

Praćenje napredovanja i ocenjivanje postignuća učenika je formativno i sumativno i realizuje se u skladu sa *Pravilnikom o ocenjivanju učenika u osnovnom obrazovanju i vaspitanju*. Potrebno je da nastavnik kontinuirano i na primeren način ukazuje učeniku na kvalitet njegovog postignuća tako što će povratna informacija biti prilagođena, dovoljno jasna i informativna kako bi imala ulogu podsticajne povratne informacije. Svaka aktivnost je dobra prilika za procenu napredovanja i davanje povratne informacije, a učenike treba osposobljavati i ohrabrivati da procenjuju sopstveni napredak u ostvarivanju ishoda predmeta, kao i napredak drugih učenika.

PROGRAM NASTAVE I UČENjA ZA PRIPREMNI RAZRED

Naziv predmeta	**SOLFEĐO – PRIPREMNI RAZRED**	
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Solfeđo u pripremnom razredu je da kod učenika razvije ljubav prema muzici, slobodu i sposobnost da se izraze kroz muziku, čime se stvara kvalitetna osnova za dalji nastavak bavljenja muzikom.	
Razred	**Pripremni**	
Godišnji fond časova	**70 časova**	
ISHODI		
Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– izvodi pokrete dok sluša dečije i narodne pesme i primere iz literature;	SLUŠANjE MUZIKE	Slušanje muzike uz pokret. Slušanje muzike uz crtanje.

– izrazi doživljaj muzike koju sluša crtanjem; – prepozna elemente muzičke pismenosti kroz jednostavne primere za slušanje; – prepozna različite instrumente i izvođačke sastave, i razliku između vokalne i instrumentalne muzike; – navede kompozitore čiju je muziku imao prilike da sluša i zavoli; – izvede brojalice, peva pesme po sluhu i pesme različitih žanrova; – peva po sluhu pesmice modele; – opiše svojim rečima doživljaj muzike u duru i molu; – opiše svojim rečima doživljaj muzike različitog žanra i karaktera; – piše note različitog trajanja i ključeve uz pomoć nastavnika; – prepozna i izvodi pesmice različitom dinamikom (jako i tiho); – prepozna i izvodi pesmice različitog tempa (sporo i brzo); – izvodi ritam uz pokret; – uoči razliku između dvodela i trodela;	IZVOĐENjE MUZIKE MELODIKA, RITAM I MUZIČKA PISMENOST	Elementi muzičke pismenosti (prepoznavanje kroz slušanje). Muzički Orfofv instrumenti, hor, orkestar i ansambli. Vokalna i instrumentalna muzika. Dela različitih muzičkih žanrova primereni uzrastu. Pevanje dečijih i narodnih pesmica primerenog sadržaja i karaktera, različitog tonskog roda i pesmica modela. Prepoznavanje durskog i molskog tonskog roda. Razvoj muzikalnosti. Muzička grafomotorika: pisanje notnih vrednosti u linijskom sistemu, pisanje violinskog i bas ključa. Osnovne oznake za dinamiku (forte, piano). Osnovne oznake za tempo (spor i brz). Prepoznavanje notnih trajanja u primeru. Pokret u funkciji ritma. Izvođenje ritmičke pratnje-Orfov instrumentarijum (bubnjići, zvečke, ...) i ručno izrađeni instrumenti. Opažanje i intoniranje tonova i motiva neutralnim slogom. Zapisivanje notnih trajanja:

– prati svoje pevanje uz pomoć ritmičkog instrumenta; – peva i prepozna zadate tonove i motive neutralnim slogom; – menja i dopunjava melodiju i ritam naučenih pesmica; – smišlja melodiju na tekst brojalice ili dečije pesmice; – pravi muzičke instrumente od različitih materijala; – pažljivo sluša i komentariše izvođenje muzike druga-drugarice. Javni nastupi: Javni čas – izvođenje naučenih pesmica	MUZIČKO STVARALAŠTVO MUZIČKI BONTON	četvrtine i osmine. Transponovanje pesmica po sluhu. Melodijske i ritmičke improvizacije. Improvizacija melodije na tekst brojalice ili dečije pesmice. Ritmička pratnja dečijim muzičkim instrumentima: zvečke, frulice, daire,... Slušanje i uvažavanje izvođača.

Ključni pojmovi sadržaja: slušanje, pokret, igra, improvizacija, melodija, ritam, muzički bonton

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANjE PROGRAMA

PRIPREMNI RAZRED

I. UVODNI DEO

Priroda same muzike ukazuje na stalno prožimanje svih oblasti i tematskih jedinica koje su predviđene nastavnim programom. Nijedna oblast ili tema ne može se izučavati izolovano u odnosu na druge i ne treba da bude sama sebi cilj.

Učenje muzike utiče na razvoj deteta koje voli muziku i ima trajnu potrebu za bavljenjem muzikom. Značajno je i za očuvanje i prenošenje kulturnog nasleđa, kao i za razvoj kreativnosti, muzičkog ukusa i kritičkog mišljenja.

Nastava je usmerena na ostvarivanje ishoda, pri čemu se daje prednost iskustvenom učenju i sticanju znanja i veština.

Ishodi predstavljaju muzičke, opažajne i saznajne aktivnosti učenika.

Sadržaji nastave pripremnog razreda su usmereni ka razvoju interesovanja i ljubavi prema muzici. Kod učenika treba razvijati duh zajedništva kroz zajedničko izvođenje i

komunikacijske veštine, u cilju prenošenja i razmene iskustava i znanja. U okviru svih muzičkih aktivnosti potrebno je obezbediti prijatnu atmosferu, i kod učenika potencirati osećanje sigurnosti i podrške. Najvažniji pokretač nastave treba da bude princip motivacije i inkluzivnosti u podsticanju maksimalnog učešća u muzičkom doživljaju, kao i razvijanju potencijala za muzičko izražavanje.

Muzika u funkciji zdravlja

Rana muzička edukacija stimuliše napredniji rad moždane funkcije i unapređuje kognitivne sposobnosti deteta**.** Muzika ima zadatak da podstiče i unapređuje različite vidove muzičkog razvoja deteta: opažajnog, pojmovnog, psihomotornog i vokalnog.

Muzička umetnost nam pruža mogućnost da izrazimo naše jedinstvene misli i osećanja. Muzika i druge umetnosti pružaju priliku za ljudsku kreativnost i samoizražavanje. Pozitivan efekat muzike u smislu opuštanja, podizanja pažnje, razvijanja memorije, emocionalnih i fizičkih reakcija/odgovora, kognitivne stimulacije je od neprocenjivog značaja.

II. PLANIRANjE NASTAVE I UČENjA

Planiranje nastave i učenja, obuhvata godišnji i operativni plan, kao i pripremu za čas. Godišnjim planom definisan je fond časova u toku školske godine. Operativni plan podrazumeva odabir i razradu ishoda na mesečnom nivou. S obzirom na dužinu trajanja časa (45 minuta za grupu), rad treba efikasno organizovati.

Kod najmlađih učenika nije lako duže zadržati pažnju, pa je raznovrstan i maštovit čas najbolji način za postizanje rezultata. Dakle, potrebno je da priprema za čas obuhvati raznovrsne oblasti – teme i sadržaje.

III. OSTVARIVANjE NASTAVE I UČENjA

Nastava u pripremnom razredu se sastoji iz nekoliko oblasti-tema: slušanje muzike, melodika, opažanje – intoniranje, muzičko stvaralaštvo, ritam i muzički bonton. Navedene oblasti su međusobno povezane i iako se posebno savladavaju, one čine neraskidivu sveobuhvatnu celinu.

SLUŠANjE MUZIKE

Aktivnim slušanjem muzike učenici opažaju elemente i oblike umetničkog dela, razlikuju instrumente i izvođačke sastave. Susret s umetničkim delom na taj način budi jedinstven doživljaj koji proširuje emotivnu spoznaju. Upoznajući muziku različitih vrsta, stilova i žanrova, učenik razvija slušne veštine potrebne za razumevanje muzičke umetnosti i umetnosti uopšte.

Slušanjem učenik prepoznaje muzički oblik – sličnost i različitost delova u kompoziciji. Ono znatno utiče na emocionalni, intelektualni i estetski razvoj učenika. Crtanjem i pokretom tokom slušanja muzike, učenici prenose misli i osećanja razvijajući kreativne osobine i muzičke sposobnosti. Slušanjem muzike podstiče se razvoj muzičkog ukusa i potrebe za muzikom i na taj način neguje se kvalitetna muzička publika.

MELODIKA

Izražajno i razgovetno pevanje vodi ka razvoju muzikalnosti i širenju opsega glasa, kao i radu na čistoj intonaciji. Pevaju se muzički modeli, pesme sa tekstom, melodije različitih žanrova, srpske narodne pesme, kao i pesme različitih nacionalnosti.

Posebnu pažnju potrebno je obratiti na razvoj muzikalnosti. Primeri se obrađuju po sluhu, naravno, uz pomoć nastavnika, i instrumentalnu pratnju.

U pripremnom razredu učenici na zadatim motivima prepoznaju smer kretanja melodije (naviše–naniže), skokove ili postupan pokret, dinamičke kontraste (tiho–jako), tempo (brzo–sporo), metričke razlike (dvodelni i trodelni metar).

Osim opažanjem, ove elemente učenici savladavaju i intoniranjem razvijajući pri tom i muzičku memoriju.

MUZIČKO STVARALAŠTVO

Muzičkim stvaralaštvom, učenici se u pripremnoj nastavi mogu baviti menjanjem melodijskih motiva, kao i preoblikovanjem melodije i ritma poznatih pesama kao i kreiranjem brojalica na zadati tekst. Time se stvaraju nove, jednostavne, jedinstvene kreativne melodijsko ritmičke celine.

Osim toga, učenici mogu improvizovati i na različitim melodijskim instrumentima ili na udaraljkama (Orfov instrumentarij ili ručno izrađeni instrumenti).

Aktivnosti muzičkog stvaralaštva mogu se sprovoditi individualno ili grupno. Muzičkim stvaralaštvom se podstiče sloboda izražavanja i oblikovanja ideja i osećanja, razvija kreativnost i inventivnost učenika, ali i nastavnika.

Didaktičko-muzička igra

Muzičke igre su idealno sredstvo spontanog usvajanja znanja i veština. Igra je detetu najdraža aktivnost. Ono kroz nju oseća zadovoljstvo i stiče prva saznanja. Kroz igru se podstiče ali i razvija prirodna radoznalost deteta, razvijaju se sposobnosti zapažanja i izražavanja-pamćenje, govor, mišljenje. J. A. Komensky naglašava važnost igre u predškolskom odgoju te ističe da će i škola deci biti privlačnija ako se bude učilo kroz igru.

Razvoj savremenih tehnologija

Informaciono komunikacione tehnologije imaju za cilj da prezentuju, poduče, osposobe, zainteresuju i motivišu učenike i nastavnike (korišćenjem asocijativnih slika, kvizova, video klipova, ukrštenih reči,...).

RITAM

Ritam se razvija kroz pokret i pevanje. Na taj način se podstiče aktivna nastava koja doprinosti većoj motivaciji i boljim rezultatima.

Učenik izražava svoj doživljaj muzike, prati pokretom pesme i kompozicije: pljeskanjem, lupkanjem, pucketanjem prstima, koračanjem,... te pri tom opaža i usvaja elemente ritma.

MUZIČKA PISMENOST

Savladavanjem osnovnih muzičkih elemenata pisanjem, crtanjem i bojenjem kod učenika se podstiče razvoj muzičke grafomotorike (pisanje nota na linijama i u prazninama, pisanje violinskog i bas ključa,...)

MUZIČKI BONTON

Odgovarajuće ponašanje na sceni i u publici je deo opšte kulture, pa je dužnost nastavnika da učenike vaspitno oblikuju kroz pravila ponašanja (muzički bonton) pri slušanju i izvođenju muzike. Učenike treba podsticati da pažljivo slušaju i komentarišu izvođenje druga-drugarice, kao i muzičkog dela, ali i da se adekvatno ponašaju na koncertima i javnim nastupima.

Pored kulture ponašanja, učenike treba uputiti i na kulturu odevanja, kako na sceni, tako i u publici.

IV. PRAĆENjE I VREDNOVANjE NASTAVE I UČENjA

U pripremnom razredu učenici se ne ocenjuju, ali je nastavnik u obavezi da vodi pedagošku dokumentaciju i zapažanja o učenicima.

Poseban izazov i uživanje za učenike predstavlja javni nastup pri čemu se prikazuje pređeni program.

A. OBAVEZNI ODSECI

1. ODSEK ZA KLASIČNU MUZIKU

1.1. ŠESTOGODIŠNjE MUZIČKO OBRAZOVANjE I VASPITANjE

GUDAČKI INSTRUMENTI
(violina, viola, violončelo)

Naziv predmeta	**VIOLINA**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Violina je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Prvi**
Godišnji fond	**70 časova**

časova		
ISHODI Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST**	**SADRŽAJI**
– opiše svojim rečima karakteristike violine i način dobijanja tona; – pravilno stoji i drži instrument i gudalo; – izvodi picikato i osnovne poteze gudalom; – samostalno postavlja prste leve ruke na hvatnik u prvoj poziciji na svim žicama; – izražajno peva a potom samostalno ili uz pratnju nastavnika svira kratke i lake pesmice po sluhu; – intonativno i ritmički pravilno kontroliše i čita notni tekst; – primeni osnovne elemente notne pismenosti u sviranju notnog teksta u violinskom ključu; – primeni što bogatiju muzičku fantaziju koju je razvio putem priče i igre sa nastavnikom u sviranju; – koristi različita muzička izražajna sredstva u zavisnosti od karaktera muzičkog primera uz pomoć nastavnika; – svira kratke kompozicije napamet, solo i uz pratnju klavira; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – ispolji samopouzdanje u toku javnog nastupa;	IZVOĐENjE MUZIKE	Karakteristike instrumenta. Način dobijanja tona. Postavka leve i desne ruke. **Tehnika desne ruke:** – kvalitet zvuka na praznim žicama; – držanje i vođenje gudala po jednoj žici; – prelazak sa žice na žicu; – osnovne dinamičke različitosti po jednoj žici; – raspodela gudala. Osnovni potezi: detaše, legato, markato (2 i 4 nota na jedno gudalo). **Tehnika leve ruke:** – postavka prve pozicije; – razlika stepena i polustepena; – prva pozicija, rasporedi prstiju (polustepen 2-3 i 1-2 prst); – postavka prstiju i upoređivanje polustepena u odnosu na susedne žice. Jednostavne vežbe za razvoj

– aktivno sluša časove i javne nastupe drugih đaka

– poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.

motorike prstiju leve ruke.

Muzički bonton.

Skale i trozvuci

Durske i molske skale sa trozvukom u jednoj oktavi.

LITERATURA

– A. S. Šaljman: *Biću violinista* (I sveska A)

– K. Tahtadžiev: *Violina 1*

– Fortunatov: *Mladi violinista* (I sveska)

– M. Garlickij, K. Rodionov, J. Utkin, K. Fortunatov: *Hrestomatija I–II razred*

– B. Ferara: *Škola za violinu*

– J. Jordanova: *Bukvar za male violiniste*

– Z. Memedović: *Učim da sviram violinu*

– D. Marković: *Početna škola za violinu, I sveska*

Obavezni minimum programa

– tri durske, odnosno molske skale sa trozvucima;

– dvadeset vežbica, etida;

– deset malih komada pesmica

Javni nastupi

– obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.

Program smotri

– Jedna jednooktavna skala sa trozvucima (kvintakord, sekstakord i kvartsekstakord);

– Jedna etida ili komad

– Jedan komad ili prvi stav končertina

Ključni pojmovi sadržaja: ton, intonacija, slušanje muzike, pevanje, picikato, sviranje, muzički bonton.

Naziv predmeta	**VIOLINA**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Violina je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Drugi**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI		
Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST**	**SADRŽAJI**
– izražajno peva i svira pesmice na violini; – intonativno i ritmički pravilno kontroliše i čita notni tekst; – primeni osnovne elemente notne pismenosti u sviranju zadatog notnog teksta u violinskom ključu; – primeni oznake za dinamiku i tempo; – prenese muzičku fantaziju koju je razvio u radu sa nastavnikom kroz sviranje;	IZVOĐENjE MUZIKE	Usavršavanje tehnike sviranja na violini. Tempo (andante, moderato, allegro, presto...). Dinamika (piano, mezzo piano, mezzoforte, forte, diminuendo, crescendo...). **Tehnika desne ruke:** – kvalitet zvuka kroz dinamičke promene; – dinamičko nijansiranje; – jasna raspodela gudala uz različite ritmičke jedinice; – mesto i količina gudala u odnosu

– samostalno svira kompozicije napamet, solo i uz pratnju klavira; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – pokaže samopouzdanje u toku javnog nastupa; – aktivno sluša časove i javne nastupe drugih đaka; – uz pomoć odraslih, koristi prednosti digitalizacije; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.	na vrstu poteza, dinamiku i tempo...; – povezivanje svih žica kroz poteze legata. Potezi: detaše, legato (4 i 8 nota na jedno gudalo), stakato, markato i martele. **Tehnika leve ruke:** – prva pozicija, svi rasporedi prstiju; – postavka prvog prsta uz pražić; – laka hromatika u prvoj poziciji; – glisanda do III pozicije na svim žicama; – postavka prstiju u odnosu na susedne žice kroz legato potez (priprema za jednostavne akorde). Vežbe za razvoj motorike prstiju leve ruke. Muzički bonton. **Skale i trozvuci** Durske i molske skale sa durskim ili molskim trozvukom kroz jednu ili dve oktave u prvoj poziciji. **LITERATURA** – Gregorijan: *Skale* – H. Šradik: *Škola violinske tehnike* (I sveska) – *„Izabrane etide*” različitih autora I–III razreda (izdanje Moskva,

„Muzika”)

– A. S. Šaljman: *Biću violinista* (*I sveska A*)

– K. Tahtadžiev: *Violina 2*

– Fortunatov: *Mladi violinista* (I sveska)

– M. Garlickij, K. Rodionov, J. Utkin, K. Fortunatov:

– *Hrestomatija I–II* razred i *II–III* razred

– B. Ferara: *Škola za violinu*

– J. Jordanova: *Bukvar za male violiniste*

– D. Marković: *Početna škola za violinu*, I i II sveska

Obavezni minimum programa

– četiri durske, odnosno molske jednooktavne ili dvooktavne skale sa trozvucima

– šest etida sa različitom problematikom

– četiri komada različitog karaktera

Javni nastupi

– obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.

Program smotri

– Jedna jednooktavna ili dvooktavna skala sa trozvucima;

– Jedna etida

– Dva komada različitog karaktera ili varijacije ili prvi stav koncerta (končertina)

Ključni pojmovi sadržaja: ton, intonacija, slušanje muzike, pevanje, picikato, sviranje, muzički bonton.

Naziv	**VIOLINA**

predmeta	
Cilj	**Cilj** nastave i učenja Violine je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Treći**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST**	**SADRŽAJI**
– svesno memoriše notni tekst; – kontroliše intonaciju i kvalitet tona pri promeni pozicija sa i bez glisanda; – prati intonaciju i koriguje se; – primenjuje oznake tempa, karaktera, dinamike i agogike; – koristi vibrato na dužim notama; – izvodi pravilno tehničke vežbe za promenu pozicije i pokretljivost uz pomoć nastavnika; – samostalno i svakodnevno vežba; – aktivno sluša časove i javne nastupe drugih đaka – uz pomoć odraslih, koristi prednosti digitalizacije; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje;	IZVOĐENjE MUZIKE	Muzička memorija – negovanje i razvijanje. Samostalno vežbanje – planiranje i procedure. Držanje instrumenta i gudala (kontrola) Kvalitet tona – ujednačenost u različitim pozicijama i u kombinaciji sa tehničkim zahtevima. Slušanje i intonacija. Usavršavanje tehnike sviranja na violini. Tempo (largo, vivaće, sforcando, glisando, ritenuto, aćelerando...). **Tehnika desne ruke**: – vođenje gudala na dve žice istovremeno, detaše; – uvod u akorde naniže na tri žice; – mesto i količina gudala u odnosu na vrstu poteza, dinamiku i tempo...

– prati muzičku frazu u toku javnog nastupa; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.	Potezi: detaše, legato (3, 4, 6, 8 nota na jedno gudalo), stakato, markato, martele, spikato. **Tehnika leve ruke:** – korišćenje bar dve različite pozicije bez prelaza; – početne vežbe vibrata; – hromatika; – prirodni flažoleti; – jednostavni dvozvuci sa korišćenjem jednog prsta i praznih žica; – jednostavni akordi na tri žice; Muzički bonton. **Skale i trozvuci** Durske i molske skale sa trozvucima (durski ili molski kvintakord i kvartsekstakord) u jednoj poziciji, kroz jednu ili dve oktave. **LITERATURA** – H. Šradik: *Škola violinske tehnike* (I sveska) – Gregorijan: *Skale* – A. S. Šaljman: *Biću violinista* (I sveska B) – K. Tahtadžiev: *Violina 2* – Fortunatov: *Mladi violinista* (I sveska) – M. Garlickij, K. Rodionov, J. Utkin, K. Fortunatov:

– *Hrestomatija II –III* razred

– B. Ferara: *Škola za violinu*

– T. Balašova – M. Keseljman: *Izabrane etide* (I sveska)

– *Izabrane etide* različitih autora I–III razreda (izdanje Moskva, „Muzika")

– Z. Bagirov: *Romansa*

– D. Kabalevski: *Klovnovi*

– *Varijacij*e (N. Baklanova, Komarovski, Hendl)

– A. Komarovski: *Končertino Ge-dur* (I stav)

– O. Riding: *Končertina ha-mol, Ge-dur* (I stav)

– P. Nikolić: *Končertino Gedur* (I stav)

Obavezni minimum programa

– četiri skale kroz dve oktave i razlaganja;

– šest etida sa različitom problematikom;

– četiri komada različitog karaktera.

Javni nastupi

– obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.

Ispitni program

– Jedna dvooktavna durska ili molska skala sa trozvucima (kvintakord i kvatsekstakord) sa ili bez promene pozicije;

– Jedna etida

– Dva komada različitog karaktera; ili varijacije; ili prvi stav koncerta (končertina)

Ključni pojmovi sadržaja: ton, intonacija, slušanje muzike, pevanje, picikato, sviranje, muzički bonton.

Naziv predmeta	**VIOLINA**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Violina je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Četvrti**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST**	**SADRŽAJI**
– samostalno čita složeniji muzički materijal; – brže memoriše duži notni tekst; – koristi metronom prilikom vežbanja; – štimuje se uz manju pomoć nastavnika; – primenjuje vibrato u sviranju; – kontroliše intonaciju i kvalitet tona pri promeni pozicija i koriguje se; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – prenese na publiku sopstveni emocionalni doživljaj kroz interpretaciju muzičkog dela (izražajno svira); – kritički vrednuje izvedene kompozicije u odnosu na tehničku pripremljenost i emocionalni uticaj;	IZVOĐENjE MUZIKE	Čitanje s lista. Metričko i ritmičko sviranje uz metronom. Slušanje i intonacija Razvijanje muzičke fantazije kroz odgovarajuću literaturu. Muzička memorija – negovanje i razvijanje. Zajedničko sviranje (nastavnik– učenik, učenik– učenik). Razvoj izvođačkog aparata. **Tehnika desne ruke:** – ujednačenost zvuka kroz različite poteze; – sviranje istovremeno na dve žice detaše i legato; – sviranje akorada na tri i četiri žice (naviše i naniže). Potezi: detaše, legato (3, 4, 6, 8, 9, 16 nota na jedno gudalo), stakato,

– aktivno sluša časove i javne nastupe drugih đaka u školi i van nje; – u zajedničkom sviranju primeni princip uzajamnog slušanja; – primeni različite načine rešavanja tehničkih i muzičkih zahteva prilikom samostalnog vežbanja i sviranja; – samostalno ili uz pomoć odraslih, koristi prednosti digitalizacije; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.	martele, spikato. **Tehnika leve ruke:** – korišćenje prve, druge treće i četvrte pozicije sa prelazima; – vibrato; – hromatske skale u prvoj poziciji; – razložene terce; – prirodni i veštački flažoleti; – jednostavni dvozvuci u prvoj poziciji (sekste, terce, kvarte); – jednostavni akordi na tri i četiri žice u prvoj poziciji. **Skale i trozvuci** Durske i molske skale (4, 8, 16 na jedno gudalo) sa različitim potezima, kroz dve oktave sa prelazima; Durski i molski trozvuci (kvintakord, sekstakord i kvartsekstakord - detaše i tri legato) kroz dve oktave sa prelazima; **LITERATURA** – H. Šradik: *Škola violinske tehnike* (I sveska) – Skale po izboru nastavnika – A. S. Šaljman: *Biću violinista* (II sveska) – K. Tahtadžiev: *Violina 3* – Fortunatov: *Mladi violinista* (II

sveska)

– M. Garlickij, K. Rodionov, J. Utkin, K. Fortunatov:

– *Hrestomatija III–IV razred*

– T. Balašova – M. Keseljman: *Izabrane etide* (II sveska)

– *Izabrane etide* različiti autori (II sveska), izdanje Moskva, „Muzika“

– J. Konjus: *Male etide duplih nota*

– Volfart: *60 etida, op. 45* Kajzer: *36 etida, op. 20* (I sveska)

– E. Dženkinson: *Igra*

– A. Janšinov: *Preslica*

– Đ. B. Pergolezi: *Arija*

– P. I. Čajkovski: *Stara pesma*

– Baklanova: *Sonatina Bedur*

– Z. Fibih: *Sonatina*

– A. Janšinov: *Končertino op. 35*

– Kihler: *Končertino u stilu Vivaldija, Dedur* (I ili II i III stav)

– A. Vivaldi: *Koncert Ge-dur* (I stav)

– F. Zajc: *Koncert br. 1, 2* (I stav)

Obavezni minimum programa

– četiri skale kroz dve oktave i razlaganja;

– osam etida sa različitom problematikom;

– četiri komada (ili tema sa varijacijama) različitog karaktera.

– prvi ili drugi i treći stav koncerta (ili končertina) jedan ili dva stava sonate

Javni nastupi

– obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.

Ispitni program

– Jedna dvooktavna durska ili molska skala sa prelazima sa durskim ili molskim trozvuci (kvintakord, sekstakord, kvartsekstakord) sa prelazima;

– Jedna etida

– Jedan komad; ili jedna etida različitog karaktera od predhodne

– Prvi ili drugi i treći stav koncerta (končertina); ili tema s varijacijama; ili jedan ili više stavova sonate.

Ključni pojmovi sadržaja: ton, intonacija, slušanje muzike, pevanje, picikato, sviranje, muzički bonton.

Naziv predmeta	**VIOLINA**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Violina je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja
Razred	**Peti**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST**	**SADRŽAJI**
– samostalno štimuje svoj instrument;	IZVOĐENjE MUZIKE	Čitanje s lista.
		Metričko i ritmičko sviranje.
– samostalno vežba i postupa po proceduri koja se primenjuje u sticanju tehnike leve i desne ruke;		Kvalitet tona – ujednačenost u različitim pozicijama i u kombinaciji sa tehničkim zahtevima.
– kontroliše intonaciju ritam i kvalitet tona pri promeni pozicija i koriguje se;		Slušanje, intonacija i štimovanje instrumenta.

– istražuje načine dobijanja čistog tona i poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike; – koristi znanja iz oblasti teorije muzike i istorije prilikom interpretacije muzičkog dela; – prenese na publiku sopstveni emocionalni doživljaj kroz interpretaciju muzičkog dela (izražajno svira); – ispolji kreativnost u ostvarenju muzičke fantazije i estetike; – kritički vrednuje izvedene kompozicije u odnosu na tehničku pripremljenost i emocionalni uticaj; – sviranjem u ansamblu primeni princip uzajamnog slušanja; – samostalno ili uz pomoć odraslih, koristi prednosti digitalizacije; – koristi prvih pet pozicija; – koristi harmonski sluh; – vlada jednostavnijom dvozvučnom i akordskom tehnikom u programu; – svira zadate kompozicije napamet, solo i uz pratnju klavira; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – aktivno sluša časove i javne nastupe drugih đaka u školi i van	Muzička memorija – negovanje i razvijanje. Kamerno muziciranje (nastavnik– učenik, učenik– učenik). Razvoj izvođačkog aparata i muzičke fantazije kroz rad nad odgovarajućom literaturom i kompozicijama složenijih tehničkih zahteva. Muzička memorija – negovanje i razvijanje. Muzički bonton. **Tehnika desne ruke**: – vladanje kompletnim zvukom na instrumentu; – sviranje dvozvuka sa jednostavnim prelazima kako detaše tako i legato, stakato..; – sviranje akorada na tri i četiri žice (naviše i naniže) u različitim pozicijama. Potezi: detaše, legato (3, 6, 9, 12, 4, 8,16,24 nota na jedno gudalo), stakato, martele, spikato, sotije **Tehnika leve ruke:** – korišćenje prvih pet pozicija sa prelazima; – vibrato; – hromatske skale na sve četiri žice kroz pozicije;

nje; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.	– razložene terce; – korišćenje prirodnih i veštačkih flažoleta; – jednostavni dvozvuci u različitim pozicijama (sekste, terce, oktave, kvarte); – jednostavni akordi na tri i četiri žice u različitim pozicijama. **Skale i trozvuci:** Durske i molske skale (4, 8, 16, 24 na jedno gudalo) sa različitim potezima, kroz dve i tri oktave sa prelazima; Durski i molski trozvuci (kvintakord, sekstakord i kvartsekstakord – detaše, tri i šest legato) kroz dve i tri oktave sa prelazima; Komplikovanije vežbe za razvoj motorike prstiju leve ruke u odnosu na predhodni razred **LITERATURA** – H. Šradik: *Škola violinske tehnike* (I sveska) – Skale po izboru nastavnika – A. S. Šaljman: *Biću violinista* (II sveska) – K. Tahtadžiev: *Violina 4* – Fortunatov: *Mladi violinista* (II sveska) – M. Garlickij, K. Rodionov, J. Utkin, K. Fortunatov: *Hrestomatija IV–V razred i V–VI*

razred

– T. Balašova – M. Keseljman: *Izabrane etide* (II sveska)

– Izabrane etide različiti autori (II sveska), izdanje Moskva, „Muzika“

– J. Konjus: *Male etide duplih not*a

– Volfart: *60 etida, op. 45*

– Kajzer: *36 etida, op. 20* (II sveska)

– Mazas: *Etide op. 36, I* sveska

– Dont: *Etide op. 37* – izbor

– N. Rubinštajn: *Preslica*

– Đ. B. Pergolezi: *Sicilijana*

– A. Vivaldi: *Koncert a-mol* (I stav)

– A. Komarovski: *Koncert br. 2*

– Š. Berio: *Koncert a-mol*

Obavezni minimum programa

– dve dvooktavne durske i molske skale sa razlaganjima sa promenom pozicija

– osam etida različite problematike;

– dva komada različitog karaktera; ili varijacije;

– Prvi ili drugi i treći stav koncerta i jedan ili dva stava sonate;

Javni nastupi

– obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.

Ispitni program

1. Jedna dvooktavna durska ili molska skala sa prelazima sa durskim ili molskim trozvuci (kvintakord, sekstakord, kvartsekstakord) sa prelazima;

2. Jedna etida

3. Jedan komad; ili jedna etida različitog karaktera od predhodne

4. Prvi ili drugi i treći stav koncerta;

Ključni pojmovi sadržaja: violina, ton, intonacija, slušanje muzike, pevanje, picikato, sviranje, muzički bonton.

Naziv predmeta	**VIOLINA**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Violina je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Šesti**
Godišnji fond časova	**66 časova**

ISHODI

Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST**	**SADRŽAJI**
– samostalno štimuje svoj instrument; – samostalno vežba i postupa po proceduri koja se primenjuje u sticanju tehnike leve i desne ruke; – kontroliše intonaciju ritam i kvalitet tona pri promeni pozicija i koriguje se; – koristi metronom prilikom vežbanja; – istražuje načine dobijanja čistog tona; – koristi znanja iz oblasti teorije muzike i istorije prilikom	IZVOĐENjE MUZIKE	Čitanje s lista. Metričko i ritmičko sviranje uz metronom. Slušanje i intonacija Razvijanje muzičke fantazije kroz odgovarajuću literaturu. Muzička memorija – negovanje i razvijanje. Kamerno muziciranje (nastavnik– učenik, učenik– učenik). Razvoj izvođačkog aparata Tehnika desne ruke: – vladanje kompletnim zvukom na

interpretacije muzičkog dela; – prenese na publiku sopstveni emocionalni doživljaj kroz interpretaciju muzičkog dela (izražajno svira); – kritički vrednuje izvedene kompozicije u odnosu na tehničku pripremljenost i emocionalni uticaj; – sviranjem u ansamblu primeni princip uzajamnog slušanja; – samostalno čita notni tekst i primenjuje različite načine rešavanja tehničkih i muzičkih zahteva prilikom sviranja; – koristi prvih sedam pozicija; – koristi harmonski sluh; – vlada dvozvučnom i akordskom tehnikom u programu; – svira zadate kompozicije napamet, solo i uz pratnju klavira; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – aktivno sluša časove drugih đaka i primenjuje na sebi iskustva stečena na taj način; – samoinicijativno posećuje koncerte i druge muzičke manifestacije; – samostalno ili uz pomoć odraslih, koristi prednosti digitalizacije; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.	instrumentu; – sviranje razloženih dvozvuka u skali, detaše i legato; – sviranje akorada na tri i četiri žice (naviše i naniže) u različitim pozicijama. Potezi: detaše, legato (3, 6, 9, 12, 4, 8, 16, 24 nota na jedno gudalo), stakato, martele, spikato, sotije, rikoše. **Tehnika leve ruke:** – korišćenje prvih sedam pozicija sa prelazima; – različite vrste vibrata; – hromatske skale na sve četiri žice kroz pozicije; – korišćenje prirodnih i veštačkih flažoleta; – laka picikata levom rukom; – jednostavni dvozvuci razloženo ili spojeno u različitim pozicijama (sekste, terce, oktave, kvarte); – jednostavni akordi na tri i četiri žice u različitim pozicijama. **Skale i trozvuci** Durske i molske skale (4, 8, 16, 24 na jedno gudalo) sa različitim potezima, kroz dve i tri oktave sa prelazima; Durski i molski trozvuci (kvintakord, sekstakord i kvartsekstakord –

detaše, tri i šest legato) kroz dve i tri oktave sa prelazima;

Složenije vežbe za razvoj motorike prstiju leve ruke u odnosu na predhodni razred

LITERATURA

– H. Šradik: *Škola violinske tehnike* (I sveska)

– Skale po izboru nastavnika

– M. Garlickij, K. Rodionov, J. Utkin, K. Fortunatov:

– Fortunatov: *Mladi violinista* (III sveska)

– *Hrestomatija* IV–V razred i V–VI razred

– T. Balašova – M. Keseljman: *Izabrane etide* (II sveska)

– Izabrane etide različiti autori (III sveska), izdanje Moskva, Muzika

– J. Konjus*: Male etide duplih nota*

– Volfart: *60 etida, op. 45* Kajzer: *36 etida, op. 20* (II sveska)

– Mazas: *Etide op. 36*, I sveska

– Dont: *Etide op. 37* – izbor

– R. Krojcer: *početne etide*

– Š. Dankl: *Varijacije*

– A. Vivaldi: *Koncert a-mol* (II i III stav)

– J. B. Akolaj: *Koncert amol*

– Š. Berio: *Baletske scene*

– A. Komarovski: *Koncert e-mol*

– J. S. Bah: *Koncert a-mol*

– G. B. Vioti: *Koncert op. 23*

– D. Kabalevski: *Omladinski koncert*

Obavezni minimum programa

– dve trooktavne durske ili molske skale sa razlaganjima;

– šest etida različite problematike;

– dva komada različitog karaktera; ili varijacije;

– Prvi ili drugi i treći stav koncerta i dva ili svi stavovi sonate

Javni nastupi

– obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.

Ispitni program/ Program smotri

1. Jedna skala kroz tri oktave sa razlaganjima;

2. Dve etide sa različitom problematikom;

3. Jedan komad;

4. Prvi ili drugi i treći stav koncerta;

Ključni pojmovi sadržaja: violina, ton, intonacija, slušanje muzike, pevanje, picikato, sviranje, muzički bonton.

Naziv predmeta	**VIOLA**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Viola je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz istovremeno podsticanje razvijanja motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Četvrti**
Godišnji fond	**70 časova**

časova		
ISHODI Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da: – izvede odgovarajuće tehnike sviranja na instrumentu; – primeni različite načine rešavanja tehničkih i muzičkih zahteva prilikom sviranja i vežbanja; – prati razvoj sopstvene koordinacije i motorike kroz sviranje; – poveže stečeno znanje iz osnova muz.pismenosti sa tehničkim procedurama na instrumentu; – koristi znanja iz oblasti teorije muzike i istorije prilikom interpretacije muzičkog dela; – sledi pravilnu primenu procedura koje se primenjuju u sticanju tehnike desne ruke; – komunicira sa korepetitorom kroz muziku; – prenese na publiku sopstveni emocionalni doživljaj kroz interpretaciju muzičkog dela (izražajno svira); – koriguje intonaciju u toku sviranja; – sviranjem u ansamblu primeni princip uzajamnog slušanja; – kritički vrednuje izvedene kompozicije u odnosu na tehničku	**OBLAST/TEMA** IZVOĐENjE MUZIKE	**SADRŽAJI** Karakteristike viole kao instrumenta. Adaptiranje i prilagođavanje tehnike prilikom promene instrumenta (prelazak sa violine na violu). Čitanje notnog materijala pisanog u alt ključu. Vežbanje uz metronom. Oznake tempa, agogike, dinamike, karaktera muzičkog dela. Procedure za samostalno vežbanje. Koncerti klasične muzike (poseta i razgovori o repertoaru, izvođenju...). Zajedničko sviranje (nastavnik – učenik; učenik – učenik) Pravila ponašanja. **Škole** – Gregorijan: *Skale* – A. B. Bruni: *Škola i etide za violu* – M. Frank: *Etide za violu* – H. Šradik: *I sveska* – O. Ševčik: *Op.1, I sveska* – Volfart: *Etide* **Komadi**

pripremljenost, i emocionalni uticaj; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.	– S. Grgić: *Album za mlade violiste,* **–** *Hrestomatija za violu* (zbirka komada za violu, izdanje Moskva) **Koncerti** – G. F. Teleman: *Koncert Ge-dur* – A. Vivakdi: *Koncert Ce-dur* – Koncerti i končertina za violinu (transkripcija) u alt ključu, odgovarajućeg nivoa I druga literatura koja je odgovarajućeg tehničkog nivoa.

Obavezni minimum programa

– 3 dvooktavne lestvice sa promenom pozicija, sa trozvucima i potezima;

– 6 etida;

– 3 komada;

– 1 koncert ili končertino odgovarajuće tehničke težine.

Javni nastupi
Obavezna tri javna nastupa u toku školske godine

Ispitni program (izvodi se napamet)

Jedna dvooktavna lestvica sa promenom pozicije, sa trozvucima i potezima
Jedna etida
Jedan komad
Koncert ili končertino (I ili II III stav)

Ključni pojmovi sadržaja: ton, intonacija, slušanje muzike, vibrato, muzička fraza, muzički bonton.

Naziv predmeta	**VIOLA**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Viola je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz istovremeno podsticanje razvijanja motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta,

	kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Peti**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:

– izvede odgovarajuće tehnike sviranja na instrumentu;

– poveže stečeno znanje iz osnova muz.pismenosti sa tehničkim procedurama na instrumentu;

– koristi znanja iz oblasti teorije muzike i istorije prilikom interpretacije muzičkog dela;

– istražuje načine dobijanja čistog tona i koriguje intonaciju u toku sviranja;

– ispolji kreativnost u realizaciji muzičke fantazije i estetike;

– sviranjem u ansamblu primeni princip uzajamnog slušanja;

– kritički vrednuje izvedene i slušane kompozicije u odnosu na tehničku pripremljenost, stilsku prepoznatljivost i emocionalni uticaj;

– učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje;

– samostalno vežba poštujući proceduru;

– poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.

OBLAST/TEMA	SADRŽAJI
IZVOĐENjE MUZIKE	Tehnika desne ruke: spikato, sotije, kombinovani potezi. Tehnika leve ruke: dvozvuci, V i VI pozicija, trileri. Razvoj muzičke fantazije. Muzička fraza – elementi i oblikovanje. Primena znanja iz muzičke teorije u čitanju i sviranju muzičkih dela. Procedure za samostalno vežbanje. Koncerti klasične muzike (poseta i razgovori o repertoaru, izvođenju...). Zajedničko sviranje (nastavnik – učenik; učenik – učenik). Pravila ponašanja. **Škole** – A. B. Bruni: *Škola i etide za violu* – H. Sit: *Škola za violu* (Peters)

– M. Frank: *Etide za violu*

– H. E. Kaizer: *Etide za violu*

– H. Šradik: *I sveska* – izbor

– O. Ševčik: *Op. 1* i *2*, prva sveska

– A. Nienski : *I sveska* (Sofija, nauka i iskustvo,1956)

Komadi

– S. Grgić: *Album za mlade violiste*

– *Hrestomatija za violu* (zbirka komada, izdanje, Moskva)

Velike forme

– G.F. Teleman: *Sonata A-dur*

– G.F. Teleman: *Koncert Ge-dur*

– C.F. Zelter: *Koncert Es-dur*

– A. Vivaldi*: Koncert Ce-dur i a-mol* (transkripcija za violu)

I druga literatura koja je odgovarajućeg tehničkog nivoa.

Obavezni minimum programa

– Tri dvooktavne (ili trooktavne) lestvice sa trozvucima i potezima

– Šest etida

– Tri komada

– Koncert ili končertino, barokna sonata

Javni nastupi

Obavezna tri javna nastupa tokom školske godine

Ispitni program (izvodi se napamet)

Jedna dvooktavna (ili trooktavna) lestvica sa trozvucima i potezima
Jedna etida
Jedan komad
Jedan koncert I ili II i III stav

Ključni pojmovi sadržaja: ton, intonacija, slušanje muzike, vibrato, muzička fraza, muzički bonton.

Naziv predmeta	**VIOLA**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Viola je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz istovremeno podsticanje razvijanja motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Šesti**
Godišnji fond časova	**66 časova**

ISHODI

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– izvede odgovarajuće tehnike sviranja na instrumentu;	IZVOĐENjE MUZIKE	Tehničke procedure za desnu i levu ruku.
– koristi različite pristupe u rešavanju problema podele gudala;		Uvod u analizu oblika i primena znanja u delima koja se izvode.
– kontroliše intonaciju u toku sviranja;		Razvoj muzičke fantazije i individualnosti kroz analizu i interpretaciju zadatog dela.
– primeni odgovarajuća izražajna sredstva da bi iskazao različite		Oznake tempa, dinamike,

emocije; – inerpretira kompoziciju u stilu epohe i kompozitora; – ispolji kreativnost u realizaciji muzičke fantazije i estetike; – kritički vrednuje izvedene kompozicije u odnosu na tehničku pripremljenost, stilsku prepoznatljivost i emocionalni uticaj; – samostalno vežba poštujući proceduru; – sviranjem u ansamblu primeni princip uzajamnog slušanja; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.	karaktera u vezi sa repertoarom koji se izvodi. Tehnika svesnog memorisanja. Vežbanje – važnost i procedure. Koncerti klasične muzike (poseta i razgovori o repertoaru, izvođenju...). Pravila ponašanja. **Skale i trozvuci** K. Fleš, Gregorijan **Škole** – A. B. Bruni: *Škola i etide* – A. Nienski: *I sveska* (Nauka i iskustvo, Sofija, 1956) – R. Krojcer: *Etide* – F. Mazas: *I sveska* – O. Ševčik: *Op.3, 8* i *9* H. Šradik: *Sveska br. 1* – G. Bezrukov - K. Oznobišev: *Osnovi tehnike sviranja na violi* **Komadi** – S. Grgić: *Album za mlade violiste* – M. Reger: *Romansa* – K. M. Veber: *Serenada* – J. Benda: *Grave* – K. Dimitresku: *Seoski ples*

– *Hrestomatija za violu* (zbirka komada, izdanje Moskva)

– Suzuki: *Sveska br.6*

– F. Šubert: *Balada*

Velike forme

– I. Handoškin: *Koncert*

– G. F.Teleman: *Koncert Ge- du*

– C. F. Zelter: *Koncert Es- dur*

– G. F. Hendl: *Koncert ha-mol*

– B. Marčelo: *Sonata Ce-dur* i *Ge-dur*.

I druga literatura koja je odgovarajućeg tehničkog nivoa.

Obavezni minimum programa

– Četiri trooktavne lestvice sa trozvucima, četvorozvucima i dvozvucima

– Šest etida

– Tri komada

– Dve velike forme (Koncert, barokna sonata)

Javni nastupi

Obavezna četiri javna nastupa u toku školske godine

Ispitni program (izvodi se napamet)

Trooktavna lestvica sa potezima, dvozvucima, trozvucima i četvorozvucima

1. Jedna etida

2. Jedan komad

3. Koncert I ili II i III stav ili sonata u celini

Ključni pojmovi sadržaja: ton, intonacija, slušanje muzike, vibrato, muzička fraza, muzički bonton.

Napomena: Od I–III razreda učenici viole rade po programu za violinu. Na violu prelaze u drugom ciklusu, preporučljivo je od IV razreda prema proceni nastavnika glavnog predmeta. Ukoliko nastavnik proceni da fizičke predispozicije to dozvoljavaju, učenik može i u I ciklusu da počne sa učenjem viole po programu za violinu.

Naziv predmeta	**VIOLONČELO**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Violončelo je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Prvi**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST**	**SADRŽAJI**
– opiše svojim rečima karakteristike violončela i način dobijanja tona; – pravilno sedi i drži instrument i gudalo; – izvodi osnovne poteze i picikato; – samostalno postavlja prste leve ruke na hvatnik u zatvorenom stavu u prvoj i četvrtoj poziciji; – izražajno peva a potom samostalno ili uz pratnju nastavnika svira kratke i lake pesmice po sluhu; – izvodi pravilno tehničke vežbe za promenu pozicije, intonaciju i pokretljivost uz pomoć nastavnika; – primeni osnovne elemente notne pismenosti u sviranju i čita notni tekst u bas ključu; – prepozna osnovne oznake za tempo,	IZVOĐENjE MUZIKE	Karakteristike instrumenta. Način dobijanja tona. Postavka leve i desne ruke. Tehnika desne ruke: – držanje i vođenje gudala; – raspodela gudala; – mesto i količina gudala u odnosu na vrstu poteza, dinamiku i tempo... Osnovni potezi: detaše i legato. Postavka leve ruke. Tehnika leve ruke: – uski stav, prva i četvrta

dinamiku, ponavljanje... – primeni različita muzička izražajna sredstva u zavisnosti od karaktera muzičkog primera uz pomoć nastavnika; – svira kratke kompozicije napamet, solo i uz pratnju klavira; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – ispolji samopouzdanje u toku javnog nastupa; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike. Obavvezni minimum programa – 5 etida različitog tipa tehnike – 5 kratkih komada – 2 lestvice Javni nastupi Obavezna su dva javna nastupa u toku školske godine	pozicija – široki stav, prva pozicija **Skale i trozvuci:** Ce, Ge, De i Ef-dur u jednoj oktavi. Ce-dur kroz dve oktave. Ge-dur kroz dve oktave Vežbe za razvoj motorike prstiju leve ruke. **LITERATURA** – M. Simić: *Izbor etida* za I godinu – I. Marderovski: *Prvi časovi violončela* – Sato: *Čelo škola*, I sveska – F. Antal: *Prva sveska* – Gardijan: Škola za violončelo, I sveska – Pejšik: *Abeceda violončela* **–** *Hrestomatija* I–IV razreda

Program smotre (na kraju školske godine) 1. Jedna lestvica 2. Jedna etida 3. Jedan komad po slobodnom izboru

Ključni pojmovi sadržaja: ton, intonacija, slušanje muzike, vođenje gudala, sviranje, muzički bonton.

Naziv predmeta	**VIOLONČELO**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Violončelo je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Drugi**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST**	**SADRŽAJI**
– pravilno sedi i drži instrument i gudalo; – izvodi osnovne poteze i picikato; – samostalno postavlja prste leve ruke na hvatnik u zatvorenom i otvorenom stavu u prvoj i četvrtoj poziciji; – izvodi pravilno tehničke vežbe za promenu pozicije, intonaciju i pokretljivost uz pomoć nastavnika; – kontroliše kvalitet tona u toku sviranja; – primeni osnovne elemente notne pismenosti i osnovne oznake za tempo, dinamiku, ponavljanje...u sviranju;	IZVOĐENjE MUZIKE	Način dobijanja tona. Vežbe za preciznost i fleksibilnost leve i desne ruke. Kompozicije različitog karaktera. Tehnika desne ruke: – držanje i vođenje gudala; – raspodela gudala; – kvalitet tona; – mesto i količina gudala u

– tečno čita notni tekst u bas ključu; – primeni različita muzička izražajna sredstva u zavisnosti od karaktera muzičkog primera uz pomoć nastavnika; – svira kratke kompozicije napamet, solo i uz pratnju klavira; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – ispolji samopouzdanje u toku javnog nastupa; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.	odnosu na vrstu poteza, dinamiku i tempo... – vođenje gudala pri promeni pozicije; Osnovni potezi: detaše, legato i stakato Tehnika leve ruke: – uski stav, prva i četvrta pozicija; – široki stav, prva i četvrta pozicija; – vežbe za prelaz iz jedne u drugu poziciju, sa i bez glisanda. Muzički bonton. **Skale i trozvuci**: Ce, A, Es, Be, Ge, De i Ef-dur kroz dve oktave. Vežbe za razvoj motorike prstiju leve ruke. **LITERATURA** – I. Marderovski*: Izbor etida* – Sato: *Čelo škola II sveska* – R. Mac: *25 etida* – F. Antal: *II sveska* – Gardijan: *II sveska* – Hrestomatija – S. Li: *40 lakih etida*

– A. Vivaldi: *Končertino Ce-dur*

– Breval: *Končertino De-dur*

– Volčkov: *Varijacije*

– Suzuki: *Čelo škola br.2*

Obavezni minimum programa

– 4 lestvice

– 10 kratkih etida sa primenom osnovnih poteza i ritmičkih figura

– 10 kratkih pesmica uz pratnju klavira

Javni nastupi

Obavezna su dva javna nastupa u toku školske godine

Program smotre (na kraju školske godine)

– jedna lestvica sa trozvukom

– jedna etida

– dve kompozicije po slobodnom izboru

Ključni pojmovi sadržaja: ton, intonacija, slušanje muzike, sviranje, muzička fraza, muzički bonton.

Naziv predmeta	**VIOLONČELO**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Violončelo je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Treći**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST**	**SADRŽAJI**

– pravilno sedi i drži instrument i gudalo; – izvodi osnovne poteze i ritmičke figure; – samostalno postavlja levu ruku u II i III poziciji; – kontroliše intonaciju i kvalitet tona pri promeni pozicija sa i bez glisanda; – prati intonaciju i koriguje se; – izvodi pravilno tehničke vežbe za promenu pozicije i pokretljivost uz pomoć nastavnika; – koristi vibrato; – primeni osnovne elemente notne pismenosti u sviranju i tečno čita notni tekst u bas ključu; – primeni osnovne oznake za tempo, dinamiku, ponavljanje...; – primeni različita muzička izražajna sredstva u zavisnosti od karaktera muzičkog primera uz pomoć nastavnika; – svira kratke kompozicije napamet, solo i uz pratnju klavira; – komunicira sa korepetitorom kroz muziku; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – ispolji samopouzdanje u toku javnog nastupa; – samostalno i svakodnevno vežba;	IZVOĐENjE MUZIKE	Kontrola držanja gudala. Kvalitet tona – ujednačenost u različitim pozicijama i u kombinaciji sa tehničkim zahtevima. Slušanje i intonacija. Muzička memorija - negovanje i razvijanje. Tehnika desne ruke: – raspodela gudala; – brzina gudala; – mesto i količina gudala u odnosu na vrstu poteza, dinamiku i tempo..; – osnovni potezi i ritmičke figure: detaše, legato, stakato i punktirani ritam; – prelazak gudalom sa žice na žicu u različitim tačkama gudala; Tehnika leve ruke: – II i III pozicija – uski i široki stav i uvođenje u polu poziciju; – vibrato. Muzički bonton. Skale i trozvuci Skale, trozvuci i razložene terce. Vežbe za razvoj motorike prstiju leve ruke (Kosman i Fejer)

– poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.

Obavezni minimum programa

– 4 lestvice

– 8 etida različitog karaktera

– 3 komada uz pratnju klavira

– končertino ili koncert, sonata ili sonatina, varijacije

Javni nastupi

Obavezna su dva javna nastupa u toku godine

Ispitni program

Skala sa trozvukom i potezima (najmanje 3 poteza)

LITERATURA

Etide

– I. Marderovski: *izbor etida*

– S. Li: *40 lakih etida*

– F. Antal: *Hrestomatija, III sveska*

– F. Docauer: *113 etida*

Končertina i koncerti:

– A. Vivaldi: *Ce-dur*

– Breval: *Ce-dur, De-dur*

Sonate:

– Romberg: *e-mol, Ef-dur*

– Huk: *Ge-dur*

Druga litaratura po izboru nastavnika, a u skladu sa zahtevima programa i mogućnostima učenika.

Dve etide različitog karaktera Komad sa klavirom, I ili II i III stav končertina, koncerta, sonate, sonatine, varijacija

Ključni pojmovi sadržaja: ton, intonacija, vibrato, slušanje muzike, muzička fraza, muzički bonton.

Naziv predmeta	**VIOLONČELO**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Violončelo je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Četvrti**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST**	**SADRŽAJI**
– sledi pravila u primeni procedura u sticanju tehnike leve i desne ruke; – kontroliše intonaciju i kvalitet tona pri promeni pozicija i koriguje se; – štimuje se uz manju pomoć nastavnika; – poveže stečeno znanje iz osnova muzičke pismenosti sa tehničkim procedurama na instrumentu; – koristi znanja iz oblasti teorije muzike i istorije prilikom interpretacije muzičkog dela; – koristi odgovarajuća izražajna sredstva da bi iskazao različite emocije; – svira zadate kompozicije napamet,	IZVOĐENjE MUZIKE	Štimovanje. Metričko i ritmičko sviranje uz metronom. Kvalitet tona – ujednačenost u različitim pozicijama i u kombinaciji sa tehničkim zahtevima. Slušanje i intonacija. Razvijanje muzičke fantazije kroz odgovarajuću literaturu. Muzička memorija – vrste i razvijanje. Čitanje s lista. Zajedničko sviranje (nastavnik–učenik, učenik– učenik).

solo i uz pratnju klavira; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – prenese na publiku sopstveni emocionalni doživljaj kroz interpretaciju muzičkog dela (izražajno svira); – kritički vrednuje izvedene kompozicije u odnosu na tehničku pripremljenost i emocionalni uticaj; – u zajedničkom sviranju primeni princip uzajamnog slušanja; – primeni različite načine rešavanja tehničkih i muzičkih zahteva prilikom samostalnog vežbanja i sviranja; – samostalno ili uz pomoć odraslih, koristi prednosti digitalizacije; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.	Muzički bonton. Razvoj izvođačkog aparata Tehnika desne ruke: – raspodela gudala; – mesto i količina gudala u odnosu na vrstu poteza, dinamiku i tempo..; – osnovni potezi i ritmičke figure: detaše, legato, stakato i punktirani ritam ,martele; – prelazak gudalom sa žice na žicu u različitim tačkama gudala. Tehnika leve ruke: – polu pozicija, II i III pozicija – uski i široki stav; – vibrato. **Skale i trozvuci** Skale, trozvuci, potezi, razložene terce, Kosman triler vežbe. **LITERATURA** **Etide** – Simić: *IV sveska* – F. Antal: *IV sveska* – I. Marderovski: *Izbor etida* – F. Docauer: *113 etida* **–** *Hrestomatija* – S. Li: *Melodijske etide*

	Končertina, koncerti Breval: *Ef-dur* ili *Ge-dur* ili *A-dur;* Bodio: *Ce-dur* **Sonate/varijacije** A. Vivaldi: *e-mol* ili *a-mol*; Jordan: *Varijacije a-mol*

Obavezni minimum programa

– četiri lestvice;

– osam etida različitog karaktera;

– tri komada uz pratnju klavira;

– končertino/koncert ili sonata/sonatina ili varijacije

Javni nastupi

Obavezna su dva javna nastupa u toku godine

Ispitni program

1. Skala sa trozvukom i potezima (do 5 poteza).

2. Dve etide različitog karaktera.

3. Komad sa klavirom, l ili II i III stav končertina, koncerta, sonate, sonatine, varijacije, ili dva stava barokne sonate (izvodi se napamet).

Ključni pojmovi sadržaja: ton, intonacija, slušanje muzike, vibrato, muzička fraza, muzički bonton.

Naziv predmeta	**VIOLONČELO**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Violončelo je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Peti**
Godišnji	**70 časova**

fond časova		
ISHODI Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da: – postupa po proceduri koja se primenjuje u sticanju tehnike leve i desne ruke; – kontroliše intonaciju i kvalitet tona pri promeni pozicija i koriguje se; – štimuje se uz manju pomoć nastavnika; – poveže stečeno znanje iz osnova muzičke pismenosti sa tehničkim procedurama na instrumentu; – koristi znanja iz oblasti teorije muzike i istorije prilikom interpretacije muzičkog dela; – koristi odgovarajuća izražajna sredstva da bi iskazao različite emocije – svira zadate kompozicije napamet, solo i uz pratnju klavira; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – ispolji kreativnost u ostvarenju muzičke fantazije i estetike; – kritički vrednuje izvedene kompozicije u odnosu na tehničku pripremljenost i emocionalni uticaj; – u zajedničkom sviranju primeni	**OBLAST** IZVOĐENjE MUZIKE	**SADRŽAJI** Razvoj izvođačkog aparata radom na kompozicijama složenijih tehničkih zahteva. Metričko i ritmičko sviranje. Kvalitet tona – ujednačenost u različitim pozicijama i u kombinaciji sa tehničkim zahtevima. Slušanje, intonacija i štimovanje instrumenta. Razvijanje muzičke fantazije kroz odgovarajuću literaturu. Muzička memorija - negovanje i razvijanje. Čitanje s lista. Zajedničko sviranje (nastavnik – učenik, učenik – učenik). Muzički bonton Tehnika desne ruke: – raspodela gudala; – mesto i količina gudala u odnosu na vrstu poteza, dinamiku i tempo..; – osnovni potezi i ritmičke figure: detaše, legato, stakato, portato ,martele i punktirani ritam; – prelazak gudalom sa žice na žicu

princip uzajamnog slušanja; – samostalno vežba poštujući proceduru; – istražuje načine dobijanja čistog tona uz pomoć nastavnika ili samostalno; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike; – samostalno ili uz pomoć odraslih, koristi prednosti digitalizacije.	u različitim tačkama gudala. Tehnika leve ruke: – polu pozicija, II i III pozicija – uski i široki stav i uvođenje u palac poziciju; – vibrato. **Skale, trozvuci, tehničke vežbe** Skale, trozvuci, potezi, razložene terce Kosman triler vežbe. Štarker: Vežbe za levu ruku. Ševčik: 40 varijacija za desnu ruku. **LITERATURA** **Etide:** – F. Antal: *IV sveska* – I. Marderovski: *Izbor etida* – F. Docauer: 113 etida – Merk – *Hrestomatija* – S. Li: *Melodijske etide* **Končertina, koncerti:** – Breval: *Ef dur* ili *A dur*; Bodio: *Ce dur*; – Zokarini: *De dur* ili *A-dur*; – A. Vivaldi: *a-mol.* **Sonate:**

	– A.Vivaldi: *e-mol* ili *a-mol*; Marčelo: *Ef-dur* ili *– e- mol*; – Romberg: *Be-dur;* – Jordan: *Varijacije a-mol*.

Obavezni minimum programa

– šest etida različitog karaktera;

– dva komada uz pratnju klavira;

– končertino ili koncert, sonata ili sonatina, varijacije.

Javni nastupi

Obavezna su dva javna nastupa u toku godine

Ispitni program

1. Skala – durska ili molska, trozvuci, potezi;

2. Jedna etida;

3. Komad uz pratnju klavira;

4. Dva stava barokne sonate ili končertino, koncert I ili II i III stav, ili varijacije ili sonata ili sonatina. (izvodi se napamet)

Ključni pojmovi sadržaja: ton, intonacija, slušanje muzike, vibrato, muzička fraza, muzička memorija, muzički bonton.

Naziv predmeta	**VIOLONČELO**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Violončelo je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Šesti**
Godišnji fond časova	**66 časova**

ISHODI	OBLAST	SADRŽAJI
Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da: – postupa po proceduri koja se primenjuje u sticanju tehnike leve i desne ruke; – kontroliše intonaciju i kvalitet tona pri promeni pozicija i koriguje se; – samostalno se štimuje; – poveže stečeno znanje iz osnova muzičke pismenosti sa tehničkim procedurama na instrumentu; – koristi znanja iz oblasti teorije muzike i istorije prilikom interpretacije muzičkog dela; – koristi odgovarajuća izražajna sredstva da bi iskazao različite emocije; – samostalno svira zadate kompozicije napamet, solo i uz pratnju klavira; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – ispolji kreativnost u realizaciji muzičke fantazije i estetike; – kritički vrednuje izvedene kompozicije u odnosu na tehničku pripremljenost i emocionalni uticaj; – sviranjem u ansamblu primeni princip uzajamnog slušanja; – primeni različite načine rešavanja tehničkih i muzičkih zahteva prilikom samostalnog vežbanja i	IZVOĐENjE MUZIKE	azvoj izvođačkog aparata radom na kompozicijama složenijih tehničkih zahteva. Metričko i ritmičko sviranje. Kvalitet tona – ujednačenost u različitim pozicijama i u kombinaciji sa tehničkim zahtevima. Slušanje, intonacija i štimovanje instrumenta. Razvijanje muzičke fantazije kroz odgovarajuću literaturu. Muzička memorija – negovanje i razvijanje. Priprema za javni nastup. Čitanje s lista i zajedničko muziciranje. Muzički bonton. Tehnika desne ruke: – raspodela gudala; – mesto i količina gudala u odnosu na vrstu poteza, dinamiku i tempo..; – osnovni potezi i ritmičke figure: detaše, legato, stakato, martele, portato, sotije i punktirani ritam; – prelazak gudalom sa žice na žicu u različitim tačkama gudala.

sviranja; – istražuje načine dobijanja čistog tona; – samoinicijativno posećuje koncerte i druge muzičke manifestacije; – samostalno ili uz pomoć odraslih, koristi prednosti digitalizacije; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.	Tehnika leve ruke: – palac pozicija; – vibrato. R**Skale, trozvuci i tehničke vežbe** Skale, trozvuci, potezi, razložene terce u obimu do tri oktave. Kosman: triler vežbe, dvoglasi. Fejar: Vežbe za palac poziciju, br. 24, 25 i 26. Štarker: Vežbe za levu ruku. Ševčik: 40 varijacija za desnu ruku. R. Mac: Osnovi palčanika **LITERATURA** **Etide:** – F. Antal: *VI sveska* – I. Marderovski: *Izbor etida* – F. Docauer: *113 etida* – J.Merk: Hrestomatija, etide – S. Li: *Melodijske etide* – F. Gricmaher: *I sveska etida* – A. Frankom: *12 etida* **Končertina, koncerti:** – Breval: *De-dur ili Ge-dur*; Bodio: *Ce-dur;* Zokarini: *demol*;

– Vivaldi: *De-dur;*

– Klengel: *Ce-dur, Ge-dur* ili *a-mol;*

– Štamic: *Ce-dur;*

– Nelk: *De-dur,*

– Golterman: *Ge- dur.*

Sonate i svite:

– Vivaldi: *Ef-dur ili De-dur*; Marčelo: *Ge-dur;*

– Samartini: *Ge-dur*;

– Dipor*: Ge-dur;*

– Vanhal: *Varijacije Ce-dur*

– J. S. Bah: *Solo svita, br. 1,Ge-dur*

Obavezni minimum programa:

– skala jedna molska jedna durska sa potezima i trozvucima;

– do šest etida različitog karaktera;

– kompozicija uz pratnju klavira (končertino ili koncert, sonata ili sonatina, varijacije, komad).

Javni nastupi

Obavezna su dva javna nastupa u toku godine

Ispitni program:

– skala – durska ili molska kroz tri oktave, trozvuci, potezi;

– dve etide ili jedna etida i Bah jedan stav svite;

– barokna sonata, dva stava ili končertino ili koncert – I ili II i III stav, ili varijacije, ili sonata, ili sonatina. (izvodi se napamet)

Ključni pojmovi sadržaja: ton, intonacija, slušanje muzike, vibrato, muzička fraza, muzička memorija, muzički bonton.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANjE PROGRAMA
VIOLINA, VIOLA, VIOLONČELO

I. UVODNI DEO

Priroda same muzike ukazuje na stalno prožimanje svih oblasti i tematskih jedinica koje su predviđene nastavnim programom. Nijedna oblast ili tema ne može se izučavati izolovano u odnosu na druge i ne treba da bude sama sebi cilj, a da se istovremeno ne razgovara o svim drugim aspektima muzike (jedinstvo tehničkih i muzičkih elemenata).

Bavljenje muzikom uopšte a posebno sviranje na instrumentu podstiče finu mentalnu kombinatoriku dragocenu za razvijanje ukupnog mentalnog i psiho-motornog potencijala učenika i odlična je osnova za integraciju sa drugim predmetima.

Nastava je usmerena na ostvarivanje ishoda, pri čemu se daje prednost iskustvenom učenju u okviru kojeg učenici razvijaju lični odnos prema muzici, a postepena racionalizacija iskustva vremenom postaje teorijski okvir. Iskustveno učenje podrazumeva aktivno slušanje muzike i lično muzičko izražavanje učenika kroz izvođenje muzike.

Ishodi predstavljaju muzičke, opažajne i saznajne aktivnosti učenika. Preporučeni muzički sadržaji (literatura) ostavljaju prostor za izbor i drugih sadržaja u skladu sa mogućnostima učenika i inventivnošću nastavnika. Nastavnik ima slobodu ali i odgovornost da izabere optimalan program u kome će učenik moći da reprodukuje sve tehničke i muzičke zadatke, a i da u istom uživa, ne razmišljajući o težini zahteva kao o nekom neprebrodivom problemu.

Korelacija između predmeta može biti polazište za brojne aktivnosti u kojima učenici mogu biti učesnici kao istraživači, kreatori i izvođači. Kod učenika treba razvijati duh zajedništva kroz zajedničko sviranje i komunikacijske veštine u cilju prenošenja i razmene iskustava i znanja. Najvažniji pokretač nastave treba da bude princip motivacije i inkluzivnosti u podsticanju maksimalnog učešća u muzičkom doživljaju kao i razvijanju potencijala za muzičko izražavanje.

Muzika u funkciji zdravlja i muzički bonton

Na svakom času učenike treba upućivati da pravilno sede i koriste izvođački aparat što je važno za održavanje zdravlja koštano-mišićnog aparata. Zadatak nastavnika je da u tom smislu, u zavisnosti od vrste instrumenta i specifičnog stava pri sviranju učenike upute na potrebu stalnog jačanja muskulature upražnjavanjem različitih fizičkih vežbi i/ili plivanja. U odnosu na slušni aparat, učenike treba informisati i upozoriti da preglasna i agresivna muzika ima štetan uticaj i izaziva fiziološki i psihološki odgovor organizma u negativnom smislu.

Muzička umetnost nam pruža mogućnost da izrazimo naše jedinstvene misli i osećanja. Muzika i druge umetnosti pružaju priliku za ljudsku kreativnost i samoizražavanje. Participacijom u muzici ostvaruje se viši oblik pismenosti razvijanjem intuicije, mašte i razmišljanja, što dovodi do jedinstvenih oblika komunikacije. U tom smislu pozitivan efekat muzike u smislu opuštanja, podizanja pažnje, razvijanja memorije, emocionalnih i fizičkih reakcija/odgovora, kognitivne stimulacije je od neprocenjivog značaja.

Odgovarajuće ponašanje na sceni i u publici je deo opšte kulture, pa je dužnost nastavnika da učenike vaspitno oblikuju kroz pravila ponašanja (muzički bonton) pri slušanju i izvođenju muzike. Pored kulture ponašanja učenike treba uputiti i na kulturu odevanja, kako na sceni tako i u publici.

II. PLANIRANjE NASTAVE I UČENjA

Planiranje nastave i učenja, obuhvata godišnji i operativni plan, kao i pripremu za čas. Godišnjim planom definisan je fond časova u toku školske godine. Operativni plan podrazumeva odabir i razradu ishoda na mesečnom nivou. Priprema za čas posvećena je svakom učeniku pojedinačno, imajući u vidu muzičke, intelektualne, fizičke i mentalne predispozicije.

S obzirom na dužinu trajanja časa (30/45 minuta) rad treba efikasno organizovati. Kod mlađih učenika nije lako duže zadržati pažnju, pa je raznovrstan i maštovit čas najbolji način za postizanje rezultata.

Priprema za čas obuhvata čitav spektar aktivnosti – od detaljnog proučavanja kompozicija sa učeničkog repertoara (analitičkim prosviravanjem ili, eventualno, pripremanjem za izvođenje na podijumu), preko upoređivanja različitih izdanja i dopunjavanja odabranih redakcija, do kontinuiranog vođenja obimne evidencije o učenikovom radu i napretku.

III. OSTVARIVANjE NASTAVE I UČENjA

Imajući na umu kompleksnost i sveobuhvatnost procesa nastave gudačkih instrumenta, aktivnost nastavnika obuhvata veliku paletu informacija različite prirode (tehnika sviranja, negovanje tona, procedure vežbanja, stilske odrednice o kompozitoru, delu, obliku u kojem je napisano, melodijskim, ritmičkim, harmonskim i kontrapunktskim pojedinostima koje ga karakterišu, emotivnoj, poetskoj, psihološkoj ili filozofskoj pozadini njegove umetničke predstave i njegovoj estetskoj vrednosti) do praktičnih demonstracija (lično sviranje na instrumentu). Za učenike je veoma važno da nastavnika doživljavaju i kao muzički autoritet a ne samo kao predavača sa druge strane katedre.

Kada je reč o desnoj ruci kontrabasa treba obratiti pažnju da bez obzira na stil držanja gudala, prirodno funkcionisanje prstiju, zgloba i šake moraju biti u prirodnoj ravnoteži. Kod svih gudačkih instrumenata česta je pojava tzv. slabih prstiju, labavih zglobova i slično. U toj situaciji potrebno je raditi vežbe za jačanje slabe muskulature ruku.

Izbor kompozicija koje nose u sebi određene tehničke i muzičke zahteve je od velikog značaja za zainteresovanost učenika i njihov napredak. To je naročito važno za učenike prvog ciklusa, koji tek osvajaju prostor instrumenta, a zvučna slika koja im se dopada budi potrebu da iznova istražuju, vežbaju i kroz to i napreduju u tehničkom i muzičkom smislu. Svaki učenik je poseban i u tom smislu nastavnik mora imati i njegovu širu sliku (porodica, škola, okruženje, lični kapaciteti...) kako bi optimalno izbalansirao odgovarajući program koji će učenika dovesti do praktičnih veština, a ove pak otvoriti put za dalje napredovanje.

Kada su u pitanju takmičenja, preporučuje se velika umerenost i oprez. Mudar nastavnik neće dopustiti da učenička motivacija vremenom postane isključivo takmičarski obojena, kao i da sopstveni rad vrednuje brojem nagrada i priznanja koje njegovi učenici osvajaju.

Veoma je važno da učenici što češće javno sviraju kako bi se oslobodili straha od nastupa kao i da steknu naviku posećivanja koncerata umetničke muzike i predstava. Diskusijom o odslušanim delima i izvođenjem istih (primerenom starosnom dobu učenika), učenici stiču uvid u tumačenja muzičkih dela, načine izvođenja, različite tehničke pristupe izvođača, razvijajući tako kritičko mišljenje, o sopstvenom i tuđem izvođenju koje će im pomoći u daljem razvoju i napredovanju.

IV. PRAĆENjE I VREDNOVANjE NASTAVE I UČENjA

Na časovima instrumenta najbitnije je razvijanje muzičkih sposobnosti i izgrađivanje veština, pa funkcionalni zadaci imaju prioritet. Smer nastave je takav da se uvek kreće od zvuka ka teorijskom tumačenju. Iz tih razloga, naročito u prvom ciklusu ne insistira se na definicijama već na prepoznavanju, izvođenju i identifikovanju muzičkih sadržaja. Kriterijum u ocenjivanju je uložen trud učenika i njegovo lično napredovanje u skladu sa ličnim i muzičkim mogućnostima.

U okviru svih muzičkih aktivnosti potrebno je obezbediti prijatnu atmosferu, a kod učenika potencirati osećanje sigurnosti i podrške. Potrebno je otkloniti sve razloge za moguće strahove, nesigurnost i tremu koji su prouzrokovani prevelikim i nerealnim očekivanjima profesora ili roditelja. Učešće učenika na javnim nastupima, takmičenjima, festivalima i rezultati godišnjih ispita i smotri upotpunjuju sliku o postignućima nastave i učenja.

ŽIČANI INSTRUMENTI

(gitara, tanbura E-prim, tambura A-bas prim, mandolina, harfa: pedalna i nepedalna)

Naziv predmeta	**GITARA**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Gitara je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Prvi**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI		
Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– imenuje delove gitare i opiše	IZVOĐENjE MUZIKE	Delovi instrumenta i način

svojim rečima način dobijanja tona; – demonstrira kako se pravilno sedi i kako se drži gitara; – navede tonove praznih žica na gitari i nazive prstiju desne ruke; – izvodi apojando tehniku sviranja desne ruke; – samostalno postavlja prste leve ruke na vrat gitare u prvoj poziciji; – izvodi tirando tehniku sviranja desne ruke; – koristi istovremeno prste leve i desne ruke; – razlikuje glasno i tiho sviranje, kao i sporo i brzo sviranje; – peva melodije koje svira; – svira dvoglas, melodija uz pratnju basa; – primenjuje elemente notne pismenosti u sviranju; – samostalno svira kratke kompozicije napamet; – sviranjem u duu primenjuje princip uzajamnog slušanja; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.	dobijanja tona. Pravilno sedenje i držanje instrumenta. Prazne žice i tonovi mi, si, sol, re, la, mi. Nazivi prstiju desne ruke. Osnovni elementi notne pismenosti – trajanje nota. Apojando tehnika sviranja desne ruke – sviranje sa naslonom. Tirando tehnika sviranja desne ruke- čupkanje. Oznake za prstored desne ruke. Oznake za prstored leve ruke. Tehnika leve ruke – prva pozicija. Dvoglas, istovremeno korišćenje palca i prsta. Izvođenje osnovne dinamike (forte i pijano). Sviranje u duu... (nastavnik–učenik ili dva učenika). Muzički bonton. **LITERATURA** – J. Jovičić: *Škola za gitaru, I deo* – J. Jovičić: *Početnica za gitaru* – M.Đulijani: *Tehničke vežbe*

– Hubert Kepel: *Tehničke vežbe*

– V. Andre: *Zbirka kompozicija za gitaru*

– Edo Đuga: *izbor kompozicija*

– Vera Ogrizović: Zbirka kompozicija *Moj prvi koncert*

Šira literatura po izboru nastavnika, a u skladu sa programom

Obavezni minimum programa:

– četiri lestvice u prvoj poziciji;

– četiri etide;

– tri komada;

Javni nastupi – obavezna su dva javna nastupa tokom školske godine.

Program smotre (na kraju školske godine)

1. Jedna lestvica;

2. Jedna etida ili kraća kompozicija određenih tehničkih zahteva;

3. Dve kompozicije po slobodnom izboru.

Ključni pojmovi sadržaja: ton, tehnika, melodija, muzički bonton

Naziv predmeta	**GITARA**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Gitara je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Drugi**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI	**OBLAST/TEMA SADRŽAJI**

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da: – pravilno sedi i drži gitaru; – čita note na svim žicama, zaključno sa petom pozicijom samostalno ili uz pomoć nastavnoka; – razlikuje oznake za prstored, prazne žice i rimske brojeve za polja; – koristi obe tehnike sviranja u desnoj ruci, apojando, tirando; – čita novi notni tekst, uz pomoć nastavnika i pronalazi tonove zadate kompozicije; – oblikuje jednostavnu muzičku frazu na nivou zahteva; – primenjuje elemente notne pismenosti u sviranju; – demonstrira najjednostavniju promenu boje; – primenjuje osnovne smernice za izvođenje malog bare hvata uz pomoć nastavnika; – samostalno broji u cilju postizanja metrički tačnog i ritmičnog sviranja; – demonstrira pravilan način vežbanja; – sviranjem u duu primenjuje princip uzajamnog slušanja; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.	IZVOĐENjE MUZIKE	Primena notne pismenosti na gitari. Tehnike sviranja u desnoj ruci – tirando i apojando. Postavka malog bare hvata. Oznake prstoreda – čitanje i primena. Dinamika (forte, fortisimo, pijano, pijanisimo). Boja tona (ordinare, tasto, pontičelo). Sviranje u duu... (nastavnik – učenik ili dva učenika) Muzički bonton. **Skale i trozvuci** Durske i molske skale. **LITERATURA** – J. Jovičić: *Škola za gitaru, I i II deo* – Vera Ogrizović: Zbirka kompozicija *Moj prvi koncert* – V. Andre: *Zbirka kompozicija za klasičnu gitaru* – H. Sagreras: *Lekcije za gitaru* – Hubert Kepel: *Tehničke vežbe*

	– M.Đulijani: *Tehničke vežbe* – Edo Đuga: *izbor kompozicija* Šira literatura po izboru nastavnika, a u skladu sa zahtevima programa.

Obavezni minimum programa:

– četiri lestvice u prvoj poziciji;

– četiri etide;

– tri komada.

Javni nastupi

Obavezna su dva javna nastupa tokom školske godine.

Program smotre

1. Jedna lestvica;

2. Jedna etida;

3. Dve kompozicije, po slobodnom izboru.

Ključni pojmovi sadržaja: boja tona, muzička fraza, bare hvat, muzički bonton

Naziv predmeta	**GITARA**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Gitara je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**treći**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI		
Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– pravilno sedi i drži gitaru;	IZVOĐENjE MUZIKE	Vežbe za četvrtu, petu i

– prepozna sve note na svim žicama, zaključno sa sedmom pozicijom samostlno ili uz pomoć nastavnika; – uz pomoć nastavnika čita novi notni tekst, pronalazi tonove zadate kompozicije; – primenjuje zadati prstored; – primeni osnovne smernice za pravilno izvođenje vibrata; – izvodi tirando u jednostavnim akordskim razlaganjima uz veću stabilnost desne ruke; – uz pomoć nastavnika prepozna i izdvoji glavnu melodiju pomoću različite dinamike i vrste udara; – samostalno broji u cilju postizanja metrički tačnog i ritmičnog sviranja; – primeni znanja o elemenata muzičke forme u interpretaciji kompozicije; – demonstrira pravilan način vežbanja; – uz pomoć nastavnika teži za postizanjem muzičkog izraza uz upotrebu dinamike i boje tona; – sviranjem u duu primenjuje princip uzajamnog slušanja; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.	sedmu poziciju. Tehnika vibrata. Usavršavanje tehnike desne ruke, tirando. Elementi muzičke forme-dvotakt, motiv. Dinamika – forte, fortisimo, pijano, pijanisimo. Sviranje u duu... (nastavnik – učenik ili dva učenika) Muzički bonton **Skale i trozvuci** Dvooktavne skale – promena pozicije i rada na ritmičkim varijantama Lestvični intervali **LITERATURA** – J. Jovičić: *Škola za gitaru, II deo* – H. Sagreras: *Lekcije za gitaru* – M.Đulijani: *Tehničke vežbe* – Hubert Kepel: *Tehničke vežbe* – V. Andre: *Zbirka kompozicija za gitaru* – D. Bogdanović: *Šest dečjih komada* – Edo Đuga: *izbor*

	kompozicija – Vera Ogrizović: *Svirajte Baha* Šira literatura po izboru nastavnika, a u skladu sa programom.
Obavezni minimum programa: – četiri lestvice – četiri etide; – tri komada. Javni nastupi Obavezna su dva javna nastupa tokom školske godine. **Ispitni program:** 1. Lestvica sa kadencom i intervalima (jedna vrsta) 2. Jedna etida; 3. Dva komada	

Ključni pojmovi sadržaja: vibrato, muzički izraz, bare hvat, muzički bonton

Naziv predmeta	**GITARA**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Gitara je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**četvrti**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI		
Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**

		Deveta pozicija. Upoznavanje sa ukrasima. Vežbe za legato tehniku. Usavršavanje arpeđa. Uvođenje u postavku velikog bare hvata. Analiza kompozicije (naziv i vrsta, oblik, tempo, karakter). Muzički izraz. Oznake: karakter, dinamika, agogika. Uvod u polifoniju. Čitanje s lista. Sviranje u duu... (nastavnik–učenik ili dva učenika) Muzički bonton. **Skale i trozvuci** Skale kroz dve oktave **LITERATURA** – J. Jovičić: *Škola za gitaru, II deo* – H. Sagreras: *Lekcije za gitaru* – V. Andre: *Zbirka kompozicija za gitaru* – D. Bogdanović: *Šest*
– čita note zaključno sa devetom pozicijom uz pomoć nastavnika ili samostalno; – čita sa lista jednostavne kompozicije; – primeni legato u sviranju; – izvodi jednostavne ukrase, gornji i donji predudar; – primeni osnovne smernice za pravilno izvođenje velikog bare hvata; – svira tehnikom arpeđa; – uz pomoć nastavnika koristi oznake za agogiku i karakter u kompozicijama koje izvodi; – kritički vrednuje izvedene kompozicije u odnosu na tehničku pripremljenost i emocionalni uticaj; – demonstrira pravilan način vežbanja; – uz pomoć nastavnika teži za postizanjem muzičkog izraza uz upotrebu artikulacije, dinamike i boje; – primenjuje elemente polifonije u izvođenju; – sviranjem u duu primenjuje princip uzajamnog slušanja; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.	IZVOĐENjE MUZIKE	

	dečjih komada – Edo Đuga: *izbor kompozicija* – M.Đulijani: *120 arpđa, op. 1* – Hubert Kepel: *Tehničke vežbe* – Vera Ogrizović: *Svirajte Baha* – J. Daulend: *Laki komadi* – J. A. Logi: *Partita* – F. Sor: *Etide, op.31/I i II* Šira literatura po izboru nastavnika, a u skladu sa programom.

Obavezni minimum programa:

– četiri lestvice;

– četiri etide;

– tri komada;

Javni nastupi

Obavezna su dva javna nastupa tokom školske godine.

Ispitni program:

1. Lestvica sa kadencom i intervalima (jedna vrsta)

2. Jedna etida;

3. Dva komada – jedan polifoni

Ključni pojmovi sadržaja: legato, ukrasi, agogika, polifonija.

Naziv predmeta	**GITARA**

Cilj	**Cilj** učenja predmeta Gitara je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja
Razred	**peti**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– poveže stečeno znanje iz osnova muzičke pismenosti sa tehničkim procedurama na instrumentu; – koristi znanja iz oblasti teorije muzike i istorije prilikom interpretacije muzičkog dela; – koristi odgovarajuća izražajna sredstva da bi iskazao različite emocije; – čita sa lista; – kritički vrednuje izvedene kompozicije u odnosu na tehničku pripremljenost i emocionalni uticaj; – samostalno vežba poštujući proceduru; – primenjuje osnovne elemente polifonije u sviranju; – sviranjem u duu primenjuje princip uzajamnog slušanja; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje;	IZVOĐENjE MUZIKE	Tehničke vežbe za usavršavanje legato tehnike, arpeđa, bare hvata. Veza između analize oblika i interpretacije dela. Muzičko fraziranje. Sviranje u duu... (nastavnik – učenik ili dva učenika) Polifone kompozicije – pristup i realizacija. Čitanje s lista. Muzički bonton. **Skale i trozvuci** Skale kroz tri oktave promena pozicije, skokovi za levu ruku. **LITERATURA** Proširivanje repertoara renesansnim, baroknim ili modernim kompozicijama uz upoznavanje sa karakteristikama stila.

– poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.	– J. Jovičić: *Škola za gitaru, II deo* – H. Sagreras: *Lekcije za gitaru* – V. Andre: *Zbirka kompozicija za gitaru* – Gerhard Švertberger: *Zbirka kompozicija* – Edo Đuga: *izbor kompozicija* – M.Đulijani: *120 arpđa, op.1* – Hubert Kepel: *Tehničke vežbe* – Vera Ogrizović: *Svirajte Baha* – J.Daulend: *Laki komadi* – J.A. Logi: *Partita* – F.Sor: *Etide, op.31/I i II* Šira literatura po izboru nastavnika, a u skladu sa programom.

Obavezni minimum programa:

– dve lestvice kroz tri oktave;

– četiri etide;

– tri komada.

Javni nastupi

Obavezna su dva javna nastupa tokom školske godine.

Ispitni program

1. Lestvica sa kadencom i intervalima (jedna vrsta)

2. Jedna etida;

3. Dva komada – jedan polifoni

Ključni pojmovi sadržaja: fraza, polifonija, muzički izraz, muzički bonton

Naziv predmeta	**GITARA**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Gitara je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja
Razred	**šesti**
Godišnji fond časova	**66 časova**

ISHODI

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– čita note do dvanestog polja; – naštima gitaru po sluhu; – izvodi prirodne flažolete, trilere, ukrase; – izvodi veštačke flažolete i picikato; – koristi znanja iz oblasti teorije muzike i istorije prilikom interpretacije muzičkog dela; – koristi odgovarajuća izražajna sredstva da bi iskazao različite emocije; – kritički vrednuje izvedene kompozicije u odnosu na tehničku pripremljenost i emocionalni uticaj; – samostalno vežba poštujući proceduru; – primenjuje osnovne elemente polifonije u sviranju; – sviranjem u duu primenjuje	IZVOĐENjE MUZIKE	Tonovi do XII polja. Prirodni i veštački flažoleti, trileri, ukrasi, picikato. Tehničke vežbe: usavršavanje legato tehnike, arpeđa, bare hvata. Analiza oblika i interpretacia dela – sonatni oblik. Muzičko fraziranje. Polifone kompozicije – pristup i realizacija. Štimovanje. Memorisanje notnog teksta. Polifona kompozicija Sviranje u duu... (nastavnik – učenik ili dva učenika)

princip uzajamnog slušanja; – memoriše duži notni tekst; – čita sa lista; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.	Čitanje sa lista. **Skale i trozvuci** Skale kroz tri oktave Promena pozicije, skokovi za levu ruku. **LITERATURA** Proširivanje repertoara renesansnim, baroknim ili modernim kompozicijama uz upoznavanje karakteristika stila. – J. Jovičić: *Kompozicije na folklorne teme Balkana i Španije* – V. Andre: *Zbirka kompozicija za gitaru* – F. Karuli: *Sonate* – M. Đulijani: *Sonatine* – F. Sor i Segovija: *20 etida* – Vera Ogrizović: *Svirajte Baha* – Edo Đuga: *izbor kompozicija* – Hubert Kepel: *tehničke vežbe* Šira literatura po izboru nastavnika, a u skladu sa programom
Obavezni minimum programa – dve lestvice kroz tri oktave; – dve etide; – dva komada; Javni nastupi Obavezna su dva javna nastupa tokom školske godine.	

Ispitni program

1. Jedna trooktavna lestvica

2. Jedna etida;

3. Jedan stav sonatine ili sonate, svite ili varijacije

4. Jedan komad

Ključni pojmovi sadržaja: fraza, polifonija, muzički izraz, muzički bonton.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANjE PROGRAMA
GITARA

I. UVODNI DEO

Priroda same muzike ukazuje na stalno prožimanje svih oblasti i tematskih jedinica koje su predviđene nastavnim programom. Nijedna oblast ili tema ne može se izučavati izolovano u odnosu na druge i ne treba da bude sama sebi cilj, a da se istovremeno ne razgovara o svim drugim aspektima muzike (jedinstvo tehničkih i muzičkih elemenata).

Bavljenje muzikom uopšte a posebno sviranje na instrumentu podstiče finu mentalnu kombinatoriku dragocenu za razvijanje ukupnog mentalnog i psiho-motornog potencijala učenika i odlična je osnova za integraciju sa drugim predmetima.

Nastava je usmerena na ostvarivanje ishoda, pri čemu se daje prednost iskustvenom učenju u okviru kojeg učenici razvijaju lični odnos prema muzici, a postepena racionalizacija iskustva vremenom postaje teorijski okvir. Iskustveno učenje podrazumeva aktivno slušanje muzike i lično muzičko izražavanje učenika kroz izvođenje muzike.

Ishodi predstavljaju muzičke, opažajne i saznajne aktivnosti učenika. Preporučeni muzički sadržaji (literatura) ostavljaju prostor za izbor i drugih sadržaja u skladu sa mogućnostima učenika i inventivnošću nastavnika. Nastavnik ima slobodu ali i odgovornost da izabere optimalan program u kome će učenik moći da reprodukuje sve tehničke i muzičke zadatke, a i da u istom uživa, ne razmišljajući o težini zahteva kao o nekom neprebrodivom problemu.

Korelacija između predmeta može biti polazište za brojne aktivnosti u kojima učenici mogu biti učesnici kao istraživači, kreatori i izvođači. Kod učenika treba razvijati duh zajedništva kroz zajedničko sviranje i komunikacijske veštine u cilju prenošenja i razmene iskustava i znanja. Najvažniji pokretač nastave treba da bude princip motivacije i inkluzivnosti u podsticanju maksimalnog učešća u muzičkom doživljaju kao i razvijanju potencijala za muzičko izražavanje.

Muzika u funkciji zdravlja i muzički bonton

Na svakom času učenike treba upućivati da pravilno sede i koriste izvođački aparat što je važno za održavanje zdravlja koštano-mišićnog aparata. Zadatak nastavnika je da u tom smislu, u zavisnosti od vrste instrumenta i specifičnog stava pri sviranju učenike upute na potrebu stalnog jačanja muskulature upražnjavanjem različitih fizičkih vežbi i/ili plivanja. U odnosu na slušni aparat, učenike treba informisati i upozoriti da preglasna i agresivna muzika ima štetan uticaj i izaziva fiziološki i psihološki odgovor organizma u negativnom smislu.

Muzička umetnost nam pruža mogućnost da izrazimo naše jedinstvene misli i osećanja. Muzika i druge umetnosti pružaju priliku za ljudsku kreativnost i samoizražavanje. Participacijom u muzici ostvaruje se viši oblik pismenosti razvijanjem intuicije, mašte i razmišljanja, što dovodi do jedinstvenih oblika komunikacije. U tom smislu pozitivan efekat muzike u smislu opuštanja, podizanja pažnje, razvijanja memorije, emocionalnih i fizičkih reakcija/odgovora, kognitivne stimulacije je od neprocenjivog značaja.

Odgovarajuće ponašanje na sceni i u publici je deo opšte kulture, pa je dužnost nastavnika da učenike vaspitno oblikuju kroz pravila ponašanja (muzički bonton) pri slušanju i izvođenju muzike. Pored kulture ponašanja učenike treba uputiti i na kulturu odevanja, kako na sceni tako i u publici.

II. PLANIRANjE NASTAVE I UČENjA

Planiranje nastave i učenja, obuhvata godišnji i operativni plan, kao i pripremu za čas. Godišnjim planom definisan je fond časova u toku školske godine. Operativni plan podrazumeva odabir i razradu ishoda na mesečnom nivou. Priprema za čas posvećena je svakom učeniku pojedinačno, imajući u vidu muzičke, intelektualne, fizičke i mentalne predispozicije. S obzirom na dužinu trajanja časa (30/45 minuta) rad treba efikasno organizovati. Kod mlađih učenika nije lako duže zadržati pažnju, pa je raznovrstan i maštovit čas najbolji način za postizanje rezultata.

III. OSTVARIVANjE NASTAVE I UČENjA

Izbor kompozicija koje nose u sebi određene tehničke i muzičke zahteve je od velikog značaja za zainteresovanost učenika i njihov napredak. To je naročito važno za učenike prvog ciklusa, koji tek osvajaju prostor instrumenta, a zvučna slika koja im se dopada budi potrebu da iznova istražuju, vežbaju i kroz to i napreduju u tehničkom i muzičkom smislu. Svaki učenik je poseban i u tom smislu nastavnik mora imati i njegovu širu sliku (porodica, škola, okruženje, lični kapaciteti...) kako bi optimalno izbalansirao odgovarajući program koji će učenika dovesti do praktičnih veština, a ove pak otvoriti put za dalje napredovanje.

Muzički materijal koji se obrađuje obuhvata različite kompozicije, počev od najjednostavnijih vežbi (prazne žice), pa sve do razvijenijih cikličnih i polifonih formi. Skale, vežbe ili etide moraju biti sastavni deo svakoga časa. Najveću važnost u sviranju tehničkih vežbi treba dati razgovetnosti i pravilnoj ritmizaciji, pa tek potom lepoti tona i brzini. Polifonija ima zadatak da razvija muzičku inteligenciju, memoriju, da poboljša slušne sposobnosti i razvije osećaj za stil. Raznovrstan izbor komada podstaći će maštu, osećajnost i temperament.

Veoma je važno da učenici što češće javno sviraju kako bi se oslobodili straha od nastupa kao i da steknu naviku posećivanja koncerata umetničke muzike i predstava. Diskusijom o odslušanim delima i izvođenjem istih (primerenom starosnom dobu učenika), učenici stiču uvid u tumačenja muzičkih dela, načine izvođenja, različite tehničke pristupe izvođača, razvijajući tako kritičko mišljenje, o sopstvenom i tuđem izvođenju koje će im pomoći u daljem razvoju i napredovanju.

Kada su u pitanju takmičenja, preporučuje se velika umerenost i oprez. Mudar nastavnik neće dopustiti da učenička motivacija vremenom postane isključivo takmičarski obojena, kao i da sopstveni rad vrednuje brojem nagrada i priznanja koje njegovi učenici osvajaju.

IV. PRAĆENjE I VREDNOVANjE NASTAVE I UČENjA

Na časovima instrumenta najbitnije je razvijanje muzičkih sposobnosti i izgrađivanje veština, pa funkcionalni zadaci imaju prioritet. Smer nastave je takav da se uvek kreće od zvuka ka teorijskom tumačenju. Iz tih razloga, naročito u prvom ciklusu ne insistira se na definicijama već na prepoznavanju, izvođenju i identifikovanju muzičkih sadržaja. Kriterijum u ocenjivanju je uložen trud učenika i njegovo lično napredovanje u skladu sa ličnim i muzičkim mogućnostima. U okviru svih muzičkih aktivnosti potrebno je obezbediti prijatnu atmosferu, a kod učenika potencirati osećanje sigurnosti i podrške. Potrebno je otkloniti sve razloge za moguće strahove, nesigurnost i tremu koji su prouzrokovani prevelikim i nerealnim očekivanjima profesora ili roditelja. Učešće učenika na javnim nastupima, takmičenjima, festivalima i rezultati godišnjih ispita i smotri upotpunjuju sliku o postignućima nastave i učenja.

Naziv predmeta	**TAMBURA E – PRIM**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Tambura E – prim je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Prvi**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– opiše svojim rečima karakteristike tambure i način dobijanja tona; – pravilno sedi i drži instrument i trzalicu;	IZVOĐENjE MUZIKE	Karakteristike instrumenta: način dobijanja tona i postavka leve i desne ruke Osnovi tehnike sviranja na tamburi:

– pravilno istrzava i izvodi poteze na dole neizmenično i tremolo; – samostalno postavlja prste leve ruke na hvatnik u zatvorenom stavu; – izražajno peva a potom samostalno ili uz pratnju nastavnika svira kratke i lake pesmice po sluhu; – izvodi pravilno tehničke vežbe uz pomoć nastavnika; – primeni osnovne elemente notne pismenosti u sviranju i čitanju notnog teksta; – prepozna osnovne oznake za tempo, dinamiku, ponavljanje... – primeni različita muzička izražajna sredstva u zavisnosti od karaktera muzičkog primera uz pomoć nastavnika; – svira kratke kompozicije napamet, solo i uz pratnju klavira; – napravi plan vežbanja uz pomoć nastavnika, ili samostalno; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – ispolji samopouzdanje u toku javnog nastupa; – održava instrument; – poštuje dogovorena pravila	Tehnika desne ruke**:** **–** držanje trzalica; **–** istrzavanje na dole neizmenično i tremolo; prva i druga pozicija. Tehnika leve ruke – dijatonska postavka prstiju Osnovne ritmičke vrednosti (cela nota, polovina, četvrtina, osmina, šesnaestina i odgovarajuće pauze). Osnovne dinamičke oznake – forte i piano. Agogika ritenuto i korona. Muzički bonton **Skale i trozvuci** Sviranje lestvica kroz jednu oktavu u prvoj poziciji sa trozvucima i obrtajima do tri predznaka **LITERATURA** – S. Vukosavljev/I. Hadnađev/V.Čenejac: *Škola za tambure* – B. Stojanović: *Tamburaški bukvar* – B. Stojanović: *20 igara za solo tamburu* – T. Bradić – Siniša Leopold: *Škola za*

ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.	*tambure* I i II razred – D. Marković: *Mali komadi za violinu i klavir*, prva i druga sveska – L. Malagurski: *Škola za tamburu* prvi i drugi deo – Fortunatov: *Izbor etida za violinu* I i II sveska – Fortunatov: *Hrestomatija za violinu*, I i II razred – M. Jović: *Škola za tamburu E-prim* – B. Stojanović LJ./ Marjanović: *Tamburaške etide* – Šradik: *Vežbe za levu ruku*, I sveska – S. Berta/S. Jaramazović: *Škola tambure Vojvođanskog sistema E-pri* – A. Aleksandrov: *Pedagoški repertoar domrista* I i II razred Druga litaratura po izboru nastavnika, a u skladu sa zahtevima programa i mogućnostima učenika.
Obavezni minimum programa – dve durske lestvice kroz jednu oktavu sa trozvucima – deset tehničkih vežbi – tri etide – tri narodne pesme ili igre – tri komada Javni nastupi – dva nastupa u toku školske godine Program smotri	

– jedna lesvica – jedna etida – dve kompozicije, po slobodnom izboru

Ključni pojmovi sadržaja: istrzavanje, tremolo, sviranje, slušanje muzike

Naziv predmeta	**TAMBURE E – PRIM**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Tambura E – prim je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Drugi**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– pravilno sedi i drži instrument i trzalicu; – pravilno istrzava i izvodi poteze trzalicom; – primenjuje tremolo tehniku istrzavanja; – svira u prvoj i drugoj poziciji; – primeni oznake za tempo, dinamiku, ponavljanje; – primeni osnovne elemente notne pismenosti u sviranju;	IZVOĐENjE MUZIKE	Rad na levoj i desnoj ruci i njihovoj koordinaciji. Usavršavanje tehnike tremola (ravnomernost udaraca u tremolu ataka zvuka) i naizmeničnih udaraca. Sviranje u drugoj i trećoj poziciji. Uvod u četvrtu poziciju. Notne vrednosti: cela nota, polovina, četvrtina, četvrtina sa tačkom, sinkopa sa odgovarajućim pauzama i i druge ritmičke figure. Dinamičko nijansiranje (mecopiano, krešendo, dekrešendo mecoforte), različite vrste tempa i agogika u skladu sa zahtevima u

– ponavlja tehničke vežbe za promenu pozicije i pokretljivost uz pomoć nastavnika; – napravi plan vežbanja uz pomoć nastavnika ili samostalno; – svira kratke kompozicije napamet, solo i uz pratnju klavira; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – se kritički osvrne na sopstveno ili tuđe izvođenje; – samostalno održava instrument; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.	literaturi Bonton **Skale i trozvuci** Durske i molske skale do tri predznaka, trozvuci kroz jednu oktavu. **LITERATURA** – T. Bradić/Siniša Leopold: *Škola za tambure* I i II razred – D. Marković: *Mali komadi za violinu i klavir*, prva i druga sveska – L. Malagurski: *Škola za tamburu* prvi i drugi deo – S. Vukosavljev – I. Hadnađev – V.Čenejac: *Škola za tambure* – B. Stojanović: *Tamburaški bukvar* – B. Stojanović: *20 igara za solo tamburu* – Rodionov: *Početna škola za violinu* – M. Jović: *Škola za tamburu E-prim* – B.Stojanović/LJ.Marjanović: *– Tamburaške etide* – V.Temunović : *Izbor kompozicija za tamburu solo i klavir* – Fortunatov: *Izbor etida za violinu* I i II sveska – Fortunatov: *Hrestomatija za violinu*, I i II razred – Šradik: *Vežbe za levu ruku*, I sveska

	– S. Berta/S. Jaramazović: *Škola tambure Vojvođanskog sistema E-prim* – A. Aleksandrov: *Pedagoški repertoar domrista* I i II razred Druga litaratura po izboru nastavnika, a u skladu sa zahtevima programa i mogućnostima učenika.
Obavezni minimum programa – sve predviđene lestvice – deset tehničkih vežbi – tri etide – tri narodne pesme ili igre – tri komada Javni nastupi – dva nastupa u toku školske godine Program smotri – Jedna lesvica – Jedna etida – Dve kompozicije, po slobodnom izboru	

Ključni pojmovi sadržaja: istrzavanje, tremolo, sviranje, slušanje muzike

Naziv predmeta	**TAMBURA E – PRIM**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Tambura E – prim je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Treći**
Godišnji fond	**70 časova**

ISHODI	**OBLAST/TEMA SADRŽAJI**
Po završenoj temi/oblasti	

učenik će biti u stanju da: – pravilno istrzava i koristi poteze trzalicom; – pravilno izvodi ukrase, predudare, flažolete, picikato, portamento i glisando; – poveže stečeno znanje iz osnova muz. pismenosti sa tehničkim procedurama na instrumentu; – koristi analizu jednostavnih muzičkih oblika radi bolje interpretacije; – prati razvoj sopstvene koordinacije i motorike kroz sviranje; – komunicira sa korepetitorom kroz muziku; – samostalno vežba; – učestvuje na javnim nastupima, u školi i van nje; – kritički vrednuje izvedene kompozicije u odnosu na tehničku pripremljenost i emocionalni uticaj; – samostalno vežba poštujući proceduru; – samostalno održava instrument; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike;	IZVOĐENjE MUZIKE	Tehnika sviranja tremola kroz različite vežbe. Ukrasi (predudar, mordent). Prirodni flaželeti. Picikato palcem desne ruke. Tehnika sviranja – portamento, glisando i arpeđo. Obrada jednostavnih dvohvata i trohvata. Analiza jednostavnih muzičkih oblika. Dinamičko nijansiranje, različite vrste tempa i agogika u skladu sa zahtevima u literaturi. Muzički bonton. **Skale i trozvuci** Sviranje skala kroz dve oktave sa trozvucima. **LITERATURA** – S. Vukosavljev/I.Hadnađev-V.Čenejac: *Škola za tambure* – B. Stojanović : *Tamburaški bukvar* – B. Stojanović: *20 igara za solo tamburu* – Ivanović: *Od pretklasike do moderne*, druga sveska – M. Jović: *Škola za tamburu E-prim* – T. Bradić: *Škola za tamburu* 3–6. razred

– S. Krajna: *Zbirka skladbi za bisernicu i brač*

– S. Krajna: *Etide za bisernicu i brač*

– D. Marković: *Mali komadi za violinu i klavir*, druga i treća sveska

– B. Stojanović/LJ.Marjanović:

Tamburaške etide

– V. Temunović : *Izbor kompozicija za tamburu solo i klavir*

– A. Aleksandrov: *Pedagoški repertoar domrista* I i II razred

– Fortunatov:*Hrestomatija za violinu*, 1–4. razred

– Šradik: *Vežbe za levu ruku*, I sveska

– S. Berta/S.Jaramazović: *Škola tambure Vojvođanskog sistema E-prim*

Druga litaratura po izboru nastavnika, a u skladu sa zahtevima programa i mogućnostima učenika.

Obavezni minimum programa

– deset tehničkih vežbi

– dve durske i dve molske lestvice kroz dve oktave sa trozvucima i potezima

– četiri etide

– tri narodne pesme ili igre

– tri komada različitog karaktera

Javni nastupi – dva nastupa u toku školske godine

Ispitni program (izvodi se napamet):

– Jedna lestvica kroz dve oktave sa trozvukom;

– Jedna etida; – Jedna narodna pesma ili igra uz klavirsku pratnju; – Jedan komad uz klavirsku pratnju;

Ključni pojmovi sadržaja: ton, melodija, fraza, muzička celina, muzički bonton

Naziv predmeta	**TAMBURA E – PRIM**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Tambura E – prim je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Četvrti**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da: – izvede odgovarajuće tehnike sviranja na instrumentu; – samostalno čita jednostavniji notni tekst; – poveže stečeno znanje iz osnova muz.pismenosti sa tehničkim procedurama na instrumentu; – primeni različite načine rešavanja tehničkih i muzičkih zahteva prilikom sviranja i vežbanja; – prati razvoj sopstvene koordinacije i motorike kroz sviranje; – koristi znanja iz oblasti teorije muzike i istorije prilikom	IZVOĐENjE MUZIKE	Razvoj tehnike leve i desne ruke: – izvođenje legata, non legata, stakata; – sviranje u osmoj, devetoj i desetoj poziciji; – ukrasi - predudar, triler; – prirodni i veštački flažolet; – arpeđo i glisando – sinhronizacija ruku.. Uvod u štimovanje Dinamičko nijansiranje, različite vrste tempa i agogika u skladu sa

interpretacije muzičkog dela; – komunicira sa korepetitorom kroz muziku; – prenese na publiku sopstveni emocionalni doživljaj kroz interpretaciju muzičkog dela (izražajno svira); – sviranjem u ansamblu primeni princip uzajamnog slušanja; – kritički vrednuje izvedene kompozicije u odnosu na tehničku pripremljenost, i emocionalni uticaj; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – samostalno vežba poštujući proceduru; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.	zahtevima u literaturi Kompozicije krupne forme: stav iz končertina, koncerta, sonatine ili varijacije. Čitanje sa lista jednostavnih kompozicija Razvoj muzičkog izraza. Sviranje u ansamblu. Muzički bonton. **Skale i trozvuci** Lestvice do četiri predznaka kroz 2 oktave sa različitim vrstama artikulacije i trozvucima **LITERATURA** – B. Stojanović: *20 igara za solo tamburu* – M. Jović: *Škola za tamburu E-prim* – B. Stojanović /LJ. Marjanović: *Tamburaške etide* – S. Berta/S. Jaramazović: *Škola tambure Vojvođanskog sistema E-prim* – V. Temunović : *Izbor* kompozicija za tamburu solo i klavir – T. Bradić: *Škola za tambure* 3–6. razred – S. Krajna: *Zbirka skladbi za*

bisernicu i brač

– S. Krajna: *Etide za bisernicu i brač*

– Ivanović: *Od pretklasike do moderne,* druga sveska

– D. Marković: *Mali komadi za violinu i klavir*, druga i treća sveska

– Fortunatov: *Hrestomatija za violinu IV i V razred*

– Šradik: *Vežbe za levu ruku* I sveska

– Grupa autora: *Narodne igre*

– G. Hendl: *Varijacije*

– O. Riding: *Koncerti za violinu ha-mol, A-dur, Be-dur*

– P. Nikolić: *Končertino Ge-dur, A-dur*

– A. Komarovski: *Končertino Ge-dur*

– I. Linike: *Mala sonata*

– Maks: *Končertino facile*

– F. Kihler:*Končertino Ge-dur, De-dur*

– A. Vivaldi: *Koncert Ge-dur*

– Kajzer: Etide za violinu, op.24

Druga litaratura po izboru nastavnika, a u skladu sa zahtevima programa i mogućnostima učenika.

Obavezni minimum programa:

– deset tehničkih vežbi;

– dve durske i dve molske lestvice kroz dve oktave sa trozvucima i potezima;

– četiri etide;

– tri narodne pesme ili igre;

– tri komada različitog karaktera;

– jedna velika forma (stav koncerta ili končertina).

Javni nastupi – dva nastupa u toku školske godine

Ispitni program (izvodi se napamet)

– Jedna lestvica kroz dve oktave sa trozvukom

– Jedna etida

– Jedna narodna pesma ili igra uz klavirsku pratnju

– Jedan komad uz klavirsku pratnju

– Jedan stav velike forme uz klavirsku pratnju

Ključni pojmovi sadržaja: istrzavanje, ton, melodija, fraza, muzička celina, koordinacija, ukras, slušanje muzike, muzički bonton

Naziv predmeta	**TAMBURA E – PRIM**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Tambura E – prim je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Peti**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**

– izvede odgovarajuće tehnike sviranja na instrumentu; – pravilno izvodi ukrase; – estetski oblikuje ton u skladu sa karakterom i vrstom kompozicije; – koristi znanja iz oblasti teorije muzike i istorije prilikom interpretacije muzičkog dela; – komunicira sa korepetitorom kroz muziku; – prenese na publiku sopstveni emocionalni doživljaj kroz interpretaciju muzičkog dela (izražajno svira); – sviranjem u ansamblu primeni princip uzajamnog slušanja; – kritički vrednuje izvedene kompozicije u odnosu na tehničku pripremljenost, stilsku prepoznatljivost i emocionalni uticaj; – samostalno vežba poštujući proceduru; – učestvuje na javnim; nastupima u školi i van nje; – samostalno štimuje i održava instrument; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.	IZVOĐENjE MUZIKE	Čitanje sa lista jednostavniih kompozicija. Samostalno štimovanje instrumenta. Dinamičko nijansiranje, različite vrste tempa i agogika u skladu sa zahtevima u literaturi Upoznavanje sa svim položajima na instrumentu. Ukrasi: predudar, mordent i triler. Usavršavanje tehnike sviranja tremola; legata, non legata, stakata... Negovanje lepog tona. Sviranje u ansamblu. Muzički bonton. **Skale i trozvuci** Durske i molske lestvice kroz 2 oktave sa različitim vrstama artikulacije i trozvucima **LITERATURA** – B. Stojanović: *20 igara za solo tamburu* – M. Jović: *Škola za tamburu E-prim* – D. Marković: *Mali komadi za violinu i klavir* treća sveska – V.Temunović : *Izbor* kompozicija za tamburu solo i klavir

– B. Stojanović /LJ. Marjanović:

– *Tamburaške etide*

– S. Berta/S.Jaramazović: *Škola tambure Vojvođanskog sistema E-prim*

– Fortunatov: *Hrestomatija za violinu V i VI razred*

– Garlicki: *Hrestomatija za violinu treća sveska*

– Šradik: *Vežbe za levu ruku,* I sveska

– Ivanović: *Od pretklasike do moderne*, druga i treća sveska

– Grupa autora: *Narodne igre*

– F. Hendl: *Varijacije*

– A. Komarovski: *Koncert Ge-dur, A-dur*

– I. Linike: *Mala sonata-V*. Panin: *Dečiji koncert*

– F. Kihler:Končertino Ge-dur, De-dur i dr.

– O. Riding: *Koncert h-mol, a-mol i dr*

– A. Vivaldi: *Koncert za violinu Ge-dur, De-dur, A-dur i dr.*

– N. Bermel: *Koncert Ge-dur*

– N. Baklanova: *Kočertino de-mol, Sonatina Be-dur*

– Z. Fibih: *Sonatina*

Druge kompozicije po izboru

nastavnika prilagođene tehničkim sposobnostima učenika

Obavezni minimum programa:

– deset tehničkih vežbi;

– dve durske i dve molske lestvice kroz dve oktave sa trozvucima i potezima;

– četiri etide;

– tri narodne pesme ili igre;

– tri komada različitog karaktera;

– jedna velika forma (stav koncerta ili končertina)

Javni nastupi – dva nastupa u toku školske godine

Ispitni program (izvodi se napamet)

– Jedna lestvica kroz dve oktave sa trozvukom i potezima

– Jedna etida

– Jedna narodna pesma ili igra uz klavirsku pratnju

– Jedan komad uz klavirsku pratnju

– Jedan stav velike forme uz klavirsku pratnju

Ključni pojmovi sadržaja: postavka, ton, fraza, forma, muzički bonton

Naziv predmeta	**TAMBURA E – PRIM**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Tambura E – prim je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Šesti**
Godišnji fond časova	**66 časova**

ISHODI	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
Po završenoj temi/oblasti učenik će		

biti u stanju da: – izvede odgovarajuće tehnike sviranja na instrumentu: – primeni odgovarajuća izražajna sredstva da bi iskazao različite emocije; – inerpretira kompoziciju u stilu epohe i kompozitora; – komunicira sa korepetitorom kroz muziku; – ispolji kreativnost u realizaciji muzičke fantazije i estetike; – kritički vrednuje izvedene kompozicije u odnosu na tehničku pripremljenost, stilsku prepoznatljivost i emocionalni uticaj; – samostalno vežba poštujući proceduru; – koristi različite pristupe rešavanju problema istrzavanja – sviranjem u ansamblu primeni princip uzajamnog slušanja; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – samostalno štimuje i održava instrument; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.	IZVOĐENjE MUZIKE	Usavršavanje tehnike istrzavanja. Promena pozicija. Rad na muzičkoj frazi, izražajnosti i muzičkoj individualnosti. Čitanje sa lista jednostavniih kompozicija. Sviranje u ansamblu. Samostalno štimovanje instrumenta. Muzički bonton. **Skale i trozvuci** Durske i molske lestvice sa različitim vrstama artikulacije u obimu u zavisnosti od instrumenta. Trozvuci, dominantni septakord. **LITERATURA** – V. Temunović : *Izbor kompozicija za tamburu solo i klavir* – B. Stojanović: *20 igara za solo tamburu* – B. Stojanović / LJ. Ţ. Bradić: *Škola za tambure* 3-6. razred – S. Krajna: *Zbirka skladbi za bisernicu i brač* – D.Marković: *Mali komadi za*

violinu i klavir treća sveska

– D. Marković: *Škola za violinu* 2. i 3. sveska

– Volfart: *Etide za violinu, op.45*

– Marjanović:

– Tamburaške etide

– Fortunatov: *Hrestomatija za violinu 5. i 6. razred*

– Ivanović: *Od pretklasike do moderne*, druga i treća sveska

– Šradik: *Vežbe za levu ruku, II sveska*

– Grupa autora: *Narodne igre*

– Hendl: Varijacije

– O. Riding:*Koncerti za violinu, Ge-Dur, De-dur,a-mol*

– P. Nikolić: *Končertino Ge-dur, A-dur*

– A. Vivaldi: *Koncert za violinu Ge-dur, De-dur, A-dur i dr.*

– Kajzer: *Etide za violinu, op.24*

– Veramčini: *Sonata za violinu*

– Budaškin: *Koncert za domru ge-mol, I stav*

– Baklanova: *Končertino de-mol*

– Huber:*Končertino F-dur*

– F. Kihler: *Končertino*

	Druge kompozicije po izboru nastavnika prilagođene tehničkim sposobnostima učenika

Obavezni minimum programa

– deset tehničkih vežbi

– dve durske i dve molske lestvice kroz dve oktave sa trozvucima i potezima

– četiri etide

– tri narodne pesme ili igre

– tri komada različitog karaktera

– jedna velika forma (stav koncerta ili končertina)

Javni nastupi – dva nastupa u toku školske godine

Ispitni program (izvodi se napamet)

– Jedna lestvica kroz dve oktave sa trozvukom i potezima

– Jedna etida

– Jedna narodna pesma ili igra uz klavirsku pratnju

– Jedan komad uz klavirsku pratnju

– Jedan stav velike forme uz klavirsku pratnju

Ključni pojmovi sadržaja: postavka, ton, melodija, fraza, muzička celina, muzički bonton

Naziv predmeta	**TAMBURA A – BAS PRIM**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Tambura A – bas prim je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Prvi**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da: – opiše svojim rečima karakteristike tambure i način dobijanja tona; – pravilno sedi i drži instrument i trzalicu; – pravilno istrzava i izvodi poteze na dole neizmenično i tremolo; – samostalno postavlja prste leve ruke na hvatnik u zatvorenom stavu; – izražajno peva a potom samostalno ili uz pratnju nastavnika svira kratke i lake pesmice po sluhu; – izvodi pravilno tehničke vežbe uz pomoć nastavnika; – primeni osnovne elemente notne pismenosti u sviranju i čitanju notnog teksta; – prepozna osnovne oznake za tempo, dinamiku, ponavljanje... – primeni različita muzička izražajna sredstva u zavisnosti od karaktera muzičkog primera uz pomoć nastavnika; – svira kratke kompozicije napamet, solo i uz pratnju klavira; – napravi plan vežbanja uz pomoć nastavnika, ili	IZVOĐENjE MUZIKE	Karakteristike instrumenta: način dobijanja tona i postavka leve i desne ruke Osnovi tehnike sviranja na tamburi: Tehnika desne ruke**:** **–** držanje trzalica; **–** istrzavanje na dole neizmenično i tremolo; prva i druga pozicija. Tehnika leve ruke -hromatska postavka prstiju. Osnovne ritmičke vrednosti (cela nota, polovina, četvrtina, osmina, šesnaestina i odgovarajuće pauze). Osnovne dinamičke oznake – forte i piano. Agogika ritenuto i korona. Muzički bonton. **Skale i trozvuci** Sviranje skala kroz jednu oktavu u prvoj poziciji sa trozvucima i obrtajima do tri predznaka **LITERATURA** – S. Vukosavljev/I. Hadnađev/V.Čenejac: *Škola za tambure* – B. Stojanović: *Tamburaški bukvar* – B. Stojanović: *20 igara za solo*

samostalno; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – ispolji samopouzdanje u toku javnog nastupa; – održava instrument; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.	*tamburu* – T. Bradić – Siniša Leopold: *Škola za tambure* I i II razred – D. Marković: *Mali komadi za violinu i klavir*, prva i druga sveska – L. Malagurski: *Škola za tamburu* prvi i drugi deo – Fortunatov: *Izbor etida za violinu* I i II sveska – Fortunatov: *Hrestomatija za violinu*, I i II razred – M. Jović: *Škola za tamburu A-basprim* – B. Stojanović LJ./ Marjanović: *Tamburaške etide* – Šradik: *Vežbe za levu ruku*, I sveska – S. Berta/S. Jaramazović: *Škola tambure Vojvođanskog sistema A-basprim* Druga litaratura po izboru nastavnika, a u skladu sa zahtevima programa i mogućnostima učenika.
Obavezni minimum programa – dve durske lestvice kroz jednu oktavu sa trozvucima – deset tehničkih vežbi – tri etide – tri narodne pesme ili igre – tri komada Javni nastupi – dva nastupa u toku školske godine	

Program smotri – jedna lesvica – jedna etida – dve kompozicije, po slobodnom izboru

Ključni pojmovi sadržaja: istrzavanje, tremolo, sviranje, slušanje muzike

Naziv predmeta	**TAMBURE A – BAS PRIM**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Tambura A – bas prim je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja
Razred	**Drugi**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– pravilno sedi i drži instrument i trzalicu;	IZVOĐENjE MUZIKE	Rad na levoj i desnoj ruci i njihovoj koordinaciji.
– pravilno istrzava i izvodi poteze trzalicom;		Usavršavanje tehnike tremola (ravnomernost udaraca u tremolu ataka zvuka) i naizmeničnih udaraca.
– primenjuje tremolo tehniku istrzavanja;		Sviranje u drugoj i trećoj poziciji.
– svira u prvoj i drugoj poziciji;		Uvod u četvrtu poziciju.
– primeni oznake za tempo, dinamiku, ponavljanje;		Notne vrednosti: cela nota, polovina, četvrtina, četvrtina sa tačkom, sinkopa sa odgovarajućim pauzama i i druge ritmičke figure.
– primeni osnovne elemente notne		Dinamičko nijansiranje (mecopiano, krešendo, dekrešendo mecoforte), različite

pismenosti u sviranju; – ponavlja tehničke vežbe za promenu pozicije i pokretljivost uz pomoć nastavnika; – napravi plan vežbanja uz pomoć nastavnika ili samostalno; – svira kratke kompozicije napamet, solo i uz pratnju klavira; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – se kritički osvrne na sopstveno ili tuđe izvođenje; – samostalno održava instrument; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.	vrste tempa i agogika u skladu sa zahtevima u literaturi Muzički bonton. **Skale i trozvuci** Durske i molske skale do tri predznaka, trozvuci kroz jednu oktavu. **LITERATURA** – S. Berta/S. Jaramazović: *Škola tambure Vojvođanskog sistema A-basprim* – A. Aleksandrov: *Pedagoški repertoar domrista* I i II razred – T. Bradić/Siniša Leopold: *Škola za tambure* I i II razred – D. Marković: *Mali komadi za violinu i klavir*, prva i druga sveska – L. Malagurski: *Škola za tamburu* prvi i drugi deo – S. Vukosavljev – I. Hadnađev-V.Čenejac:

	Škola za tambure – B. Stojanović: *Tamburaški bukvar* – B. Stojanović: *20 igara za solo tamburu* – Rodionov: *Početna škola za violinu* – M. Jović: *Škola za tamburu A-basprim* – B.Stojanović/LJ.Marjanović: *– Tamburaške etide* – V.Temunović: *Izbor* kompozicija za tamburu solo i klavir – Fortunatov: *Izbor etida za violinu* I i II sveska – Fortunatov: *Hrestomatija za violinu*, I i II razred – Šradik: *Vežbe za levu ruku*, I sveska Druga litaratura po izboru nastavnika, a u skladu sa zahtevima programa i mogućnostima učenika.
Obavezni minimum programa – sve predviđene lestvice – deset tehničkih vežbi – tri etide – tri narodne pesme ili igre – tri komada Javni nastupi – dva nastupa u toku školske godine Program smotri – Jedna lesvica	

– Jedna etida – Dve kompozicije, po slobodnom izboru

Ključni pojmovi sadržaja: istrzavanje, tremolo, sviranje, slušanje muzike

Naziv predmeta	**TAMBURA A – BAS PRIM**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Tambura A – bas prim je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja
Razred	**Treći**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– pravilno istrzava i koristi poteze trzalicom; – pravilno izvodi ukrase, predudare, flažolete, picikato, portamento i glisando; – poveže stečeno znanje iz osnova muz.pismenosti sa tehničkim procedurama na instrumentu; – koristi analizu jednostavnih muzičkih oblika radi bolje interpretacije; – prati razvoj sopstvene koordinacije i motorike kroz sviranje; – komunicira sa korepetitorom kroz muziku;	IZVOĐENjE MUZIKE	Tehnika sviranja tremola kroz različite vežbe. Ukrasi (predudar, mordent). Prirodni flaželeti. Picikato palcem desne ruke. Tehnika sviranja – portamento, glisando i arpeđo. Obrada jednostavnih dvohvata i trohvata. Analiza jednostavnih muzičkih oblika. Dinamičko nijansiranje, različite vrste tempa i agogika u skladu sa zahtevima u literaturi. Muzički bonton

– samostalno vežba;

– učestvuje na javnim nastupima, u školi i van nje;

– kritički vrednuje izvedene kompozicije u odnosu na tehničku pripremljenost i emocionalni uticaj;

– samostalno vežba poštujući proceduru;

– samostalno održava instrument;

– poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike;

Skale i trozvuci

Sviranje skala kroz dve oktave sa trozvucima.

LITERATURA

– S. Vukosavljev/I.Hadnađev-V.Čenejac: *Škola za tambure*

– B. Stojanović : *Tamburaški bukvar*

– B. Stojanović: *20 igara za solo tamburu*

– A. Aleksandrov: *Pedagoški repertoar domrista* I i II razred

– Ivanović: *Od pretklasike do moderne*, druga sveska

– M. Jović: *Škola za tamburu A-basprim*

– T. Bradić: *Škola za tamburu* 3–6. razred

– S. Krajna: *Zbirka skladbi za bisernicu i brač*

– S. Krajna: *Etide za bisernicu i brač*

– D. Marković: *Mali komadi za violinu i klavir*, druga i treća sveska

– B. Stojanović/LJ.Marjanović:

– Tamburaške etide

– V.Temunović : *Izbor kompozicija za tamburu solo i klavir*

– Fortunatov:*Hrestomatija za violinu*, 1–4. razred

– Šradik: *Vežbe za levu ruku*, I sveska

– S. Berta/S.Jaramazović: *Škola tambure Vojvođanskog sistema A-basprim*

Druga litaratura po izboru nastavnika, a u skladu sa zahtevima programa i mogućnostima učenika

Obavezni minimum programa

– deset tehničkih vežbi

– dve durske i dve molske lestvice kroz dve oktave sa trozvucima i potezima

– četiri etide

– tri narodne pesme ili igre

– tri komada različitog karaktera

Javni nastupi – dva nastupa u toku školske godine

Ispitni program (izvodi se napamet):

– Jedna lestvica kroz dve oktave sa trozvukom;

– Jedna etida;

– Jedna narodna pesma ili igra uz klavirsku pratnju;

– Jedan komad uz klavirsku pratnju;

Ključni pojmovi sadržaja: ton, melodija, fraza, muzička celina, muzički bonton

Naziv predmeta	**TAMBURA A – BAS PRIM**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Tambura A – bas prim je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Četvrti**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI	OBLAST/TEMA	SADRŽAJI
Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da: – izvede odgovarajuće tehnike sviranja na instrumentu; – samostalno čita jednostavniji notni tekst; – poveže stečeno znanje iz osnova muz.pismenosti sa tehničkim procedurama na instrumentu; – primeni različite načine rešavanja tehničkih i muzičkih zahteva prilikom sviranja i vežbanja; – prati razvoj sopstvene koordinacije i motorike kroz sviranje; – koristi znanja iz oblasti teorije muzike i istorije prilikom interpretacije muzičkog dela; – komunicira sa korepetitorom kroz muziku; – prenese na publiku sopstveni emocionalni doživljaj kroz interpretaciju muzičkog dela (izražajno svira); – sviranjem u ansamblu primeni princip uzajamnog slušanja; – kritički vrednuje izvedene kompozicije u odnosu na tehničku pripremljenost, i emocionalni uticaj; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – samostalno vežba poštujući	IZVOĐENjE MUZIKE	Razvoj tehnike leve i desne ruke: – izvođenje legata, non legata, stakata; – sviranje u osmoj, devetoj i desetoj poziciji; – ukrasi – predudar, triler; – prirodni i veštački flažolet; – arpeđo i glisando – sinhronizacija ruku.. Uvod u štimovanje Dinamičko nijansiranje, različite vrste tempa i agogika u skladu sa zahtevima u literaturi Kompozicije krupne forme: stav iz končertina, koncerta, sonatine ili varijacije. Čitanje sa lista jednostavnih kompozicija Razvoj muzičkog izraza. Sviranje u ansamblu. Muzički bonton. **Skale i trozvuci** Skale do četiri predznaka kroz 2 oktave sa različitim vrstama artikulacije i

proceduru;

– poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.

trozvucima

LITERATURA

– B. Stojanović: *20 igara za solo tamburu*

– M. Jović: *Škola za tamburu A-basprim*

– B. Stojanović /LJ. Marjanović: *Tamburaške etide*

– S. Berta/S. Jaramazović: *Škola tambure Vojvođanskog sistema A-basprim*

– V. Temunović : *Izbor kompozicija za tamburu solo i klavir*

– T. Bradić: *Škola za tambure* 3–6. razred

– S. Krajna: Zbirka skladbi za bisernicu i brač

– S. Krajna: *Etide za bisernicu i brač*

– Ivanović: *Od pretklasike do moderne*, druga sveska

– D. Marković: *Mali komadi za violinu i klavir*, druga i treća sveska

– Fortunatov: *Hrestomatija za violinu IV i V razred*

– Šradik: *Vežbe za levu ruku* I sveska

– Grupa autora: *Narodne igre*

– G. Hendl: *Varijacije*

– O. Riding: *Koncerti za violinu ha-mol, A-dur, Be-dur*

– P. Nikolić: *Končertino Ge-dur, A-dur*

– A. Komarovski: *Končertino Ge-dur*

– I. Linike: *Mala sonata*

– Maks: *Končertino facile*

– F. Kihler: *Končertino Ge-dur, De-dur*

– A. Vivaldi: *Koncert Ge-dur*

– Kajzer: *Etide za violinu, op.24*

Druga litaratura po izboru nastavnika, a u skladu sa zahtevima programa i mogućnostima učenika.

Obavezni minimum programa:

– deset tehničkih vežbi;

– dve durske i dve molske lestvice kroz dve oktave sa trozvucima i potezima;

– četiri etide;

– tri narodne pesme ili igre;

– tri komada različitog karaktera;

– jedna velika forma (stav koncerta ili končertina).

Javni nastupi – dva nastupa u toku školske godine

Ispitni program (izvodi se napamet)

– Jedna lestvica kroz dve oktave sa trozvukom

– Jedna etida

– Jedna narodna pesma ili igra uz klavirsku pratnju – Jedan komad uz klavirsku pratnju – Jedan stav velike forme uz klavirsku pratnju

Ključni pojmovi sadržaja: istrzavanje, ton, melodija, fraza, muzička celina, koordinacija, ukras, slušanje muzike, muzički bonton

Naziv predmeta	**TAMBURA A – BAS PRIM**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Tambura A – bas prim je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Peti**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– izvede odgovarajuće tehnike sviranja na instrumentu; – pravilno izvodi ukrase; – estetski oblikuje ton u skladu sa karakterom i vrstom kompozicije; – koristi znanja iz oblasti teorije muzike i istorije prilikom interpretacije muzičkog dela; – komunicira sa korepetitorom kroz muziku; – prenese na publiku sopstveni emocionalni doživljaj kroz interpretaciju muzičkog dela (izražajno svira);	IZVOĐENjE MUZIKE	Čitanje sa lista jednostavniih kompozicija. Samostalno štimovanje instrumenta. Dinamičko nijansiranje, različite vrste tempa i agogika u skladu sa zahtevima u literaturi Upoznavanje sa svim položajima na instrumentu. Ukrasi: predudar, mordent i triler. Usavršavanje tehnike sviranja tremola; legata, non legata, stakata...

– sviranjem u ansamblu primeni princip uzajamnog slušanja; – kritički vrednuje izvedene kompozicije u odnosu na tehničku pripremljenost, stilsku prepoznatljivost i emocionalni uticaj; – samostalno vežba poštujući proceduru; – učestvuje na javnim; nastupima u školi i van nje; – samostalno štimuje i održava instrument; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.	Negovanje lepog tona. Sviranje u ansamblu. Muzički bonton. **Skale i trozvuci** Durske i molske skale kroz 2 oktave sa različitim vrstama artikulacije i trozvucima **LITERATURA** – B. Stojanović: *20 igara za solo tamburu* – M. Jović: *Škola za tamburu A-basprim* – D. Marković: *Mali komadi za violinu i klavir* treća sveska – V.Temunović : *Izbor* kompozicija za tamburu solo i klavir – B. Stojanović /LJ. Marjanović: *– Tamburaške etide* – S. Berta/S.Jaramazović: *Škola tambure Vojvođanskog sistema A-basprim* – Fortunatov: *Hrestomatij*a za violinu V i VI razred – Garlicki: *Hrestomatija* za violinu treća sveska – Šradik: *Vežbe za levu ruku*, I sveska – Ivanović: *Od pretklasike do moderne*, druga i treća sveska

– Grupa autora: *Narodne igre*

– F. Hendl: *Varijacije*

– A. Komarovski: *Koncert Ge-dur, A-dur*

– I. Linike: *Mala sonata*

– V. Panin: *Dečiji koncert*

– F. Kihler: *Končertino Ge-dur, De-dur i* dr.

– O. Riding: *Koncert h-mol, a-mol* i dr

– A. Vivaldi: *Koncert za violinu Ge-dur, De-dur, A-dur* i dr.

– N. Bermel: *Koncert Ge-dur*

– N. Baklanova: *Kočertino de-mol, Sonatina Be-dur*

– Z. Fibih: *Sonatina*

Druge kompozicije po izboru nastavnika prilagođene tehničkim sposobnostima učenika

Obavezni minimum programa:

– deset tehničkih vežbi;

– dve durske i dve molske lestvice kroz dve oktave sa trozvucima i potezima;

– četiri etide;

– tri narodne pesme ili igre;

– tri komada različitog karaktera;

– jedna velika forma (stav koncerta ili končertina)

Javni nastupi – dva nastupa u toku školske godine

Ispitni program (izvodi se napamet) – Jedna lestvica kroz dve oktave sa trozvukom i potezima – Jedna etida – Jedna narodna pesma ili igra uz klavirsku pratnju – Jedan komad uz klavirsku pratnju – Jedan stav velike forme uz klavirsku pratnju

Ključni pojmovi sadržaja: postavka, ton, fraza, forma, muzički bonton

Naziv predmeta	**TAMBURA A – BAS PRIM**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Tambura A – bas prim je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Šesti**
Godišnji fond časova	**66 časova**

ISHODI

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– izvede odgovarajuće tehnike sviranja na instrumentu: – primeni odgovarajuća izražajna sredstva da bi iskazao različite emocije; – inerpretira kompoziciju u stilu epohe i kompozitora; – komunicira sa korepetitorom kroz muziku; – ispolji kreativnost u realizaciji	IZVOĐENjE MUZIKE	Usavršavanje tehnike istrzavanja. Promena pozicija. Rad na muzičkoj frazi, izražajnosti i muzičkoj individualnosti. Čitanje sa lista jednostavniih kompozicija. Sviranje u ansamblu. Samostalno štimovanje

muzičke fantazije i estetike; – kritički vrednuje izvedene kompozicije u odnosu na tehničku pripremljenost, stilsku prepoznatljivost i emocionalni uticaj; – samostalno vežba poštujući proceduru; – koristi različite pristupe rešavanju problema istrzavanja – sviranjem u ansamblu primeni princip uzajamnog slušanja; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – samostalno štimuje i održava instrument; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.	instrumenta. Muzički bonton. **Skale i trozvuci** Durske i molske skale različitim vrstama artikulacije u obimu u zavisnosti od instrumenta. Trozvuci, dominantni septakord. **LITERATURA** – V. Temunović : *Izbor kompozicija za tamburu solo i klavir* – B. Stojanović: *20 igara za solo tamburu* – B. Stojanović / LJ. Ţ. Bradić: *Škola za tambure* 3–6. razred – S. Krajna: *Zbirka skladbi za bisernicu i brač* – D.Marković: *Mali komadi za violinu i klavir* treća sveska – D. Marković: *Škola za violinu* 2. i 3. sveska – Volfart: *Etide za violinu, op.45* – Marjanović: *– Tamburaške etide* – Fortunatov: *Hrestomatija za violinu* 5. i 6. Razred – Ivanović: *Od pretklasike do*

moderne, druga i treća sveska

– Šradik: *Vežbe za levu ruku*, II sveska

– Grupa autora: *Narodne igre*

– Hendl: *Varijacije*

– O. Riding: *Koncerti za violinu, Ge-Dur, De-dur,a-mol*

– P. Nikolić: *Končertino Ge-dur, A-dur*

– A. Vivaldi: *Koncert za violinu Ge-dur, De-dur, A-dur* i dr.

– Kajzer: *Etide za violinu, op.24*

– Veramčini: *Sonata za violinu*

– Budaškin: *Koncert za domru ge-mol, I stav*

– Baklanova: *Končertino de-mol*

– Huber: *Končertino F-dur*

– F. Kihler: *Končertino*

Druge kompozicije po izboru nastavnika prilagođene tehničkim sposobnostima učenika

Obavezni minimum programa

– deset tehničkih vežbi

– dve durske i dve molske lestvice kroz dve oktave sa trozvucima i potezima

– četiri etide

– tri narodne pesme ili igre

– tri komada različitog karaktera

– jedna velika forma (stav koncerta ili končertina)
Javni nastupi – dva nastupa u toku školske godine
Ispitni program (izvodi se napamet)

– Jedna lestvica kroz dve oktave sa trozvukom i potezima

– Jedna etida

– Jedna narodna pesma ili igra uz klavirsku pratnju

– Jedan komad uz klavirsku pratnju

– Jedan stav velike forme uz klavirsku pratnju

Ključni pojmovi sadržaja: postavka, ton, melodija, fraza, muzička celina, muzički bonton

Naziv predmeta	**MANDOLINA**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Mandoline je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Prvi**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– opiše svojim rečima karakteristike mandoline i način dobijanja tona;	IZVOĐENjE MUZIKE	Karakteristike instrumenta: način dobijanja tona i postavka leve i desne ruke.
– pravilno sedi i drži instrument i trzalicu;		Osnovi tehnike sviranja na mandolini:
– pravilno istrzava i izvodi poteze na dole neizmenično i		Tehnika desne ruke**:**

tremolo; – samostalno postavlja prste leve ruke na hvatnik u zatvorenom stavu; – izražajno peva a potom samostalno ili uz pratnju nastavnika svira kratke i lake pesmice po sluhu; – izvodi pravilno tehničke vežbe uz pomoć nastavnika; – primeni osnovne elemente notne pismenosti u sviranju i čitanju notnog teksta; – prepozna osnovne oznake za tempo, dinamiku, ponavljanje... – primeni različita muzička izražajna sredstva u zavisnosti od karaktera muzičkog primera uz pomoć nastavnika; – svira kratke kompozicije napamet, solo i uz pratnju klavira; – napravi plan vežbanja uz pomoć nastavnika, ili samostalno; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – ispolji samopouzdanje u toku javnog nastupa; – održava instrument; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.	**–** držanje trzalica; **–** istrzavanje na dole neizmenično i tremolo; prva i druga pozicija. Tehnika leve ruke - dijatonska postavka prstiju. Osnovne ritmičke vrednosti (cela nota, polovina, četvrtina, osmina, šesnaestina i odgovarajuće pauze). Osnovne dinamičke oznake – forte i piano. Agogika ritenuto i korona. Muzički bonton. **Skale i trozvuci** Sviranje skala kroz jednu oktavu u prvoj poziciji sa trozvucima i obrtajima do tri predznaka. **LITERATURA** – N. Sekulić: *Škola sviranja na mandolin* – N. Gužvić: *Škola za mandolinu* – P. Rani: *Moja mandolina* – R. Erno: *Mandolinska škola* – R. Kalače: *Metoda za mandolinu 1* – U. Rosineli: *Škola za mandolinu* – Fortunatov: *Hrestomatija za violinu*, I i II razred – Šradik: *Vežbe za levu ruku*, I sveska – D. Marković: *Mali komadi* I i II

	sveska Druga litaratura po izboru nastavnika, a u skladu sa zahtevima programa i mogućnostima učenika.
Obavezni minimum programa – dve durske lestvice kroz jednu oktavu sa trozvucima – deset tehničkih vežbi – četi etideri – četiri komada različitog karakte Javni nastupi – dva nastupa u toku školske godine Program smotri – Jedna lesvica – Jedna etida – Dve kompozicije, po slobodnom izboru	

Ključni pojmovi sadržaja: istrzavanje, tremolo, sviranje, slušanje muzike

Naziv predmeta	**MANDOLINA**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Mandoline je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Drugi**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– pravilno sedi i drži instrument i trzalicu;	IZVOĐENjE MUZIKE	Rad na levoj i desnoj ruci i njihovoj koordinaciji.
– pravilno istrzava i izvodi		Usavršavanje tehnike tremola

poteze trzalicom; – primenjuje tremolo tehniku istrzavanja; – svira u prvoj i drugoj poziciji; – primeni oznake za tempo, dinamiku, ponavljanje; – primeni osnovne elemente notne pismenosti u sviranju; – ponavlja tehničke vežbe za promenu pozicije i pokretljivost uz pomoć nastavnika; – napravi plan vežbanja uz pomoć nastavnika ili samostalno; – svira kratke kompozicije napamet, solo i uz pratnju klavira; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – se kritički osvrne na sopstveno ili tuđe izvođenje; – samostalno održava instrument; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.	(ravnomernost udaraca u tremolu ataka zvuka) i naizmeničnih udaraca. Sviranje u drugoj i trećoj poziciji. Uvod u četvrtu poziciju. Notne vrednosti: cela nota, polovina, četvrtina, četvrtina sa tačkom, sinkopa sa odgovarajućim pauzama i i druge ritmičke figure. Dinamičko nijansiranje (mecopiano, krešendo, dekrešendo mecoforte), različite vrste tempa i agogika u skladu sa zahtevima u literaturi. Muzički bonton. **Skale i trozvuci** Durske i molske skale do tri predznaka, trozvuci kroz dve oktave. **LITERATURA**

	– N. Sekulić: *Škola sviranja na mandolini* – N. Gužvić: *Škola za mandolinu* – P. Rani: *Moja mandolina* – R. Erno: *Mandolinska škola* – R. Kalače: *Metoda za mandolinu* I i II – U. Rosineli: *Škola za mandolinu* – Fortunatov: *Hrestomatija za violinu*, I i II razred – Středik: *Vežbe za levu ruku*, I sveska – D. Marković: *Mali komadi* I i II sveska – Huml i Marijanović: *Izbor etida za violinu*, I sveska Druga litaratura po izboru nastavnika, a u skladu sa zahtevima programa i mogućnostima učenika
Obavezni minimum programa – sve predviđene lestvice – deset tehničkih vežbi – četiri etide – pet komada različitog karaktera Javni nastupi – dva nastupa u toku školske godine Program smotri – Jedna lesvica – Jedna etida – Dve kompozicije, po slobodnom izboru	

Ključni pojmovi sadržaja: istrzavanje, tremolo, sviranje, slušanje muzike

Naziv predmeta	**MANDOLINA**

Cilj	**Cilj** učenja predmeta mandoline je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Treći**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da: – pravilno istrzava i koristi poteze trzalicom; – pravilno izvodi ukrase, predudare, flažolete , picikato, portamento i glisando; – poveže stečeno znanje iz osnova muz.pismenosti sa tehničkim procedurama na instrumentu; – koristi analizu jednostavnih muzičkih oblika radi bolje interpretacije; – prati razvoj sopstvene koordinacije i motorike kroz sviranje; – komunicira sa korepetitorom kroz muziku; – samostalno vežba; – učestvuje na javnim nastupima, u školi i van nje; – kritički vrednuje izvedene kompozicije u odnosu na tehničku pripremljenost i emocionalni uticaj; – samostalno vežba poštujući	IZVOĐENjE MUZIKE	Tehnika sviranja tremola kroz različite vežbe. Ukrasi (predudar, mordent). Prirodni flaželeti. Picikato palcem desne ruke. Tehnika sviranja – portamento, glisando i arpeđo. Obrada jednostavnih dvohvata i trohvata. Analiza jednostavnih muzičkih oblika. Dinamičko nijansiranje, različite vrste tempa i agogika u skladu sa zahtevima u literaturi. Muzički bonton. **Skale i trozvuci** Sviranje skala kroz dve oktave sa trozvucima. **LITERATURA** – N. Sekulić: *Škola sviranja na*

proceduru; – samostalno održava instrument; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike;	*mandolini* – N. Gužvić: *Škola za mandolinu* – P. Rani: *Moja mandolina* – R. Erno: *Mandolinska škola* – R. Kalače: *Metoda za mandolinu* II i III – U. Rosineli: *Škola za mandolinu* – Fortunatov: *Hrestomatija za violinu*, III i IV razred – Šradik: *Vežbe za levu ruku*, I sveska – D. Marković: *Škola za violinu* II sveska – Fortunatov: *izbor etida za violinu*, I i II sveska – Volfart: *Etide za violinu, op. 45* Druga litaratura po izboru nastavnika, a u skladu sa zahtevima programa i mogućnostima učenika.
Obavezni minimum programa – deset tehničkih vežbi – dve durske i dve molske lestvice kroz dve oktave sa trozvucima i potezima – četiri etide – tri komada različitog karaktera Javni nastupi – dva nastupa u toku školske godine Ispitni program – Jedna lestvica kroz dve oktave sa trozvukom	

– Jedna etida – Dva komad uz klavirsku pratnju

Ključni pojmovi sadržaja: istrzavanje, tremolo, ukrasi, predudari, picikato, portamento, glisando

Naziv predmeta	**MANDOLINA**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Mandoline je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja
Razred	**Četvrti**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– prati razvoj sopstvene koordinacije i motorike kroz sviranje; – izvede odgovarajuće tehnike sviranja na instrumentu; – pravilno izvodi predudare; – poveže stečeno znanje iz osnova muz. pismenosti sa tehničkim procedurama na instrumentu; – primeni različite načine rešavanja tehničkih i muzičkih zahteva prilikom sviranja i vežbanja; – koristi znanja iz oblasti teorije muzike i istorije prilikom interpretacije muzičkog dela; – primenjuje procedure u sticanju tehnike desne ruke	IZVOĐENjE MUZIKE	Lestvice do četiri Predznaka. Tehnike sviranja –legato, non legato, stakato. Puna sinhronizacija leve i desne ruke. Sviranje u osmoj devetoj i desetoj poziciji. Ukrasi – predudar, triler upoznavanje i sviranje. Kompozicije krupne forme: stav iz končertina, koncerta, sonatine ili varijacije. Čitanje sa lista jednostavnih

istrzavanje,tremolo;

– sviranjem u ansamblu primeni princip uzajamnog slušanja;

– kritički vrednuje izvedene kompozicije u odnosu na tehničku pripremljenost i emocionalni uticaj;

– samostalno vežba poštujući proceduru;

– komunicira sa korepetitorom kroz muziku;

– učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje;

– poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.

kompozicija.

Muzički izraz – fraza

Sviranje u ansamblu.

LITERATURA

– R.Kalače : *Metoda za mandolinu* II i III

– Fortunatov: *Hrestomatija za violinu*, IV i V razred

– Średik: *Vežbe za levu ruku*, II sveska

– F. Hendl: *Varijacije*

– O. Riding: *Koncerti za violinu ha-mol, A-dur, Be-dur*

– P. Nikolić: *Končertino Ge-dur, A-dur*

– A. Vivaldi: *Koncert Ge-dur*

– Kajzer: *Etide za violinu, op.24*

– Volfart: *Etide za violinu, op. 45*

Obavezni minimum programa

– deset tehničkih vežbi

– dve durske i dve molske lestvice kroz dve oktave sa trozvucima i potezima

– četiri etide

– pet komada različitog karaktera

– jedna velika forma (stav koncerta sinate ili končertino)

Javni nastupi – dva nastupa u toku školske godine

Ispitni program (izvodi se napamet)

– Jedna lestvica kroz dve oktave sa trozvukom – Jedna etida – Dva komada različitog karaktera uz klavirsku pratnju – Jedan stav velike forme uz klavirsku pratnju

Ključni pojmovi sadržaja: koordinacija, motorika, predudar, ukras, triler, istrzavanje, tremolo, slušanje muzike, samostalnost, muzički izraz

Naziv predmeta	**MANDOLINA**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Mandoline je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja
Razred	**Peti**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– izvede odgovarajuće tehnike sviranja na instrumentu; – pravilno izvodi ukrase; – estetski oblikuje ton u skladu sa karakterom i vrstom kompozicije; – koristi znanja iz oblasti teorije muzike i istorije prilikom interpretacije muzičkog dela; – komunicira sa korepetitorom kroz muziku; – prenese na publiku sopstveni emocionalni doživljaj kroz interpretaciju muzičkog dela	IZVOĐENjE MUZIKE	Čitanje sa lista jednostavniih kompozicija. Samostalno štimovanje instrumenta. Dinamičko nijansiranje, različite vrste tempa i agogika u skladu sa zahtevima u literaturi Upoznavanje sa svim položajima na instrumentu. Ukrasi: predudar, mordent i triler. Usavršavanje tehnike sviranja tremola; legata, non legata, stakata...

(izražajno svira); – sviranjem u ansamblu primeni princip uzajamnog slušanja; – kritički vrednuje izvedene kompozicije u odnosu na tehničku pripremljenost, stilsku prepoznatljivost i emocionalni uticaj; – samostalno vežba poštujući proceduru; – učestvuje na javnim; nastupima u školi i van nje; – samostalno štimuje i održava instrument; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike. Obavezni minimum programa	Negovanje lepog tona. Sviranje u ansamblu. Muzički bonton. **Skale i trozvuci** Durske i molske skale kroz 2 oktave sa različitim vrstama artikulacije i trozvucima **LITERATURA** – R. Kalače: *Metoda za mandolinu* III i IV – Fortunatov: *Hrestomatija* za violinu, V i VI razred – Šradik: *Vežbe za levu ruku*, II sveska – F. Hendl: *Varijacije* – O. Riding: *Koncerti za violinu, Ge-Dur, De-dur,a-mol* – P. Nikolić: *Končertino Ge-dur, A-dur* – A. Vivaldi: *Koncert Ge-dur, De-dur* – Kajzer: *Etide za violinu, op.24* – Volfart: *Etide za violinu op.45*, II sveska – Ivanović: *Od predklasika do moderne*, II i III sveska Druge kompozicije po izboru nastavnika prilagođene tehničkim sposobnostima učenika

– deset tehničkih vežbi

– dve durske i dve molske lestvice kroz dve oktave sa trozvucima i potezima

– četiri etide

– četiri komada različitog karaktera

– jedna velika forma (stav koncerta, sonate ili končertino)

Javni nastupi – dva nastupa u toku školske godine

Ispitni program

– Jedna lestvica kroz dve oktave sa trozvukom i potezima

– Jedna etida

– Dva komad različitog karaktera uz klavirsku pratnju

– Jedan stav velike forme uz klavirsku pratnju

Ključni pojmovi sadržaja: koordinacija, motorika, predudar, ukras, triler, istrzavanje, tremolo, slušanje muzike, samostalnost, muzički izraz

Naziv predmeta	**MANDOLINA**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Mandoline je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja
Razred	**Šesti**
Godišnji fond časova	**66 časova**

ISHODI		
Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– izvede odgovarajuće tehnike sviranja na instrumentu: – primeni odgovarajuća izražajna sredstva da bi iskazao različite	IZVOĐENjE MUZIKE	Usavršavanje tehnike istrzavanja. Promena pozicija. Rad na muzičkoj frazi,

emocije; – inerpretira kompoziciju u stilu epohe i kompozitora; – komunicira sa korepetitorom kroz muziku; – ispolji kreativnost u realizaciji muzičke fantazije i estetike; – kritički vrednuje izvedene kompozicije u odnosu na tehničku pripremljenost, stilsku prepoznatljivost i emocionalni uticaj; – samostalno vežba poštujući proceduru; – koristi različite pristupe rešavanju problema istrzavanja – sviranjem u ansamblu primeni princip uzajamnog slušanja; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – samostalno štimuje i održava instrument; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.	izražajnosti i muzičkoj individualnosti. Čitanje sa lista jednostavniih kompozicija. Sviranje u ansamblu. Samostalno štimovanje instrumenta. Muzički bonton. **Skale i trozvuci** Durske i molske skale sa različitim vrstama artikulacije u obimu instrumenta. Trozvuci, dominantni septakord. **LITERATURA** – Fortunatov: *Hrestomatija za violinu* III sveska – Šradik: *Vežbe za levu ruku*, II sveska – F. Hendl: *Varijacije* – O. Riding: *Koncerti za violinu, Ge-Dur, De-dur, a-mol* – P. Nikolić: *Končertino Ge-dur, A-dur* – A. Vivaldi: *Koncert a-mol ,ge-mol* – Kajzer: *Etide za violinu, op.24* – Volfart: *Etide za violinu*

op.45, II sveska

– Veramčini: *Sonata za violinu*

– Budaškin: *Koncert za domru ge-mol*, I stav

– Baklanova: *Končertino de-mol*

– Fortunatov: *Etide za violinu*

– J. S. Bah: *Koncert za violinu a-mol*, I stav

Druge kompozicije po izboru nastavnika prilagođene tehničkim sposobnostima učenika

Obavezni minimum programa

– deset tehničkih vežbi

– dve durske i dve molske lestvice kroz dve oktave sa trozvucima i potezima

– četiri etide

– četiri komada različitog karaktera

– jedna velika forma (stav koncerta, sonate ili končertino)

Javni nastupi – dva nastupa u toku školske godine

Ispitni program

– Jedna lestvica kroz dve oktave sa trozvukom i potezima

– Jedna etida

– Jedna narodna pesma ili igra uz klavirsku pratnju

– Jedan komad uz klavirsku pratnju

– Jedan stav velike forme uz klavirsku pratnju

Ključni pojmovi sadržaja: ton, izražajnost, kreativnost, estetika, samopouzdanje

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANjE PROGRAMA
(TAMBURA E PRIM, A-BASPRIM I MANDOLINA)

I. UVODNI DEO

Priroda same muzike ukazuje na stalno prožimanje svih oblasti i tematskih jedinica koje su predviđene nastavnim programom. Nijedna oblast ili tema ne može se izučavati izolovano u odnosu na druge i ne treba da bude sama sebi cilj, a da se istovremeno ne razgovara o svim drugim aspektima muzike (jedinstvo tehničkih i muzičkih elemenata).

Bavljenje muzikom uopšte a posebno sviranje na instrumentu podstiče finu mentalnu kombinatoriku dragocenu za razvijanje ukupnog mentalnog i psiho-motornog potencijala učenika i odlična je osnova za integraciju sa drugim predmetima.

Nastava je usmerena na ostvarivanje ishoda, pri čemu se daje prednost iskustvenom učenju u okviru kojeg učenici razvijaju lični odnos prema muzici, a postepena racionalizacija iskustva vremenom postaje teorijski okvir. Iskustveno učenje podrazumeva aktivno slušanje muzike i lično muzičko izražavanje učenika kroz izvođenje muzike. **Ishodi** predstavljaju muzičke, opažajne i saznajne aktivnosti učenika. Preporučeni muzički sadržaji (literatura) ostavljaju prostor za izbor i drugih sadržaja u skladu sa mogućnostima učenika i inventivnošću nastavnika. Nastavnik ima slobodu ali i odgovornost da izabere optimalan program u kome će učenik moći da reprodukuje sve tehničke i muzičke zadatke, a i da u istom uživa, ne razmišljajući o težini zahteva kao o nekom neprebrodivom problemu.

Korelacija između predmeta može biti polazište za brojne aktivnosti u kojima učenici mogu biti učesnici kao istraživači, kreatori i izvođači. Kod učenika treba razvijati duh zajedništva kroz zajedničko sviranje i komunikacijske veštine u cilju prenošenja i razmene iskustava i znanja. Najvažniji pokretač nastave treba da bude princip motivacije i inkluzivnosti u podsticanju maksimalnog učešća u muzičkom doživljaju kao i razvijanju potencijala za muzičko izražavanje.

Muzika u funkciji zdravlja i muzički bonton

Na svakom času učenike treba upućivati da pravilno sede i koriste izvođački aparat što je važno za održavanje zdravlja koštano-mišićnog aparata. Zadatak nastavnika je da u tom smislu, u zavisnosti od vrste instrumenta i specifičnog stava pri sviranju učenike upute na potrebu stalnog jačanja muskulature upražnjavanjem različitih fizičkih vežbi i/ili plivanja. U odnosu na slušni aparat, učenike treba informisati i upozoriti da preglasna i agresivna muzika ima štetan uticaj i izaziva fiziološki i psihološki odgovor organizma u negativnom smislu.

Muzička umetnost nam pruža mogućnost da izrazimo naše jedinstvene misli i osećanja. Muzika i druge umetnosti pružaju priliku za ljudsku kreativnost i samoizražavanje. Participacijom u muzici ostvaruje se viši oblik pismenosti razvijanjem intuicije, mašte i razmišljanja, što dovodi do jedinstvenih oblika komunikacije. U tom smislu pozitivan efekat muzike u smislu opuštanja, podizanja pažnje, razvijanja memorije, emocionalnih i fizičkih reakcija/odgovora, kognitivne stimulacije je od neprocenjivog značaja.

Odgovarajuće ponašanje na sceni i u publici je deo opšte kulture, pa je dužnost nastavnika da učenike vaspitno oblikuju kroz pravila ponašanja (muzički bonton) pri slušanju i izvođenju muzike. Pored kulture ponašanja učenike treba uputiti i na kulturu odevanja, kako na sceni tako i u publici.

II. PLANIRANjE NASTAVE I UČENjA

Planiranje nastave i učenja, obuhvata godišnji i operativni plan, kao i pripremu za čas. Godišnjim planom definisan je fond časova u toku školske godine. Operativni plan podrazumeva odabir i razradu ishoda na mesečnom nivou. Priprema za čas posvećena je svakom učeniku pojedinačno, imajući u vidu muzičke, intelektualne, fizičke i mentalne predispozicije.

S obzirom na dužinu trajanja časa (30/45 minuta) rad treba efikasno organizovati. Kod mlađih učenika nije lako duže zadržati pažnju, pa je raznovrstan i maštovit čas najbolji način za postizanje rezultata.

III. OSTVARIVANjE NASTAVE I UČENjA

U okviru programa za osnovnu školu tambure i mandoline, u prvom ciklusu najvažnije je učenika zainteresovati za instrument i omogućiti mu pravilnom postavkom tela i ruku da brže napreduje i stekne početnu veštinu sviranja lakših i kraćih muzičkih celina. Individualan rad u svakom pogledu predstavlja pogodnost u smislu prilagođenog programa i pristupa svakom učeniku pojedinačno.

U prvom ciklusu treba insistirati kroz odgovarajuću literaturu na rešavanju tehničkih problema, pravilnom držanju instrumenta i stvaranju zdravog tona. U drugom ciklusu, uporedo sa tehnikom, treba raditi na odgovarajućoj interpretaciji dela pogotovo što program obuhvata i narodnu i umetničku muziku. Važan element u savlađivanju programa je rad u orkestru gde se na praktičan način razvija smisao za kolektivno muziciranje.

IV. PRAĆENjE I VREDNOVANjE NASTAVE I UČENjA

Na časovima instrumenta najbitnije je razvijanje muzičkih sposobnosti i izgrađivanje veština, pa funkcionalni zadaci imaju prioritet. Smer nastave je takav da se uvek kreće od zvuka ka teorijskom tumačenju. Iz tih razloga, naročito u prvom ciklusu ne insistira se na definicijama već na prepoznavanju, izvođenju i identifikovanju muzičkih sadržaja.

Kriterijum u ocenjivanju je uložen trud učenika i njegovo lično napredovanje u skladu sa ličnim i muzičkim mogućnostima. U okviru svih muzičkih aktivnosti potrebno je obezbediti prijatnu atmosferu, a kod učenika potencirati osećanje sigurnosti i podrške.

Potrebno je otkloniti sve razloge za moguće strahove, nesigurnost i tremu koji su prouzrokovani prevelikim i nerealnim očekivanjima profesora ili roditelja. Učešće učenika na javnim nastupima, takmičenjima, festivalima i rezultati godišnjih ispita i smotri upotpunjuju sliku o postignućima nastave i učenja.

Naziv predmeta **HARFA** (pedalna)

Cilj	**Cilj** učenja predmeta Harfa je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti; kreativnosti; estetskog senzibiliteta; kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastupi nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Prvi**
Godišnjifondčasova	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– opiše svojim rečima instrument, kao i da nabroji delove harfe, i pokaže da razume na koji način se proizvodi zvuk na harfi;	IZVOĐENjE MUZIKE	Upoznavanje građe instrumenta i načina proizvodnje zvuka.
– pravilno sedi za instrumentom;		Pravilna postavka tela u odnosu na instrument i određivanje visine stolice na kojoj će učenik sedeti.
– samostalno postavlja ruke;		Pravilna postavka leve i desne ruke u odnosu na žice. Ključne razlike u postavci leve i desne ruke.
– pravilno artikuliše svih osam prstiju leve i desne ruke;		Način artikulacije svakog prsta i jedinstvenost artikulaciije palca.
– pravilno postavi svaki prst pojedinačno, kao i grupu od 2 ili 3 prsta;		Postavljanje prstiju, pojedinačno, kao i 2 i 3 prsta odjednom.
– pravilno postavlja prste pri vezivanju figura od 3 tona pri lestvičnom kretanju u oba smera;		Povezivanje u postavljanju pri sviranju figura od tri tona u lestvičnom kretanju (obe varijante – u zavisnosti od smera).
– poveže dve figure od po 4 tona u lestvičnom kretanju;		Povezivanje dve figure od po 4 tona u lestvičnom kretanju (obrtaj 41 i 14).
– svira intervale (terca, kvarta, kvinta) i svira kvintakord i obrataje;		Simultano sviranje dva tona. (terca, kvarta i kvinta) uz pravilan prstored.
– čita violinski i bas ključ i tumači ritmičke vrednosti nota i pauza;		Simultano sviranje tri tona
– samostalno koristi pedale pre sviranja (tokom sviranja ne mora		

da bude obavezno za 1 razred); – prepozna osnovne oznake za tempo, dinamiku i ponavljanje; – svira kratke kompozicije napamet; – izvodi kratke muzičke fraze; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – ispolji samopouzdanje u toku javnog nastupa; – samostalno vežba po instrukcijama; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike; – koristi prednosti digitalizacije za slušanje i izvođenje muzike. Obavezni minimum programa	(kvintakord i obrtaji) Notno opismenjavanje i upoznavanje sa osnovnim ritmičkim vrednostima. Pedalizacija kroz lestvice i kompozicije sa promenom dva pedala i oznake za pedalizaciju. Korišćenje informacionih tehnologija u službi muzike. Pravila ponašanja. **Skale i trozvuci** Durske skale do dva predznaka kroz jednu oktavu; Trozvuk u osnovnom položaju i obrtajima harmonski i raz loženo. **LITERATURA** – Izbor iz početnih škola za harfu: Rubin; Parfenov; Grosi i E.Pocoli – E. Pocoli: *Etide* – N.Č. Boksa: *Etide* – A. Aselmon: *Mali komadi* – N.Č. Boksa: *Komadi* – Hrestomatija I; izbor komada – M. Granžani: *Mali komadi* Izbor drugih kompozicija u skladu sa sposobnostima učenika

– durske lestvice do dva predznaka – kroz jednu oktavu sa trozvukom;

– četiri do šest etida;

– tri do pet komada.

Javni nastupi

– obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.

Program smotri

1. Jedna lestvica;

2. Jedna etida (ili kompozicija virtuoznih izvođačkih zahteva)

3. Dve kompozicije; po slobodnom izboru.

Ključni pojmovi sadržaja: muzika; note; ritam; pedalizacija; muzička fraza; pravila ponašanja

Naziv predmeta	**HARFA**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Harfa je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti; kreativnosti; estetskog senzibiliteta; kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastupi nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Drugi**
Godišnjifondčasova:	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– odsvira durske i molske lestvice kroz dve oktave u osminama;	IZVOĐENjE MUZIKE	Pravilna postavka tela u odnosu na instrument i prilagođavanje visine stolice na kojoj će učenik sedeti.
– izvodi trozvuke razloženo i arpeđa;		Simultano sviranje intervala (seksta, septima, oktava).
– izvodi flažolet i glisando;		Obrtaj 31 i 13 u sviranju skale.
– primeni oznake tempa u sviranju;		Razložene oktave.

– izvodi kompozicije sa dinamičkim nijansiranjem; – izvede muzičku frazu; – razlikuje melodiju i pratnju; – pomera tri pedala tokom sviranja; – komentariše sopstveno sviranje; – poštuje pravila oblačenja i ponašanja na sceni i u publici; – koristi prednosti digitalizacije u slušanju i sviranju.	Flažolet. Glisando. Arpeđo od tri tona. Tempa: andante; alegro; moderato; riterdando i ralentando. Pravila ponašanja. **Skale i trozvuci** durske i molske lestvice do dva predznaka kroz 2 oktave; trozvuci i arpeđa. **LITERATURA** – M. Rubin: *Početna škola harfe* – N.Č. Boksa: *Etide;* – F. J. Naderman: *Etide br. 10; 11* – E. Pocoli: *Etide* – A.Aselmon: *Uspavanka* – M. Granžani: *Mali komadi* – A. Aselmon: *Mala svita* – A. F. Gedike: *Sonata Gedur* (Hrestomatija)

– T. Grečaninov: *Mazurk*a

– L. Vud: *Ruska uspavanka*

– S. Mekdonald: *Komadi*

– B. Andre: *Komadi*

Obavezni minimum programa

– sve durske i molske lestvice do dva predznaka kroz dve oktave;

– tri do četiri etide;

– četiri do šest komada.

Javni nastupi

– obavezna dva javna nastupa tokom školske godine

Program smotre

1. Jedna lestvica;

2. Jedna etida (ili kompozicija virtuoznih izvođačkih teškoća);

3. Dve kompozicije; po slobodnom izboru.

Ključni pojmovi sadržaja: note; ritam; pedalizacija; muzička fraza; pravila ponašanja

Naziv predmeta	**HARFA**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Harfa je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti; kreativnosti; estetskog senzibiliteta; kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastupi nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Treći**
Godišnjifondčasova:	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– svira u stilu izabrane kompozicije; – izvede vežbe klizanja prvog i četvrog	IZVOĐENjE MUZIKE	Tehničke vežbe klizanja prvog i četvrtog prsta.

prsta u kompozicijama; – svira etufe; – odsvira vežbe trozvuka i arpeđo; – primeni dinamičke oznake krešendo i dekrešendo; – oblikuje muzičku frazu; – opiše sonatni oblik uz pomoć nastavnika; – učestvuje u razgovorima o izvođenju na javnm nastupu; – poštuje pravila oblačenja i ponašanja na sceni i u publici; – koristi prednosti digitalizacije u cilju slušanja muzike, istraživanja podataka o kompozitorima i izvođačima. Obavezni minimum programa – skale, trozvuci i četvorozvuci kroz tri oktave;	Etufe. Muzički oblik – sonatina. Korišćenje informacionih tehnologija u službi muzike. Pravila ponašanja. **Skale i trozvuci** Sve durske i molske skale kroz tri oktave do 4 predznaka. Trozvuci razloženo i arpeđo. **LITERATURA** – M. Grosi i E.Pocoli: *Etide* – izbor – N.Č.Boksa*: Etide* 5; 6; 7 i 17 – A. Renije: *Tehničke vežbe* – J. L. Dusek: *Sonatina br. 2 i br. 1*, I stav – F. J. Naderman: *Sonatina br. 2;* II stav – A. Renije: *Gavota* – A. Aselmon: *Melanholična serenada* – S. Mekdonald: *Komadi*

– četiri do pet etida;

– tri do pet komada od kojih obavezno jedan stav sonatine.

Javninastupi

– obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.

Ispitni program:

1. Skala kroz tri oktave u šesnaestinama i četvorozvuk;

2. Jedna etida;

3. Prvi stav sonatine;

4. Jedan komad.

Ključni pojmovi sadržaja: note; ritam; pedalizacija; arpeđo; muzička fraza; stil; pravila ponašanja

Naziv predmeta	**HARFA**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Harfa je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti; kreativnosti; estetskog senzibiliteta; kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja
Razred	**Četvrti**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– izvodi vežbe četvoroglasnih trozvuka razloženo i kao arpeđo;		Četvoroglasni trozvuk raz- ložen sa prebacivanjem ruku u obrtajima i arpeđa.
– svira oktave otvorenom i zatvorenm šakom;	IZVOĐENjE MUZIKE	Tehničke vežbe klizanja prvog i četvrtog prsta u bržem tempu.
– izvodi tehničke vežbe prvog i drugog prsta;		Flažoleti, etufe, oktave sa „otvorenom i zatvorenom” šakom, vežbe prvog i drugog prsta kao preteča početnog

– oblikuje duže muzičke fraze;

– svira varijacije povezano sa temom;

– svira na javnim nastupima u školi i van nje;

– ispolji samopouzdanje u toku javnog nastupa;

– poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike;

– koristi uz pomoć odraslih dostupne nosioce zvuka.

Obavezni minimum programa:

– lestvice; arpeđa; prsne vežbe;

– četiri do pet etida;

– jedna sonatina;

– četiri do pet komada

Javni nastupi

trilera.

Korišćenje informacionih tehnologija u službi muzike.

Pravila ponašanja.

Skale i trozvuci

Sve lestvice u šesnaestinama kroz tri oktave.

LITERATURA

– E. Pocoli: *Etide*

– F. J. Naderman: *Etide*

– N.Č.Boksa: *Etide*

– A. Aselmon: *Etide*

– J. L. Dusek: *Sonatine*

– F. J. Naderman: *Sonatina I; II; IV*

– Krumholc: *Sonatina Bedur*

– V. A. Mocart: *Tema sa varijacijama*

– L. V. Betoven: *Tema sa varijacijama*

– A. Aselmon: *Mala priča*

– M. Granžani: *Barkarola*

– obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.

Ispitni program

1. Jedna lestvica i arpeđa;

2. Jedna etida;

3. Jedna sonatina;

4. Jedan komad

Ključni pojmovi sadržaja: note; ritam; pedalizacija, arpeđo, muzička fraza; pravila ponašanja

Naziv predmeta	**HARFA**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Harfa je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Peti**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– izvede razložene septakorde sa podmetanjem četvrtog prsta; – dinamički nijansira u toku izvođenja; – koristi različite boje na instrumentu; – izvede kratki triler i ukras; – odsvira pdlt; – stiski oblikuje kompoziciju;	IZVOĐENjE MUZIKE	Četveroglasni trozvuci, septakord–dominantni i umanjeni, razloženi sa podmetanjem četvrtog prsta u svim obrtajima. Tehničke vežbe za prste – trileri. Dinamičko nijansiranje – pp, fp, mp, ppp, ff, fff. Pdlt. Korišćenje informacionih tehnologija

– učestvuje na javnim nastupima i takmičenjima;

– promoviše instrument van škole;

– ispolji samopouzdanje u toku javnog nastupa;

– komentariše svoj i tuđi nastup;

– koristi informacione tehnologije u službi muzike

– poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike;

Obavezni minimum programa:

– sve lestvice;

– tri do pet etida;

– dve sonatine;

– tri do četiri komada.

Ispitni program:

1. Jedna lestvica sa arpeđima;

2. Jedna etida;

3. Jedna sonatina ili tema sa varijacijama;

u službi muzike.

Pravila ponašanja.

Skale i trozvuci

Sve durske i molske lestvice

LITERATURA

– N.Č. Boksa: *Etide*

– F. J. Naderman: *Etide; Sonatine*

– K. Erdeli: *20 Etida;*

– A. Aselmon: *Etide*

– J. L. Dusek: *Sonatine broj 3 i 4;*

– F. J. Naderman: *Nokturna;*

– M. Granžani: *Nokturno;*

– *Barkarola;*

– Pose: *Igra talasa*

– B.Andre: *Komadi*

4. Jedan komad.

Ključni pojmovi sadržaja: muzika; note; ritam; muzička fraza; pravila ponašanja

Naziv predmeta	**HARFA**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Harfa je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Šesti**
Godišnji fond časova	**66 časova**

ISHODI	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da: – poveže stečeno znanje iz osnova muz.pismenosti sa tehničkim procedurama na instrumentu; – primeni različite načine rešavanja tehničkih i muzičkih zahteva prilikom sviranja i vežbanja; – primeni odgovarajuća izražajna sredstva da bi iskazao različite emocije; – inerpretira kompoziciju u stilu epohe i kompozitora; – ispolji kreativnost u realizaciji muzičke fantazije i estetike; – učestvuje u razgovorima o izvođenju na javnm nastupu; – pokaže poštovanje prema drugim izvođačima i publici; – koristi informacione tehnologije uz pomoć odraslih u cilju sticanja znanja o	IZVOĐENjE MUZIKE	Arpeđa; septakordi (umanjeni i dominantni); Tehničke vežbe za sva četiri prsta Sve ritmičke kombinacije; trileri 2131; 21; 12. Korišćenje informacionih tehnologija u službi muzike. Pravila ponašanja. **Skale i trozvuci** Sve lestvice u oktavi; terci i seksti **LITERATURA** – N. Č. Boksa: *Etide* – F. J. Naderman: *Etide*

stilu, kompozitoru i izvođačima.	– A. Cabel: *Etide* – J. L. Dusek: *Sonatine* – F. J. Naderman: *Sonatine* – K. Salsedo: *Muzička kutija* – R. Glier: *U polju* – M. Musorgski: *Suza* – S. Mekdonald: *Komadi* – B. Andre: *Komadi* – M. Glinka: *Varijacije na Mocartovu temu*
Obavezni minimum programa: – skale, arpeđo; – tri do pet etida; – jedna sonatina; – četiri komada. Javni nastupi – obavezna dva javna nastupa tokom školske godine. Ispitni program 1. Jedna lestvica sa arpeđima; 2. Jedna etida; 3. Jedna sonatina; 4. Jedna kompozicija autora iz XIX veka; 5. Jedna kompozicija savremenog autora.	

Ključni pojmovi sadržaja: muzika; note; ritam; muzička fraza; pravila ponašanja

Naziv predmeta	**NEPEDALNA HARFA (sa preštimačima)**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Nepedalna harfa je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Prvi**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– opiše svojim rečima instrument, kao i da nabroji delove harfe, i pokaže da razume na koji način se proizvodi zvuk na harfi; – pravilno sedi za instrumentom; – samostalno postavlja ruke; – pravilno artikuliše svih osam prstiju leve i desne ruke; – pravilno postavi svaki prst pojedinačno, kao i grupu od 2 ili 3 prsta; – pravilno postavlja prste pri vezivanju figura od 3 tona pri lestvičnom kretanju u oba smera; – poveže dve figure od po 4 tona u lestvičnom kretanju – svira intervale (terca, kvarta, kvinta); – svira kvintakord i obrataje; – samostalno svira vodeći računa o	IZVOĐENjE MUZIKE	Upoznavanje građe instrumenta i načina proizvodnje zvuka. Određivanje visine stolice na kojoj će učenik sedeti i pravilna postavka tela u odnosu na instrument. Pravilna postavka leve i desne ruke u odnosu na žice. Objašnjavanje ključnih razlika između postavke leve i desne ruke. Način artikulacije svakog prsta. Jedinstvenost artikulaciije palca. Postavljanje prstiju, pojedinačno, kao i dva i tri prsta odjednom. Povezivanje u postavljanju pri sviranju figura od tri tona u lestvičnom kretanju. (obe varijante – u zavisnosti od smera). Povezivanje dve figure od po četiri tona u lestvičnom kretanju (obrtaj 41 i 14). Simultano sviranje dva tona. (terca, kvarta i kvinta) uz pravilan

postavci ruku,

– čita violinski i bas ključ;

– tumači ritmičke vrednosti nota i pauza;

– samostalno namešta preštimače pre sviranja, (u toku ne treba da bude u 1 razredu);

– prepozna osnovne oznake za tempo, dinamiku, ponavljanje;

– samostalno svira kratke kompozicije napamet;

– izvodi kratke muzičke fraze;

– učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje;

– ispolji samopouzdanje u toku javnog nastupa;

– poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike;

– koristi prednosti digitalizacije u slušanju i izvođenju muzike.

prstored.

Simultano sviranje tri tona (kvintakord i obrtaji).

Notno opismenjavanje i upoznavanje sa osnovnim ritmičkim vrednostima nota i pauza.

Kompozicije sa dva pre-štimača.

Skale i trozvuci

Durske skale do dva predznaka kroz jednu oktavu,

Trozvuk u osnovnom polo-žaju i obrtajima harmonski i razloženo.

LITERATURA

– Hrestomatija I: *Izbor komada*

– M.Granžani: *Uspavanka*

– *Irske narodne pesme*

– *Izbor komada za keltsku harfu*

– B. Veri: *Mali komadi*

Obavezni minimum programa

– durske lestvice do dva predznaka – kroz jednu oktavu sa trozvukom;

– četiri do šest etida;

– tri do šest komada.

Javni nastupi

– obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.

Program smotre:

1. Jedna lestvica;

2. Jedna etida 3. Dve kompozicije, po slobodnom izboru.

Ključni pojmovi sadržaja: muzika, note, ritam, muzička fraza, pravila ponašanja

Naziv predmeta	**NEPEDALNA HARFA (sa preštimačima)**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Nepedalna harfa je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred:	**Drugi**
Godišnji fond časova:	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– tečno svira trozvuke razloženo, u isto vreme i arpeđa; – izvede u kompozicijama punktirane note, triole i osminsku meru; – izvede flažolet; – primeni oznake tempa u toku sviranja; – primeni oznake za dinamiku u toku sviranja; – vodi muzičku frazu; – razlikuje melodiju i pratnju; – samostalno pomera do tri različita preštimača tokom sviranja (levom rukom u dugim	IZVOĐENjE MUZIKE	Pravilna postavka tela u odnosu na instrument i prilagođavanje visine stolice na kojoj će učenik sedeti. Simultano sviranje intervala (seksta, septima, oktava). Obrtaj 31 i 13 u sviranju skale. Trozvuk razloženo,seko i arpeđo. Obrada ritmike kroz kompozicije za harfu: punktirane vrednosti, triole i osminska mera. Tehničke vežbe za prste. Oznake tempa- andante, moderato, kao i rit. i ral. Oznake dinamike: f, p, mf, mp.

pauzama);

– pomera tri preštimača tokom sviranja;

– poštuje pravila oblačenja i ponašanja na sceni i kao slušalac.

Flažolet.

Skala i trozvuci

Durske skale (A, Es, E) – molske skale (a, e, de, ge, ce) – u osminama kroz dve oktave u harmonskom molu.

LITERATURA

– E. Pocoli: *Etide*

– R. Marteno: *Etide*

– A.Žilinski: *Litvanska narodna pesma*

– M. Granžani: *Mali komad*

– S. Mekdonald: *Komadi*

– *Irske narodne pesme*

– M. Gabus: *Komadi*

– S.Kalan: *Komadi*

Obavezni minimum programa

– sve durske i molske lestvice do dva predznaka kroz dve oktave;

– tri do pet etide;

– četiri do šest komada;

Javni nastupi

– obavezna dva javna nastupa tokom školske godine

Program smotre

1. Molska lestvica u triolama, trozvuk kroz dve oktave;

2. Jedna etida;

3. Tri komada.

Ključni pojmovi sadržaja: muzika, note, ritam, muzička fraza, pravila ponašanja

Naziv predmeta	**NEPEDALNA HARFA (sa preštimačima)**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Nepedalna harfa je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred:	**Treći**
Godišnji fond časova:	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– svira u određenom stilu; – odsvira klizanje prvog i četvrog prsta u kompozicijama, – svira etufe; – pravilno izvede vežbe trozvuka i arpeđo; – pravilno svira ritmičke grupe (šesnaestine, punkti rane note i triole); – primeni u sviranju dinamičke oznake dekrešendo i krešendo; – učestvuje u razgovorima o izvođenju na javnm nastupu; – prati muzičku frazu; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike; – samostalno ili uz pomoć odraslih, koristi prednosti	IZVOĐENjE MUZIKE	Trozvuk – razloženo i arpeđo. Tehničke vežbe – klizanje prvog i četvrtog prsta. Početne vežbe trilera 1, 2. Sonatni oblik. **Skale i trozvuci** Durske skale Es, Be, Ef, Ce, Ge, De, A i E i molske harmonke skale ce, ge, de, a, e kroz tri oktave u šesnaestinama paralelno. **LITERATURA** – M. Grosi i E. Pocoli: *Izbor etida* *– Komadi za keltsku harfu* *– Tema i varijacija na Bretonsku pesmu* – Anonimus: *Varijacije Zeleni rukavi*

digitalizacije.
Obavezni minimum programa

– skale kroz tri oktave sa trozvucima;

– tri do četiri etide,

– jedna sonatina ili tema sa varijacijama;

– tri do četiri komada.
Javni nastupi

– obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.
Ispitni program

1. Jedna lestvica u šesnaestinama, četvoroglasni trozvuk,arpeđa,

2. Jedna etida;

3. Jedna sonatina (I stav) ili tema sa varijacijama;

4. Jedna komad.

Ključni pojmovi sadržaja: muzika, note, ritam, muzička fraza, stil, pravila ponašanja

Naziv predmeta	**NEPEDALNA HARFA (sa preštimačima)**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Nepedalna harfa je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja
Razred	**Četvrti**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI		
Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– izvodi vežbe četveroglasnih trozvuka razloženo i kao arpeđo;	IZVOĐENjE MUZIKE	Razložen četvoroglasni trozvuk i arpeđa.
– svira oktave otvorenom i zatvorenm		

šakom; – izvodi tehničke vežbe prvog i drugog prsta; – samostalno pomera više različitih preštimača tokom sviranja (levom rukom u dugim pauzama); – izvodi duže muzičke fraze, varijacije povezano sa temom; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – ispolji samopouzdanje u toku javnog nastupa; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike. Obavezni minimum programa – skale i arpeđa; – četiri do pet etida; – četiri do pet komada – uključujući sonatu. Javni nastupi – obavezna dva javna nastupa tokom školske godine. Ispitni program 1. Skala sa arpeđima,	Glisanda. Oktave u otvorenom i zatvorenom šakom. Početne vežbe trilera 12,21.. **Skale i trozvuci** Durske i molske skale kroz 3 oktave u šesnaestinama **LITERATURA** – M. Grosi i E. Pocoli: *Izbor etida* *– Komadi za keltsku harfu* – A. V. Kempn: *Varijacije na velšku pesmu* – V. A. Mocart: *Varijacije na temu „Ah reći ću vam mama”* – B. Veri: *Varijacije na temu Frer Žak* – N. Č. Boksa: *Tema sa varijacijama u Es duru*

2. Jedna etida,

3. Sonatina ili tema sa varijacijama;

4. Jedan komad.

Ključni pojmovi sadržaja: muzika, note, ritam, muzička fraza, pravila ponašanja

Naziv predmeta	**NEPEDALNA HARFA (sa preštimačima)**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Nepedalna harfa je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja
Razred:	**Peti**
Godišnji fond časova:	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– izvede odgovarajuće tehnike sviranja na instrumentu; – samostalno pomera više različitih preštimača tokom sviranja (levom rukom u polovinskim pauzama); – stiski oblikuje kompoziciju; – izvede dinamičko nijansiranje; – koristi različite boje na instrumentu; – izvede kratki triler i ukras; – odsvira pdlt; – učestvuje na javnim nastupima i takmičenjima;	IZVOĐENjE MUZIKE	Četveroglasni trozvuci i dominantni septakord – razloženo i arpeđo. Tehničke vežbe trilera- 2131,3121, i sa dve ruke, Pdlt. Dinamičko nijansiranje: pp, fp, mp, ppp, ff, fff. **Skale i trozvuci** Durske i molske skale kroz četiri oktave. **LITERATURA** – M. Grosi i E. Pocoli: *Izbor etida*

– promoviše instrument van škole; – ispolji samopouzdanje u toku javnog nastupa; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.	– N. Č. Boksa: *Etide op. 318 br. 1* *– Komadi za kelstsku harfu* – F. J. Naderman: *Tema sa varijacijama* – D. Henson-Konant: *Barokni flamengo* – prva verzija – V. Fils: *Arija* –prva varijacija

Obavezni minimum programa

– sve durske i molske lestvice do dva predznaka kroz dve oktave;

– tri do pet etide;

– četiri do šest komada;

Javni nastupi

– obavezna dva javna nastupa tokom školske godine

Ispitni program

1. Molska lestvica u triolama, trozvuk kroz dve oktave;

2. Jedna etida;

3. Tri komada.

Ključni pojmovi sadržaja: muzika, note, ritam, muzička fraza, pravila ponašanja

Naziv predmeta	**NEPEDALNA HARFA (sa preštimačima)**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Nepedalna harfa je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred:	**Šesti**
Godišnji fond	**66 časova**

časova:		
ISHODI Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da: – izvede odgovarajuće tehnike sviranja na instrumentu; – samostalno pomera više različitih preštimača tokom sviranja (levom i po potrebi desnom rukom u četvrtinskim pauzama); – inerpretira kompoziciju u stilu epohe i kompozitora; – primeni odgovarajuća izražajna sredstva da bi iskazao različite emocije; – izvede dinamičko nijansiranje; – učestvuje u razgovorima o izvođenju na javnm nastupu; – muzički prati frazu; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike. Obavezni minimum programa – skale kroz tri oktave sa trozvucima; – tri do četiri etide,	**OBLAST/TEMA** IZVOĐENjE MUZIKE	**SADRŽAJI** Četveroglasni tonički trozvuci. Dominantni i umanjeni septakord – razložen sa podmetanjem četvrtog prsta u svim obrtajima. Tehničke vežbe trozvuka vežbe trilera. Sve durska i molske lestvice moguće na ovom instrumentu **LITERATURA** – M. Grosi i E. Pocoli: *Izbor etida* – N. Č. Boksa: *Etide op. 318, br.1* **–** *Komadi za keltsku harfu* – Ž. M. Lorel: *Zamak* – D. Henson–Konant: *Barokni flamengo* – druga verzija – J. L. Dusek: *sonatina br. 1 i 2* – G. F. Hendl: *Pasakalja* – S. Šefson: *Varijacije na temu Tri mornara*

– jedna sonatina ili tema sa varijacijama;

– tri do četiri komada.

Javni nastupi

– obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.

Ispitni program

1. Jedna lestvica u šesnaestinama, četvoroglasni trozvuk,arpeđa,

2. Jedna etida;

3. Jedna sonatina ili tema sa varijacijama;

4. Jedna komad

Ključni pojmovi sadržaja: muzika, note, ritam, muzička fraza, stil, pravila ponašanja

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANjE PROGRAMA
HARFA, NEPEDALNA HARFA

I. UVODNI DEO

Priroda same muzike ukazuje na stalno prožimanje svih oblasti i tematskih jedinica koje su predviđene nastavnim programom. Nijedna oblast ili tema ne može se izučavati izolovano u odnosu na druge i ne treba da bude sama sebi cilj, a da se istovremeno ne razgovara o svim drugim aspektima muzike (jedinstvo tehničkih i muzičkih elemenata).

Bavljenje muzikom uopšte a posebno sviranje na instrumentu podstiče finu mentalnu kombinatoriku dragocenu za razvijanje ukupnog mentalnog i psiho-motornog potencijala učenika i odlična je osnova za integraciju sa drugim predmetima.

Nastava je usmerena na ostvarivanje ishoda, pri čemu se daje prednost iskustvenom učenju u okviru kojeg učenici razvijaju lični odnos prema muzici, a postepena racionalizacija iskustva vremenom postaje teorijski okvir. Iskustveno učenje podrazumeva aktivno slušanje muzike i lično muzičko izražavanje učenika kroz izvođenje muzike. **Ishodi** predstavljaju muzičke, opažajne i saznajne aktivnosti učenika. Preporučeni muzički sadržaji (literatura) ostavljaju prostor za izbor i drugih sadržaja u skladu sa mogućnostima učenika i inventivnošću nastavnika. Nastavnik ima slobodu ali i odgovornost da izabere optimalan program u kome će učenik moći da reprodukuje sve tehničke i muzičke zadatke, a i da u istom uživa, ne razmišljajući o težini zahteva kao o nekom neprebrodivom problemu.

Korelacija između predmeta može biti polazište za brojne aktivnosti u kojima učenici mogu biti učesnici kao istraživači, kreatori i izvođači. Kod učenika treba razvijati duh zajedništva kroz zajedničko sviranje i komunikacijske veštine u cilju prenošenja i razmene iskustava i znanja. Najvažniji pokretač nastave treba da bude princip motivacije

i inkluzivnosti u podsticanju maksimalnog učešća u muzičkom doživljaju kao i razvijanju potencijala za muzičko izražavanje.

Muzika u funkciji zdravlja i muzički bonton

Na svakom času učenike treba upućivati da pravilno sede i koriste izvođački aparat što je važno za održavanje zdravlja koštano-mišićnog aparata. Zadatak nastavnika je da u tom smislu, u zavisnosti od vrste instrumenta i specifičnog stava pri sviranju učenike upute na potrebu stalnog jačanja muskulature upražnjavanjem različitih fizičkih vežbi i/ili plivanja. U odnosu na slušni aparat, učenike treba informisati i upozoriti da preglasna i agresivna muzika ima štetan uticaj i izaziva fiziološki i psihološki odgovor organizma u negativnom smislu.

Muzička umetnost nam pruža mogućnost da izrazimo naše jedinstvene misli i osećanja. Muzika i druge umetnosti pružaju priliku za ljudsku kreativnost i samoizražavanje. Participacijom u muzici ostvaruje se viši oblik pismenosti razvijanjem intuicije, mašte i razmišljanja, što dovodi do jedinstvenih oblika komunikacije. U tom smislu pozitivan efekat muzike u smislu opuštanja, podizanja pažnje, razvijanja memorije, emocionalnih i fizičkih reakcija/odgovora, kognitivne stimulacije je od neprocenjivog značaja.

Odgovarajuće ponašanje na sceni i u publici je deo opšte kulture, pa je dužnost nastavnika da učenike vaspitno oblikuju kroz pravila ponašanja (muzički bonton) pri slušanju i izvođenju muzike. Pored kulture ponašanja učenike treba uputiti i na kulturu odevanja, kako na sceni tako i u publici.

II. PLANIRANjE NASTAVE I UČENjA

Planiranje nastave i učenja, obuhvata godišnji i operativni plan, kao i pripremu za čas. Godišnjim planom definisan je fond časova u toku školske godine. Operativni plan podrazumeva odabir i razradu ishoda na mesečnom nivou. Priprema za čas posvećena je svakom učeniku pojedinačno, imajući u vidu muzičke, intelektualne, fizičke i mentalne predispozicije. S obzirom na dužinu trajanja časa (30/45 minuta) rad treba efikasno organizovati. Kod mlađih učenika nije lako duže zadržati pažnju, pa je raznovrstan i maštovit čas najbolji način za postizanje rezultata.

III. OSTVARIVANjE NASTAVE I UČENjA

Individualni pristup treba prilagoditi svakom učeniku u cilju razvijanja ljubavi i pozitivnog odnosa prema muzici, instrumentu i nastavi harfe. Nakon upoznavanja samog instrumenta, prelazi se na postavku tela i ruku kao i savladavanje notnog pisma, ritmike i čitanja znakova. U prvom razredu promenu pedala treba uvesti u drugom polugodištu, a u trećem razredu sviranje sviranje razloženih oktava.

Izbor kompozicije treba da bude prilagođen sposobnostima i afinitetima učenika, naročito u početku što znači da one treba da budu kratke, pa kasnije sve duže i zahtevnije uz modulacije. Kompozicije treba birati iz različite literature sa određenim tehničkim zahtevima (arpeđa, tempa i razumevanje fraza). Zadatu kompoziciju treba uvek odsvirati učeniku kako bi on stekao utisak o njoj kao celini sa svim elementima koji doprinose njenoj izražajnosti i koloritu.

Tonsku boju instrumenta treba povezivati sa muzičkim sadržajem. Posebno treba obratiti pažnju na čisto sviranje - bez zujanja susednih žica pri ulagalju prstiju. Ritmičke figure treba obraditi sa taktiranjem a zatim na instrumentu, koristiti brojalice i pesmice. Pulasaciju vežbati grupisanjem udara pa naglasiti prvu a ostale udare slabije naglašene. Muzičko frazirnje objasniti zajedničkim pevanjem. Pomoći pri koordinaciji ruku i nogu tačnim obeležavanjima pedalizacije u notnom tekstu.

Povezujući postepeno elemente muzičkog dela sa karakterom samog dela, učenik se razvija u smeru aktivnog slušanja muzike, a kvalitetnom komunikacijom između nastavnika i učenika dolazi do postepenog uticaja na razvoj estetske osetljivosti, muzičkog ukusa i interesovanja i pripremaju se uslovi za razvijanje estetskog procenjivanja. Učenička znanja iz različitih oblasti treba povezati i staviti u funkciju razumevanja i interpretacije muzičkog dela.

IV. PRAĆENjE I VREDNOVANjE NASTAVE I UČENjA

Na časovima instrumenta najbitnije je razvijanje muzičkih sposobnosti i izgrađivanje veština, pa funkcionalni zadaci imaju prioritet. Smer nastave je takav da se uvek kreće od zvuka ka teorijskom tumačenju. Iz tih razloga, naročito u prvom ciklusu ne insistira se na definicijama već na prepoznavanju, izvođenju i identifikovanju muzičkih sadržaja.

Kriterijum u ocenjivanju je uložen trud učenika i njegovo lično napredovanje u skladu sa ličnim i muzičkim mogućnostima. U okviru svih muzičkih aktivnosti potrebno je obezbediti prijatnu atmosferu, a kod učenika potencirati osećanje sigurnosti i podrške. Potrebno je otkloniti sve razloge za moguće strahove, nesigurnost i tremu koji su prouzrokovani prevelikim i nerealnim očekivanjima profesora ili roditelja. Učešće učenika na javnim nastupima, takmičenjima, festivalima i rezultati godišnjih ispita i smotri upotpunjuju sliku o postignućima nastave i učenja.

INSTRUMENTI SA DIRKAMA
(klavir, harmonika, orgulje)

Naziv predmeta	**KLAVIR**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Klavir je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Prvi**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI	**OBLAST/TEMA SADRŽAJI**
Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	

– opiše svojim rečima delove klavira i način dobijanja tona na klaviru; – pravilno sedi za klavirom; – izražajno peva, a potom samostalno ili uz pratnju nastavnika svira kratke i lake pesmice po sluhu; – primeni osnovne elemente notne pismenosti u sviranju i čita notni tekst u violinskom i bas ključu; – prepozna osnovne oznake za tempo, dinamiku, ponavljanje, artikulaciju i opiše ih svojim rečima; – opiše svojim rečima pojmove kanon, imitacija; – primeni različita muzička izražajna sredstva u skladu sa karakterom muzičkog dela; – samostalno svira kratke kompozicije napamet; – samostalno i uz pomoć nastavnika kontroliše kvalitet zvuka; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – ispolji samopouzdanje u toku javnog nastupa; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri izvođenju muzike; – koristi uz pomoć odraslih,	IZVOĐENjE MUZIKE	Položaj za klavirom. Postavka ruku i prstiju. Vežbe za opuštanje. Vežbe za pravilno ritmiziranje. Negovanje muzičke memorije. Privikavanje učenika na samokontrolu zvuka i shvatanje muzičkog oblika. Osnovne vrste udara: portato, legato, stakato. Vežbe za gipkost zgloba (sviranje intervala). Dinamičke oznake: pijano, mecoforte, forte, krešendo i diminuendo. Oznake za tempo: andante, moderato, alegro. Pojam luka. Pojam fraze. Pojam takta, dvotakta, trotakta sa odgovarajućim naglascima. Upoznavanje vrednosti note i pauze kao i triole, sinkope i punktirane note. Uvođenje učenika u načine vežbanja. Čitanje nota, znaci za oktave, znaci za intervale. Ostale oznake na koje se nailazi u literaturi predviđenoj programom. Kontrola zvuka. Polifonija – kanon, imitacija. **Skale i trozvuci** Durske skale po kvintnom krugu

dostupne nosioce zvuka.	(počevši od tona CE) do četiri povisilice u razmaku jedne oktave, u četvrtinama, u paralelnom i suprotnom smeru od istog tona. Durski trozvuk razloženo i istovremeno – osnovni položaj i dva obrtaja troglasno u četvrtinama. **LITERATURA** – Jedna od početnih škola za klavir – Tomson, Jela Kršić, Nikolajev – Bajer: *Škola za klavir* – od vežbe 85 i dalje – Divernoa: *Etide op. 76* – osnovne vežbe za klavir – Černi: *Op. 599, op. 139, I sveska* – Gnjesina: *Klavirska abeceda,* izbor – Lešhorn: *Melodične etide op. 192*, izbor – M. Lili Petrović *Školica za klavir Nivo A i Nivo B* **–** M. Lili Petrović *Uvođenje u muziku i sviranje na klaviru sa profesorom* – A. Artabaljevskaja *Prvi susret sa muzikom* **–** I druge kompozicije odgovarajuće težine
Obavezni minimum programa – lestvice i trozvuci po programu – tridesetpet kompozicija – vežbe, etide i razni komadi. Javni nastupi – obavezna dva javna nastupa tokom školske godine	

Program smotre na kraju školske godine:

1. Jedna lestvica po izboru;

2. Jedna etida ili kompozicija virtuoznih izvođačkih zahteva;

3. Dve kompozicije različitog karaktera.

Smotra na kraju godine ne podleže numeričkom načinu ocenjivanja.

Ključni pojmovi sadržaja: klavir, ton, slušanje, dinamika, tempo

Naziv predmeta	**KLAVIR**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Klavir je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja
Razred	**Drugi**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– čita tečno notni tekst u violinskom i bas ključu; – opiše svojim rečima i odsvira osnovne elemente muzičke forme: motiv, rečenica, oblik pesme, oblik sonatine; – prepozna i primeni osnovne zakone metrike, slab i jak deo takta; – koristi pedal u delima jednostavnije fakture; – uoči u notnom tekstu i primeni	IZVOĐENjE MUZIKE	Tehnički i muzički zahtevi Povezivanje prstorednih grupa naviše i naniže (razvijanje spretnosti prstiju kroz aktivno osmišljavanje, slušanje i sviranje tehničkih vežbi, lestvica i etida). Vežbe za gipkost zgloba šake

u izvođenju akcente; – čuje i primeni više dinamičkih nivoa piajanisimo, mecopijano, fortisimo, mecoforte; – jasno distancira u svom izvođenju melodijsku liniju od pratnje; – osmisli uz pomoć nastavnika i primeni različita muzička izražajna sredstva u zavisnosti od karaktera muzičkog dela; – samostalno i/ili po potrebi uz pomoć nastavnika kontroliše kvalitet zvuka; – povezuje prstoredne grupe podmetanjem i prebacivanjem palca uz slušnu kontrolu samostalno i uz pomoć nastavnika; – razvija spretnost celokupnog aparata uz pomoć nastavnika; – svira sa nastavnikom ili drugim učenikom dela za klavir četvororučno; – samostalno, izražajno svira kompozicije napamet; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – razvija i ispolji samopouzdanje u toku javnog nastupa; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.	kroz sviranje intrvala. Vežbe za legato sviranje. Uvođenje u osnovne elemente forme – motiv, rečenica, oblik pesme, sonatina. Upoznavanje sa zakonima metrike – razne vrste taktova, slab i jak deo takta, akcenti. Dinamičko nijansiranje lestvica – piano, pianisimo i mecopiano. Diferenciranje melodije od pratnje, rad na polifoniji. Uvođenje u pedalizaciju – vežbe. Sviranje četvororučno. **Skale i trozvuci** Molske skale po kvintnom krugu do četiri povisilice (počevši od tona A) u osminama u razmaku dve oktave, paralelno. Trozvuci, razloženo i istovremeno, u razmaku dve oktave – završetak sekstakordom. **LITERATURA** – Jela Kršić: *Klavirska čitanka* za drugi razred – M. Lili Petrović *Školica za klavir Nivo C* – M. Lili Petrović *Kanon za početnike*

– Divernoa: *Op. 176*

– Lemoan: *Dečije etide op. 37*

– Gnjesina: *Male etide*, I deo

– Berens: *Op. 70*

– Černi: *Op. 139, 24 etide*

– M. Živković: *Međumurje malo, Tekla voda Karašica*

– Lakovickaja: *Redakcija zbornika polifonih kompozicija*

(Hendl, Koreli, Kriger i drugi)

– J. S. Bah: *Male kompozicije,* izbor lakših

– Hendl: *Izbor kompozicija u redakciji Jele Kršić*

– *Izbor sonatina*: Vanhal, Haslinger, Plejel, Betoven, Hor, Rajneke. Sonatine domaćih autora i drugih kompozitora odgovarajuće težine

– Zbirka „Naši kompozitori za mlade pijaniste”

– Z. Hristić: *Tačkice*

– R. Petrović: *Igra, Ukrajinska igra*

– S. Hofman: *Dve basne*

– B. Predić: P*riča moje lut*ke

– M. Tajčević: *Za male*

– V. Milanković: *Dečje priče, 25 mijatur*a za I i II razred

– Izbor lakih kompozicija (Prosveta,

	Beograd) – Šuman: *Op. 68* – Grečaninov: *Op. 99* – Gedike: *Op. 36* – Gurlit: *Op. 82* – Rauli: *Op. 36 i 37* – B. Bartok: *Za decu – Klavirska muzika za početnike, Mikrokosmos I*, izbor – Majkapar: *24 lake kompozicije op. 16* – Kabalevski: *Op. 30* – Skot: *Kutija igračaka* – I druge kompozicije odgovarajuće težine **Kompozicije za sviranje četvororučno** – Izbor iz Početne škole Jele Kršić. – Izbor iz škola Nikolajeva i Sokolova. – Dijabeli: *Melodijske vežbe op. 149* – Dijabeli: *Sonatine op. 24* – Dijabeli: *Op. 163* – I druge kompozicije odgovarajuće težine
Obavezni minimum programa	

– lestvice i akordi po programu;

– deset kompozicija po slobodnom izboru od čega obavezno 5 virtuoznog karaktera (etide ili kompozicije virtuoznih zahteva);

– dve polifone kompozicije;

– Dva stava iz različitih sonatina (sonate) ili jedan stav sonatine (sonate) i varijacije.

Javni nastupi

– obavezna dva javna nastupa tokom školske godine

Smotra (na kraju prvog polugodišta):

1. jedna lestvica po izboru iz programa predviđenog za ovaj razred

Program smotre na kraju školske godine:

1. Jedna etida ili kompozicija virtuoznih izvođačkih zahteva;

2. Dve kompozicije po slobodnom izboru.

Ključni pojmovi sadržaja: slušanje, dinamika, karakter, pedal

Naziv predmeta	**KLAVIR**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Klavir je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja
Razred	**Treći**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– svira s lista lakše vežbe sa obe ruke ili odvojeno uz pomoć nastavnika; – jasno razlikuje i dosledno	IZVOĐENjE MUZIKE	Čitanje s lista. Unapređivanje osnovnih vrsta udara – legato, stakato iz podlaktice, iz prsta, non legato, portato, repeticija. Dalji rad

izvodi različite vrste udara; – transponuje hromatski lakše motive ili rečenice; – primeni više dinamičkih nijansi u sviranju; – neguje kulturu tona; – objasni svojim rečima značenja termina muzičke forme i konstrukcije dela; – svira dvohvate sa jasnim diferenciranjem melodijske linije; – svesno koristi direktan i sinkopirani pedal; – jasno razlikuje vrste ukrasa i može da odsvira kraći triler; – prepoznaje muzičke elemente u sviranju drugih klavirista; – svira u duu sa nastavnikom ili sa drugim učenikom.	na tehnici zgloba kroz sviranje intervala do kvinte. Tehničke vežbe sa ritmičkim varijantama i hromatskim transpozicijama. Šire nijansiranje u dinamici, isticanje melodije i diferenciranje desne i leve ruke. Detaljnija analiza oblika uz tumačenje značenja i konstrukcije dela koja se obrađuju – sonatina, menuet, gavota, marš ... Šire upoznavanje sa elementima polifonije – držani tonovi, sviranje dvohvata, isticanje glasova, dinamiziranje deonica. Upotreba istovremenog i sinkopiranog pedala. Upoznavanje sa ukrasima i pripremne vežbe: dugi i kratki predudar, praltriler i kraći triler. Sviranje u duu. **Tehničke vežbe** Vežbe za: pravilno nizanje tonova, izjednačavanje udara, učvršćivanje prstiju, različitu artikulaciju. **Skale i trozvuci** Durske skale po kvartnom krugu do četiri predznaka (počevši od tona EF) u rasponu dve oktave u osminama paralelno i suprotno. Hromatske skale u rasponu dve oktave, paralelno. Trozvuk četvoroglasno kroz dve oktave

razloženo.

Čitanje s lista laganih vežbi, odvojeno i zajedno.

LITERATURA

– Jela Kršić: *Klavirska vežbanka za treći razred*

– Lemoan: *Dečje etide op. 37*

– Černi: Op. 849, izbor

– Bertini: 25 etida op. 100, izbor

– Divernoa op. 176

– Gedike: *Op. 32 i 47*, broj 5, 6 i 8

– Lak: *Op. 172*

Druge etide odgovarajuće težine.

– J. S. Bah: *Male kompozicije*

– J. S. Bah: *Mali preludijumi*

– Jela Kršić: *Klavirska vežbanka, izbor*

– Ivanov – Radkevič: *Osam polifonih dvoglasnih k*o*mada*, izbor

– Hendl: *Izbor kompozicija, u redakciji Jele Kršić*

– Pedagoški repertoar za decu – Kriger, Kunau, Pahelbel, Fišer, Froberger

Druge kompozicije odgovarajuće težine.

– Klementi, Dijabeli, Kulau, Dusik, Hajdn (lakše) kao i sonatine domaćih i drugih autora odgovarajuće težine.

– Gnjesina: *Tema i šest malih varijacija*

– Kabalevski op. 51: Varijacije Efdur

– Sorokin: Tama sa varijacijama amol

– Kulau: *Varijacije Gedur*

– Kršić i Šišmanović: Zbirka Naši kompozitori za mlade pijaniste

– Logar, Rajičić i Ilić: *Za male klaviriste*

– Rajičić: *Dečja zbirka,* izbor

– Tajčević: *Djeci i I mala svita*

– Dušan Radić: Rondino

– LotkaKalinski: *Međumurje malo*

– Škerjanc: *24 preludijuma*, izbor lakših

– R. Mac: *Stara ura igra polku*

– Čajkovski: *Album za mlade, op. 39*, izbor

– Šuman: *Album za mlade, op. 68,* izbor

– B. Bartok: D*eci, Mikrokosos II*

– Grečaninov: *Dečja knjiga op. 98*

– O. Šin: *Od jutra do sumraka*

– Šite: *Iz veselog dečjeg doba,* izbor

– Hajdn: *Male igre*, izbor

– Mocart: *14 dečjih kompozicija*

– Skot: *Životinje,* izbor

– Sarauer: *Slike iz dečjeg doba*

– Hačaturijan: *Andantino*

– Lutoslavski: *12 malih komada*

– Majkapar op. 33: *Minijature*

– Vilalobos: *Izabrani laki komadi*

– Jela Kršić: *Klavirska vežbanka*, izbor

– Rauli: *19 malih komada*, izbor

– Pocoli: *Mali komadi*

– I druge kompozicije odgovarajuće težine

Kompozicije za sviranje četvororučno

– Dijabeli: *Dve sonatine*.

– Stravinski: *Pet malih komada.*

– Berens: Melodijske vežbe.

– Ržikovski: *Od stupnja stupnju, Sonatina, op. 79.*

– Bing: *Iz dečjeg sveta*.

– I druge kompozicije odgovarajuće težine

Obavezni minimum programa

– lestvice i akordi po programu;

– deset kompozicija po slobodnom izboru od čega obavezno 5 virtuoznog karaktera (etide ili kompozicije virtuoznih zahteva);

– dve polifone kompozicije;

– Dva stava iz različitih sonatina (sonata) ili varijacije i jedan stav sonatine (sonate) ili dva ciklusa varijacija;

– jedna kompozicija za četvororučno sviranje.

Javni nastupi

– obavezna dva javna nastupa tokom školske godine
Smotra (na kraju prvog polugodišta):

1. jedna lestvica po izboru iz programa predviđenog za ovaj razred.

Ispitni program:

1. Jedna etida;

2. Jedna polifona kompozicija;

3. Jedan stav sonatine ili varijacije;

4. Jedna kompozicija po slobodnom izboru.

Ključni pojmovi sadržaja: triler, dvoglas, sinkopirani pedal, klavirski duo, polifonija

Naziv predmeta	**KLAVIR**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Klavir je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Četvrti**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– čita i svira tečno s lista lakše vežbe sa obe ruke ili odvojeno; – samostalno izvede različite vrste artikulacije koje se zahtevaju u muzičkom delu; – primeni različite načine rešavanja tehničkih i muzičkih	IZVOĐENjE MUZIKE	Rešavanje tehničkih i muzičkih problema. Vežbe za: – jačanje prstiju (naročito 4. i 5. prsta); – podmetanje palca i brzo nizanje i

zahteva prilikom sviranja; – koriguje loše izvođenje u toku sviranja; – u sviranju primeni više dinamičkih nijansi i jasno diferencira melodijsku liniju od pratnje; – pojasni konstrukciju dela i da svojim rečima objasni značenja termina muzičke forme; – jasno razlikuje vrste ukrasa i može da odsvira različite vrste trilera; – neguje kulturu tona kroz kritičko slušanje svog i tuđeg sviranja; – sviranjem u klavirskom duu primeni princip uzajamnog slušanja i saradnje; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – prenese na publiku sopstveni emocionalni doživljaj kroz interpretaciju muzičkog dela (izražajno svira); – kritički vrednuje izvedene kompozicije u odnosu na tehničku pripremljenost i muzičku osvešćenost; – kritički prati sopstveni razvoj; – samostalno vežba po planu koji je utvrdio sa nastavnikom; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.	promenu prstorednih grupa; – povećanje raspona šake. Pripremne vežbe za veće intervale. Izgrađivanje tehnike dvoglasa u polifonim kompozicijama. Proširenje dinamičke lestvice kao rad na upoznavanju elemenata pravilne interpretacije. Primena pedala. Analiza oblika – dvodelna pesma, trodelna pesma, preludijum ... Ukrasi – dvostruki predudar, grupeto, triler. Čitanje s lista lakih kompozicija. Sviranje u klavirskom duu. **Skale i trozvuci** Molske skale po kvartnom krugu (počevši od tona DE) do pet predznaka kroz četiri oktave u šesnaestinama, u paralelnom kretanju. Hromatske skale kroz četiri oktave u šesnaestinama, u paralelnom kretanju. Veliko razlaganje trozvuka (arpeđo) u osminama, kroz dve oktave. Dominantni i umanjeni septakord (arpeđo) u osminama, kroz dve oktave. **LITERATURA** – Jela Kršić: *Klavirska hrestomatija*

za IV razred

– Berens: *Op. 61*, I i II sveska, izbor od brojeva 2, 3, 8, 10, 13,15, 16, 19 i 21

– Černi: *Op. 849,* izbor od brojeva 13, 15, 25 i 26

– Černi*: Op. 299, I i II* sveska, izbor od brojeva 1, 2, 4, 5, 8,11, 12, 13, 14, 15, 17, 18 i 20

– Heler: *Etide I i II sveska, op. 47*, sizbor

– Druge etide odgovarajuće težine.

– J. S. Bah: *Mali preludijumi (6 i 12*), izbor

– Hendl: *Izbor kompozicija*, u redakciji Jele Kršić

– Glinka: *Četiri dvoglasne fuge*

– Mjaskovski op. 78: *Dvoglasne fuge demol i gemol*

– Druge polifone kompozicije.

– Hajdn: *Sonatine i sonate*

– Mocart: *Bečke sonatine*

– Kulau: *Sonatine* – teže

– Klementi: *Sonatine*

– Betoven: *Sonatina op. 49, Gedur*

– Kabalevski: *Varijacije demol na slovačku temu*

– Nikolajev: *Male varijacije u*

klasičnom stilu

– Majkapar: *Varijacije na rusku temu op. 8*

– Betoven: *Varijacije Efdur na švajcarsku temu*

– Druge varijacije po izboru.

– Rajičić: *Svita demol, Mala klavirska svita*

– J. Bandur: *Uspavanka*

– M. Tajčević: *Djeci, II mala svita*

– Naši kompozitori za mlade pijaniste.

– LotkaKalinski: *Stari dalmatinski plesovi*

– Kozina: *Divertimenta*

– Gotovac: *Minijature*

– Grig: *Lirski komadi*, izbor

– Kabalevski: *Dečje kompozicije,* izbor

– Čerepnjin: *Deset veselih komada*, izbor

– Grečaninov: *Op. 99–119, 123, 127*, izbor

– Šuman: *Album za mlade, izbor, Sonatina Gedur*

– Prokofjev: *Muzika za decu*

– Dvoržak: *Dva bisera*

– Musorgski: *Suza*

– Kulak: *Dečji život*

– Šostakovič: *Igra lutaka*, izbor

– Karganov: *Album za mlade, op. 21*, izbor

– Pahuljski: *Preludijum cemol*

– Glijer *op. 31: Dvanaest lakih komada*

– Skarlati: *Pet lakih komada*

– Dragoi: *Minijature*

– Kodalj: *Dečje igre*

– Betoven: *Za Elizu*

– I druge kompozicije odgovarajuće težine

Kompozicije za sviranje četvororučno

– Veber: *Tema s varijacijama Gedur op. 10, Šest lakih komada*

– J. K. Bah: *Rondo Efdur*

– Šuman: *Originalni četvororučni komadi op. 85*

– Šubert: *Varijacije emol op. 10*

– Šite: *Španske noći op. 144*

– Bertini: *25 etida op. 97*

– Dijabeli: *Sonata op. 73*

– Ržikovski: *Album za mlade op. 22*

	I druge kompozicije odgovarajuće težine. Obavezni minimum programa – lestvice i akordi po programu; – deset kompozicija po slobodnom izboru od čega obavezno pet virtuoznog karaktera (etide); – dve polifone kompozicije; – dva stava iz različitih sonatina (sonata) ili varijacije i jedan stav sonatine (sonate) ili dva ciklusa varijacija; – jedna kompozicija domaćeg autora. Javni nastupi – obavezna dva javna nastupa tokom školske godine Smotra (na kraju prvog polugodišta): 1. jedna lestvica po izboru iz programa predviđenog za ovaj razred 2. jedna virtuozna etida Ispitni program (na kraju školske godine): 1. Jedna etida; 2. Jedna polifona kompozicija; 3. Jedan stav sonatine (sonate) ili varijacije; 4. Jedna kompozicija po slobodnom izboru.

Ključni pojmovi sadržaja: diferencijacija, dinamička lestvica, arpeđo, transponovanje

Naziv predmeta	**KLAVIR**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Klavir je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Peti**

Godišnji fond časova	**70 časova**	
ISHODI Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– primeni različite načine rešavanja tehničkih i muzičkih zahteva prilikom sviranja; – samostalno izvede različite vrste artikulacije koje se zahtevaju u muzičkom delu; – koriguje loše izvođenje u toku sviranja; – u sviranju primeni dinamičke nijanse i jasno diferencira melodijsku liniju od pratnje; – neguje kulturu tona; – pojasni konstrukciju dela i da svojim rečima objasni značenja termina muzičke forme; – jasno razlikuje vrste ukrasa i može da odsvira različite vrste trilera; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – prenese na publiku sopstveni emocionalni doživljaj kroz interpretaciju muzičkog dela (izražajno svira); – kritički vrednuje izvedene	IZVOĐENjE MUZIKE	Rešavanje i usavršavanje složenih tehničkih zahteva (tehnika skokova), priprema za sviranje oktava, tremola... Oznake za dinamiku sa svim stupnjevima u diferenciranju jačine sviranja, upotreba više termina za brzinu. Poliritmija – rešavanje osnovnih problema. Detaljniji rad na elementima polifonije – glas, tema, imitacija, odgovor, inverzija, invencija ... Uvođenje učenika u samostalnost u pogledu primene prstoreda i drugih disciplina, kao i osposobljavanje učenika da sagleda teškoće i sam nađe sredstva i način da ih reši. Sviranje u klavirskom duu. **Skale i trozvuci** Šest durskih i šest molskih skala u razmaku oktave po izboru, u paralelnom i suprotnom kretanju, u šesnaestinama, kroz četiri oktave. Hromatske skale u paralelnom kretanju kroz četiri oktave, u šesnaestinama. Veliko razlaganje trozvuka (arpeđo) kroz četiri oktave, u osminama, paralelno. – Veliko razlaganje dominantnog i umanjenog septakorda (arpeđo), kroz

kompozicije u odnosu na tehničku pripremljenost i muzičku osvešćenost; – samostalno vežba po planu koji je utvrdio sa nastavnikom; – kritički prati sopstveni razvoj; – sviranjem u klavirskom duu primeni princip uzajamnog slušanja i saradnje; – koristi nosioce zvuka za slušanje muzike; – prepoznaje muzičke elemente u sviranju drugih; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.	četiri oktave u osminama. **LITERATURA** – Černi: *Op. 299*, III i IV sveska, izbor od 21, 22, 24, 25, 27, 29, 31, 33, 35, 36, 38 i 40 – Kramer i Bilov: *Etide I* sveska, izbor od 1, 2, 6, 8, 10 i 11 – Kršić i Ranković: *Zbirka za savlađivanje tehničkih problema* I i II sveska – Berens: *Op. 61,* III i IV sveska, izbor – Leškorn: *Op. 38I* i II sveska, izbor – J. S. Bah: *Mali preludijumi* – J. S. Bah: *Dvoglasne invencije* – Hendl: *Izbor kompozicija* – Jaskovki: *U starom stilu, op. 43* – Hajdn: *Dedur, Bedur i Adur* – Hajdn: *Prva sveska Adur br. 5, Edur br. 4 . Cedur br. 2, Gedur br. 1, Gedur br. 8.* (redakcija Rauh) – Mocart: *Cedur KV 545, Efdur bez oznake, Dedur KV 283, Esdur KV 282* – Betoven: *Sonata gemol op. 49* i druge sonate – Betoven: *Šest varijacija Gedur „Nel kor pju non mi sento”* – Hajdn: *Izbor originalnih kompozicija* – Veber: *Andante s varijacijama op. 3*

– Kabalevski: *Lake varijacije br. 3 i 4, op. 51*

– Lukomski: *Varijacije efmol*

– Sorokin: *Pesma sa varijacijama*

– Berkovič: *Varijacije*

Druge varijacije odgovarajuće težine.

– S. Rajičić: *Mala svita*

– Slavenski: *Igre i pesme sa Balkana* I i II sveska, izbor lakših

– V. Mokranjac: *Mala svita*

– Krombholc: *Dan emprompti*

– Kršić i Šišmanović: *Naši kompozitori za mlade pijaniste*

– Logar: *Dva menueta*

Druga dela odgovarajuće težine.

– Mendelson: *Pesme bez reči*, izbor

– Grig: *Lirski komadi, izbor*

– Šubert: *Dva skerca*

– Prokofjev: *Muzika za decu*

– Debisi: *Mali crnac*

– Dusik: *Matine*

– Martinu: *Lutke, izbor lakših*

– Duškin: *Kralj vilenjaka, Vašar*

– Gracioli: *Sonata Gedur*

– Čimaroza: *Sonate, izbor*

– Kabalevski: *Op. 27*

– Lutoslavski: *Narodne melodije*

– B. Bartok: *Za decu, Mikrokosmos III i IV sveska*

– Pintarić i Stanković: *Kompozicije za klavir*, izbor

– LotkaKalinski: *Mala balkanska svita, Sonatina in F*

– I druge kompozicije odgovarajuće težine

Kompozicije za sviranje četvororučno

– Rajneke: *Op. 24, Varijacije na Bahovu sarabandu*

– Mocart: *Originalne četvororučne kompozicije – sonate Dedur, Bedur, Ef-dur, Cedur – Fantazija efmol*

– Šubert: *Originalne četvororučne kompozicije – sonata cemol*

– Muškovski: *Op. 23*

– Jensen: *Op. 45*

– Dvoržak: *Bagatele op. 47*

– Ferster: *Viola adorata, Rosa mistika*

– J. K. Bah: *Sonata Efdur*

– J. K. Bah: *Mali komadi*

– Šuman: *12 komada za klavir op. 85*

– I druge kompozicije odgovarajuće težine

Obavezni minimum programa

– lestvice i akordi po programu;

– deset kompozicija po slobodnom izboru od čega obavezno pet virtuoznog karaktera (etide);

– dve polifone kompozicije;

– dva stava iz različitih sonatina (sonata) ili varijacije i jedan stav sonatine (sonate) ili dva ciklusa varijacija;

– jedna kompozicija za četvororučno sviranje.

Javni nastupi

– obavezna dva javna nastupa tokom školske godine

Smotra (na kraju prvog polugodišta):

1. jedna lestvica po izboru iz programa predviđenog za ovaj razred

2. jedna virtuozna etida

Ispitni program (na kraju školske godine):

1. Jedna etida;

2. Jedna polifona kompozicija;

3. Jedan stav sonatine (sonate) ili varijacije;

4. Jedna kompozicija po slobodnom izboru.

Ključni pojmovi sadržaja: dinamičko nijansiranje, izražajnost, skokovi, tremolo

Naziv predmeta	**KLAVIR**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Klavir je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Šesti**
Godišnji fond časova	**66 časova**

ISHODI	OBLAST/TEMA	SADRŽAJI
Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:		
– čita i svira tečno s lista sa obe ruke;	IZVOĐENjE MUZIKE	Čitanje s lista.
– poveže znanje iz teorije muzike sa elementima interpretacije;		Unapređivanje tehnike u smislu hitrine prstiju i izdržljivost, ritmičke stabilnosti, kantilene, jasne harmonizacije. Tečno izvođenje tehnički složenijih kompozicija sa poštovanjem svih zadatih parametara.
– prepozna period nastanka određene kompozicije;		Vođenje tehničkog i muzičkog razvoja učenika kao nerazdvojne celine.
– spretno izvede tehnički zahtevnije kompozicije;		Tehnike sviranja udvojenih intervala: terce, oktave.
– samostalno harmonizuje jednostavni tematski materijal;		Vrste memorije – fotografska, auditivna, memorija prstiju, radi sigurnijeg učenja napamet.
– pojasni konstrukciju dela i da objasni značenja termina muzičke forme;		Osnovni pojmovi i stilovi u vezi s kompozicijama koje se izvode – dinamika, fraza, izraz, tempo, agogika i ostali elementi interpretacije kao odlike stilskih perioda: barok, klasicizam, XX vek.
– svojim rečima objasni i koristi odgovarajuće vrste memorije;		Jednostavnije improvizacije pratnje, sviranje kadenci.
– učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje;		**Skale i trozvuci**
– kritički vrednuje izvedene kompozicije u odnosu na tehničku pripremljenost i muzičku osvešćenost;		Šest durskih i šest molskih lestvica koje nisu rađene u petom razredu u razmaku oktave u paralelnom i suprotnom kretanju, u šesnaestinama, kroz četiri oktave.
– neguje kulturu tona;		Hromatske lestvice u razmaku oktave paralelno, u šesnaestinama kroz četiri oktave.
– kritički prati sopstveni razvoj i samostalno opredeljuje sredstva za njegovo poboljšanje;		Veliko razlaganje trozvuka (arpeđo) u paralelnom kretanju kroz četiri oktave u šesnaestinama.
– samostalno vežba po		

planu koji je utvrdio – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike; – koristi nosioce zvuka za slušanje muzike.	Veliko razlaganje dominantnog i umanjenog septakorda, kroz četiri oktave paralelno u šesnaestinama. **LITERATURA** – Černi: *Op. 299*, III i IV sveska, teže – Černi: *Op. 740*, I i II sveska, izbor 1, 2, 3, 5, 7, 8, 11, 12, 13,14, 17, 21 i 23 – Kramer i Bilov: *Etide* I i II sveska, izbor od 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24 i 30 – Bil: *Oktavne etide* – lakše – Lešhorn: *Etide op. 66*, br. 11, 15, 17, 24 i 28 – Moškovski: *Etide op. 18*, br. 3, 8, 10 i 11 – Ruthard: *Etide za triler op. 40* Druge etide odgovarajuće težine. – J. S. Bah: *Dvoglasne invencije, Troglasne invencije*, izbor – J. S. Bah: *Francuske svite* – lakše, pojedini stavovi – Hendl: *Izbor kompozicija za klavir* – Hajdn: *Efdur br. 10*, *Dedur br. 17, emol br. 14, Dedur br.16, Dedur br. 3, Cismol* (redakcija Rauh) – Mocart: *Efdur KV 280, Cedur KV 330, Cedur KV 309, Efdur KV 332, Bedur KV 333, Dedur KV 311, Bedur KV 570, Adur KV 331, Esdur KV 282, Gedur KV 283.* – Betoven: *Varijacije Gedur* na originalnu temu – Berkovič: *Varijacije na temu Paganinija,*

Varijacije na rusku temu

– Kabalevski: *Lake varijacije Bedur op. 40*

– Betoven: *Rondo Cedur, Bagatele op. 33, Ekoseze*

– Mocart: *Rondo Dedur, Fantazija demol*

– Hendl*: Koncert Efdur*, I stav

– J. Kr. Bah: *Koncer Dedur, Bedur* I stav

Druge varijacije odgovarajuće težine.

– Tajčević: *Srpske igre*

– M. Logar: *Kompozicije za klavir* II i III sveska

– D. Despić: *Sonatina in F*

– Naši kompozitori za mlade pijaniste, izbor.

– J. Slavenski: *Igre i pesme sa Balkana*

– Z. Jovanović: *Minijature za klavir* I i II sveska, *Bela sonatina, Crna sonatina, Mini končertino, Dečji končertino*

– Šulek: *Muzika za mališane*

– Kunc: *Mlado lišće*, izbor

– Škerjanc: *12 varijacija bez teme*

– Daken: *Kukavica, Lasta*

– Ramo: *Tamburen, Dva rigodona*

– Mendelson: *Pesme bez reči*

– Šuman: *Album za mlade, izbor,*

– Grig: *Lirski komadi III i IV sveska*, izbor

– Šubert: *Dva skerca, Muzički trenuci ef-mol i cismol*

– Turina: *Minijature*

– Severak: *Na odmoru*

– Čerepnjin: *Bagatele*

– Grečaninov: *Pasteli op. 3I sveska*

– Glinka: *Tarantela*

– Iber: *Istuar*, izbor

– Kazela: *11 dečjih komada, izbor*

– Galupi: *Sonate*, izbor

– Čimaroza: *Sonate*, izbor

– J. K. Bah: *Sonate*

– Reger: *10 malih komada op. 44*

– Hačaturijan: *Dečji album*, izbor

– Čajkovski: *Godišnja doba*, izbor lakših

– Borodin: *Mala svita*

– Dvoržak: *Siluete op. 8*

– Dvoržak: *Valceri op. 54*, izbor

– Zbirka klavirskih kompozicija od XI veka do danas: I, II i III sveska (redakcija Ružice Ranković), izbor

– Muzika pretklasičara, Muzika klasičara, Muzika za klavir, (redakcija Vere Bogdanović), izbor

– 100 godina muzike za klavir: I, II, III i IV sveska (redakcija Milanke Mišević),

izbor

– Lutke u klavirskoj muzici XX veka (redakcija Milanke

Mišević), izbor

– I druge kompozicije odgovarajuće težine

Kompozicije za sviranje četvororučno

– Šubert: *Originalne četvororučne kompozicije*

– Šuman: *Op. 66*

– Stravinski: *Tri laka komada*

– Mocart: *Originalne četvororučne kompozicije*

– Betoven: *Pet lakih komada za četiri ruke*

– Ravel: *Moja majka guska*

– Respigi: *Šest malih komada*

– Kazela: *Pupacetio*

– Smetana: *Rondo za dva klavira* – osmoručno (izbor)

I druge kompozicije odgovarajuće težine

Obavezni minimum programa:

– šest durskih i šest molskih lestvica i akordi po programu;

– deset kompozicija po slobodnom izboru od čega obavezno pet virtuoznog karaktera (etide i kompozicije virtuoznih zahteva);

– dve polifone kompozicije;

– dva prva stava iz različitih sonata

– jedna kompozicija domaćeg autora.

Javni nastupi

– obavezna dva javna nastupa tokom školske godine
Smotra (na kraju prvog polugodišta):

1. jedna lestvica po slobodnom izboru iz programa predviđenog za ovaj razred

2. jedna virtuozna etida

Ispitni program (na kraju školske godine):

1. Jedna etida;

2. Jedna polifona kompozicija;

3. Prvi stav sonate;

4. Jedna kompozicija po slobodnom izboru.

Ključni pojmovi sadržaja: harmonizacija, improvizacija, kadenca.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANjE PROGRAMA
KLAVIR

I. UVODNI DEO

Priroda same muzike ukazuje na stalno prožimanje svih oblasti i tematskih jedinica koje su predviđene nastavnim programom. Nijedna oblast ili tema ne može se izučavati izolovano u odnosu na druge i ne treba da bude sama sebi cilj, a da se istovremeno ne razgovara o svim drugim aspektima muzike (jedinstvo tehničkih i muzičkih elemenata).

Bavljenje muzikom uopšte a posebno sviranje na instrumentu podstiče finu mentalnu kombinatoriku dragocenu za razvijanje ukupnog mentalnog i psiho-motornog potencijala učenika i odlična je osnova za integraciju sa drugim predmetima.

Nastava je usmerena na ostvarivanje ishoda, pri čemu se daje prednost iskustvenom učenju u okviru kojeg učenici razvijaju lični odnos prema muzici, a postepena racionalizacija iskustva vremenom postaje teorijski okvir. Iskustveno učenje podrazumeva aktivno slušanje muzike i lično muzičko izražavanje učenika kroz izvođenje muzike.

Ishodi predstavljaju muzičke, opažajne i saznajne aktivnosti učenika. Preporučeni muzički sadržaji (literatura) ostavljaju prostor za izbor i drugih sadržaja u skladu sa mogućnostima učenika i inventivnošću nastavnika. Nastavnik ima slobodu ali i odgovornost da izabere optimalan program u kome će učenik moći da reprodukuje sve tehničke i muzičke zadatke, a i da u istom uživa, ne razmišljajući o težini zahteva kao o nekom neprebrodivom problemu.

Korelacija između predmeta može biti polazište za brojne aktivnosti u kojima učenici mogu biti učesnici kao istraživači, kreatori i izvođači. Kod učenika treba razvijati duh zajedništva kroz zajedničko sviranje i komunikacijske veštine u cilju prenošenja i razmene iskustava i znanja. Najvažniji pokretač nastave treba da bude princip motivacije i inkluzivnosti u podsticanju maksimalnog učešća u muzičkom doživljaju kao i razvijanju potencijala za muzičko izražavanje.

Muzika u funkciji zdravlja i muzički bonton

Na svakom času učenike treba upućivati da pravilno sede i koriste izvođački aparat što je važno za održavanje zdravlja koštano-mišićnog aparata. Zadatak nastavnika je da u tom smislu, u zavisnosti od vrste instrumenta i specifičnog stava pri sviranju učenike upute na potrebu stalnog jačanja muskulature upražnjavanjem različitih fizičkih vežbi i/ili plivanja. Potrebno je voditi računa o ekonomičnosti pokreta prilikom sviranja kako bi se sprečile bilo kakve fizičke povrede izazvane sviranjem i raditi na fleksibilnosti izvođačkog aparata.

U odnosu na slušni aparat, učenike treba informisati i upozoriti da preglasna i agresivna muzika ima štetan uticaj i izaziva fiziološki i psihološki odgovor organizma u negativnom smislu.

Muzička umetnost nam pruža mogućnost da izrazimo naše jedinstvene misli i osećanja. Muzika i druge umetnosti pružaju priliku za ljudsku kreativnost i samoizražavanje. Participacijom u muzici ostvaruje se viši oblik pismenosti razvijanjem intuicije, mašte i razmišljanja, što dovodi do jedinstvenih oblika komunikacije. U tom smislu pozitivan efekat muzike u smislu opuštanja, podizanja pažnje, razvijanja memorije, emocionalnih i fizičkih reakcija/odgovora, kognitivne stimulacije je od neprocenjivog značaja.

Odgovarajuće ponašanje na sceni i u publici je deo opšte kulture, pa je dužnost nastavnika da učenike vaspitno oblikuju kroz pravila ponašanja (muzički bonton) pri slušanju i izvođenju muzike. Pored kulture ponašanja učenike treba uputiti i na kulturu odevanja, kako na sceni tako i u publici.

II. PLANIRANjE NASTAVE I UČENjA

Planiranje nastave i učenja obuhvata izradu Godišnjeg plana nastave i učenja, Operativnog plana (na nivou meseca) i planiranje časa, odnosno pripreme za čas. Godišnjim planom se definiše broj časova u odnosu na izabrano muzičko delo koje se obrađuje, po mesecima, a u skladu sa godišnjim fondom časova. Operativni plan podrazumeva odabir i operacionalizaciju ishoda na nivou meseca u odnosu na izabrani muzički primer, kompoziciju.

Priprema za čas je specifična jer kako je nastava klavira individualna, tako je i priprema prilagođena svakom učeniku pojedinačno. Individualni oblik nastave pruža i mogućnost da čas pođe i sasvim drugim putem od planiranog, ali nastavnik u planiranju mora da vodi računa o predznanju učenika da bi bio siguran da učenik može da prati i savlada postavljene zadatke. Kako se ishodi u sticanju veština kumulativno ostvaruju, svaki put u nekom svom segmentu, priprema sadrži naziv dela, cilj časa i konkretizaciju ishoda koji je u fokusu u odnosu na cilj časa.

U okviru organizacije godišnjih i mesečnih aktivnosti neophodno je voditi računa o školskom kalendaru i aktivnostima koje prate život škole, pa prema njima usmeravati i oblikovati nastavne sadržaje.

III. OSTVARIVANjE NASTAVE I UČENjA

Imajući na umu kompleksnost i sveobuhvatnost procesa nastave klavira kao instrumenta, aktivnost nastavnika obuhvata veliku paletu informacija različite prirode (tehnika sviranja, negovanje tona, procedure vežbanja, stilske odrednice o kompozitoru, delu, obliku u kojem je napisano, melodijskim, ritmičkim, harmonskim i kontrapunktskim pojedinostima koje ga karakterišu, emotivnoj, poetskoj, psihološkoj ili filozofskoj pozadini njegove umetničke predstave i njegovoj estetskoj vrednosti) do praktičnih demonstracija (lično sviranje na instrumentu). Za učenike je veoma važno da nastavnika doživljavaju i kao muzički autoritet a ne samo kao predavača sa druge strane katedre.

Izbor kompozicija koje nose u sebi određene tehničke i muzičke zahteve je od velikog značaja za zainteresovanost učenika i njihov napredak. To je naročito važno za učenike prvog ciklusa, koji tek osvajaju prostor instrumenta, a zvučna slika koja im se dopada budi potrebu da iznova istražuju, vežbaju i kroz to i napreduju u tehničkom i muzičkom smislu. Svaki učenik je poseban i u tom smislu nastavnik mora imati i njegovu širu sliku (porodica, škola, okruženje, lični kapaciteti...) kako bi optimalno izbalansirao odgovarajući program koji će učenika dovesti do praktičnih veština, a ove pak otvoriti put za dalje napredovanje. Nastavnik ima mogućnost da po slobodnom izboru, odabere i kompozicije koje nisu navedene u programu vodeći računa o primerenosti nastavnim sadržajima, uzrastu učenika, njihovim tehničkim mogućnostima i muzičkim interesovanjima, estetskim zahtevima i ishodima. Treba biti oprezan u izboru teških muzičkih dela kojima učenici nisu dorasli, jer se u tom slučaju mogu pojaviti problemi koji mogu prouzrokovati i fizičke povrede.

Već u drugom ciklusu, u skladu sa sposobnostima učenika i stečenim muzičkim i tehničkim veštinama korisno je nastavu obogatiti kamernom muzikom. Sviranjem u ansamblu oni se uče međusobnoj muzičkoj podršci koja podrazumeva aktivno slušanje, negovanje zajedničke muzičke ideje i prilagođavanje svog izvođačkog habitusa. Sadržaji daju nastavniku slobodu da izabere optimalan program u kojem će učenik moći da odgovori na sve tehničke zahteve istovremeno uživajući u sviranju.

Preporučuje se i zajedničko muziciranje nastavnika i učenika. Na taj način učenik se opušta u zajedničkom sviranju i shvata muzičku kolegijalnost bez obzira na zvanje (učenik, profesor).

Nastavnik i roditelji moraju biti glavna karika u razvoju ličnosti učenika.

Nastavnik će obazrivim, introspektivnoanalitičkim pristupom problematici individualnog nastavnog procesa pažljivo štititi učenika od razvojno pogubnog projektovanja sopstvenih ambicija ili ambicija roditelja. Takmičenja mogu biti jedan od pokazatelja dostignuća učenika, ali treba biti obazriv u izboru takmičenja i odnosu očekivanja i realnog stanja učenika.

Veoma je važno da učenici što češće javno sviraju kako bi se oslobodili straha od nastupa kao i da steknu naviku posećivanja koncerata umetničke muzike i predstava.

Diskusijom o odslušanim delima i izvođenjem istih (primerenom starosnom dobu učenika), učenici stiču uvid u tumačenja muzičkih dela, načine izvođenja, različite tehničke pristupe izvođača, razvijajući tako kritičko mišljenje, o sopstvenom i tuđem izvođenju koje će im pomoći u daljem razvoju i napredovanju.

Učenicima treba pomoći u stvaranju radnih navika i razvijati im svest o neophodnosti svakodnevnog vežbanja. Značajno je, takođe podsticati ih za samostalno muzičko izražavanje i pratiti razvoj njihovog muzičkog ukusa, vešto uticati na njega i razvijati kritički odnos pun poštovanja prema različitostima.

IV. PRAĆENjE I VREDNOVANjE NASTAVE I UČENjA

Na časovima instrumenta najbitnije je razvijanje muzičkih sposobnosti i izgrađivanje veština. Kriterijum u ocenjivanju je uložen trud učenika i lično napredovanje svakog učenika u skladu sa njegovim ličnim i muzičkim mogućnostima. Bitno je na početku školske godine jasno postaviti kriterijume ocenjivanja i upoznati učenika sa istim. U obzir treba uzeti sve segmente učenikovog talenta, zalaganja i odnosa prema radu. U okviru svih muzičkih aktivnosti potrebno je obezbediti prijatnu atmosferu, a kod učenika potencirati osećanje sigurnosti i podrške.

Ukoliko je učenik na početku godine upoznat sa kriterijumima ocenjivanja manja je verovatnoća da će doći do nesporazuma ili nejasnog vrednovanja njegovog zalaganja. Treba konstantno podsticati učenike na dalje napredovanje, ali mu i predočavati muzičke tendencije i vrhunska dostignuća.

Potrebno je otkloniti sve razloge za moguće strahove, nesigurnost i tremu koji su prouzrokovani prevelikim i nerealnim očekivanjima profesora ili roditelja. Učešće učenika na javnim nastupima, takmičenjima, festivalima i rezultati godišnjih ispita i smotri upotpunjuju sliku o postignućima nastave i učenja.

Naziv predmeta	**HARMONIKA**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Harmonika je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastupi nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Prvi**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI		
Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST**	**SADRŽAJI**
– opiše svojim rečima karakteristike harmonike i	IZVOĐENjE MUZIKE	Karakteristike instrumenta.

način dobijanja tona; – pravilno sedi i drži instrument; – pravilno postavlja ruke na obe klavijature; – pravilno vodi i menja meh; – primeni osnovne elemente notne pismenosti, čita violinski i bas ključ; – prepozna osnovne oznake za tempo, dinamiku, akcente, ponavljanje; – primeni označenu artikulaciju i oblikuje frazu; – upotrebi registre u cilju promene boje i visine tona; – samostalno svira solo kratke kompozicije napamet; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.	Sedenje i držanje instrumenta. Postavka leve i desne ruke. Meh. Violinski i bas ključ. Osnovne oznake. Artikulacija. Registri. Muzička memorija. Javni nastupi. Ponašanje na javnom nastupu. **Skale i trozvuci**: Ce-dur, Ge-dur, De-dur, F-dur (paralelno u četvrtinama, trozvuk-malo razlaganje i simultano) **LITERATURA:** – Z. Rakić: *Harmonika za 1.razred osnovne muzičke škole* (udžbenik); – Z. Rakić*: Hrestomatija za harmoniku;* – Z. Rakić: *Kompozicije za harmoniku;* – V. V.Terzić: *Škola za harmoniku* , 1. sveska; – A. Fakin: *Škola za harmoniku*, 1. sveska; – L. Međeri: *Izbor kompozicija za harmoniku*, 1.sveska; – M. Baračkov: *Izbor kompozicija za harmoniku*, 1. sveska;

Obavezni minimum programa:

– Ce-dur, Ge-dur, lestvice (paralelno u četvrtinama, trozvuk-malo razlaganje i simultano);

– trideset tehničkih vežbi-etida (sa različitim tehničkim zahtevima);

– osam komada, pesmica;

Javni nastupi:

-obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.

Smotra:

1. Jedna lestvica;

2. Jedna etida (ili kompozicija virtuoznih izvođačkih zahteva);

3. Dve kompozicije, po slobodnom izboru;

Ključni pojmovi sadržaja: harmonika, ton, muzička fraza, notne vrednosti, javni nastupi.

Naziv predmeta	**HARMONIKA**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Harmonika je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastupi nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Drugi**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST**	**SADRŽAJI**
– odsvira motiv i rečenicu uz jasno diferenciranje melodije od pratnje;	IZVOĐENjE MUZIKE	Motiv i rečenica. Šesnaestina, punktirana osmina i triole. Dinamičko nijansiranje – piano, mecopiano, mecoforte, forte, krešendo i dekrešendo.
– svira šesnaestine, punktirane osmine i		

triole; – primeni osnovne elemente dinamičkog nijansiranja; – svira harmonske intervale i legato pomoću zajedničkog tona; – ujednači tehniku leve i desne ruke; – svira u taktovima 4/8,2/2,3/2,4/2; – primeni oznake za tempo: alegro, andantino, adađo, lento; – izvodi jednostavnija melodijska kretanja na obe klavijature, kao uvod u polifoniju; – primeni akcentiranje tona mehom; – koristi sve registre koji su na raspolaganju; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.	Legato i intervali. Tehnika leve i desne ruke. Vrste takta: 4/8,2/2,3/2,4/2. Nove oznake za tempo. Melodijska kretanja. Akcentiranje mehom. Registri. Javni nastupi. Ponašanje na javnom nastupu. **Skale i trozvuci:** Ce-dur, Ge-dur, De-dur, Ef-dur i upoznavanje sa a-mol lestvicom (durske paralelno u četvrtinama i osminama; Trozvuk, malo razlaganje i simultano;molska lestvica paralelno u četvrtinama; trozvuk malo razlaganje i simultano) **LITERATURA** – Z. Rakić: *Harmonika za 2.razred osnovne muzičke škole*(udžbenik); – Z. Rakić: *Hrestomatija za harmoniku*; – Z. Rakić: *Kompozicije za harmoniku*; – V. V.Terzić: *Škola za harmoniku,* 2.sveska; – A.Fakin: *Škola za harmoniku*, 2.sveska; – L. Međeri: *Izbor kompozicija za harmoniku*, 1.sveska; – M. Baračkov: *Izbor kompozicija za harmoniku*, 1.sveska;

Obavezni minimum programa:

– lestvice i trozvuci po programu;

– petnaest tehničkih vežbi-etida (sa različitim tehničkim zahtevima);

– šest kompozicija različitih epoha i sadržaja;

Javni nastupi:

– obavezna dva javna nastupa tokom školske godine;

Smotra:

1 .Jedna lestvica;

2. Jedna etida (ili kompozicija virtuoznih izvođačkih zahteva);

3. Jedna polifona kompozicija;

4. Jedna kompozicija, po slobodnom izboru;

Ključni pojmovi sadržaja: ton, notne vrednosti, takt, tehnika, registri, javni nastupi.

Naziv predmeta	**HARMONIKA**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Harmonika je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastupi nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Treći**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST**	**SADRŽAJI**
– ispolji tehničku spretnost leve i desne ruke;	IZVOĐENjE MUZIKE	Tehnika leve i desne ruke.
– svira harmonske intervale sa podmetanjem i prebacivanjem prstijudesne ruke;		Sviranje podmetanjem i prebacivanjem prstiju. Repeticija tona.

– primeni repeticiju tona desnom i levom rukom sa raznim kombinacijama prstoreda; – primeni ukrase; – primeni dinamičko nijansiranje; – primeni registre u odnosu na stil i karakter kompozicije; – primeni znanja iz muzičkih oblika pri tumačenju notnog teksta; – memoriše muzički tekst; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.	Ukrasi: dugi i kratki predudar, mordent, praltriler i kraći triler. Dinamičko nijansiranje. Registri. Muzički oblici. Muzička memorija. Javni nastupi. Ponašanje na javnom nastupu. **Skale i trozvici** Durske i molske skale do tri predznaka paralelno u četvrtinama, osminama i šesnestinama, trozvuk-malo razlaganje i simultano **LITERATURA** – Z. Rakić: *Harmonika za 3. razred osnovne muzičke škole* (udžbenik); – Z. Rakić: *Hrestomatija za harmoniku*; – Z. Rakić: *Kompozicije za harmoniku*; – V. V.Terzić: *Škola za harmoniku*, 3. sveska; – Z. Vukosavljev: Izbor kompozicija za harmoniku za 3. i 4. razred – 1. i 2. sveska; – A.Fakin: *Škola za harmoniku,* 2. sveska; – L. Međeri: *Izbor kompozicija za*

harmoniku, 2. sveska;

– M. Baračkov: *Izbor kompozicija za harmoniku*, 2. sveska;

Obavezni minimum programa:

– lestvice po programu;

– deset tehničkih vežbi – etida;

– pet kompozicija različitih epoha i sadržaja;

Javni nastupi:

– obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.

Smotra (na kraju prvog polugodišta):

– dve kompozicije po slobodnom izboru;

Ispit:

1. Jedna lestvica;

2. Jedna etida;

3. Jedna polifona kompozicija;

4. Jedna kompozicija po slobodnom izboru;

Ključni pojmovi sadržaja: muzički oblici, memorija,tehnika, artikulacija, dinamika, javni nastupi

Naziv predmeta	**HARMONIKA**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Harmonika je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastupi nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Četvrti**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI	**OBLAST**	**SADRŽAJI**

Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da: – ispolji tehničku spretnost desne i leve ruke pri sviranju kompozicije sa elementima polifonije; – primeni različite prstorede pri sviranju intervala i akorada; – koristi različite registre u zavisnosti od stila i karaktera kompozicije; – svira jednostavnije kompozicije cikličnog oblika, sonatine, svite; – primeni ukrase, dvostruki predudar, grupeto i triler; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.	IZVOĐENjE MUZIKE	Tehnika desne i leve ruke. Prstoredi. Registri. Ukrasi. Skokovi na obe klavijature. Muzički oblici. Javni nastupi. **Skale i trozvico** Durske i molske skale do četiri predznaka kroz dve oktave u paralelnom i suprotnom kretanju u četvrtinama, osminama i šesnaestinama, a odgovarajuće molske skale kroz dve oktave u paralelnom kretanju u četvrtinama, osminama i šesnaestinama Durski i molski trozvuci četvoroglasno u malom razlaganju i simultano Sviranje oktava simultano i razloženo **LITERATURA** – Z. Rakić: *Harmonika za 4. razred osnovne muzičke škole* (udžbenik); – Z. Rakić: *Hrestomatija za harmoniku;* – Z. Rakić: *Kompozicije za harmoniku*; – V. V.Terzić: *Izbor etida i kompozicija*, 1. sveska; – Z. Vukosavljev: *Izbor kompozicija za harmoniku* za 3. i 4. razred – 1. i 2.sveska;

– A.Fakin: *Škola za harmoniku,* 3. sveska;

– L.Međeri: *Izbor kompozicija za harmoniku*, 2. sveska;

– M. Baračkov: *Izbor kompozicija za harmoniku*, 2. sveska;

Obavezni minimum programa;

– lestvice po programu;

– osam tehničkih vežbi-etida;

– četiri kompozicije različitih epoha i sadržaja;

– jedna ciklična kompozicija;

Javni nastupi:

-obavezna dva javna nastupa tokom školske godine;

Smotra (na kraju prvog polugodišta): dve kompozicije po slobodnom izboru;

Ispit:

1. Jedna lestvica;

2. Jedna etida;

3. Jedna polifona kompozicija;

4. Jedna ciklična kompozicija ili dve kompozicije različitog karaktera;

Ključni pojmovi sadržaja: tehnika, artikulacija, dinamika,registri, javni nastupi

Naziv predmeta	**HARMONIKA**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Harmonika je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastupi nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Peti**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI	OBLAST	SADRŽAJI
Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da: – primeni znanja iz muzičkih oblika u delima sa elementima polifonije; – svira kompozicije cikličnog karaktera: tema sa varijacijama, svita, sonatina, sonatni oblik; – primeni oznake za dinamiku i tempo; – ispolji tehničku spretnost desne i leve ruke; – koristi različite registre u zavisnosti od stila i karaktera kompozicije; – samostalno rešava lakše probleme u primeni prstoreda; – samostalno rešava izvođenje pojedinih vrsta artikulacije i pisanja oznaka za meh; – ispolji kreativnost u realizaciji muzičke fantazije i estetike; – kritički vrednuje izvedene kompozicije u odnosu na tehničku pripremljenost i emocionalni uticaj; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.	IZVOĐENjE MUZIKE	Muzički oblici. Ciklične kompozicije. Oznake i za dinamiku i tempo. Tehnika desne i leve ruke. Registri. Prstoredi. Artikulacija i meh. Javni nastupi. Ponašanje na javnom nastupu. **Skale i trozvuci** Durske i molske skale do pet predznaka kroz dve oktave u paralelnom i suprotnom kretanju. Durski i molski trozvuci u velikom razlaganju i simultano. Dominantni septakord u malom razlaganju i simultano, oktave simultano i razloženo. **LITERATURA** – Z. Rakić: *Harmonika za 5. razred osnovne muzičke škol*e(udžbenik); – Z. Rakić: *Hrestomatija za harmoniku;* – Z. Rakić: *Kompozicije za harmoniku*;

– V. V.Terzić: *Izbor etida i kompozicija*, 1.i 2. sveska;

– Z. Vukosavljev: *Izbor kompozicija za harmoniku* za 5. i 6. razred – 1. i 2. sveska;

– Z. Rakić: *Harmonika-album za mlade*;

– A.Fakin: *Marljivi harmonikaš*;

– L. Međeri: *Izbor kompozicija za harmoniku*, 3. sveska;

– M. Baračkov: *Izbor kompozicija za harmoniku*, 3. sveska;

Obavezni minimum programa

– lestvice po programu

– osam etida

– četiri kompozicije različitih epoha i sadržaja

– jedna ciklična kompozicija

Javni nastupi

-obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.

Smotra (na kraju prvog polugodišta) etida i kompozicija po slobodnom izboru

Ispit

1. Jedna lestvica

2. Jedna etida;

3. Jedna polifona kompozicija;

4. Jedna ciklična kompozicija;

Ključni pojmovi sadržaja: tehnika, artikulacija, dinamika,prstoredi, javni nastupi

Naziv predmeta	**HARMONIKA**

Cilj	**Cilj** učenja predmeta Harmonika je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastupi nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Šesti**
Godišnji fond časova	**66 časova**

ISHODI		
Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST**	**SADRŽAJI**
– primeni osnovne karakteristike muzičkih stilova kroz odgovarajuću literaturu; – poveže tehničke i muzičke elemente u interpretaciji kompozicije; – koristi registre bez predhodne pripreme i usavrši transponovanje registrima; – primeni artikulaciju i dinamiku u zavisnosti od stila i karaktera kompozicije; – čita sa lista lakše komade i etide; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – ispolji kreativnost u realizaciji muzičke fantazije i estetike; – kritički vrednuje izvedene kompozicije u odnosu na tehničku pripremljenost i emocionalni uticaj; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.	IZVOĐENjE MUZIKE	Muzički stilovi – osnovne karakteristike. Tehnički i muzički elementi Registri. Artikulacija i dinamika. Čitanje sa lista. Javni nastupi. Ponašanje na javnom nastupu. **Skale i trozvuci** Durske i molske skale do šest predznaka kroz dve oktave u paralelnom i suprotnom kretanju. Durski i molski trozvuci u malom, velikom razlaganju i simultano. Dominantni i umanjeni septakordi u malom, velikom razlaganju i simultano kroz dve oktave u paralelnom kretanju. Oktave simultano i razloženo Hromatska skala u paralelnom

kretanju.

LITERATURA

– Z. Rakić: *Harmonika za 6.razred osnovne muzičke škole* (udžbenik);

– Z. Rakić: *Hrestomatija za harmoni*ku;

– Z. Rakić: *Kompozicije za harmoniku*;

– V. V.Terzić: *Izbor etida i kompozicija*, 2. i 3. sveska;

– Z. Vukosavljev: *Izbor kompozicija za harmoniku* za 5. i 6. razred – 1. i 2. sveska;

– Z. Rakić: *Harmonika – album za mlade;*

– A. Fakin: *Marljivi harmonikaš;*

– L. Međeri: *Izbor kompozicija za harmoniku*, 3.sveska;

– M. Baračkov: *Izbor kompozicija za harmoniku*, 3. sveska;

Obavezni minimum programa:

– lestvice po programu;

– šest etida;

– četiri kompozicije različitih epoha i sadržaja;

– jedna ciklična kompozicija;

Javni nastupi:

-obavezna dva javna nastupa tokom školske godine;

Smotra (na kraju prvog polugodišta): etida i kompozicija po slobodnom izboru:

Ispit

1. Jedna lestvica;

2. Jedna etida;

3. Jedna polifona kompozicija;

4. Jedna ciklična kompozicija;

5. Jedna kompozicija virtuoznog karaktera;

Ključni pojmovi sadržaja**:** stilovi, tehnika, artikulacija, dinamika, javni nastupi

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANjE PROGRAMA HARMONIKA

I. UVODNI DEO

Svaki aspekt izvođenja muzike ima neposredan i dragocen uticaj na razvoj učenika. Sviranjem na instrumentu aktivira se veliki broj kognitivnih radnji, razvija dugoročno pamćenje i fine motoričke radnje.

U nastavi koja je usmerena na ostvarivanje ishoda prednost se daje iskustvenom učenju u okviru kojeg učenici razvijaju lični odnos prema muzici,a postepena racionalizacija iskustva vremenom postaje teorijski okvir. Iskustveno učenje u okviru ovog predmeta podrazumeva aktivno slušanje muzike i lično muzičko izražavanje učenika kroz izvođenje muzike. **Ishodi** predstavljaju muzičke, opažajne i saznajne aktivnosti učenika. Ponuđeni **Muzički sadržaji** ostavljaju prostor za izbor i drugih sadržaja u skladu sa mogućnostima učenika i inventivnošću nastavnika.

Kod učenika treba razvijati duh zajedništva kroz prisustvo na koncertima i grupno sviranje. Posebnu pažnju treba obratiti na razvoj i stimulisanje komunikacijskih veštine u cilju prenošenja i razmene iskustava i znanja. Najvažniji pokretač nastave treba da bude princip motivacije i inkluzivnosti u podsticanju maksimalnog učešća u muzičkom doživljaju kao i razvijanju potencijala za muzičko izražavanje.

Na svakom času učenike treba upućivati da pravilno sede i pravilno koriste izvođački aparat. Neophodnost negovanja i održavanja koštano-mišićnog i slušnog aparata treba da bude standard.

II. PLANIRANjE NASTAVE I UČENjA

Planiranje nastave i učenja obuhvata izradu Godišnjeg plana nastave i učenja, Operativnog plana (na nivou meseca) i planiranje časa, odnosno pripreme za čas. *Godišnjim planom* se definiše broj časova u odnosu na izabrano muzičko delo koje se obrađuje, po mesecima a u skladu sa godišnjim fondom časova. *Operativni plan* podrazumeva odabir i operacionalizaciju ishoda na nivou meseca u odnosu na izabrani muzički primer/pesmu/delo.

Priprema za čas je specifična s obzirom da je nastava individualna i da usmerenje časa u odnosu na tok i fokus u mnogome zavisi od pripremljenosti učenika za čas. Kako se ishodi u sticanju veština kumulativno ostvaruju, svaki put u nekom svom segmentu, priprema sadrži naziv dela, cilj časa i konkretizaciju ishoda koji je u fokusu u odnosu na cilj časa.

U okviru organizacije godišnjih i mesečnih aktivnosti neophodno je voditi računa o školskom kalendaru i aktivnostima koje prate život škole, pa prema njima usmeravati i oblikovati nastavne sadržaje.

III. OSTVARIVANjE NASTAVE I UČENjA

Prednosti individualne nastavu treba maksimalno iskoristiti u radu sa učenicima. Imajući u vidu psiho-fizičke i muzičke sposobnosti kao i saznajne kapacitete svakog učenika, njegovo porodično okruženjei sve ostale činioce u obrazovno vaspitnom procesu, svakom učeniku ponaosob treba prilagoditi programske zahteve i pristup nastavi i učenju. Sve zahteve treba ostvarivati kroz manji ili veći broj jednostavnijih pa složenijih primera, u zavisnosti od mogućnosti učenika.

Tehničku postavku treba razvijati kroz tehničke elemente lestvica i akorada, etida, vežbi. Rad na tehnici meha treba prilagoditi određenoj artikulaciji, stilu i kompletnom muzičkom izražavanju, adekvatno uzrastu učenika.

Kroz kompozicije starih majstora učenika treba upoznati sa stilom i pripremiti za polifoniju. Razni komadi i ciklične forme su važni za razvoj muzičkog razmišljanja, fraziranja i koncentracije kod učenika. Registre treba pravilno upotrebiti u odnosu na muzičke i tehničke zahteve. Stalno treba raditi na kvalitetu tona, ritmičko-metričkoj stabilnosti, memoriji, dinamici, agogici.

Učenicima treba pomoći u planiranju vežbanja uz razvijanje odgovornog odnosa prema načinu rada i poštovanju procedura u sticanju tehničkih veština. Učiti ih istrajnosti i upornostii razvijati osetljivost i senzibilnost u interpretaciji muzičkih dela.

IV. PRAĆENjE I VREDNOVANjE NASTAVE I UČENjA

Na časovima instrumenta najbitnije je razvijanje muzičkih sposobnosti i izgrađivanje veština. Kriterijum u ocenjivanju je uložen trud učenika i lično napredovanje svakog učenika u skladu sa njegovim ličnim i muzičkim mogućnostima. U okviru svih muzičkih aktivnosti potrebno je obezbediti prijatnu atmosferu, a kod učenika potencirati osećanje sigurnosti i podrške.

Potrebno je otkloniti sve razloge za moguće strahove, nesigurnost i tremu koji su prouzrokovani prevelikim i nerealnim očekivanjima profesora ili roditelja. Učešće učenika na javnim nastupima, takmičenjima, festivalima i rezultati godišnjih ispita i smotri upotpunjuju sliku o postignućima nastave i učenja.

Naziv predmeta	**ORGULJE – klasični odsek**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Orgulje je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav

	prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje vokalnih sposobnosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastupi nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Prvi**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenojtemi/oblasti učenik će biti u stanju da:

– opiše svojim rečima karakteristike orgulja kao duvačkog instrumenta sa klavijaturom i način dobijanja tona;

– opiše istorijat instrumenta;

– pravilno sedi i koristi izvođački aparat;

– izvodi osnovne artikulacije;

– poznaje osnovne ornamente i tehniku njihovog izvođenja;

– izvodi pravilno tehničke vežbe za primenu prstoreda i pedalne aplikature;

– pravilno izvodi polifoni tekst primenom transparentnosti artikulacije;

– opiše karakteristike muzike različitih epoha;

– samostalno svira iz nota kratke kompozicije solo;

– učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje.

OBLAST/TEMA

IZVOĐENjE MUZIKE

SADRŽAJI

Karakteristike osnovnih nacionalnih stilova i epoha.

Karakteristike instrumenta.

Dobijanje tona.

Postavka izvođačkog aparata.

Vežbe za primenu prstoreda i aplikature.

Ornamentacija – vežbe.

Čitanje stilskih crta i njihova organizacija.

LITERATURA

Škole za orgulje

G. L. Čentemeri, F. Đermani, J. Hvedčuk, H. Keler, Dr H. Riman – K. Armbrust, M. Dipre

F. Đermani: manuelne vežbe, legato, prstored, klizanje, dvohvati legato, akordi legato, ponavljanje tona, trajanje i reverberacija.

Dipre: pedalne vežbe, pedalna aplikatura, početne vežbe, artikulacija kroz jednu oktavu.

Komadi: G. F. Hendl – *Marš, Arija*; M. Hajdn, J. Hajdn, V. A. Mocart – izbor, Č. Maten – 2. i 3. sveska; J. K. Kuharž – *Pastorala*; F. List – *Rezignacija, Ave Marija, Agnus dei, Ave verum*; C. Frank – *Koral a-mol* (Č. Marten 1. sveska); Ž. Alen – *Viseći vrt*; O. Mesijan – *Večne namere* (Božić).

Druge kompozicije po izboru profesora.

– Minimum programa: deset pedalnih vežbi, polifoni oblik, oblik na bazi variranja, delo starog majstora, kompozicija savremenog autora

Javni nastupi

Obavezna 2 javna nastupa u toku školske godine

Program smotri:

– tri kompozicije različitog stila

Ključni pojmovi sadržaja: Pedalna tehnika, registri, slušanje muzike, sviranje, muzička fraza, muzički bonton

Naziv predmeta	**ORGULJE**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Orgulje je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje vokalnih sposobnosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastupi nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Drugi**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– opiše karakteristike muzike za orgulje različitih epoha;	IZVOĐENjE MUZIKE	Karakteristike osnovnih nacionalnih stilova i epoha.
– opiše svojim rečima karakteristike pojedinih		Dinamičke karakteristike instrumenta i tipovi registracije.

registara; – opiše istorijat instrumenta i poznaje osnovne tipske registracije; – koristi dostupne dinamičke opsege instrumenta; – pravilno sedi i koristi izvođački aparat; – izvodi složenije artikulacije; – poznaje ornamente i tehniku njihovog izvođenja; – prepoznaje karakteristike notnog zapisa -koristi urtekst; – izvodi pravilno tehničke vežbe za prstored i pedalnu aplikaturu; – samostalno svira iz nota višeglasne kompozicije – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje.	Dobijanje tona. Postavka izvođačkog aparata. Vežbe za primenu prstoreda i aplikature. Vežbe za ornamentaciju. Čitanje stilskih crta i njihova organizacija. **LITERATURA** **Italijanska muzika**: Đ. Freskobaldi – *Tokate, Himne, Versi;* A. Gabrieli – *Tokate*; D. Cipoli – *Pastorala, Arija, Versi;* G. B. Martini – *Arija sa varijacijama*; B. Paskvini – *Tokata;* B. Marčelo – *Largo;* A. Vivaldi – *Prelid, Adađo, Finale*. **Engleska muzika**: J. Klark – *Dva komada*; J. Stenli – *Truba;* H. Pursel – *Pastorala, Arija, Čakona;* A. Cimerman – *Šest verseta*;

A. Miler – *Postludijum, Preludijum i fuga*;

Anonimus – *Ilirsko naricanje*

Nemačka muzika:

G. F. Teleman – *Adađo, Vivače, Čakona*;

J. Pahelbel – *Zbirka "Šest Apolonovih žica*";

D. Bukstehude – *Fuga Ce-dur*; G. F. Hendl – *Ariozo, Varijacije, Sarabanda, Adađo*;

M. Hajdn – *Kartki verseti*; L. van Betoven – *Fuga De-dur*. J. S. Bah – *Koralne obrade i fugeta* (manualno), *Mali preludijumi i fuge*.

Komadi: F. List – *Mali komadi;*

C. Frank – *Laki komadi za orgulje ili harmonijum*;

J. Brams – *Dve koralne obrade* (manualno);

B. Betineli – *Preludijum*;

Č. Čelsi – *Koral*;

A. de Bonis – *Interludij*;

N. Vitone – *Svadbeni marš*; S. Premrl – *Aspiracija*;

P. Ozgijan – *Mala svita*;

V. Milanković – *Motus.*

Druge kompozicije po izboru profesora.

Minimum programa: deset pedalnih etida, polifoni oblici, oblik na bazi variranja koralne teme, delo starog majstora, kompozicija autora iz perioda romntizma, kompozicija savremenog autora

Javni nastupi

– obavezan jedan javni nastup tokom školske godine

Ispitni program – tri kompozicije različitog stila, uključujući pedalnu etidu i polifoni oblik

Ključni pojmovi sadržaja: pedalna tehnika, registracija, slušanje muzike, sviranje, muzička fraza, muzički bonton.

Naziv predmeta	**ORGULJE**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Orgulje je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje vokalnih sposobnosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastupi nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Treći**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenojtemi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– opiše karakteristike muzike za orgulje različitih epoha; – opiše svojim rečima karakteristike pojedinih registara; – opiše istorijat instrumenta i poznaje osnovne tipske registracije; – koristi dostupne dinamičke opsege instrumenta; – pravilno sedi i koristi izvođački aparat; – izvodi složenije artikulacije;	IZVOĐENjE MUZIKE	Dinamičke karakteristike instrumenta i tipovi registracije. Postavka izvođačkog aparata. Vežbe za primenu prstoreda i aplikature. Karakteristike nacionalnih stilova i epoha. Vežbe za ornamentaciju. Improvizacija. Vežbe za poliritmiju. Čitanje stilskih crta i njihova organizacija. **LITERATURA** Jan Podbielski: *Preludijum* Jakub Sova: J. J. Fuks: *Fuge*

– poznaje ornamente i tehniku njihovog izvođenja – svira lestvice u poliritmičkim kombinacijama; – svira harmonsko-melodijske obrasce po sluhu i improvizovanjem na zadatu kadencu; – samostalno svira iz nota višeglasne kompozicije; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje.	Kavaconi, Andrea Gabrieli, Vinćenco Pelegrini i dr. Italijanski majstori: Himne, Intonacije, Tokate, Kancone: Samuel Šait, Arnolt Šlik, J. J. Froberger, J. Pakelbel i dr. Koralne obrade, Varijacije i Fuge: Jan Tituz, Pjer Atenjan, Luj Kupren, Andre Rezon, Pjer di Maž i Magnifikati, Svite, Mise, Fuge, Dijalozi itd. J. S. Bah: „*Mala orguljska knjiga*”, izbor jednostavnih preludijuma i fuga (manualiter), korali: četvoroglasni sa pedalom i koralne obrade – dvoglasne i višeglasne (manualiter). *Mali komadi, fugete, preludijumi* L. Mocarta, J. N. Himela, A. F. Hesa, A. J. Rejha, koralne obrade Bramsa, mali komadi F. Lista, T. Diboa, C. Frank: *Dela za harmonijum ili orgulje* Druge kompozicije po izboru profesora.

Minimum programa: tri kompozicije italijanskih, nemačkih i francuskih starih majstora; pet najlakših korala iz „Male knjige” J. S. Baha;

tri preludijuma i fuge (manualiter) starih majstora;

– pet kraćih kompozicija autora XIX i XX veka.

Javni nastupi

Obavezna dva javna nastupa tokom školske godine

Ispitni program:

Dve kompozicije starih majstora;

Dve koralne obrade iz „Male knjige” J. S. Baha (jedna homofono-polifona, a druga sa kantus firmusom);

Preludijum i fuga starih majstora (može manualiter);

Kompozicija autora XIX ili XX veka.

Ključni pojmovi sadržaja: pedalna tehnika, registracija, slušanje muzike, sviranje, muzička fraza, poliritmija, muzički bonton.

Naziv predmeta	**ORGULJE**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Orgulje je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje vokalnih sposobnosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastupi nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Četvrti**
Godišnji fond časova	**66 časova**

ISHODI

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– analizira karakteristike muzike za orgulje različitih epoha; – primeni karakteristike pojedinih registara; – opiše i primeni osnove registriranja; – koristi dostupne dinamičke opsege instrumenta; – pravilno sedi i koristi izvođački aparat; – vlada artikulacijom i ostalim dinamičkim i agogičkim mogućnostima; – poznaje ornamente i tehniku njihovog izvođenja; – svira kompozicije sa poliritmičkim kombinacijama; – svira harmonsko-melodijske obrasce po sluhu i improvizovanjem na zadatu	IZVOĐENjE MUZIKE	Dinamičke karakteristike instrumenta i tipovi registracije. Dobijanje tona. Karakteristike nacionalnih stilova i epoha. Vežbe za ornamentaciju. Improvizacija. Vežbe za poliritmiju. Čitanje stilskih crta i njihova organizacija. Sviranje iu ansamblu. **LITERATURA** J. K. Kuhaž: *Pastorala, Preludijum* B. Paskvini, D. Cipoli, A. Vivaldi, Đambatista Martini: Varijacije, Tokate, Kancone, Pastorale N. Le Beg, N. De Grinji, Žak Bojvin, Gilen: *Ofertorija, Mose, Himne, Čakone, Fuge, Dijalozi, „Velike igre”, „Pune igre”*,

temu; – izvodi kompozicije složenije homofone i polifone fakture, a „trio” sa „kantus firmusom”; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje, samostalno i kao član ansambla.	*Nezardov rečitativ, Trompetin bas i diskant* itd. Đeremi Klark, V. Bird, Con Bul, O. Gibson, Džon Stenli, X. Persel, T. Talis: *Preludijumi, Koralne obrade, Serenade, Fanta- zije, Mise, Magnifikati, Marševi i dr* J. J. Froberger, J. Pahelbel, G. Bem, Dž. G. Valter, G. F. Hendl, G. Mufat, J. K. Kerl i td: *Preludijumi i fuge, Čakone, Svite, Tokate, Fantazije, Koralne obrade, Partite* J. S. Bah: *Mali preludijumi i fuge (e-mol, Ef-dur, Ge-dur*), Mala orguljska knjiga, Koralne obrade (manualiter) K. B. Kopživa, J. Zah, J. K. Vanhal. F. K. Briksi: *Preludiju-mi, Fuge, Pastorale itd.* J. G. Albrehtsberger, M. Hajdn, A. J. Rajh: *fugete, preludiju- mi i fuge, mali komadi za orgulje* X. Berlioz, T. Diboa, A. Grdalž: *komadi za orgulje, fuge, tokate, ofertoria* itd. M. Reger: *Koralne obrade or. 135a* X. Šreder: *Preludijum, Trio-Andantino, Dijalog* M. Dipre: *Kancona or. 62 br. 2* Žan Langle: *Preludijum u starom stilu* Druge kompozicije po izboru profesora.
Obavezan minimum programa: – Keler – kadence u svim tonalitetima, – deset vežbi improvizacije;	

– tri kompozicije starih majstora italijanske, francuske i nemačke škole;

– pet koralnih obrada homofono-polifone fakture iz „Male knjige" J. S. Baha, tri sa imitacijom ili stalnim kontra-punktom, dva sa kolorisanim kantus firmusom

– dva mala preludijuma i fuge J. S. Baha;

– dve kompozicije varijacionog oblika - čakona, partita. tri kompozicije autora XIX, XX ili HHI veka.

Javni nastupi

Obavezna dva javna nastupa tokom školske godine

Ispitni program

Jedna kompozicija starih majstora varijacionog oblika;

Dva korala iz „Male knjige" J. S. Baha, različite fakture;

Jedan mali preludijum i fuga J. S. Baha;

Dve kompozicije autora XIX , XX ili HHI veka.

Ključni pojmovi sadržaja: pedalna tehnika, registracija, dinamički opseg, slušanje muzike, interpretacija, improvizacija, poliritmija, muzički bonton.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANjE PROGRAMA ORGULJE

I. UVODNI DEO

Svaki aspekt izvođenja muzike ima neposredan i dragocen uticaj na razvoj učenika. Pevanjem se aktivira veliki broj kognitivnih radnji, razvija dugoročno pamćenje, kao i emocionalni razvoj.

U nastavi koja je usmerena na ostvarivanje ishoda prednost se daje iskustvenom učenju u okviru kojeg učenici razvijaju lični odnos prema muzici, a postepena racionalizacija iskustva vremenom postaje teorijski okvir. Iskustveno učenje u okviru ovog predmeta podrazumeva aktivno slušanje muzike i lično muzičko izražavanje učenika kroz pevanje..

Ishodi predstavljaju muzičke, opažajne i saznajne aktivnosti učenika. Ponuđeni **Muzički sadržaji** ostavljaju prostor za izbor i drugih sadržaja u skladu sa mogućnostima učenika i inventivnošću nastavnika. Kod učenika treba razvijati duh zajedništva kroz prisustvo na koncertima i grupno izvođaštvo. Posebnu pažnju treba obratiti na razvoj i stimulisanje komunikacijskih veštine u cilju prenošenja i razmene iskustava i znanja. Najvažniji pokretač nastave treba da bude princip motivacije i inkluzivnosti u podsticanju maksimalnog učešća u muzičkom doživljaju kao i razvijanju potencijala za muzičko izražavanje.

Na svakom času učenike treba upućivati na pravilan stav, pravilno disanje i da pravilno koriste izvođački aparat.

II. PLANIRANjE NASTAVE I UČENjA

Planiranje nastave i učenja obuhvata izradu Godišnjeg plana nastave i učenja, Operativnog plana (na nivou meseca) i planiranje časa, odnosno pripreme za čas. *Godišnjim planom* se definiše broj časova u odnosu na izabrano muzičko delo koje se obrađuje, po mesecima a u skladu sa godišnjim fondom časova. *Operativni plan* podrazumeva odabir i operacionalizaciju ishoda na nivou meseca u odnosu na izabrani muzički primer/pesmu/delo.

Priprema za čas je specifična s obzirom da je nastava individualna i da usmerenje časa u odnosu na tok i fokus u mnogome zavisi od pripremljenosti učenika za čas. Kako se ishodi u sticanju veština kumulativno ostvaruju, svaki put u nekom svom segmentu, priprema sadrži naziv dela, cilj časa i konkretizaciju ishoda koji je u fokusu u odnosu na cilj časa.

U okviru organizacije godišnjih i mesečnih aktivnosti neophodno je voditi računa o školskom kalendaru i aktivnostima koje prate život škole, pa prema njima usmeravati i oblikovati nastavne sadržaje.

III. OSTVARIVANjE NASTAVE I UČENjA

Nastava orgulja izvodi se isključivo na orguljama – električnim ili cevnim, sa najmanje dve manualne klavijature i pedalom od 32 dirke.

Orgulje se razlikuju po vremenu izgradnje i stilskoj epohi u kojoj su nastale (ili kojoj su namenjene, ukoliko je reč o električ nom instrumentu). Orgulje su deo arhitektonike prostora u kojem se nalaze. Konstrukcija i mehanika određuju ne samo tehničke, većvučne karakteristike instrumenta što utiče na način sviranja i intrepretaciju. Kako nije realno da će se učenik tokom školovanja sresti sa različitim instrumentima, pedagog je dužan da ga sa tim različitostima upozna i to proradom odgovarajuće literature, pričom, audio ili video primerima i negovanjem imaginacije – učenik zamišlja reverberaciju, predviđa odjek, pretpostavlja akustičke zamke tako što artikuliše na različite načine i kroz svojevrsnu igru ovladava instrumentom i dolazi do rešenja.

Pedagog mora imati beskrajno strpljenje u radu sa učenicima na ovom izuzetno komplikovanom i zahtevnom instrumentu, naročito u dočaravanju imaginarnih situacija, upoređivanju sa drugim insturmentima ili izvođenjima.

Telesne predispozicije učenika nikada ne smeju da predstavljaju prepreku za sviranje, pedagog strpljivo i uporno, izborom odgovarajuće literature, mora da insistira na prevazilaženju eventualnih prepreka u stvaranju željenog zvuka.

Učenik se mora edukovati najviše konkretnim primerom, što više sviranjem, razdvajanjem deonica u glasove i njihovim kombinacijama, igranjem sa registrima i zvučnim kombinacija ma, vežbanjem na najtišem registru zbog što boljeg intoniranja i usvajanja muzičkog teksta, ali i vežbanjem tuti zvuka zbog osećanja čudesne zvučne moći i njene kontrole.

Ne treba nametati gotova rešenja, već nastavni proces pažljivo osmisliti kao istraživački – razvojni proces kroz koji će usavrša vanje tehnika sviranja i izvođačkih sposobnosti, odnos prema inter pretativnim mogućnostima instrumenta i svest o strukturi dela kod učenika stvoriti osećanje ličnog (izvođačkog) zadovoljstva.

IV. PRAĆENjE I VREDNOVANjE NASTAVE I UČENjA

Na časovima solo pevanja najbitnije je razvijanje muzičkih sposobnosti i izgrađivanje veština. Kriterijum u ocenjivanju je uložen trud učenika i lično napredovanje svakog učenika u skladu sa njegovim ličnim i muzičkim mogućnostima. U okviru svih muzičkih aktivnosti potrebno je obezbediti prijatnu atmosferu, a kod učenika potencirati osećanje sigurnosti i podrške.

Potrebno je otkloniti sve razloge za moguće strahove, nesigurnost i tremu koji su prouzrokovani prevelikim i nerealnim očekivanjima profesorailiroditelja. Učešće učenika na javnim nastupima, takmičenjima, festivalima i rezultati godišnjih ispita i smotri upotpunjuju sliku o postignućima nastave i učenja.

DUVAČKI INSTRUMENTI

(flauta, oboa, klarinet, saksofon, fagot, horna, truba, trombon)

Naziv predmeta:	**FLAUTA**
Cilj:	**Cilj** učenja predmeta Flaute je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred:	**Prvi**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST**	**SADRŽAJI**
– opiše svojim rečima karakteristike flaute i način dobijanja tona;	IZVOĐENjE MUZIKE	Upoznavanje sa flautom, njenim karakteristikama i načinom održavanja.
– diše uz podršku trbušnih mišića, uz pomoć i kontrolu nastavnika;		Osnovno notno opismenjavanje – upoznavanje sa notnim vrednostima i pauzama.
– kontroliše položaj tela pri sviranju;		Osnove tehnike disanja: udisaj i izdisaj uz podršku trbušnih mišića

– pravilno postavlja i drži instrument; – proizvodi samostalno ton; – samostalno postavlja prste leve i desne ruke sa oslanjanjem na usnik, kažiprst leve i palac desne ruke; – pravilno izvodi vežbe za ton uz pomoć nastavnika; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – koristi prednosti digitalizacije u slušanju i izvođenju; – pokaže pozitivan odnos prema zajedničkom sviranju; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.	(dijafragme), bez instrumenta i sa njim. Postavka usana (ambažura) na glavi flaute. Emitovanje (dobijanje) tona u prvoj oktavi (količina, brzina i pravac vazduha). Uloga jezika – atak. Pravilno držanje instrumenta: – držanje tela; – postavka leve ruke – stabilan oslonac na kažiprst; – postavka desne ruke – stabilan oslonac na palac i mali prst. Ovladavanje grifovima prve oktave. Osnovne artikulacije: portato i legato. Muzička memorija – negovanje i razvijanje. Izdržavanje tonova u okviru savladanog tonskog opsega. Kamerno muziciranje sa nastavnikom (duo). Vežbe za razvoj pokretljivoti prstiju tj. tehnike. Uvođenje u načine samostalnog rada kod kuće. Muzički bonton. **Skale i trozvuci** Upoznavanje sa tonalitetima i njihovim trozvucima u okviru savladanog tonskog opsega u celim notama, polovinama i

laganim četvrtinama (Ge i Ef- dur)

LITERATURA

Škole i etide za flautu

– M. Rikije: *Meni ne manjka daha*

– T. Vai: *Početna knjiga za flautu*

– Bantai – Šipoš: *ABC*

– A. Kavčić Pucihar: *Sviramo flautu*

– M.Mojs: *Flautista početnik*

– 1-3

– LJ. Dimitrijević: *Škola za flautu za prvi razred* – izbor

– Tafanel – Gober: *Kompletna metoda za flautu* – izbor

i druga literatura sličnog sadržaja i težine

Kompozicije uz klavirsku pratnju

Izbor komada iz zbirke Hrestomatija 1:

– Ruska narodna pesma: *Top-Top*, Kabalevski: *Mala polka*, Ruska narodna pesma: *Prepelica*..)

– J. Hajdn: *Arieta*

– H. Persl: *Rigodon*

– Češka narodna pesma: *Anuška*

– Pucihar: *Lunina pesma*

– E. Bosvel: *Malo magare*

– L. V. Betoven: *Škotska igra*

– A. Gedike: *Igra*

i druge kompozicije sličnog sadržaja i težine

Obavezni minimum programa:

– vežbe, etide i komadi sličnog sadržaja i težine, prilagođeni uzrastu početnika

– izbor nekoliko jednostavnih komada uz klavirsku pratnju

Javni nastupi – obavezna dva javna nastupa tokom školske godine

Program smotre:

1. jedna lestvica napamet;

2. jedna etida;

3. jedna kompozicija po slobodnom izboru

Ključni pojmovi sadržaja: ton, disanje, postavka instrumenta, slušanje muzike, sviranje, muzički bonton.

Naziv predmeta	**FLAUTA**
Cilj:	**Cilj** učenja predmeta Flaute je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastupi nastavak umetničkog školovanja.
Razred:	**Drugi**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST**	**SADRŽAJI**
– opiše svojim rečima karakteristike flaute i način dobijanja tona; – diše uz podršku trbušnih mišića, uz pomoć i kontrolu nastavnika; – pravilno izvodi vežbe za ton uz pomoć	IZVOĐENjE MUZIKE	Pravilno držanje instrumenta: – držanje tela; – postavka leve ruke – stabilan oslonac na kažiprst; – postavka desne ruke –

nastavnika; – proizvodi samostalno ton; – samostalno postavlja prste leve i desne ruke sa oslanjanjem na usnik, kažiprst leve i palac desne ruke; – primenjuje osnovne elemente muzičke pismenosti prilikom sviranja i čitanja notnog teksta u violinskom ključu; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – ispoljava samopouzdanje tokom javnog nastupa; – koristi prednosti digitalizacije u slušanju i izvođenju; – ispolji pozitivan odnos prema zajedničkom muziciranju; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.	stabilan oslonac na palac i mali prst. Pravilno disanje – kontrola. Ambažura i njena kontrola. Uloga jezika – atak. Ovladavanje grifovima prve i druge oktave. Osnovne artikulacije: stakato i legato. Osnovni elemenati muzičke pismenosti. Osnovne oznake tempa. Muzička memorija – negovanje i razvijanje. Tonski opseg: d1 – d3. Izdržavanje tonova u okviru savladanog tonskog opsega. Tehnike vežbe za razvoj pokretljivosti prstiju. Samostalno vežbanje – načini i procedure. Muzički bonton. **Skale i trozvuci** Durske lestvice do dva predznaka, sa toničnim kvintakordima, kroz dve oktave. Lestvice u okviru savladanog tonskog opsega.

LITERATURA

Škole i etide za flautu

– M. Mojs: *Flautista početnik*

– 3-7 vežbe

– LJ. Dimitrijević: *Škola za flautu* – izbor

– Tafanel – Gober: *Kompletna metoda za flautu* – izbor

– G. Gariboldi: *Etide* – izbor

i druga literatura sličnog sadržaja i težine

Kompozicije uz klavirsku pratnju

– Kompozicije iz zbirke *Hrestomatija 1*:

– V. A. Mocart: *Majska pesma, Pesma pastira*

– N. Baklanova: *Horovod*

– E.Perišon : *Rano jutro*

– Hamilton: *Pesma dugi*

– J. Brams: *Uspavanka*

– K. V. Gluk: *Ples duhova*

– V. A. Mocart: *Arija Papagena*

– E. Kronke: *Momento đokozo*

– E. Hradecki: *Sunčani rege*

– M. Kesik: *Pipova zvona*

Obavezni minimum programa – vežbe, etide i komadi sličnog sadržaja i težine, prilagođeni uzrastu početnika; izbor nekoliko komada uz klavirsku pratnju Javni nastupi – obavezna dva javna nastupa tokom školske godine Program smotre: 1. jedna lestvica napamet; 2. jedna etida; 3. jedna kompozicija po slobodnom izboru

Ključni pojmovi sadržaja: ton, dinamika, tempo,disanje, postavka instrumenta, slušanje muzike, sviranje, muzički bonton.

Naziv predmeta:	**FLAUTA**
Cilj:	**Cilj** učenja predmeta Flaute je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastupi nastavak umetničkog školovanja.
Razred:	**Treći**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST**	**SADRŽAJI**
– pravilno diše uz podršku trbušnih mišića (dijafragma), uz manju pomoć nastavnika; – kratko opiše tehniku disanja koju koristi pri sviranju; – koristi proširen tonski opseg instrumenta; – kontroliše poziciju tela prilikom sviranja; – izvodi pravilno vežbe za razvoj i oblikovanje tona, uz pomoć	IZVOĐENjE MUZIKE	Kontinuirana kontrola ispravno postavljenog disanja. Kontrola ambažure. Tonski opseg: ce1- ge3. Grifovi prve, druge i dela treće oktave. Atak : koordinacija prsta i jezika. Osnovne dinamičke razlike (f, p). Muzička fraza – elementi i

nastavnika; – samostalno svira kratke kompozicije napamet, solo i uz pratnju klavira; – učestvuje na javnim nastupima; – koristi prednosti digitalizacije u slušanju i izvođenju; – samostalno vežba kod kuće – rado svira u kamernom sastavu. – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.	oblikovanje. Sviranje kompozicija različitih sadržaja uz klavirsku pratnju. Muzička memorija – negovanje i razvijanje. Zajedničko sviranje (nastavnik–učenik; učenik– učenik). Muzički bonton. **Skale i trozvuci** Durske i molske lestvice do tri predznaka, sa toničnim kvintakordima u obrtajima. Lestvice u okviru savladanog tonskog opsega. **LITERATURA** **Škole i etide za flautu** – M. Mojs: *Flautista početnik* *– 7-10* – LJ. Dimitrijević: *Škola za flautu* – izbor – Tafanel – Gober: *Kompletna metoda za flautu* – izbor – G. Gariboldi: *Etide* – izbor i druga literatura sličnog sadržaja i težine **Kompozicije uz klavirsku pratnju** – Izbor kompozicija iz zbirke *Hrestomatija 1*

	– V. Pop: *Srećni dom* – V. Pop: *Šumsko cveće* – Čičkov: *Skerco; Skercino* – Gosek: *Gavota* – E. Hradecki: *Sunčani rege* – S. Džoplin: *Zabavljač* – Gedike: *Igra* – R. L. Kain: *Preludijim i igra* – G. F. Teleman: *Menuet II iz Svite u a – molu* – J. L. Dusek: *Menuet* – P. Nikolić: *Andantino* i drugi komadi sličnog sadržaja i težine.
Obavezni minimum programa – vežbe, etide i komadi sličnog sadržaja i težine, prilagođeni uzrastu; izbor nekoliko komada uz klavirsku pratnju Javni nastupi – obavezna dva javna nastupa tokom školske godine Ispitni program 1. jedna durska i jedna molska lestvica napamet sa toničnim kvintakordima, u četvrtinama i osminama; 2. dve etide različitog karaktera; 3. jedna kompozicija uz pratnju klavira po slobodnom izboru	

Ključni pojmovi sadržaja: ton, dinamika, tempo,disanje, postavka instrumenta, slušanje muzike, sviranje, muzički bonton.

Naziv predmeta:	**FLAUTA**
Cilj:	**Cilj** učenja predmeta Flaute je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastupi nastavak umetničkog školovanja.
Razred:	**Četvrti**

Godišnji fond časova	**70 časova**	
ISHODI		
Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST**	**SADRŽAJI**
– pravilno postavlja i drži instrument; – kontroliše poziciju tela prilikom sviranja; – pravilno diše uz podršku trbušnih mišića (dijafragma), uz manju pomoć nastavnika; – izvodi pravilno vežbe za razvoj i oblikovanje tona, uz pomoć nastavnika; – koristi proširen tonski opseg instrumenta; – primenjuje različite artikulacije i vibrato; – primenjuje osnovne oznake za tempo i dinamiku; – učestvuje na javnim nastupima; – samostalno vežba kod kuće; – koristi prednosti digitalizacije u slušanju i izvođenju; – ispolji pozitivan	IZVOĐENjE MUZIKE	Kontrola ambažure. Intonacija, slušanje i štimovanje instrumenta. Tonske vežbe. Postavka vibrata. Ujednačenost kvaliteta tona u svim registrima instrumenta. Ovladavanje grifovima prve, druge i dela treće oktave. Dinamičko nijansiranje (f, mf, mp, p). Osnovni ukrasi (triler, predudar, praltriler, mordent). Muzička memorija – negovanje i razvijanje. Zajedničko sviranje (nastavnik–učenik; učenik–učenik). Muzički bonton. **Skale i trozvuci** Durske i molske skale do četiri predznaka, sa toničnim kvintakordima i obrtajima, u okviru savladanog tonskog opsega u različitim artikulacijama, u osminama i laganim šesnaestinama, napamet. Duple terce i terce u pokretu. Skale svirati razvijeno. **LITERATURA** **Škole i etide za flautu**

odnos prema umetničkoj muzici i zajedničkom muziciranju; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.	– M. Mojs: *Flautista početnik* – od 10 i dalje – M. Mojs: *24 male etide* – M. Mojs: *Tonske vežbe* – LJ. Dimitrijević: *Škola za flautu* – izbor – Tafanel – Gober: *Kompletna metoda za flautu* – izbor – V. Pop: *30 lakih etida za flautu op.320* – G. Gariboldi: *Minjon etide op.131* – izbor i druga literatura sličnog sadržaja i težine **Kompozicije uz klavirsku pratnju** – V. Pop: *Arabela* – G. Tihomirov: *Mala koračnica* – V. Pop: *Španska igra* – V. A. Mocart: *Arija Tamina iz* opere *Čarobna frula* – M. P. Musorgski: *Gopak* – L. Vajner: *Igra lisice* – Veber: *Dudova koliba* – K. Debisi: *Mali crnac* i drugi komadi sličnog sadržaja i težine.
Obavezni minimum programa: – tehničke vežbe, etide, komadi sličnog sadržaja i težine; – izbor nekoliko komada uz klavirsku pratnju Javni nastupi – obavezna dva javna nastupa tokom školske godine	

Ispitni program:

1. jedna durska i jedna molska lestvica napamet sa toničnim kvintakordima, u osminama i laganim šesnaestinama

2. dve etide različitog karaktera;

3. jedna kompozicija uz pratnju klavira, napamet

Ključni pojmovi sadržaja: ton, vibrato, dinamika, tempo, disanje, slušanje muzike, sviranje, muzički bonton.

Naziv predmeta:	**FLAUTA**
Cilj:	**Cilj** učenja predmeta Flaute je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastupi nastavak umetničkog školovanja.
Razred:	**Peti**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST**	**SADRŽAJI**
– koristi proširen tonski opseg instrumenta; – koristi vibrato; – prepozna i izvodi hromatiku; – koristi dupli jezik u sviranju; – izvodi pravilno tonske vežbe za razvoj i oblikovanje tona, uz pomoć nastavnika; – primenjuje osnovne	IZVOĐENjE MUZIKE	Kontrola ambažure. Tonske vežbe M. Mojsa. Širenje tonskog opsega. Tonski opseg : ce1- ha3 Postavka duplog jezika. Artikulacije:(stakato, portato, tenuto i legato). Razumevanje novih agogičkih oznaka. Čitanje s lista.

oznake za tempo i dinamiku; – se samostalno štimuje uz kontrolu nstavnika; – učestvuje na javnim nastupima; – ispolji pozitivan odnos prema umetničkoj muzici i zajedničkom muziciranju; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.	Dinamičko nijansiranje (ff, f, mf, mp, p, pp) Intonacija, slušanje i štimovanje instrumenta. Ciklične kompozicije. Muzički bonton. **Skale i trozvuci** Durske i molske lestvice do pet predznaka, sa toničnim kvintakordima i obrtajima, u različitim artikulacijama, u obimu dve oktave, u osminama i laganim šesnaestinama. Vežbe za razvoj pokretljivoti prstiju tj. tehnike **LITERATURA** **Škole i etide za flautu** – M.Mojs: *Tonske vežbe* – M.Mojs: *25 melodijskih etida* – LJ. Dimitrijević: *Škola za flautu* – izbor – Tafanel – Gober: *Kompletna metoda za flautu* – izbor – G. Gariboldi: *20 malih etida,op.132* i druga literatura sličnog sadržaja i težine **Kompozicije uz klavirsku pratnju** – V. Pop: *Španska serenada* – V. Pop: *Pesma bez reči* – V. Pop: *Švedska idila* – M. Pot: *Sičiliana*

– R. Veber: *Ciganski kapričo*

– P. Prust*: Preludijum i igra*

– E. Keler: *Pjeroova igra*

– E. Keler: *Mazurka*

– M. Jeličanin: *Nokturno i Skerco*

i drugi komadi sličnog sadržaja i težine.

Sonate

– G. F. Teleman: *Sonata u Ef - duru*

– R. Valentajn: *12 sonata* – izbor

i druge sonate sličnog sadržaja i težine.

Obavezni minimum programa – tehničke vežbe, etide, komadi sličnog sadržaja i težine; izbor nekoliko komada uz klavirsku pratnju

Javni nastupi – obavezna dva javna nastupa tokom školske godine

Ispitni program:

1. jedna durska i jedna molska lestvica napamet sa toničnim kvintakordima, u osminama i šesnaestinama;

2. dve etide različitog karaktera;

3. jedna kompozicija uz pratnju klavira, napamet

Ključni pojmovi sadržaja: ton, vibrato, dupli jezik, intonacija, dinamika, tempo,disanje, ciklični oblici, slušanje muzike, sviranje, muzički bonton.

Naziv predmeta:	**FLAUTA**
Cilj:	**Cilj** učenja predmeta Flaute je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred:	**Šesti**
Godišnji fond časova	**66 časova**

ISHODI		
Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST**	**SADRŽAJI**
– koristi ceo tonski opseg instrumenta;	IZVOĐENjE MUZIKE	
– izvodi pravilno tonske vežbe za razvoj i oblikovanje tona;		Kontrola ambažure.
– samostalno se štimuje uz kontrolu nastavnika;		Tonske vežbe.
– koristi dupli jezik u sviranju;		Širenje tonskog opsega: Tonski opseg: ce1- ce4
– prepoznaje osnovne oznake za tempo i dinamiku;		Ujednačenost kvaliteta tona u svim registrima. Usavršavanje duplog jezika.
– učestvuje na javnim nastupima;		Ovladavanje grifovima prve, druge i treće oktave.
– samostalno vežba kod kuće;		Atak (koordinacija prsta i jezika).
– ispolji pozitivan odnos prema umetničkoj muzici i zajedničkom muziciranju;		Artikulacije:(stakato, portato, tenuto i legato). Dinamičko nijansiranje (ff, f, mf, mp, p, pp). Intonacija, slušanje i štimovanje instrumenta.
– posećuje koncerte i druge muzičke manifestacije;		Muzički bonton.
– poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.		**Skale i trozvuci** Durske i molske skale (svi tonaliteti) sa toničnim kvintakordima i obrtajima, dominantnim i umanjenim septakordima, u obrtajima, u različitim artikulacijama, u obimu dve oktave u šesnaestinama.

LITERATURA

Škole i etide za flautu

– M. Mojs: *Tonske vežbe*

– LJ. Dimitrijević: *Škola za flautu* – izbor

– G. Gariboldi: *20 raspevanih etida op. 88*

i druga literatura sličnog sadržaja i težine

Kompozicije uz klavirsku pratnju

– V. Pop: *Ruska ciganska pesma*

– Berlioz: *Arija i igra*

– F. Gosek: *Tamburin*

– G. Fore: *Sičilijana*

– E. Keler: *Romansa*

– E. Keler: *Španski valcer*

– R. Hofman: *Skerco*

– Sinisalo: *Tri minjature*

– K. V. Gluk: *Melodija iz opere „Orfej i Euridika*"

i drugi komadi sličnog sadržaja i težine.

Sonate i svite

– B. Marčelo: *Sonata Be-dur* ili *de-mol*

– G. F. Teleman: *Sonata Ef-dur*

– G. F. Hendl: *Sonata Ef-dur* ili *ge-mol*

– J. S. Bah: Izbor stavova iz *Svite br. 2, u ha – molu*

i druge kopozicije sličnog sadržaja i težine.

Obavezni minimum programa – tehničke vežbe, etide, komadi sličnog sadržaja i težine; izbor nekoliko komada uz klavirsku pratnju

Javni nastupi – obavezna dva javna nastupa tokom školske godine

Ispitni program:

1. jedna durska i jedna molska lestvica napamet sa toničnim kvintakordima, u osminama i šesnaestinama;

2. dve etide različitog karaktera;

3. jedna kompozicija uz pratnju klavira, napamet

Ključni pojmovi sadržaja: ton, vibrato, dupli jezik, intonacija, dinamika, tempo, disanje, ciklični oblici, slušanje muzike, sviranje, muzički bonton.

Naziv predmeta	**OBOA**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Oboa je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Prvi**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– opiše svojim rečima karakteristike oboe i način dobijanja tona;	IZVOĐENjE MUZIKE	Karakteristike i delovi instrumenta.
– opiše svojim rečima pravilno uzimanje daha i regulisanje njegove potrošnje;		Pravilno uzimanje daha i regulisanje njegove potrošnje.
– pravilno drži ambažuru i objasni važnost ambažure i njenu postavku;		Formiranje pravilne ambažure.
– pravilno sklapa i rasklapa instrument;		Dobijanje tona na pisku.
– pravilno stoji i drži instrument;		Sklapanje i rasklapanje

– samostalno održava – (čisti) instrument i pisak: – izvodi stakato i legato; – primeni osnovne elemente notne pismenosti u sviranju i čita notni tekst u violinskom ključu; – svira kratke kompozicije napamet, solo i uz pratnju klavira; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – ispolji samopouzdanje u toku javnog nastupa; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike. Obavezni minimum programa Dve lestvice, 10 etida, jedan komad uz klavirsku pratnju Javni nastupi	instrumenta. Pravilno držanje instrumenta: stav tela položaj glave, ruku i prstiju. Održavanje instrumenta. Tonske vežbe (izdržani tonovi u opsegu ce1-ge2). Artikulacija – stakato, legato. Elementi muzičke pismenosti (cele note,polovine i četvrtine). **Skale i trozvuci** Durske skale do jednog predznaka u laganim četvrtinama. **LITERATURA** – Pušečnikov – *Azbuka za obou* – Komadi uz klavirsku pratnju: – V.A – Mocart – *Alegreto* – F. Šubert – *Valcer* – Pušečnikov – Krein – *Mali valcer* i komadi slične težine

Jedan obavezan nastup u toku školske godine Program smotri Jedna lestvica,jedna etida,jedan komad uz klavirsku pratnju

Ključni pojmovi sadržaja: ambažura, disanje, ton, intonacija, slušanje muzike, sviranje, muzička fraza, muzički bonton.

Naziv predmeta	**OBOA**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Oboa je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Drugi**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– pravilno drži ambažuru	IZVOĐENjE MUZIKE	Jačanje ambažure u obimu od malog be do a2.
– pravilno uzima dah		Pravilno disanje.
– pravilno drži instrument		Stakato, legato.
– samostalno izvodi tonske i tehničke vežbe		Punktirani ritam,sinkopa.
– primeni osnovne oznake za tempo, dinamiku, ponavljanje u sviranju		Osnovne oznake za tempo.
		Muzička fraza.
– pravilno izvodi ritmičke figure u zadatom notnom tekstu		Muzički bonton.
		Skale i trozvuci
– pravilno izvodi stakato		Durske skale do dva predznaka, molske skale do jednog predznaka sa toničnim trozvukom, malo razlaganje.
– samostalno svira kratke kompozicije napamet,solo i uz		

pratnju klavira – komunicira sa korepetitorom kroz muziku – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje – ispolji samopouzdanje u tiku javnog nastupa – poštuje doovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike	**Etide** Pušečnikov – *Azbuka za obou* ili etide slične težine **Komadi** – Komadi uz klavirsku pratnju: – V. A. Mocart – *Majska pesma,* **–** *Valcer* – J. Hajdn – *Menuet* – P. I. Čajkovski – *Stara francuska pesma* i drugi komadi slične težine
Obavezni minimum programa Tri durske lestvice i jedna molska,10 etida,dva komada uz klavirsku pratnju Javni nastupi Dva obavezna nastupa u toku skolske godine Program smotri Jedna durska i jedna molska lestvica, jedna etida, komad uz klavirsku pratnju napamet	

Ključni pojmovi sadržaja: disanje, ton, intonacija, slušanje muzike, sviranje, muzička fraza, muzički bonton

Naziv predmeta	**OBOA**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Oboa je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Treći**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI		
Po završenoj oblasti učenik će	**OBLAST**	**SADRŽAJI**

biti u stanju da: – samostalno se štima prema klaviru; – pravilno uzima dah; – pravilno oblikuje ton u različitim dinamičkum nijansama; – pravilno izvodi šesnaestine i triole; – samostalno svira kompozicije napamet, solo i uz pratnju klavira; – komunicira sa korepetitorom kroz muziku; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – ispolji samopouzdanje u toku javnog nastupa; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.	IZVOĐENjE MUZIKE	Štimovanje. Pravilno uzimanje daha. Uzimanje daha duboko, srednje i kratko – primena. Tonski opseg od malog be do ce3. Tonske vežbe (izdržani tonovi). Oblikovanje tona u različitim dinamičkim nijansama. Triole, šesnaestine. Ukrasni tonovi – predudar, mordent. Muzička fraza. Muzički bonton. **Skale i trozvuci** Durske skale do tri predznaka, molske skale do dva predznaka sa toničnim trozvukom, malo razlaganje u osminama. **Etide** Pušečnikov *II knjiga* ili etide slične težine **Komadi** – Ž.F.Ramo–*Menuet* – Fišer–*Menuet i Rigodon* i drugi komadi slične težine
Obavezni minimum programa Četiri durske i dve molske lestvice, 10 etida, dva komada uz klavirsku pratnju		

Javni nastupi Dva obavezna javna nastupa u toku godine Program smotri Jedna durska, jedna molska lestvica, jedna etida, komad uz klavirsku pratnju napamet

Ključni pojmovi sadržaja: ton, intonacija, slušanje muzike, sviranje, muzička fraza, muzički bonton.

Naziv predmeta	**OBOA**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Oboa je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Četvrti**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da: – pravilno uzima dah; – svira lestvice u različitim artikulacijama. – svira lepim tonom u svim dinamičkim nijansama; – pravilno izvede ukrasne tonove, predudar, mordent grupeto i triler; – savlada sa lakoćom notni tekst;	IZVOĐENjE MUZIKE	Tonski opseg od malog be do de3. Osminski taktovi. Kultura tona u svim dinamičkim nijansama – postavljanje i negovanje. Usavršavanje disanja. Ukrasni tonovi – predudar, mordent, grupeto i triler. Muzička fraza

– samostalno se štima prema klaviru; – svira kompozicije napamet,solo i uz pratnju klavira; – komunicira sa korepetitorom kroz muziku; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – ispolji samopouzdanje u toku javnog nastup; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.	**Skale i trozvuci** Durske skale do četiri, molske do tri predznaka sa razloženim trozvukom u laganim šesnaestinama, veliko razlaganje. Hromatska skala od malog be do de3 u laganim osminama. **Etide** Pušečnikov *II knjiga* ili etide slične težine **Komadi** – Komadi uz klavirsku pratnju – Koreli–Barbiroli *Koncert Ef-dur,* 3 i 4 stav – E.Grig – *Norveški ples* Jednostavačne kompozicije baroknih kompozitora (Bah, Pergolezi) ili komadi slične težine.

Obavezni minimum programa

Pet durskih i tri molske lestvice, 10 etida, dva komada uz klavirsku pratnju

Javni nastupi

Dva obavezna javna nastupa

Ispitni program (svira se napamet)

Jedna durska, jedna molska skala,

dve etide različitog karaktera,

komad uz klavirsku pratnju

Ključni pojmovi sadržaja: ton, intonacija, slušanje muzike, sviranje, muzička fraza, muzički bonton

Naziv **OBOA**

predmeta	
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Oboa je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Peti**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– izvodi sa lakoćom sve tonove na instrumentu; – svira lestvice u različitim artikulacijama. – poveže stečeno znanje iz osnova muzičke pismenosti sa tehničkim procedurama na instrumentu; – svira intonativno čisto; – sa lakoćom čita notni tekst; – samostalno se štima; – svira napamet kompozicije, solo i uz klavirsku pratnju; – prati muzičku frazu i njen tok; – komunicira sa korepetitorom kroz muziku; – učestvuje na javnim	IZVOĐENjE MUZIKE	Tonski opseg od malog be do es 3. Intonacija – vežbe. Rad na zvučnosti instrumenta. Sinhronizovanje prstiju, usana i jezika u svim registrima i artikulacijama. Muzička fraza. Sviranje dua, tria. **Skale i trozvuci** Durske skale do pet, molske do četiri predznaka sa razloženim trozvukom, dominantnim i umanjenim septakordima, veliko razlaganje u šesnaestinama,terce u osminama. Hromatska skala u od malog be do es3 u laganim šesnaestinama. **Etide** T. Niman // ili etide slične težine

nastupima u školi i van nje; – kritički vrednuje izvedene kompozicije u odnosu na tehničku pripremljenost i emocionalni uticaj; – sviranjem u ansamblu primeni princip uzajamnog slušanja; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.	**Komadi** – G.F.Hendl – *Arija i Rondo* Marpurg – *Menuet* – Pergolezi – *Sičilijana*
Obavezni minimum programa Šest durskih lestvica i četiri molske lestvice, 10 etida, dva komada uz klavirsku pratnju Javni nastupi Dva obavezna javna nastupa Ispitni program Jedna durska lestvica, jedna molska lestvica, dve etide različitog karaktera, kompozicija uz klavirsku pratnju napamet	

Ključni pojmovi sadržaja: ton, intonacija, slušanje muzike, sviranje, muzička fraza, muzički bonton.

Naziv predmeta	**OBOA**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Oboa je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Šesti**
Godišnji	**66 časova**

fond časova		
ISHODI Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da: – samostalno se štima i koriguje intonaciju; – poveže stečeno znanje iz osnova muzičke pismenosti sa tehničkim procedurama na instrumentu; – izvodi vibrato; – prati tok muzičke fraze; – svira kompozicije napamet, solo i uz pratnju klavira; – komunicira sa korepetitorom kroz muziku; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – kritički vrednuje izvedene kompozicije u odnosu na tehničku pripremljenost i emocionalni uticaj; – sviranjem u ansamblu primeni princip uzajamnog slušanja; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.	**OBLAST** IZVOĐENjE MUZIKE	**SADRŽAJI** Rad na zvučnosti instrumenta. Vežbe za vibrato. Rad na postizanju sigurne tehnike sviranjem lestvica, akorada i intervala. Usavršavanje tehnike jezika. Osposobljavanje za samostalno korigovanje intonacije. Razvijanje osećaja za veće muzičke fraze. Tonski opseg od malog be do e3. Sviranje dua, tria. **Skale i trozvuci** Sve durske i molske skale sa razloženim toničnim trozvukom, dominantnim i umanjenim septakordima u šesnaestinama. Hromatska skala od malo be do e3 u šesnaestinama **Etide** H.Brod I ili etide slične težine **Komadi** – Koreli – Barbiroli – *Koncert Ef-dur* V stav – G. F.Hendl – *Koncert ge-mol* I, II

	stav, *Koncert Be-dur* – Kleris – *Fantazija* Pjerne – *Komad* i druge kompozicije slične težine
Obavezni minimum programa – Osam durskih i šest molskih lestvica, – 10 etida, – dva komada uz klavirsku pratnju Javni nastupi Dva obavezna javna nastupa u toku godine Program ispita (svira se napamet) – jedna durska, jedna molska lestvica, – dve etide različitog karaktera, – jedna kompozicija uz klavirsku pratnju	

Ključni pojmovi sadržaja: ton, intonacija, slušanje muzike, sviranje, muzička fraza, muzički bonton.

Naziv predmeta	**KLARINET**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Klarinet je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Prvi**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI		
Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– opiše svojim rečima karakteristike	IZVOĐENjE MUZIKE	Karakteristike instrumenta.

klarineta i način dobijanja tona; – pravilno stoji i drži klarinet; – drži pravilno ambažuru i obe ruke, pravilno diše; – izražajno peva a potom samostalno ili uz pratnju nastavnika svira kratke i lake pesmice po sluhu; – izvodi pravilno tehničke vežbe za kvalitet tona, stakato, intonaciju i pokretljivost uz pomoć nastavnika; – primeni osnovne elemente notne pismenosti u sviranju i čita notni tekst u violinskom ključu; – prepozna osnovne oznake za tempo, dinamiku, ponavljanje..; – primeni različita muzička izražajna sredstva u zavisnosti od karaktera muzičkog primera uz pomoć nastavnika; – svira kratke kompozicije napamet, solo i uz pratnju klavira; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – ispolji samopouzdanje u toku javnog nastupa; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.	Postavka pravilnog disanja i vežbe disanja. Način dobijanja tona. Postavka leve i desne ruke. Postavka ambažure. **Tehnika desne ruke:** – pravilno postavljanje pozicije prstiju na rupama i klapnama; – pravilno postavljanje palca za oslanjanje instrumenta; – pravilno pozicioniranje šake. **Tehnika leve ruke:** – pravilno postavljanje pozicije prstiju na rupama i klapnama; – pravilno pozicioniranje šake. Stakato tehnka: pravilno udaranje vrhom jezika u trsku. Vežbe za razvoj motorike prstiju leve ruke. **Skale i trozvuci**: Ce, Ge, De, Be i Ef-dur, a, e, de, ha i ge mol u dve oktave. **LITERATURA** – Bruno Brun: *Škola za*

	klarinet broj 1 – Radivoj Lazić: *Učim klarinet broj 1* i ostala literatura slične težine po izboru nastavnika
Obavezni minimum programa – durske i moske skale do jednog predznaka – 20 etida – 2 komada uz klavirsku pratnju Javni nastupi Obavezna su 2 javna nastupa u toku godine Program smotri – Jedna durska, jedna molska skala sa toničnim trozvukom – 2 etide – Jedan komad uz pratnju klavira (izvodi se napamet)	

Ključni pojmovi sadržaja: ambažura, ton, intonacija, slušanje muzike, sviranje, muzička fraza, muzički bonton.

Naziv predmeta	**KLARINET**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Klarinet je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Drugi**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST**	**SADRŽAJI**
– pravilno stoji i drži	IZVOĐENjE	Tonske i tehničke vežbe za unapređivanje

instrument; – svira ujednačeno malu, prvu i drugu oktavu; – svira tehnike legato i stakato; – primeni osnovne elemente notne pismenosti i teorije u sviranju; – čita notni tekst u violinskom ključu; – čita dinamičke i oznake za tempo; – svira vežbe za poboljšanje tehnike tona i motorike prstiju; – svira u opsegu od E do ce3; – svira kompozicije napamet, solo i uz pratnju klavira; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju.	MUZIKE	celokupnog izvođačkog aparata (ton, ambažura, tehnika prstiju i jezika). Sinhronizacija jezika i prstiju. Rad na poboljšanju interpretacije. Muzički bonton. **Skale i trozvuci**: Durske i molske skale do tri predznaka kroz dve oktave – stakato i legato **LITERATURA** **Etide** – Bruno Brun: *Škola za klarinet broj 1, 2* – Radivoj Lazić: *Učim klarinet broj 1, 2* i ostala odgovarajuća literatura po izboru nastavnika, predviđena programskim zahtevima. **Komadi** Komadi po izboru nastavnika adekvatne težine

Obavezni minimum programa

– durske i molske skale do 3 predznaka sa toničnim trozvukom kroz dve oktave

– 25 etida

– 2 komada uz pratnju klavira

Javni nastupi

Obavezna su 2 javna nastupa u toku godine

Smotra na kraju godine (izvodi se napamet)

Jedna durska, jedna molska skala sa toničnim trozvukom

2 etide

Komad uz pratnju klavira

Ključni pojmovi sadržaja: ton, intonacija, slušanje muzike, sviranje, muzička fraza, muzički bonton.

Naziv predmeta	**KLARINET**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Klarinet je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja
Razred	**Treći**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– izvede odgovarajuće tehnike sviranja na instrumentu; – svira u rasponu od E malo do e3; – svira različite tipove artikulacija; – ispravi intonaciju u toku sviranja uz pomoć nastavnika; – poveže stečeno znanje iz osnova muz.pismenosti sa tehničkim procedurama na instrumentu; – prati razvoj sopstvene koordinacije i motorike kroz sviranje;	IZVOĐENjE MUZIKE	Vežbe za poboljšanje motoričkih sposobnosti i sinhronizaciju prstiju i jezika. Izdržavanje tonova. Kontrola disanja, ambažure. Razvijanje sluha za samostalno štimovanje. Muzički bonton. **Skale i trozvuci**: Kroz dve oktave : Ce, Ef, Ge, Be, De, A i Es-dur, a, e, de, ha,

– prepoznaje agogiku; – kritički vrednuje izvedene kompozicije u odnosu na tehničku pripremljenost i emocionalni uticaj; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike; – primenjuje osnovne principe pravilnog vežbanja u samostalnom radu.	ge, ce i fis-mol Kroz tri oktave: e-mol Sve skale svirati u stakato i legato artikulaciji **LITERATURA** – Bruno Brun : *Škola za klarinet broj 1, 2, 3* – Radivoj Lazić: *Učim klarinet broj 1, 2, 3* i ostala odgovarajuća literatura po izboru nastavnika, predviđena programskim zahtevima Komadi po izboru nastavnika adekvatne težine.
Obavezni minimum programa – Durske i molske skale kroz dve i tri oktave sa tonič nim trozvukom – 30 etida – Dva komada uz pratnju klavira Javni nastupi Obavezna su 2 javna nastupa u toku godine **Ispitni program** (izvodi se napamet) – Jedna durska, jedna molska skala sa tonič nim trozvukom – 2 etide – Komad uz pratnju klavira	

Ključni pojmovi sadržaja: ton, intonacija, slušanje muzike, sviranje, muzička fraza, muzički bonton.

Naziv predmeta	**KLARINET**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Klarinet je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav

	prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**ČETVRTI**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da:

– prati razvoj sopstvene koordinacije i motorike kroz sviranje;

– svira u opsegu od E malo do ef3;

– svira u kombinovanim artikulacijama (stakato i legato);

– primeni različite načine rešavanja tehničkih i muzičkih zahteva prilikom sviranja i vežbanja;

– koristi znanja iz oblasti teorije muzike i istorije prilikom interpretacije muzičkog dela;

– sledi pravilnu primenu procedura koje se primenjuju u sticanju celokupne tehnike sviranja;

– komunicira sa korepetitorom kroz muziku;

– izražajno svira;

– sviranjem u ansamblu primeni princip uzajamnog slušanja;

– kritički vrednuje izvedene kompozicije u odnosu na tehničku pripremljenost, i emocionalni uticaj;

– samostalno i svakodnevno vežba

OBLAST

IZVOĐENjE MUZIKE

SADRŽAJI

Vežbe za poboljšanje motoričkih sposobnosti i sinhronizaciju prstiju i jezika.

Izdržavanje tonova.

Izjednačavanje registara kroz tonske vežbe.

Stvaranje mentalne i fizičke kondicije

Zajedničko sviranje (kamerna, orkestar).

Muzički bonton.

Skale i trozvuci:

Durske i molske skale do četiri predznaka.

Skale kroz dve oktave: ce, ge, de, be, a, es, as dur; a, de, ge, ha, ce, fis, cis-mol..

Skale kroz tri oktave: e, ef dur, e i ef-mol

Sve skale se sviraju u stakato i legato artikulaciji.

poštujući proceduru; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.	Hromatska skala. **LITERATURA** – Bruno Brun: *Škola za klarinet broj 2, 3* – Radivoj Lazić: *Učim klarinet broj 3, 4* i ostala odgovarajuća literatura po izboru nastavnika, predviđena programskim zahtevima Komadi po izboru nastavnika adekvatne težine
Obavezni minimum programa – Durske i molske skale do 4 predznaka – 35 etida – 3 komada uz pratnju klavira Javni nastupi Obavezna su dva javna nastupa u toku godine **Ispitni program** (izvodi se napamet) – Jedna durska, jedna molska skala sa toničnim trozvukom – 2 etide različitog karaktera – Komad uz pratnju klavira	

Ključni pojmovi sadržaja: ton, intonacija, slušanje muzike, sviranje, muzička fraza, muzički bonton.

Naziv predmeta	**KLARINET**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Klarinet je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**PETI**

Godišnji fond časova	**70 časova**		
ISHODI Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da: – izvede odgovarajuće tehnike sviranja na instrumentu; – koristi znanja iz oblasti teorije muzike i istorije prilikom interpretacije muzičkog dela; – samostalno koriguje intonaciju u toku sviranja; – istražuje načine dobijanja što kvalitetnijeg i čistijeg tona na klarinetu; – komunicira sa korepetitorom kroz muziku; – ispolji kreativnost u realizaciji muzičke fantazije i estetike; – sviranjem u ansamblu primeni princip uzajamnog slušanja; – kritički vrednuje izvedene kompozicije u odnosu na tehničku pripremljenost, stilsku prepoznatljivost i emocionalni uticaj; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.	**OBLAST** IZVOĐENjE MUZIKE	**SADRŽAJI** Rad na dobijanju što kvalitetnijeg izgovora kod stakato tehnike. Vežbe za poboljšanje motoričkih sposobnosti i sinhronizaciji prstiju i jezika. Tonske vežbe i rad na što kvalitetnijoj boji tona i intonaciji u svim registrima. Rad na mikrodinamici. Sviranje solo i u ansamblu. **Skale i trozvuci**: Durske i molske skale do pet predznaka sa dominantnim i umanjenim septakordima Skale se sviraju razloženo i u raznim kombinovanim artikulacijama. Hromatska skala. **LITERATURA** – Kloze: *Tehničke vežbe* – Lefevr: *Tehničke vežbe* i ostala odgovarajuća literatura po izboru nastavnika, predviđena programskim

	zahtevima Komadi po izboru nastavnika adekvatne težine
Obavezni minimum programa – Durske i molske skale do pet predznaka sa dominantnim i umanjenim septakordima, razloženo – 35 etida – 3 komada uz pratnju klavira	
Javni nastupi Obavezna su dva javna nastupa u toku godine	
Ispitni program (izvodi senapamet) Jedna durska, jedna molska skala sa tonič nim i dominantnim trozvukom, razloženo – 2 etide različitog karaktera – Komad uz pratnju klavira	

Ključni pojmovi sadržaja: ton, intonacija, slušanje muzike, sviranje, muzička fraza, muzički bonton.

Naziv predmeta	**KLARINET**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Klarinet je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**ŠESTI**
Godišnji fond časova	**66 časova**

ISHODI		
Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST**	**SADRŽAJI**
– svira u opsegu od E malo do Ge3; – svira u kombinovanim	IZVOĐENjE MUZIKE	Rad na postizanju fleksibilnosti ambažure u svim registrima.

artikulacijama stakata i legata; – izvede odgovarajuće tehnike sviranja na instrumentu; – inerpretira kompoziciju u stilu epohe i kompozitora; – komunicira sa korepetitorom kroz muziku; – ispolji kreativnost u realizaciji muzičke fantazije i estetike; – kritički vrednuje izvedene kompozicije u odnosu na tehničku pripremljenost, stilsku prepoznatljivost i emocionalni uticaj; – samostalno uočava i rešava muzičke i tehničke probleme u vežbanju; – koristi tehnike memorisanja teksta; – kontroliše intonaciju u toku sviranja; – sviranjem u ansamblu primeni princip uzajamnog slušanja; – pokaže inicijativu u organizaciji zajedničkih proba; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – ispolji samopouzdanje u toku javnog nastupa; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.	Memorisanje teksta. Oblikovanje što kvalitetnijeg tona, intonacija i stakato. Samostalno štimovanje instrumenta. Postizanje kontrole prstiju i jezika kod sviranja u brzom tempu. Sviranje solo i u ansamblu. Muzički bonton. **Skale i trozvuci**: Sve durske i molske skale kroz dve i tri oktave sa dominantnim i umanjenim septakordima. Skale, trozvuke, umanjene i dominantne septakorde svirati razloženo i u kombinovanim artikulacijama. Hromatska skala. **LITERATURA** – Kloze: *Tehničke vežbe* – Lefevr: *Tehničke vežbe* i ostala odgovarajuća literatura po izboru nastavnika, predviđena programskim zahtevima Komadi po izboru nastavnika adekvatne težine.
Obavezni minimum programa – Sve durske i molske skale sa toničnim, dominantnim i umanjenim septakordima	

– 40 etida

– 4 komada uz pratnju klavira

Javni nastupi

Obavezna su 2 javna nastupa u toku godine

Ispitni program (izvodi se napamet)

– Jedna durska i jedna molska skala sa toničnim, dominantnim i umanjenim septakordima

– 2 etide različitog karaktera

– Komad uz pranju klavira

Ključni pojmovi sadržaja: ton, intonacija, slušanje muzike, sviranje, muzička fraza, muzički bonton.

Naziv predmeta	**SAKSOFON**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Saksofon je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Prvi**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da	**OBLAST**	**SADRŽAJI**
– opiše svojim rečima karakteristike saksofona;	IZVOĐENjE MUZIKE	Istorijat, karakteristike, delovi i mogućnosti saksofona.
– predstavi istorijski razvoj instrumenta i ispriča neku zanimljivost vezanu za instrument;		Vežbe disanja.
– pravilno drži instrument;		Pravilno nameštanje trske na usnik.
– samostalno namesti trsku na usnik;		Postavka ambažure.
– pravilno drži ambažuru i objasni		Sviranje samo na luli i usniku.

važnost ambažure i njenu postavku; – opiše svojim rečima vežbice disanja i šta se postiže svakom od tih vežbica; – pravilno izvodi kosto dominalno disanje i objasni šta je to; – izvodi stakato i legato; – primeni osnovne elemente notne pismenosti u sviranju i čita notni tekst u violinskom ključu; – samostalno svira kratke kompozicije napamet, solo i uz pratnju klavira; – komunicira sa korepetitorom kroz muziku; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – ispolji samopouzdanje u toku javnog nastupa; – objasni važnost održavanja instrumenta; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike; – koristi prednosti digitalizacije u slušanju i izvođenju muzike.	Pravilno držanje saksofona i postavka prstiju. Održavanje instrimenta. Vrste artikulacija (stakato i legato). Tonske vežbe (izdržavanje tonova). Elementi muzičke pismenosti (cele note, polovine, četvrtine i osmine). Tonski opseg: E 1 do A 3 (za napredne do C3). Muzički bonton. **Skale i trozvuci** Durske i molske lestvice do jednog predznaka sa toničnim trozvukom (e,a,F,G) **LITERATURA** **Etide** – Jan Ban Bekum (holandska škola): *Škola za početnike* (prvo izdanje) – Klod Delangl (francuska škola): *Metode za početnike sa CD-om* – Pereni (mađarska škola): *ABC Saksofon*, prva sveska – Mišel Rikijer: *Meni ne manjka daha* – L. Peterson: *Prva knjiga*

	Komadi iz zbirki – Klod Delangl: Sve kompozicije iz knjige *Metode za početnike* – Pereni: Sve kompozicije iz gore navedene literature Kompozicije ili transkripcije za saksofon po izboru nastavnika

Obavezni minimum programa

Dve lestvice, 15 etida, dve kompozicije po slobodnom izboru

Javni nastupi

Dva obavezna javna nastupa u toku godine na kojima se kompozicije ne moraju izvoditi napamet

Program smotri

Jedna kompozicija uz pratnju klavira napamet

Ključni pojmovi sadržaja: ambažura, disanje, ton, intonacija, slušanje muzike, sviranje, muzička fraza, muzički bonton.

Naziv predmeta	**SAKSOFON**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Saksofon je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Drugi**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST**	**SADRŽAJI**
– pravilno uzima dah;	IZVOĐENjE MUZIKE	Tonske vežbe.
– pravilno drži ambažuru;		Stakato.

– pravilno drži instrument; – samostalno izvodi tonske i tehničke vežbe; – primeni osnovne oznake za tempo, dinamiku, ponavljanje...; – pravilno izvede svaku ritmičku figuru u zadatom notnom tekstu; – pravilno izvede stakato; – samostalno svira kratke kompozicije napamet, solo i uz pratnju klavira; – komunicira sa korepetitorom kroz muziku; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – ispolji samopouzdanje u toku javnog nastupa; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike; – koristi prednosti digitalizacije u slušanju i izvođenju muzike.	Punktirani ritam i sinkopa. Dinamika – piano, forte. Osnovne oznake za tempo. Opseg instrumenta: gore do D3, dole do D1. Muzički bonton. **Skale i trozvuci** Durske i molske skale do dva predznaka sa toničnim trozvukom, razloženim toničnim trozvukom (malo razlaganje), malim razlaganjem. **LITERATURA** **Etide** – Jan Van Bekum (holandska škola): *Škola za početnike* (prvo izdanje) – Klod Delangl (francuska škola): *Metode za saksofon broj 1* – Ivan Rot (nemačka škola): *Sveska broj 1* – Pereni (mađarska škola): *Saksofon ABC*, 1. deo – L. Peterson: *Prva knjiga* **Komadi iz zbirki** – Klod Delangl: Sve kompozicije iz knjige *Metode za saksofon broj 1* – Perenji: Sve kompozicije iz gore navedene knjige Komadi težine u skladu sa tehničkim

	mogućnostima učenika. Kompozicije ili transkripcije po izboru nastavnika
Obavezni minimum programa Dve durske i dve molske lestvice, 15 etida, dve kompozicije po slobodnom izboru Javni nastupi Dva obavezna javna nastupa u toku godine na kojima se kompozicije ne moraju izvoditi napamet Program smotri Jedna kompozicija uz pratnju klavira napamet, jedna durska i jedna molska lestvica, jedna etida	

Ključni pojmovi sadržaja: disanje, ton, intonacija, slušanje muzike, sviranje, muzička fraza, muzički bonton.

Naziv predmeta	**SAKSOFON**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Saksofon je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Treći**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST**	**SADRŽAJI**
– pravilno izvodi šesnaestine – pravilno izvodi triole – sa lakoćom savlada (čita i svira) notni tekst – se štimuje samostalno prema klaviru i drugom instrumentu	IZVOĐENjE MUZIKE	Tonski opseg od C1 do E3. Tonske vežbe (izdržavanje tonova, vežbe na jednom tonu). Uvod u triolski frazirung. Šesnaestina. Sviranje dueta.

– izvodi dinamiku na jednom tonu – odredi tonalitet zadate kompozicije – intonativno čisto izvodi sve tonove koje je naučio da svira na instrumentu – samostalno svira kompozicije napamet, solo i uz pratnju klavira – komunicira sa korepetitorom kroz muziku – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje – ispolji samopouzdanje u toku javnog nastupa – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike	Muzički bonton. **Skale i trozvuci** Durske i molske skale do tri predznaka sa toničnim trozvukom, malim razlaganjem, tercama **LITERATURA** **Etide** – Rudi Jetl: *tehničke etide* – Jan Van Bekum (holandska škola): *Druga sveska vežba i etida* – Klod Delangl (francuska škola): *Metode za saksofon broj 2* – Ivan Rot (nemačka škola): *Sveska broj 1* – Pereni (mađarska škola): *Saksofon ABC* 2 deo – L. Peterson: *Druga knjiga* **Komadi iz zbirki** – Klod Delangl: Sve kompozicije iz knjige *Metode za saksofon* broj 2 – Perenji: Sve kompozicije iz gore navedene knjige Komadi težine: u skladu sa tehničkim mogućnostima učenika. Kompozicije ili transkripcije po izboru nastavnika.
Obavezni minimum programa Tridurske i tri molske lestvice, 15 etida, tri kompozicije po slobodnom izboru Javni nastupi	

Dva obavezna javna nastupa u toku godine na kojima se kompozicije ne moraju izvoditi napamet Program ispita Jedna kompozicija uz pratnju klavira napamet, jedna durska i jedna molska lestvica, dve etide

Ključni pojmovi sadržaja: ton, intonacija, slušanje muzike, sviranje, muzička fraza, muzički bonton.

Naziv predmeta	**SAKSOFON**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Saksofon je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Četvrti**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST**	**SADRŽAJI**
– izvodi tonove trećeg registra sa lakoćom; – svira skale u raznim artikulacijama; – pravilno izvodi osminske taktove; – pravilno izvodi triole; – čita sa lakoćom notni tekst; – u sviranju u ansamblu prati pored svog glasa i glasove drugih instrumenata; – čita partituru tria i kvarteta;	IZVOĐENjE MUZIKE	Tonske vežbe (izdržavanje tonova, vežbe na jednom tonu). Sviranje dueta, tria, kvarteta ili u nekom ansamblu. Osminski taktovi. Opseg od C1 do F3. Muzički bonton. **Skale i trozvuci** Durske i molske skale do 4 predznaka sa toničnim trozvukom, velikim razlaganjem, tercama, dominantni ili kod mola umanjeni septakord.

– se samostalno štimuje na klavir i drugi instrument;

– odredi tonalitet zadate kompozicije;

– intonativno čisto izvodi sve tonove koje je naučio da svira na instrumentu;

– svira kompozicije napamet, solo i uz pratnju klavira;

– komunicira sa korepetitorom kroz muziku;

– učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje;

– izražajno svira na javnom nastupu;

– poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike;

– koristi prednosti digitalizacije u slušanju i izvođenju muzike.

Hromatska skala kroz opseg skale koju učenik svira

LITERATURA

Etide

– Rene Diklo: *35 tehničkih etida*

– Perenji (mađarska škola): *Saksofon ABC* 2 deo

– L. Peterson: *Druga knjiga*

– G. Lakur *etide*

– Etide po izboru nastavnika

Komadi

Po izboru nastavnika i u skladu sa tehničkim mogućnostima učenika

Obavezni minimum programa

Četiridurske i četiri molske lestvice, 15 etida, tri kompozicije po slobodnom izboru

Javni nastupi

Dva obavezna javna nastupa u toku godine na kojima se kompozicije ne moraju izvoditi napamet

Program ispita

Jedna kompozicija uz pratnju klavira napamet, jedna durska i jedna molska lestvica, dve etide različitog karaktera

Ključni pojmovi sadržaja: ton, intonacija, slušanje muzike, sviranje, muzička fraza, muzički bonton.

Naziv	**SAKSOFON**

predmeta	
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Saksofon je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Peti**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST**	**SADRŽAJI**
– izvodi sa lakoćom sve tonove na instrumentu; – pravilno izvodi sve vrste taktova i sve vrste ritmova, – odredi tonalitet zadate kompozicije; – intonativno čisto izvodi sve tonove koje je naučio do sada da svira na instrumentu; – izražajno svira kompozicije napamet, solo i uz pratnju klavira; – komunicira sa korepetitorom kroz muziku; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – ispolji samopouzdanje u toku javnog nastupa; – poštuje dogovorena	IZVOĐENjE MUZIKE	Tonske vežbe. Ceo opseg instrumenta (b – Fis3). Sviranje dueta, tria, kvarteta ili u nekom ansamblu. Muzički bonton. **Skale i trozvuci** Durske i molske skale do 5 predznaka sa toničnim trozvukom, velikim razlaganjem, tercama, dominantni ili kod mola umanjeni septakord, razloženim dominantnim (umanjenim) septakordom (malo razlaganje) Hromatska skala kroz opseg skale koju učenik svira **LITERATURA** **Etide** – H. Kloze: *tehničke etide* – prva knjiga – Rene Diklo: *35 tehničkih etida* **–** *Lakur etide*

pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike; – koristi prednosti digitalizacije u slušanju i izvođenju muzike.	Etide po izboru nastavnika **Komadi** – Po izboru nastavnika i u skladu sa tehničkim mogućnostima učenika
Obavezni minimum programa Četiridurske i četiri molske lestvice, 15 etida, tri kompozicije po slobodnom izboru Javni nastupi Dva obavezna javna nastupa u toku godine na kojima se kompozicije ne moraju izvoditi napamet Program ispita Jedna kompozicija uz pratnju klavira napamet, jedna durska i jedna molska lestvica, dve etide različitog karaktera	

Ključni pojmovi sadržaja: ton, intonacija, slušanje muzike, sviranje, muzička fraza, muzički bonton.

Naziv predmeta	**SAKSOFON**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Saksofon je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Šesti**
Godišnji fond časova	**66 časova**

ISHODI

Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST**	**SADRŽAJI**
– čita note a prima vista u brzom tempu; – ivodi vibrato; – primeni znanje iz teorije muzike u	IZVOĐENjE MUZIKE	Čitanje s lista. Tonske vežbe. Ceo opseg instrumenta (b – Fis3). Sviranje dueta, tria, kvarteta ili u nekom

kompozicijama koje izvodi;

– samostalno analizira delo koje svira;

– samostalno postavi dinamiku u zadatim kompozicijama;

– svira skale u raznim artikulacijama;

– kontroliše intonaciju;

– izražajno svira kompozicije napamet, solo i uz pratnju klavira;

– svira u ansamblu;

– komunicira sa korepetitorom kroz muziku;

– učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje;

– ispolji samopouzdanje u toku javnog nastupa;

– poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike;

ansamblu.

Vibrato.

Skale i trozvuci

Durske i molske skale do 6 predznaka sa toničnim trozvukom, velikim razlaganjem, tercama, dominantni ili kod mola umanjeni septakord, razloženim dominantnim (umanjenim) septakordom (malo razlaganje)

Hromatska skala kroz opseg skale koju učenik svira

LITERATURA

Etide

– H. Kloze: *Tehničke etide*

– G. Lakur: *Etide*

– Etide po izboru nastavnika

Komadi

Po izboru nastavnika i u skladu sa tehničkim mogućnostima učenika

Obavezni minimum programa

Petdurskih i pet molskih lestvica, 15 etida, tri kompozicije po slobodnom izboru

Javni nastupi

Dva obavezna javna nastupa u toku godine na kojima se kompozicije ne moraju izvoditi napamet

Program ispita

Jedna kompozicija uz pratnju klavira napamet, jedna durska i jedna molska lestvica, dve etide različitog karaktera

Ključni pojmovi sadržaja: ton, intonacija, slušanje muzike, sviranje, muzička fraza, muzički bonton.

Naziv predmeta	**FAGOT**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Fagot je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Prvi**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST**	**SADRŽAJI**
– opiše svojim rečima karakteristike fagota; – predstavi istorijat instrumenta i ispriča neku zanimljivost vezanu za instrument; – pravilno drži instrument; – opiše svojim rečima vežbice disanja i šta se postiže svakom od tih vežbica; – pravilno izvodi kosto dominalno disanje i objasni šta je to; – samostalno namesti pisak na eso cev i sklapa instrument; – pravilno drži ambažuru i objasni važnost ambažure i njenu postavku; – objasni važnost održavanja	IZVOĐENjE MUZIKE	Istorijat, karakteristike, delovi i mogućnosti fagota. Vežbe disanja. Pravilno sklapanje instrumenta i stavljanje.piska na eso cev. Postavka ambažure. Sviranje samo na pisku i samo na eso cevi. Pravilno držanje fagota, pravilna postavka leve i desne sake i prstiju. Održavanje instrimenta. Vrste artikulacija (stakato i legato). Tonske vežbe (izdržavanje

instrumenta; – izvodi stakato i legato; – primeni osnovne elemente notne pismenosti u sviranju i čita notni tekst u bas ključu; – samostalno svira kratke kompozicije napamet, solo i uz pratnju klavira; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – ispolji samopouzdanje u toku javnog nastupa; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.	tonova). Elementi muzičke pismenosti (cele note, polovine, četvrtine i osmine). Tonski opseg: od Ge veliko do ce 1. **Skale i trozvuci** Durske i molske skale do jednog predznaka sa toničnim trozvukom (e, a, F, G). **LITERATURA** **Etide** – Julijus Vajsenborn, *Etide za početnike*, prva sveska – Kristin Volf Jensen: *Music and the bassoon* – Zbirka etida za početnike različitih ruskih autora Literatura po izboru nastavnika **Komadi** – Mirko Isaeski: *Mladi fagotista* Kompozicije ili transkripcije za fagot po izboru nastavnika
Obavezni minimum programa Dve lestvice, 15 etida, dve kompozicije po slobodnom izboru Javni nastupi Dva obavezna javna nastupa u toku godine na kojima se kompozicije ne moraju izvoditi napamet Program smotri Jedna kompozicija uz pratnju klavira napamet	

Ključni pojmovi sadržaja: ambažura, disanje, ton, intonacija, slušanje muzike, sviranje, muzička fraza, muzički bonton.

Naziv predmeta	**FAGOT**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Fagot je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Drugi**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST**	**SADRŽAJI**
– pravilno uzima dah; – pravilno drži ambažuru; – pravilno drži instrument; – pravilno koristi metronom u tehničkim i tonskim vežbama; – samostalno izvodi tonske i tehničke vežbe; – primeni osnovne oznake za tempo, dinamiku, ponavljanje..; – pravilno izvodi svaku ritmičku figuru u zadatom notnom tekstu; – pravilno izvodi stakato; – samostalno svira kratke kompozicije napamet, solo i uz pratnju klavira;	IZVOĐENjE MUZIKE	Tonske vežbe. Stakato. Punktirani ritam i sinkopa. Dinamika – piano, forte. Osnovne oznake za tempo. Opseg instrumenta od g malo do ce 1. Muzički bonton. **Skale i trozvuci** Durske i molske skale do dva predznaka sa tоničnim trozvukom, razloženim tоničnim trozvukom (malo razlaganje), malim razlaganjem. **LITERATURA** **Etide** – Julijus Bajsenborn: *Etide za početnike*

– učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – ispolji samopouzdanje u toku javnog nastupa; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike; – koristi prednosti digitalizacije.	prva i druga sveska – Kristin Volf Jensen: *Music and the bassoon* – Etide za početnike raznih ruskih autora – Petar Ristić: *Dnevne vežbe za fagot* – Petar Ristić: *Praktikum za fagot* Literatura po izboru nastavnika **Komadi** – Mirko Isaeski: *Mladi fagotista* – Zbirka diznijevih dečijih pesmica za fagot i klavir Kompozicije ili transkripcije za fagot po izboru nastavnika
Obavezni minimum programa Dve durske i dve molske lestvice, 15 etida, dve kompozicije po slobodnom izboru Javni nastupi Dva obavezna javna nastupa u toku godine na kojima se kompozicije ne moraju izvoditi napamet Program smotri Jedna kompozicija uz pratnju klavira napamet, jedna durska i jedna molska lestvica, jedna etida	

Ključni pojmovi sadržaja: disanje, ton, intonacija, slušanje muzike, sviranje, muzička fraza, muzički bonton.

Naziv predmeta	**FAGOT**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Fagot je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Treći**

Godišnji fond časova	**70 časova**	
ISHODI Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da: – pravilno koristi metronom kroz tonske i tehničke vežbe, kao i u samostalnom vežbanju; – pravilno izvodi šesnaestine i triole; – savlada sa lakoćom notni tekst; – se samostalno štima na klavir i drugi instrument; – izvodi dinamiku na jednom tonu; – odredi tonalitet zadate kompozicije; – intonativno čisto izvodi sve tonove koje je naučio da svira na instrumentu; – samostalno svira kompozicije napamet, solo i uz pratnju klavira; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – ispolji samopouzdanje u toku javnog nastupa; – komunicira sa korepetitorom kroz muziku; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.	**OBLAST** IZVOĐENjE MUZIKE	**SADRŽAJI** Tonski opseg od E malo do E1. Tonske vežbe (izdržavanje tonova, vežbe na jednom tonu). Uvod u triolski frazirung. Ritmičke grupe (šesnaestina). Sviranje dueta **Skale i trozvuci** Durske i molske skale do tri predznaka sa tonicnim trozvukom, malim razlaganjem, tercama. **LITERATURA** **Etide** – Julius Vajsenborn: *Etide za fagot* prvi i drugi deo – Kristin Volf Jensen: *Music and bassoon* – Ole Kristijan: *Dal, Drils* – Žorž Ključ: *Fagotske osnov* Literatura po izboru nastavnika u skladu sa tehničkim mogućnostima

	učenika **Komadi** – Mirko Isaeski: *Mladi fagotista* Komadi težine: u skladu sa tehničkim mogućnostima učenika. Kompozicije ili transkripcije po izboru nastavnika.
Obavezni minimum programa Tri durske i tri molske lestvice, 15 etida, tri kompozicije po slobodnom izboru Javni nastupi Dva obavezna javna nastupa u toku godine na kojima se kompozicije ne moraju izvoditi napamet Program ispita Jedna kompozicija uz pratnju klavira napamet, jedna durska i jedna molska lestvica, dve etide	

Ključni pojmovi sadržaja: ton, intonacija, slušanje muzike, sviranje, muzička fraza, muzički bonton.

Naziv predmeta	**FAGOT**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Fagot je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Četvrti**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI		
Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST**	**SADRŽAJI**
– izvodi tonove trećeg registra sa lakoćom;	IZVOĐENjE MUZIKE	Opseg od C veliko do F1. Tonske vežbe (izdržavanje tonova,

– pravilno izvodi osminske taktove; – pravilno koristi i vežba uz metronom u tonskim i tehničkim vežbama, kao i u samostalnom vežbanju; – čita sa lakoćom notni tekst; – odredi tonalitet zadate kompozicije; – intonativno čisto izvodi sve tonove koje je naučio da svira na instrumentu; – samostalno svira kompozicije napamet, solo i uz pratnju klavira; – komunicira sa korepetitorom kroz muziku; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike; – zapaža muzičke elemente i komentariše muziku koju sluša na koncertima i pomoću dostupne IT tehnologije.	vežbe na jednom tonu). Osminski taktovi. Sviranje u ansamblu. Muzički bonton. **Skale i trozvuci** Durske i molske skale do 4 predznaka sa toničnim trozvukom, velikim razlaganjem, tercama, dominantni ili kod mola umanjeni septakord. Hromatska skala kroz opseg skale koju učenik svira **LITERATURA** **Etide** – Julijus Vajsenborn: *Etide za fagot* prvi i drugi deo – Petar Ristić: *Dnevne vežbe za fagot*, *Praktikum za fagot* – Ole Kristijan Dal: *Drils* – Žorž Ključ: *Fagotske osnove* **Komadi** – Mirko Isaeski: *Mladi fagotista* Po izboru nastavnika i u skladu sa tehničkim mogućnostima učenika.
Obavezni minimum programa Četiri durske i četiri molske lestvice, 15 etida, tri kompozicije po slobodnom izboru Javni nastupi Dva obavezna javna nastupa u toku godine na kojima se kompozicije ne moraju izvoditi napamet	

Program ispita
Jedna kompozicija uz pratnju klavira napamet, jedna durska i jedna molska lestvica, dve etide različitog karaktera

Ključni pojmovi sadržaja: ton, intonacija, slušanje muzike, sviranje, muzička fraza, muzički bonton.

Naziv predmeta	**FAGOT**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Fagot je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Peti**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST**	**SADRŽAJI**
– izvodi sa lakoćom sve tonove na instrumentu; – pravilno izvodi sve vrste ritmova i taktova; – čita kraći notni tekst s lista; – primeni znanja iz notne pismenosti na kompozicije koje izvodi; – kontroliše intonaciju; – svira kompozicije napamet, solo i uz pratnju klavira; – komunicira sa	IZVOĐENjE MUZIKE	Tonske vežbe. Opseg instrumenta od B kontra do g1. Sviranje u ansamblu. Čitanje s lista. Muzički bonton. **Skale i trozvuci** Durske i molske skale do 5 predznaka sa tоničnim trozvukom, velikim razlaganjem, tercama, dominantni ili kod mola umanjeni septakord, razloženim dominantnim (umanjenim) septakordom (malo razlaganje). Hromatska skala kroz opseg skale koju učenik svira.

korepetitorom kroz muziku;

– svira na javnim nastupima u školi i van nje;

– poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike;

– zapaža muzičke elemente i komentariše muziku koju sluša na koncertima i pomoću dostupne IT tehnologije

LITERATURA

Etide

Etide po izboru nastavnika

– Julijus Vajsenborn: *Etide za fagot* prvi i drugi deo

– Petar Ristić: *Dnevne vežbe za fagot*, *Praktikum za fagot*

– Ole Kristijan Dal: *Drils*

– Žorž Ključ: *Fagotske osnove*

Komadi

– Mirko Isaeski: *Mladi fagotista*

Po izboru nastavnika i u skladu sa tehničkim mogućnostima učenika.

Obavezni minimum programa

Četiri durske i četiri molske lestvice, 15 etida, tri kompozicije po slobodnom izboru

Javni nastupi

Dva obavezna javna nastupa u toku godine na kojima se kompozicije ne moraju izvoditi napamet

Program ispita

Jedna kompozicija uz pratnju klavira napamet, jedna durska i jedna molska lestvica, dve etide različitog karaktera

Ključni pojmovi sadržaja: ton, intonacija, slušanje muzike, sviranje, muzička fraza, muzički bonton.

Naziv predmeta	**Fagot**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Fagot je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Šesti**
Godišnji fond časova	**66 časova**

ISHODI

Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST**	**SADRŽAJI**
– izvodi vibrato; – oblikuje ton u odnosu na tehničke zahteve; – svira skale u raznim artikulacijama; – primeni znanja iz notne pismenosti na kompozicije koje izvodi; – pravilno izvodi sve vrste ritmova i taktova; – čita s lista kraći notni tekst; – intonativno čisto izvodi sve tonove koje je naučio da svira na instrumentu; – izražajno svira kompozicije napamet, solo i uz pratnju	IZVOĐENjE MUZIKE	Tonske vežbe Opseg instrumenta od b kontra do a 1) Vibrato Sviranje dueta, tria, kvarteta ili u nekom ansamblu Čitanje Muzički bonton. **Skale i trozvuci** Durske i molske skale do 6 predznaka sa tоničnim trozvukom, velikim razlaganjem, tercama, dominantni ili kod mola umanjeni septakord, razloženim dominantnim (umanjenim) septakordom (malo razlaganje). Hromatska skala kroz opseg skale koju

klavira; – primeni princip uzajamnog slušanja u ansamblu; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – ispolji samopouzdanje u toku javnog nastupa; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike; – zapaža muzičke elemente i komentariše muziku koju sluša na koncertima i pomoću dostupne IT tehnologije.	učenik svira **LITERATURA** **Etide** – Julijus Vajsenborn *Etide za fagot* druga sveska – Petar Ristić *Dnevne vežbe za fagot, Praktikum za fagot* – Ludvig Milde: *Studija u vezi tonaliteta, akorada i razlaganja za fagot* – Ole Kristijan Dal: *Drils* – Žorž Ključ: *Fagotske osnove* Etide po izboru nastavnika **Komadi** Po izboru nastavnika i u skladu sa tehničkim mogućnostima učenika
Obavezni minimum programa Pet durskih i pet molskih lestvica, 15 etida, tri kompozicije po slobodnom izboru Javni nastupi Dva obavezna javna nastupa u toku godine na kojima se kompozicije ne moraju izvoditi napamet Program ispita Jedna kompozicija uz pratnju klavira napamet, jedna durska i jedna molska lestvica, dve etide različitog karaktera	

Ključni pojmovi sadržaja: ton, intonacija, slušanje muzike, sviranje, muzička fraza, muzički bonton.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANjE PROGRAMA (FLAUTA, OBOA, KLARINET, SAKSOFON, FAGOT)

I. UVODNI DEO

Priroda same muzike ukazuje na stalno prožimanje svih oblasti i tematskih jedinica koje su predviđene nastavnim programom. Nijedna oblast ili tema ne može se izučavati

izolovano u odnosu na druge i ne treba da bude sama sebi cilj, a da se istovremeno ne razgovara o svim drugim aspektima muzike (jedinstvo tehničkih i muzičkih elemenata).

Bavljenje muzikom uopšte a posebno sviranje na instrumentu podstiče finu mentalnu kombinatoriku dragocenu za razvijanje ukupnog mentalnog i psiho-motornog potencijala učenika i odlična je osnova za integraciju sa drugim predmetima.

Nastava je usmerena na ostvarivanje ishoda, pri čemu se daje prednost iskustvenom učenju u okviru kojeg učenici razvijaju lični odnos prema muzici, a postepena racionalizacija iskustva vremenom postaje teorijski okvir. Iskustveno učenje podrazumeva aktivno slušanje muzike i lično muzičko izražavanje učenika kroz izvođenje muzike. **Ishodi** predstavljaju muzičke, opažajne i saznajne aktivnosti učenika. Preporučeni muzički sadržaji (literatura) ostavljaju prostor za izbor i drugih sadržaja u skladu sa mogućnostima učenika i inventivnošću nastavnika.

Nastavnik ima slobodu ali i odgovornost da izabere optimalan program u kome će učenik moći da reprodukuje sve tehničke i muzičke zadatke, a i da u istom uživa, ne razmišljajući o težini zahteva kao o nekom neprebrodivom problemu.

Kod učenika treba razvijati duh zajedništva kroz zajedničko sviranje i komunikacijske veštine u cilju prenošenja i razmene iskustava i znanja. Najvažniji pokretač nastave treba da bude princip motivacije i inkluzivnosti u podsticanju maksimalnog učešća u muzičkom doživljaju kao i razvijanju potencijala za muzičko izražavanje.

Muzika u funkciji zdravlja i muzički bonton

Na svakom času učenike treba upućivati da pravilno sede i koriste izvođački aparat što je važno za održavanje zdravlja koštano-mišićnog aparata. Zadatak nastavnika je da u tom smislu, u zavisnosti od vrste instrumenta i specifičnog stava pri sviranju učenike upute na potrebu stalnog jačanja muskulature upražnjavanjem različitih fizičkih vežbi i/ili plivanja.

U odnosu na slušni aparat, učenike treba informisati i upozoriti da preglasna i agresivna muzika ima štetan uticaj i izaziva fiziološki i psihološki odgovor organizma u negativnom smislu.

Muzička umetnost nam pruža mogućnost da izrazimo naše jedinstvene misli i osećanja. Muzika i druge umetnosti pružaju priliku za ljudsku kreativnost i samoizražavanje. Participacijom u muzici ostvaruje se viši oblik pismenosti razvijanjem intuicije, mašte i razmišljanja, što dovodi do jedinstvenih oblika komunikacije. U tom smislu pozitivan efekat muzike u smislu opuštanja, podizanja pažnje, razvijanja memorije, emocionalnih i fizičkih reakcija/odgovora, kognitivne stimulacije je od neprocenjivog značaja.

Odgovarajuće ponašanje na sceni i u publici je deo opšte kulture, pa je dužnost nastavnika da učenike vaspitno oblikuju kroz pravila ponašanja (muzički bonton) pri slušanju i izvođenju muzike. Pored kulture ponašanja učenike treba uputiti i na kulturu odevanja, kako na sceni tako i u publici.

II. PLANIRANjE NASTAVE I UČENjA

Planiranje nastave i učenja, obuhvata godišnji i operativni plan, kao i pripremu za čas. Godišnjim planom definisan je fond časova u toku školske godine. Operativni plan podrazumeva odabir i razradu ishoda na mesečnom nivou. Priprema za čas posvećena je svakom učeniku pojedinačno, imajući u vidu muzičke, intelektualne, fizičke i mentalne predispozicije. S obzirom na dužinu trajanja časa (30/45 minuta) rad treba efikasno organizovati. Kod mlađih učenika nije lako duže zadržati pažnju, pa je raznovrstan i maštovit čas najbolji način za postizanje rezultata.

III. OSTVARIVANjE NASTAVE I UČENjA

U nastavi duvačkih instrumenata u prvom ciklusu posebnu pažnju treba usmeriti na oblikovanje tona, njegovu pravilnu postavku kroz upoznavanje sa osnovama tehnike disanja i pravilnu impostaciju usnika, trske ili piska (u zavisnosti od instrumenta). . Od samog početka, u okviru registra koji omogućava najlakšu emisiju tona, potrebno je primeniti sve elemente koji se odnose na pravilno uzimanje vazduha i njegovo racionalno korišćenje kroz odgovarajuće oblikovanje usana. Već od prvih koraka izuzetno je važno razvijati ljubav kod učenika za zajedničko muziciranje.

U toku drugog ciklusa treba obraditi sve tonalitete, durske i molske, sa toničnim trozvukom. Posebnu pažnju treba usmeriti na sviranje vežbi u različitim artikulacijama. skale svirati napamet, uvek u određenom ritmu od početka do kraja, u istom tempu, bez ubrzavanja i usporavanja.

U radu uvek treba do kraja insistirati na potpunom ovladavanju svakog tehničkog i tonskog zahteva koji je zadat u notnom tekstu. Kod učenika,treba negovati urednost u vežbanju, poštovanje svake note i oznake u notnom tekstu koje se odnose na tempo, dinamičko i agogičko nijansiranje. U okviru svih elemenata koji čine nastavni proces (tonske i tehničke vežbe, lestvice, etide i komadi za izvođenje uz pratnju klavira), neophodno je pažnju učenika usmeravati na intonaciju i čisto sviranje koje može omogućiti samo pravilna postavka instrumenata i pravilna primena tehnike disanja. Izuzetno je važno raditi na sticanju iskustva sviranjem u kamernim ansamblima ili orkestru.

IV. PRAĆENjE I VREDNOVANjE NASTAVE I UČENjA

Na časovima instrumenta najbitnije je razvijanje muzičkih sposobnosti i izgrađivanje veština, pa funkcionalni zadaci imaju prioritet. Smer nastave je takav da se uvek kreće od zvuka ka teorijskom tumačenju. Iz tih razloga, naročito u prvom ciklusu ne insistira se na definicijama već na prepoznavanju, izvođenju i identifikovanju muzičkih sadržaja.

Kriterijum u ocenjivanju je uložen trud učenika i njegovo lično napredovanje u skladu sa ličnim i muzičkim mogućnostima. U okviru svih muzičkih aktivnosti potrebno je obezbediti prijatnu atmosferu, a kod učenika potencirati osećanje sigurnosti i podrške.

Potrebno je otkloniti sve razloge za moguće strahove, nesigurnost i tremu koji su prouzrokovani prevelikim i nerealnim očekivanjima profesora ili roditelja. Učešće učenika na javnim nastupima, takmičenjima, festivalima i rezultati godišnjih ispita i smotri upotpunjuju sliku o postignućima nastave i učenja.

Naziv predmeta	**TRUBA**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Truba je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Prvi**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST**	**SADRŽAJI**
– rasklopi delove trube i opiše način održavanja instrumenta; – pravilno drži instrument u mirnoj, relaksiranoj i stabilnoj poziciji; – primeni pravilnu tehniku disanja; – kontroliše otvorenost grla i disajnih puteva; – pravilno postavlja ambažuru; – zuji na usniku bez pritiska; – izvodi pravilno tonske vežbe uz kontrolu intonacije; – izražajno peva vežbe koje izvodi na instrumentu; – primeni osnovne elemente notne pismenosti u sviranju; – prepozna osnovne oznake za tempo, dinamiku, ponavljanje..; – sprovede pravila vežbanja u	IZVOĐENjE MUZIKE	Karakteristike instrumenta. Pravilan stav i držanje. Tehnika disanja i otvorenost disajnih puteva. Ambažura (postavka usnika). Zujanje na usniku. Atak (udarac jezikom). Izdržavanje osnovnih alikvotnih tonova na trubi. Proširivanje opsega tonova i tonske vežbe u rasponu do c2. Muzički bonton. **Skale i trozvuci** Skale u jednoj oktavi sa toničnim trozvukom u polovinama prema mogućnostima učenika **LITERATURA** – D. Marković: *Početna škola za*

samostalnom radu; – svira kratke kompozicije napamet, solo ili uz pratnju klavira; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – pokaže samopouzdanje na nastupima; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike; – koristi prednosti digitalizacije u slušanju i izvođenju muzike.	*trubu* – Prvi deo – Dr. Čarls Kolin: *Početne studije za trubu* – Alojz Strnad: *Metoda za trubu* 1. deo (izbor vežbi odgovarajućeg nivoa) – A. Mitronov: *Škola za trubu* – R. Getčel: *Praktične studije 1.* Knjiga
Obavezni minimum programa – jednooktavna skala sa toničnim trozvukom u polovinama, u zavisnosti od mogućnosti učenika – 20 etida – 2 komada uz klavirsku pratnju Javni nastupi – Obavezna su 2 javna nastupa u toku godine Program smotre – Jedna skala sa toničnim trozvukom – Dve etide – Jedan komad uz pratnju klavira, napamet	

Ključne reči: disanje, zujanje, ambažura, atak, ton, muzički bonton

Naziv predmeta	**TRUBA**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Truba je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za

	samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja
Razred	**Drugi**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI	**OBLAST**	**SADRŽAJI**
Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da: – pravilno drži instrument u mirnoj relaksiranoj, stabilnoj poziciji; – kontroliše disanje i razvija tehniku zujanja bez pritiska na usne; – izvodi tonske vezbe u proširenom registru i kontroliše intonaciju; – primenjuje legato sviranje; – usklađuje rad jezika i prstiju; – izražajno peva vežbe koje izvodi na instrumentu; – koristi osnovne pojmove melodike, ritma i dinamike; – poštuje pravila vežbanja u samostalnom radu; – svira kratke kompozicije napamet, solo ili uz pratnju klavira; – komunicira sa korepetitorom kroz muziku; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – pokazuje samopouzdanje na	**IZVOĐENjE MUZIKE**	Sviranje bez pritiska, kontrola disanja i ambažure. Korelacija rada prstiju i jezika. Rad na tonskom kvalitetu. Legato sviranje uz kontrolu intonacije. Kontrola ataka na četvrtinama. Proširivanje opsega tonova od „malo h do c2”. Muzički bonton. **Skale i trozvuci** C-dur, B-dur, G-dur, D-dur, sa tоničnim trozvucima u polovinama i četvrtinama. **LITERATURA** – D. Marković: *Škola za trubu* (do nivoa predviđenog programskim zahtevima) – D. Marković: *Zbirka lakih kompozicija za trubu* – D. Marković: *78 kompozicija za trubu* – A. Strnad: *Metoda za trubu 1. deo*

javnim nastupima; – iznese mišljenje o izvedenom nastupu ili sviranju; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike. Obavezni minimum programa – 2 durske skale sa toničnim trozvucima – 25 etida – 3 komada uz klavirsku pratnju Javni nastupi – Obavezna su 2 javna nastupa u toku godine Program smotre – Jedna skala sa trozvukom, napamet – Jedna etida – Jedan komad uz klavirsku pratnju, napamet	– (izbor vežbi odgovarajućeg nivoa) – J. Usov: Hrestomatia 1. Deo – J. Pore: *Mini končertino No.5, No.6* – Dr. Črls Kolin: *Melodične osnove za trubu* Ili neka druga odgovarajuća literatura po izboru nastavnika, predviđena programskim zahtevima

Ključne reči: ambažura, ton, intonacija, artikulacija, muzička fraza, muzički bonton

Naziv predmeta	**TRUBA**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Truba je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja
Razred	**Treći**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI	**OBLAST**	**SADRŽAJI**
Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da:		Razvoj instrumenta kroz istoriju (osnovni podaci). Kontrola ambažure, disanja i razvijanje sluha za samostalno štimanje. Rad na tonskim i tehničkim vežbama.
– objasni istorijski razvoj instrumenta; – kontroliše ambažuru, disanje, atak i intonaciju u proširenom registru; – kontroliše motoriku leve ruke; – izvodi različite načine artikulacije; – poveže stečeno znanje iz osnova muzičke pismenosti sa tehničkim procedurama na trubi; – pokaže samopouzdanje i takmičarski duh; – poštuje pravila vežbanja u samostalnom radu; – komunicira sa korepetitorom kroz muziku; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.	**IZVOĐENjE MUZIKE**	Upoznavanje sa osminama nota i pauza, kao i punktiranim notnim vrednostima kroz odgovarajuće kompozicije i vežbe. Artikulacija (utvrđivanje savladanih elemenata legata i upoznavanje sa ostalim načinima artikulacije). Proširivanje opsega tonova u rasponu „malo fis do e2”. Muzički bonton. **Skale i trozvuci** Sedam durskih skala kroz jednu oktavu, različitih načina artikulacije i brzine **LITERATURA** – D. Marković: *Škola za trubu* Prvi deo (do nivoa predviđenog programskim zahtevima) – D. Marković: *Zbirka lakih kompozicija za trubu* – D. Marković: *78 kompozicija za trubu* – A. Strnad: *Metoda za trubu* 1. deo (izbor vežbi odgovarajućeg nivoa) – J. Usov: *Hrestomatia* 1. deo

	Ili neka druga odgovarajuća literatura po izboru nastavnika, predviđena programskim zahtevima
Obavezni minimum programa – 3 durske skale – 30 etida – 4 komada uz klavirsku pratnju Javni nastupi – Obavezna su dva javna nastupa u toku školske godine Program smotre – Jedna durska skala sa toničnim kvintakordom, napamet – Dve etide – jedan komad uz klavirsku pratnju, napamet	

Ključne reči, ambažura, ton, motorika, štimanje, intonacija, artikulacija, muzički bonton.

Naziv predmeta	**TRUBA**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Truba je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja
Razred	**Četvrti**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI		
Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST**	**SADRŽAJI**
– kontroliše ambažuru, disanje, atak i intonaciju u proširenom registru;	**IZVOĐENjE MUZIKE**	Ambažura, disanje i položaj ataka u proširenom registru.
– samostalno štima instrument;		Širenje opsega zujanjem glisandom.
– prati razvoj sopstvene		Razvijanje sluha za samostalno

koordinacije i motorike kroz sviranje; – primeni različite načine rešavanja tehničkih i muzičkih zahteva prilikom sviranja i vežbanja; – poveže stečeno znanje iz osnova muzičke pismenosti sa tehničkim procedurama na instrumentu; – koristi znanja iz oblasti teorije muzike i istorije prilikom interpretacije muzičkog dela; – komunicira sa korepetitorom kroz muziku; – ispolji kreativnost i individualnost u interpretaciji; – svira u malim kamernim sastavima u školi i van nje; – poštuje pravila vežbanja u samostalnom radu; – iskaže mišljenje o sviranju – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike; – koristi prednosti digitalizacije u slušanju i izvođenju muzike.	štimanje. Oblikovanje tona i rad na intonaciji. Tehničke vežbe za kontrolu vazduha, usana i jezika. Kontrola disanja i sviranja u sedećem stavu. Uvod u kamerno muziciranje (sviranje dua). Razvoj elemenata artikulacije u proširenom registru uz upotrebu slogova. Proširivanje opsega tonova u rasponu „malo *fis* - *f*2” Muzički bonton. **Skale i trozvuci** Durske skale zaključno sa šest predznaka kroz jednu oktavu, različitih načina artikulacije i brzine **LITERATURA** – D. Marković: *Škola za trubu* (do nivoa predviđenog programskim zahtevima) – D. Marković: *Zbirka lakih kompozicija za trubu* – D. Marković: *78 kompozicija za trubu* – A. Strnad: *Metoda za trubu* 1. Deo (izbor vežbi odgovarajućeg nivoa) – S. Hering: *32 etide* – J. B. Arban: *Metoda* 1. deo

	– J. Usov: H*restomatia* 1. deo – J. Pore: *Končertino No.3.* – H. A. Vanderkuk: *Trumpet stars, No1. i No2.* – A. Vizuti: *Metoda za trubu*, knjiga 1. Ili neka druga odgovarajuća literatura po izboru nastavnika, predviđena programskim zahtevima
Obavezni minimum programa – 35 etida – 5 komada uz klavirsku pratnju Javni nastupi – Obavezna su dva javna nastupa u toku godine Program ispita – Jedna durska sa toničnim kvintakordom, napamet – Dve etide različitog karaktera – Jedan komad uz klavirsku pratnju, napamet	

Ključne reči: ambažura, kultura tona, intonacija, artikulacija, muzilka fraza, kamerno sviranje, muzički bonton.

Naziv predmeta	**TRUBA**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Truba je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja
Razred	**Peti**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI	OBLAST	SADRŽAJI
Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da: – kontroliše ambažuru, disanje, atak i intonaciju u novom, proširenom registru; – primenjuje tehniku brzog disanja; – samostalno štima instrument; – oplemeni ton u novim registrima i koriguje intonaciju; – istražuje načine dobijanja čistog tona; – izvede predviđene tehnike sviranja na trubi; – poveže stečeno znanje iz osnova muzičke pismenosti sa tehničkim procedurama na instrumentu; – ispolji kreativnost u realizaciji muzičke fantastike i estetike; – svira u različitim kamernim sastavima primenjujući princip uzajamnog slušanja; – ispolji sopstvene emocije kroz interpretaciju; – komunicira sa korepetitorom kroz muziku; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i	**IZVOĐENjE MUZIKE**	Ambažura, disanje i položaj ataka u novom, proširenom registru. Proces inteligentnog zagrevanja. Kontrila tona u ¸ - ì i korigovanje ntonacije. Fleksibilnost ambažure u svim registrima. Kontrola kvaliteta tona u stakatisimu i teškom stakatu (tzv. *Staccato pesante* ili „*barokni staccato”*). Štimanje instrumenta. Postizanje fizičke i mentalne izdržljivosti. Tehnika brzog udisanja. Obrada hromatskih skala. Zajedničko sviranje u različitim kamernim sastavima (tria, kvarteti). Proširivanje opsega tonova u rasponu „malo *fis* do *g*2” **Skale i trozvuci** Durske skale zaključno sa sedam predznaka kroz jednu oktavu, Fis-dur, Ges-dur i G-dur kroz 2 oktave i molske zaključno sa 3 predznaka, različitih načina artikulacije i brzine **LITERATURA** – D. Marković: *Škola za trubu* (do nivoa predviđenog programskim zahtevima) – D. Marković: *Zbirka lakih kompozicija za*

izvođenju muzike; – koristi prednosti digitalizacije u slušanju i izvođenju muzike i izgrađuje sopstvene estetske kriterijume.	*trubu* – A. Strnad: *Metoda za trubu* 1. Deo (izbor vežbi odgovarajućeg nivoa) – S. Hering: *32 etide* – J. B. Arban: *Metoda 1*. deo – J. Usov: *Hrestomatia* 1. deo – J. Pore: *Končertino No.1. No.19* – H. A. Vanderkuk: *Trumpet stars, No1. i No2.* – A. Vizuti: *Metoda za trubu*, knjiga 1. Ili neka druga odgovarajuća literatura po izboru nastavnika, predviđena programskim zahtevima
Obavezni minimum programa – Durske skale i molske skale do 5 predznaka sa trozvucima – 35 etida – 6 komada uz klavirsku pratnju Javni nastupi – Obavezna su dva javna nastupa u toku godine Program ispita – Jedna durska i jedna molska skala sa toničnim kvintakordom i obrtajima, napamet – Dve etide različitog karaktera – Jedan komad uz klavirsku pratnju, napamet	

Ključne reči: brzi udisaj, intonacija, tehnike sviranja, kreativnost, inerpretacija, kamerno sviranje, muzički bonton.

Naziv predmeta	**TRUBA**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Truba je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav

	prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja
Razred	**Šesti**
Godišnji fond časova	**66 časova**

ISHODI

Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST**	**SADRŽAJI**
– primenjuje non-pres u sviranju i širenju opsega; – kontroliše ambažuru, disanje, atak i intonaciju u novom, proširenom registru; – samostalno i precizno štima instrument; – oplemeni ton u novim registrima i koriguje intonaciju; – interpretira kompoziciju u stilu epohe i kompozitora; – ispolji sopstvene emocije kroz interpretaciju; – svesno ispravlja postojeće greške i istražuje nove načine sviranja; – poveže stečeno znanje iz osnova muzičke pismenosti sa tehničkim procedurama na instrumentu; – ispolji kreativnost u realizaciji muzičke fantastike i estetike;	IZVOĐENjE MUZIKE	Proširivanje opsega od „malo *fis* do *b*2“. Ambažura, disanje i položaj ataka u proširenom registru. Fleksibilnost ambažure i oblikovanje tona u svim obrađenim registrima. Obrada tonskih i tehničkih vežbi u svim tonalitetima. Razvijanje fizičke i mentalne izdržljivosti. Širenje svesti o greškama i načinu ispravljanja. Rad na mikrodinamici. Sviranje u različitim kamernim sastavima. Poznavanja muzičke forme i interpretacije različitih stilova. Ornamenti. **Skale i trozvuci** Sve durske i molske skale kroz jednu oktavu, Fis-dur, fis-mol, Ges-dur, G-dur, g-mol, As-dur, A-dur i a-mol kroz 2 oktave, sa ritmičkim varijacijama i različitih načina artikulacije i brzine na skali.

– komunicira sa korepetitorom kroz sviranje; – svira u različitim kamernim sastavima poštujući princip uzajamnog slušanja; – pokazuje inicijativu u organizaciji proba; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike; – koristi prednosti digitalizacije u slušanju i izvođenju muzike i izgrađuje sopstvene estetske kriterijume.	**LITERATURA** – D. Marković: *Škola za trubu* (do nivoa predviđenog programskim zahtevima) – D. Marković: *Zbirka lakih kompozicija za trubu* – A. Strnad: *Metoda za trubu* 1. Deo (izbor vežbi odgovarajućeg nivoa) – (izbor vežbi odgovarajućeg nivoa) – S. Hering: *32 etide za trubu* – V. Vurm: *45 lakih etida* (izbor etida odgovarajućeg nivoa) – S. Hering: *32 etide* – J. B. Arban: *Metoda* 1. i 2. deo – J. Usov: *Hrestomatia* 1. deo – J. Pore: *Končertino No.2. No.4* – H. A. Vanderkuk: *Trumpet stars, No1. i No2.* – G. F. Hendl: *Končertino* – A. Koreli: *Sonata F - dur* – A. Vizuti: *Metoda za trubu*, knjiga 1. – Božidar Trudić: *Rondino* – Petr Nikolić: *Končertino* – S. Hering: *Bah za dve trube* – V. Vurm: *Trumpet dueti* – Dr.Čarls Kolin: *Kompletna moderna metoda za trubu* (izbor vežbi odgovarajućeg

	nivoa) Ili neka druga odgovarajuća literatura po izboru nastavnika, predviđena programskim zahtevima
Obavezni minimum programa – Sve durske i molske skale sa trozvucima – 35 etida – 6 komada uz klavirsku pratnju Javni nastupi – Obavezna su 2 javna nastupa u toku godine Program ispita – Jedna durska i jedna molska skala sa toničnim kvintakordom i obrtajima, napamet – Dve etide različitog karaktera – Dve kompozicije sa klavirskom pratnjom različitog karaktera (jedna napamet) – 1 komad uz klavirsku pratnju, napamet	

Ključne reči:proširenі registri, tehnike sviranja, mikrodinamika, muzička forma, iterpretacija, kreativnost, kamerno sviranje, muzički bonton.

Naziv predmeta	**HORNA**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Horna je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja
Razred	**Prvi**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI		
Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST**	**SADRŽAJI**

– rasklopi delove horne i opiše način održavanja instrumenta; – pravilno drži instrument u mirnoj, relaksiranoj i stabilnoj poziciji; – pravilno diše i kontroliše otvorenost grla i disajnih puteva; – pravilno postavlja ambažuru; – zuji na usniku bez pritiska – izvodi pravilno tonske vežbe uz kontrolu intonacije; – izražajno peva vežbe koje izvodi na instrumentu; – primeni osnovne elemente notne pismenosti u sviranju; – prepozna osnovne oznake za tempo, dinamiku, ponavljanje..; – primeni pravila vežbanja u samostalnom radu; – svira kratke kompozicije napamet,solo ili uz pratnju klavira; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – pokazuje samopouzdanje na nastupima; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike. OBAVEZNI MINIMUM PROGRAMA	IZVOĐENjE MUZIKE	Karakteristike instrumenta. Pravilan stav i držanje. Tehnika disanja i otvorenost disajnih puteva. Ambažura (postavka usnika). Zujanje na usniku. Atak (udarac jezikom). Izdržavanje osnovnih alikvotnih tonova na horni. Proširivanje opsega tonova i tonske vežbe u rasponu g-G1. Muzički bonton. **Skale i trozvuci** G-dur sa toničnim trozvukom u polovinama. **LITERATURA** – Dragan Girtl: *Škola za hornu* (prvi deo) – Beri Takvel: *50 početnih vežbi za hornu* – Palma Silađi – Mikloš Kekenješi: *Škola za hornu* (izbor etida i komada)

– G dur sa tonič̆nim trozvukom – 20 etida – 2 komada uz klavirsku pratnju JAVNI NASTUPI Obavezna su 2 javna nastupa u toku godine PROGRAM SMOTRE – 1 skala sa tonič̆nim trozvukom, napamet – 1 etida – 1 komad uz pratnju klavira, napamet

Ključne reči: disanje, zujanje, ambažura, atak, ton, muzički bonton

Naziv predmeta	**HORNA**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Horna je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja
Razred	**Drugi**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI		
Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST**	**SADRŽAJI**
– pravilno drži instrument u mirnoj relaksiranoj,stabilnoj poziciji; – kontroliše disanje i razvija tehniku zujanja bez pritiska; – izvodi tonske vežbe u proširenom registru i kontroliše intonaciju; – svira legato;	IZVOĐENjE MUZIKE	Sviranje bez pritiska, kontrola disanja i ambažure. Korelacija rada prstiju i jezika. Rad na tonskom kvalitetu. Legato sviranje uz kontrolu intonacije. Upoznavanje sa molskim

– usklađuje rad jezika i prstiju;

– izražajno peva vežbe koje izvodi na instrumentu;

– koristi osnovne pojmove melodike, ritma i dinamike;

– primenjuje pravila vežbanja u samostalnom radu;

– svira kratke kompozicije napamet, solo ili uz pratnju klavira;

– komunicira sa korepetitorom kroz muziku;

– učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje;

– pokazuje samopouzdanje na javnim nastupima;

– iskaže mišljenje o sopstvenom i tuđem sviranju;

– poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.

OBAVEZNI MINIMUM PROGRAMA

– 2 durske skale sa toničnim trozvucima

– 25 etida

– 3 komada uz klavirsku pratnju

JAVNI NASTUPI

Obavezna su 2 javna nastupa u toku godine

PROGRAM SMOTRE

– 1 skala sa trozvukom, napamet

lestvicama

Kontrola ataka na četvrtinama.

Proširivanje opsega tonova f-B1.

Muzički bonton.

Skale i trozvuci

G dur, F dur, B dur, a mol sa toničnim trozvucima u polovinama

LITERATURA

– Dragan Girtl: *Škola za hornu* (prvi deo)

– Palma Silađi – Miklоš Kekenješi: *Škola za hornu*

– Beri Takvel: *50 početnih vežbi za hornu*

– Anonimus : *Melodija*

– P. Maj: *Minijature br.1 i 2*

– V. A. Mocart: *Azbuka*

– 1 etida – 1 komad uz klavirsku pratnju, napamet

Ključne reči: ambažura, ton, intonacija, artikulacija, muzička fraza, muzički bonton

Naziv predmeta	**HORNA**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Horna je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja
Razred	**Treći**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST**	**SADRŽAJI**
– opiše istorijski razvoj instrumenta; – kontroliše ambažuru, disanje, atak i intonaciju u proširenom registru; – kontroliše motoriku leve ruke; – izvodi različite načine artikulacije; – poveže stečeno znanje iz osnova muzičke pismenosti sa tehničkim procedurama na horni; – pokaže samopouzdanje i takmičarski duh; – primenjuje pravila vežbanja u samostalnom radu; – komunicira sa korepetitorom	IZVOĐENjE MUZIKE	Upoznavanje sa istorijskim razvojem instrumenta. Kontrola ambažure, disanja i ataka. Razvijanje sluha za samostalno štimanje. Nastavak i proširivanje rada na tonskim i tehničkim vežbama. Upoznavanje sa osminama nota i pauza, kao i punktiranim notnim vrednostima. Razvijanje motorike leve ruke. Artikulacija (utvrđivanje savladanih elemenata legata i upoznavanje sa ostalim načinima artikulacije). Proširivanje opsega tonova u rasponu e - D2.

kroz muziku;

– poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.

Muzički bonton.

Skale i trozvuci

G dur, F dur, D dur, B dur, A dur, a mol i g mol sa toničnim kvintakordom i obrtajima u četvrtinama

LITERATURA

– Dragan Girtl: Škola za hornu (prvi deo)

– Palma Silađi – Mikloš Kekenješi: *Škola za hornu*

– Beri Takvel: *50 početnih vežbi za hornu*

– Mark – Antoan Robilard: *Progresivne metode za hornu*

– J. B. Flis: *Uspavanka*

– V. A. Mocart: *Valcer*

– L. van Betoven: *Ekoseza*

– P. I. Čajkovski: *Stara francuska pesma*

– J. Kriger: *Menuet*

OBAVEZNI MINIMUM PROGRAMA

– 3 durske i 1 molska skala sa trozvukom

– 30 etida

– 4 komada uz klavirsku pratnju

JAVNI NASTUPI

Obavezna su dva javna nastupa u toku školske godine

PROGRAM SMOTRE (izvodi se napamet)

– 1 durska i jedna molska skala sa tonicnim kvintakordom i obrtajima, – 1 etida – 1 komad uz klavirsku pratnju,

Kljucne reci: ambažura, ton, motorika , štimanje, intonacija, artikulacija,muzicki bonton.

Naziv predmeta	**HORNA**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Horna je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja
Razred	**Četvrti**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI	**OBLAST**	**SADRŽAJI**
Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da:		
– kontroliše ambažuru, disanje, atak i intonaciju u proširenom registru;	IZVOĐENjE MUZIKE	Ambažura, disanje i položaj ataka u proširenom registru.
– samostalno štima instrument;		Širenje opsega zujanjem glisandom.
– prati razvoj sopstvene koordinacije i motorike kroz sviranje;		Samostalno štimanje.
– primeni različite načine rešavanja tehničkih i muzičkih zahteva prilikom sviranja i vežbanja;		Kultura tona i rad na čistoj intonaciji.
– poveže stečeno znanje iz osnova muzičke pismenosti sa tehničkim procedurama na instrumentu;		Tehničke vežbe uz kontrolisanje motorike leve ruke.
– koristi znanja iz oblasti teorije muzike i istorije prilikom		Kontrola disanja i sviranja u sedećem stavu.
		Uvođenje u kamerno muziciranje (sviranje dua).
		Razvoj elemenata artikulacije u proširenom registru uz upotrebu

interpretacije muzičkog dela;

– ispolji kreativnost i individualnost;

– svira u malim kamernim sastavima u školi i van nje;

– poštuje pravila vežbanja u samostalnom radu;

– iskaže kritičko mišljenje u ulozi slušaoca i ivođača;

– komunicira sa korepetitorom kroz muziku;

– poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.

slogova.

Proširivanje opsega tonova u rasponu d- E2.

Muzički bonton.

Skale i trozvuci

Durske skale do 4 predznaka, molske skale do 2 predznaka sa toničnim kvintakordom i obrtajima u četvrtinama.

LITERATURA

– Franc Šolar: *Škola za hornu*

– Mark-Antoan Robilard: *Progresivne metode za hornu*

– Dragan Girtl: *Škola za hornu* – (drugi deo)

– Palma Silađi – Miklоš Kekenješi: *Škola za hornu* (prvi i drugi deo)

– Beri Takvel: *50 početnih vežbi za hornu*

– V. A. Mocart: *Pastirska pesma*

– N. Antal: *Samohvala*

– A. Varlamov: *Crveni sarafan*

– L. van Betoven: *Romansa*

OBAVEZNI MINIMUM PROGRAMA

– Durske skale do tri predznaka,molske sa jednim predznakom sa trozvucima

– – 35 etida

– – 5 komada uz klavirsku pratnju

JAVNI NASTUPI

Obavezna su dva javna nastupa u toku godine

PROGRAM ISPITA

– 1 durska i 1 molska skala sa tonicnim kvintakordom i obrtajima, napamet

– 2 etide

– 1 komad uz klavirsku pratnju, napamet

Kljucne reci: ambažura, kultura tona, intonacija, artikulacija, muzilka fraza, kamerno sviranje, muzicki bonton.

Naziv predmeta	**HORNA**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Horna je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja
Razred	**Peti**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST**	**SADRŽAJI**
– kontroliše ambažuru, disanje, atak i intonaciju u novom, proširenom registru; – primenjuje tehniku brzog disanja; – samostalno i precizno štima instrument; – oplemeni ton u novim registrima i koriguje intonaciju; – izvede predviđene tehnike sviranja na horni; – istražuje načine dobijanja čistog	IZVOĐENjE MUZIKE	Ambažura, disanje i položaj ataka u novom, proširenom registru. Proces inteligentnog zagrevanja. Kultura tona i korigovanje intonacije. Fleksibilnost ambažure u svim registrima. Samostalno štimanje instrumenta. Razvijanje motorike leve ruke i funkcija desne ruke u korpusu. Postizanje fizičke i mentalne izdržljivosti.

tona; – primenjuje funkciju desne ruke u korpusu; – poveže stečeno znanje iz osnova muzičke pismenosti sa tehničkim procedurama na instrumentu; – ispolji kreativnost u realizaciji muzičke fantastike i estetike; – svira u različitim kamernim sastavima primenjujući princip uzajamnog slušanja; – ispolji sopstvene emocije kroz interpretaciju; – komunicira sa korepetitorom kroz muziku; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike; – koristi prednosti digitalizacije u slušanju i izvođenju muzike i izgrađuje sopstvene estetske kriterijume.	Tehnika brzog udisanja. Obrada hromatskih skala. Zajedničko sviranje u različitim kamernim sastavima. Proširivanje opsega tonova u rasponu c-F2. Muzički bonton. **Skale i trozvuci** Durske skale do pet predznaka, molske skale do četiri predznaka, sa toničnim kvintakordom i obrtajima u brzim četvrtinama **LITERATURA** – Franc Šolar: *Škola za hornu* – Mark – Antoan Robilard: *Progresivne metode za hornu* – Dragan Girtl: *Škola za hornu* – (drugi deo) – A. Vivaldi: *Largo* – G. F. Hendl: *Aria* – M. Gavranović: *Igra duhova*
OBAVEZNI MINIMUM PROGRAMA – Durske skale do 5 predznaka, molske skale do 3 predznaka sa trozvucima – 35 etida – 6 komada uz klavirsku pratnju JAVNI NASTUPI Obavezna su dva javna nastupa u toku godine	

PROGRAM ISPITA
– 1 durska i 1 molska skala sa tonicnim kvintakordom i obrtajima, napamet
– 2 etide različitog karaktera
– 1 komad uz klavirsku pratnju, napamet

Ključne reči: brzi udisaj, intonacija, tehnike sviranja, kreativnost, inerpretacija, kamerno sviranje, muzički bonton.

Naziv predmeta	**HORNA**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Horna je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja
Razred	**Šesti**
Godišnji fond časova	**66 časova**

ISHODI	**OBLAST**	**SADRŽAJI**
Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da:		
– kontroliše ambažuru, disanje, atak i intonaciju u novom, proširenom registru	IZVOĐENjE MUZIKE	Ambažura, disanje i položaj ataka u novom proširenom registru.
– samostalno i precizno štima instrument		Fleksibilnost ambažure i rad na kulturi tona u svim obrađenim registrima.
– oplemeni ton u novim registrima i koriguje intonaciju		Tehnika prigušenog tona desne ruke.
– izvodi tehniku prigušenih tonova korišćenjem desne šake		Obrada tonskih i tehničkih vežbi u svim tonalitetima.
– interpretira kompoziciju u stilu epohe i kompozitora		Razvijanje fizičke i mentalne izdržljivosti.
– ispolji sopstvene emocije kroz		Greške u sviranju – razlozi i

interpretaciju – svesno ispravlja postojeće greške i istražuje nove načine sviranja – ispolji kreativnost u realizaciji muzičke fantastike i estetike – komunicira sa korepetitorom kroz sviranje – svira u različitim kamernim sastavima poštujući princip uzajamnog slušanja – pokazuje inicijativu u organizaciji proba – kritički komentariše svoje i tuđe izvođenje u smislu tehničke pripremljenosti i muzičke izražajnosti – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike OBAVEZNI MINIMUM PROGRAMA – Sve durske i molske skale sa trozvucima – 35 etida – 6 komada uz klavirsku pratnju JAVNI NASTUPI Obavezna su 2 javna nastupa u toku godine	način ispravljanja. Rad na mikrodinamici. Sviranje u različitim kamernim sastavima poštujući princip slušanja. Muzička forma i interpretacija različitih stilova. Rad na ornamentima. Muzički bonton. **Skale i trozvuci** Sve durske i molske skale sa toničnim kvintakordom i obrtajima u osminama. **LITERATURA** – Georg Kopraš: *60 etida za rog* – Lusijen Teve: *Izabrane etide* – Franc Šolar: *Škola za hornu* – Dragan Girtl: *Škola za hornu* – (drugi deo) – J. Škroup: *Koncert u B duru*

PROGRAM ISPITA (izvodi se napamet)

– 1 durska i 1 molska skala sa tonič̆nim kvintakordom i obrtajima,

– etide različitog karaktera

– 1 komad uz klavirsku pratnju

Ključne reči: prošireni registri, tehnike sviranja, mikrodinamika, muzička forma, iterpretacija, kreativnost, kamerno sviranje, muzički bonton.

DIDAKTIČKO-METODIČKO UPUTSTVO
(TRUBA I HORNA)

I. UVODNI DEO

Priroda same muzike ukazuje na stalno prožimanje svih oblasti i tematskih jedinica koje su predviđene nastavnim programom. Nijedna oblast ili tema ne može se izučavati izolovano u odnosu na druge i ne treba da bude sama sebi cilj, a da se istovremeno ne razgovara o svim drugim aspektima muzike (jedinstvo tehničkih i muzičkih elemenata).

Bavljenje muzikom uopšte a posebno sviranje na instrumentu podstiče finu mentalnu kombinatoriku dragocenu za razvijanje ukupnog mentalnog i psiho-motornog potencijala učenika i odlična je osnova za integraciju sa drugim predmetima.

Nastava je usmerena na ostvarivanje ishoda, pri čemu se daje prednost iskustvenom učenju u okviru kojeg učenici razvijaju lični odnos prema muzici, a postepena racionalizacija iskustva vremenom postaje teorijski okvir. Iskustveno učenje podrazumeva aktivno slušanje muzike i lično muzičko izražavanje učenika kroz izvođenje muzike.

Ishodi predstavljaju muzičke, opažajne i saznajne aktivnosti učenika. Preporučeni muzički sadržaji (literatura) ostavljaju prostor za izbor i drugih sadržaja u skladu sa mogućnostima učenika i inventivnošću nastavnika. Nastavnik ima slobodu ali i odgovornost da izabere optimalan program u kome će učenik moći da reprodukuje sve tehničke i muzičke zadatke, a i da u istom uživa, ne razmišljajući o težini zahteva kao o nekom neprebrodivom problemu.

Korelacija između predmeta može biti polazište za brojne aktivnosti u kojima učenici mogu biti učesnici kao istraživači, kreatori i izvođači. Kod učenika treba razvijati duh zajedništva kroz zajedničko sviranje i komunikacijske veštine u cilju prenošenja i razmene iskustava i znanja. Najvažniji pokretač nastave treba da bude princip motivacije i inkluzivnosti u podsticanju maksimalnog učešća u muzičkom doživljaju kao i razvijanju potencijala za muzičko izražavanje.

Muzika u funkciji zdravlja i muzički bonton

Na svakom času učenike treba upućivati da pravilno sede i koriste izvođački aparat što je važno za održavanje zdravlja koštano-mišićnog aparata. Zadatak nastavnika je da u

tom smislu, u zavisnosti od vrste instrumenta i specifičnog stava pri sviranju učenike upute na potrebu stalnog jačanja muskulature upražnjavanjem različitih fizičkih vežbi i/ili plivanja. U odnosu na slušni aparat, učenike treba informisati i upozoriti da preglasna i agresivna muzika ima štetan uticaj i izaziva fiziološki i psihološki odgovor organizma u negativnom smislu.

Muzička umetnost nam pruža mogućnost da izrazimo naše jedinstvene misli i osećanja. Muzika i druge umetnosti pružaju priliku za ljudsku kreativnost i samoizražavanje. Participacijom u muzici ostvaruje se viši oblik pismenosti razvijanjem intuicije, mašte i razmišljanja, što dovodi do jedinstvenih oblika komunikacije. U tom smislu pozitivan efekat muzike u smislu opuštanja, podizanja pažnje, razvijanja memorije, emocionalnih i fizičkih reakcija/odgovora, kognitivne stimulacije je od neprocenjivog značaja.

Odgovarajuće ponašanje na sceni i u publici je deo opšte kulture, pa je dužnost nastavnika da učenike vaspitno oblikuju kroz pravila ponašanja (muzički bonton) pri slušanju i izvođenju muzike. Pored kulture ponašanja učenike treba uputiti i na kulturu odevanja, kako na sceni tako i u publici.

II. PLANIRANjE NASTAVE I UČENjA

Planiranje nastave i učenja, obuhvata godišnji i operativni plan, kao i pripremu za čas. Godišnjim planom definisan je fond časova u toku školske godine. Operativni plan podrazumeva odabir i razradu ishoda na mesečnom nivou. Priprema za čas posvećena je svakom učeniku pojedinačno, imajući u vidu muzičke, intelektualne, fizičke i mentalne predispozicije. S obzirom na dužinu trajanja časa (30/45 minuta) rad treba efikasno organizovati. Kod mlađih učenika nije lako duže zadržati pažnju, pa je raznovrstan i maštovit čas najbolji način za postizanje rezultata.

III. OSTVARIVANjE NASTAVE I UČENjA

Ostvarivanje nastave i učenja Horne i Trube (u prvom ciklusu), podrazumeva upoznavanje sa delovima instrumenta i njegovim održavanjem, pravilno držanje tela i instrumenta, impostaciju disanja, zujanje usnama i na usniku, kao i reprodukovanje zdravog i sonornog tona. Svakodnevno izvođenje tonskih vežbi uz kontrolu ambažure i intonacije, kao i učenje osnovnih elemenata notne pismenosti, obezbeđuju napredak i postizanje rezultata.

Proces učenja, bazira se na izboru najupečatljivijih muzičkih primera (za izvođenje ili slušanje muzike) koji imaju zadatak da aktiviraju svesnu aktivnost, fokusiraju pažnju učenika, iniciraju proces mišljenja i kreiraju odgovarajući emocijalni doživljaj.

Kompozicije koje se obrađuju trebalo bi da odgovaraju opažajnim mogućnostima učenika. Zadatu kompoziciju potrebno je odsvirati učeniku kako bi stekao utisak o njoj kao o celini. Na ovaj način, učenik se razvija u smeru aktivnog slušanja muzike, a postiže se i bolja komunikacija između nastavnika i učenika. Ovim dobijamo veću estetsku osetljivost, razvijanje muzičkog ukusa i estetskog procenjivanja.

U nastavku realizacije ishoda (u drugom ciklusu), učenik nastavlja da se razvija kako u tehničkom tako i u muzičkom smislu. U tom cilju, potrebno je raditi vežbe sa proširenje gornjeg i donjeg registra, kao i vežbe za dobijanje različitih artikulacija (legato, stakato,

tenuto...). Kada je pitanju širenje registra, treba voditi računa o pravilno postavljenoj ambažuri.

U završnim razredima, u pojedinim etidama i kompozicijama za hornu, javljaju se delovi koji su notirani u bas ključu. Nastavnik je u obavezi da učeniku objasni čitanje bas ključa na odgovarajućem notnom materijalu.

Sadržaji daju nastavniku slobodu da izabere optimalni program u kome će učenik moći da odgovori na sve tehničke zahteve, istovremeno uživajući u sviranju. Treba biti oprezan u izboru teških muzičkih dela kojima učenici nisu dorasli, jer se u tom slučaju mogu pojaviti problemi (loše disanje, spazam u vratu i gornjem delu grudnog koša).

Budući da su učenici sada tehnički i muzički na višem nivou, korisno je nastavu ovih instrumenata obogatiti kamernom muzikom gde se učenici i nastavnici mogu smenjivati u sviranju sola ili pratnje. Promenom uloga i sviranjem u ansamblu, oni se uče međusobnoj muzičkoj podršci koja podrazumeva aktivno slušanje, negovanje zajedničkog tona i ekspresiji.

Kroz sviranje na javnim nastupima u školi i van nje, učenici se motivišu da na što bolji način predstave svoje instrumente kao solističke, izvodeći literaturu različitih epoha.

Važno je istaći da je neodvojiv deo javnog nastupa ponašanje kako izvođača, tako i publike. U tom smislu, poznavanje pravila muzičkog bontona je neophodno.

IV. PRAĆENjE I VREDNOVANjE UČENIKA

Na časovima instrumenta najbitnije je razvijanje muzičkih sposobnosti i izgrađivanje veština, pa funkcionalni zadaci imaju prioritet. Smer nastave je takav da se uvek kreće od zvuka ka teorijskom tumačenju. Iz tih razloga, naročito u prvom ciklusu ne insistira se na definicijama već na prepoznavanju, izvođenju i identifikovanju muzičkih sadržaja. Kriterijum u ocenjivanju je uložen trud učenika i njegovo lično napredovanje u skladu sa ličnim i muzičkim mogućnostima.

U okviru svih muzičkih aktivnosti potrebno je obezbediti prijatnu atmosferu, a kod učenika potencirati osećanje sigurnosti i podrške. Potrebno je otkloniti sve razloge za moguće strahove, nesigurnost i tremu koji su prouzrokovani prevelikim i nerealnim očekivanjima profesora ili roditelja. Učešće učenika na javnim nastupima, takmičenjima, festivalima i rezultati godišnjih ispita i smotri upotpunjuju sliku o postignućima nastave i učenja.

Naziv predmeta	**TROMBON**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Trombon je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Prvi**

Godišnji fond časova	**70 časova**	
ISHODI Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da: – opiše svojim rečima boju tona instrumenta; – pravilno stoji i drži instrument; – pravilno diše; – zuji na usnama i usniku; – postavi usnik na usne; – izvede osnovne tonove u srednjem registru, u celim notama i polovinama; – izvede pravilno tehničke vežbe koje uključuju preduvavanje na jednoj poziciji kao i promenu pozicije; – koriguje intonaciju uz pomoć nastavnika; – koristi u sviranju znanje iz solfeđa i čita notni tekst u bas ključu; – prepozna osnovne oznake za tempo, dinamiku, ponavljanja... Obavezni minimum programa Tehničke vežbe, etide i komadi sličnog sadržaja i težine. Javni nastupi Obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.	**OBLAST/TEMA** IZVOĐENjE MUZIKE	**SADRŽAJI** Trombon, njegove karakteristike i delovi. Dobijanje tona konstantnim duvanjem odnosno vibriranjem usnica. Tehnika zujanja na usniku. Dugi tonovi u celim notama (srednji registar) na trombonu. **Skale i trozvuci**: Be-dur u jednoj oktavi, u celim notama i polovinama. Ce-dur u jednoj oktavi, u celim notama i polovinama. **LITERATURA** – Jan Lindkvist: *Tobe trombon;* – Dubravko Marković: *Mišu, mišiću*; – V. A. Mocart: *Abeceda*; – Štajner Ferenc: *Pozaunen A, B, C.*

Program smotri Smotra na kraju školske godine ne podleže numeričkom ocenjivanju. 1. Jedna lestvica, napamet; 2. Jedna etida (ili kompozicija virtuoznih izvođačkih zahteva).

Ključne reči: pravilno disanje, zujanje, ton, sviranje.

Naziv predmeta	**TROMBON**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Trombon je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Drugi**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– pravilno stoji i drži instrument	IZVOĐENjE MUZIKE	Kontrola držanja tela prilikom sviranja
– ispravno diše		Kontrola pravilnog udisanja i izdisanja vazduha.
– pravilno zuji na usnicama i usniku u skladu sa mogućnostima		Zujanje na usnicama u okviru kvinte.
– pravilno drži cug		Postavka leve ruke na cugu.
– koristi pozicije na trombonu		Sviranje od prve do šeste pozicije na trombonu.
– koristi pomoćne pozicije u određenom muzičkom sadržaju (određeni tonaliteti)		Preduvavanje tonova na poziciji.
– primeni legato sviranje (kako na poziciji tako i u menjanju pozicija)		Osnovni dinamički
– svira stakato i tenuto artikulacije		

pojmovi.

Skale i trozvuci

Ef-dur; de-mol; Be-dur; ge-mol.

LITERATURA

– Slokar: *Dnevne vežbe*;

– Slokar: *Škola za tenor trombon*;

– Skolar: *Skale u okviru jedne oktave.*

– A. Benčić: *Veseli trombon*;

– Jan Lindkvist: *Tobe trombon* – prva sveska.

Obavezni minimum programa

Tehničke vežbe, etide i komadi sličnog sadržaja i težine.

Javni nastupi

Obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.

Program smotri

Smotra na kraju školske godine ne podleže numeričkom ocenjivanju.

1. Jedna lestvica, napamet;

2. Jedna etida (ili kompozicija virtuoznih izvođačkih teškoća);

3. Jedna kompozicija po slobodnom izboru, napamet.

Ključne reči: ton, intonacija, artikulacija, trema.

Naziv predmeta	**TROMBON**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Trombon je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti,

	estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Treći**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– izvede legato, stakato, tenuto na trombonu. – poveže stečeno znanje iz osnova muzičke pismenosti sa tehničkim procedurama na instrumentu – prati koordinaciju u bliskim i daljim pozicijama (prva – druga, prva – treća) (prva četvrta – prva peta) – ispravi intonaciju tokom sviranja samostalno, a posebno kada svira uz pratnju klavira – komunicira sa korepetitorom kroz muziku – kritički vrednuje svoj javni nastup – primeni plan vežbanja u dogovoru sa nastavnikom – koristi metronom i štim mašinu – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.	IZVOĐENjE MUZIKE	Način dobijanja osnovnih tehnika sviranja na trombonu: – položaj jezika u stakato i tenuto sviranju; – vođenje vazdušnog stuba u legato sviranju (na poziciji „natur-legato” ili sa promenom pozicije). Širenje gornjeg i donjeg registra. Egzaktno sviranje stakata sa promenom pozicija. Sinhronizacija vazduha jezika i ruke. Korigovanje intonacije. Upoznavanje sa principom rada klavirskih proba. **Skale i trozvuci** Skale do tri predznaka u okviru jedne oktave sa paralelnim molovima. **LITERATURA** – Slokar: *Škola za tenor*

	trombon; – Arban; *Dnevne vežbe* – Šlosberg: *Dnevne vežbe;* – R. Miler: *Dnevne vežbe – prva sveska;* – Džerald Bordner: *Etide prva sveska*; – Jan Linkvist: *Tobe trombons*; – Jan Linkvist: *Laki komadi iz prve sveske.*

Obavezni minimum programa

Tehničke vežbe, etide i komadi sličnog sadržaja i težine.

Javni nastupi

Obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.

Program smotri – smotra na kraju školske godine ne podleže numeričkom ocenjivanju

1. Jedna durska i jedna molska lestvica sa toničnim kvintakordima, u četvrtinama i osminama, napamet;

2. Dve etide različitog karaktera;

3. Jedno delo uz pratnju klavira, napamet.

Ključne reči: tehnika sviranja, artikulacija, registar, intonacija.

Naziv predmeta	**TROMBON**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Trombon je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja
Razred	**Četvrti**
Godišnji fond	**70 časova**

časova		
ISHODI Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da: – aktivno učestvuje u korekturi svog tona i izvođenju odgovarajuće tehnike sviranja na instrumentu – primeni različite načine rešavanja tehničkih i muzičkih zahteva prilikom sviranja i vežbanja. – koristi znanja iz oblasti teorije muzike i istorije prilikom interpretacije muzičkog dela. – koristi IKT tehnologiju u sticanju znanja o kompozitorima. – komunicira sa korepetitorom kroz muziku. – prenese na publiku sopstveni emocionalni doživljaj kroz interpretaciju muzičkog dela (izražajno svira). – koriguje intonaciju u toku sviranja. – svira u kamernom ansamblu – koristi odgovarajuća izražajna sredstva da bi iskazao različite emocije – kritički vrednuje svoju i tuđu izvedbu kompozicije na javnim nastupima – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike	**OBLAST/TEMA** IZVOĐENjE MUZIKE	**SADRŽAJI** Ovladavanje lepim tonom u različitim registrima. Osnovno dinamičko nijansiranje. Intonacija. Artikulacija. Tehničko napredovanja učenika. Sviranje u ansamblu **Skale i trozvuci** Skale do četiri predznaka u okviru jedne oktave sa paralelnim molovima. **LITERATURA** – Slokar: *Škola za tenor trombon*; – Arban; *Dnevne vežbe* – Šlosberg: *Dnevne vežbe*; – R. Miler: *Dnevne vežbe* – druga sveska; – Džerald Bordner: *Etide druga sveska*; – Jan Linkvist: *Tobe trombons* druga sveska; – Jan Linkvist: *Komadi* iz

druge sveske.

– B. Bartok: *Veče na selu*;

– B. Šokolov: *Balada*.

Obavezni minimum programa

Tehničke vežbe, etide, komadi i sonate sličnog sadržaja i težine.

Javni nastupi

Obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.

Ispitni program

1. Jedna durska i jedna molska lestvica sa toničnim trozvucima u osminama i šesnaestinama, napamet;

2. Dve etide različitog karaktera;

3. Jedno delo uz pratnju klavira, napamet.

Ključne reči: ton, intonacija, artikulacija, interpretacija.

Naziv predmeta	**TROMBON**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Trombon je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Peti**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– proširi registar	IZVOĐENjE MUZIKE	Kvalitet tona i čista intonacija.
– koristi sve artikulacije u izvođenju i fraziranju		Artikulacijama.
– koristi znanja iz oblasti teorije muzike i istorije prilikom interpretacije muzičkog		Širenje registra.

dela.

– koristi glisando sviranje prilikom stajanja vazdušnog stuba

– komunicira sa korepetitorom kroz muziku

– prenese na publiku sopstveni emocionalni doživljaj kroz interpretaciju muzičkog dela (izražajno svira)

– ispolji kreativnost u realizaciji muzičke fraze i estetike

– intonativno koriguje osnovne i pomoćne pozicije (Ce 1 povišena treća pozicija, Ef 1 snižena prva, koristi notu EF u šestoj poziciji u tonalitetima koji to iziskuju)

– svira u kamernim ansamblima i u simfonijskom orkestru stičući osnovna znanja o radu sa dirigentom.

– kritički vrednuje izvedene kompozicije u odnosu na tehničku pripremljenost, stilsku prepoznatljivost i emocionalni uticaj

– Učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje.

– savetuje svoje mlađe učenike iz klase kako bi trebalo da se ponašaju kao izvođači i slušaoci na koncertima.

– samostalno vežba poštujući pravila tehničkih procedura

– kontroliše intonaciju koristeći štim mašinu i sluh

Obavezni minimum programa

Tehničke vežbe, etide, komadi i sonate sličnog sadržaja i težine.

Fraziranju.

Tehnika glisanda u prevazilaženju stajanja vazdušnog stuba.

Sviranje u ansamblu i orkestru

Skale i trozvuci

Sve durske skale u polovinama četvrtinama i osminama prema mogućnosti učenika.

LITERATURA

– B. Slokar: *Dnevne vežbe*;

– Šlosberg: *Dnevne vežbe*;

– R. Miler: *Škola za tenor trombon druga sveska*;

– V. Krizistek: *Etide za trombon* (izbor);

– Džerald Bordner: *Druga sveska etida;*

– R. Kleris: *Konkursna tema*;

– R. Kleris: *Prijer*;

– J. A. Hase: *Dva plesa.*

Javni nastupi

Obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.

Ispitni program

1. Jedna durska i jedna molska lestvica sa toničnim kvintakordima u osminama i laganim šesnaestinama, napamet;

2. Dve etide različitog karaktera;

3. Jedno delo uz klavirsku pratnju, napamet.

Ključne reči: registar, vežbanje, fraziranje, korepetitor.

Naziv predmeta	**TROMBON**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Trombon je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Šesti**
Godišnji fond časova	**66 časova**

ISHODI

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– širi registar u skladu sa pravilno postavljenom ambažurom – svira u tenor ključu – kontorliše ton u forte i pijano dinamnici – rešava problem fleksibilnosti preduvavanjima na poziciji u sporom i brzom tempu – kontroliše intonaciju – primeni određana stilska pravila koja	IZVOĐENjE MUZIKE	Širenje gornjeg i donjeg registra. Tenor i alt ključ kroz lake vežbe Poređenje dela nastalih u različitim epohama. Estetika fraze i negovanje lepog tona i u forte dinamici. Sviranje u ansamblu i sviranje orkestarskih deonica u skladu

su vezana za epohu dela koje svira

– komunicira sa korepetitorom

– prenese na publiku sopstveni emocionalni doživljaj kroz interpretaciju muzičkog dela (izražajno svira).

– ispolji samopouzdanje u toku javnog nastupa

– izražava stav o izvedenim kompozicije u odnosu na tehničku pripremljenost, stilsku prepoznatljivost i emocionalni uticaj

– pokaže inicijativu u organizaciji zajedničkih proba

– izvede lakša orkestarska sola

– samostalno vežba

sa mogućnostima učenika.

Skale i trozvuci

Sve durske i molske lestvice u osminama i šesnaestinama po mogućnosti učenika.

LITERATURA

– B. Slokar: *Dnevne vežbe*;

– Šlosberg: *Dnevne vežbe*;

– R. Miler: *Škola za tenor trombon* druga sveska;

– Kopreš: *Sveska broj jedan*;

– V. Krizistek: *Etide za trombon* (izbor);

– Džerald Bordner: *Druga sveska etida;*

– G. Levin: *Pesma*;

– S. Gordon: *Ledeni breg*.

Obavezni minimum programa

Tehničke vežbe, etide, komadi i sonate sličnog sadržaja i težine.

Javni nastupi

Obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.

Ispitni program

1. Jedna durska i jedna molska lestvica sa toničnim kvintakordima, napamet;

2. Dve etide različitog karaktera;

3. Jedno delo za izvođenje uz pratnju klavira, napamet.

Ključne reči: ambažura, ključevi, ansambl, orkestarske deonice.

DIDAKTIČKO-METODIČKO UPUTSTVO
TROMBON

I. UVODNI DEO

Svaki aspekt izvođenja muzike ima neposredan i dragocen uticaj na razvoj učenika. Sviranjem na instrumentu aktivira se veliki broj kognitivnih radnji, razvija dugoročno pamćenje i fine motoričke radnje.

U nastavi koja je usmerena na ostvarivanje ishoda prednost se daje iskustvenom učenju u okviru kojeg učenici razvijaju lični odnos prema muzici, a postepena racionalizacija iskustva vremenom postaje teorijski okvir. Iskustveno učenje u okviru ovog predmeta podrazumeva aktivno slušanje muzike i lično muzičko izražavanje učenika kroz izvođenje muzike.

Ishodi predstavljaju muzičke, opažajne i saznajne aktivnosti učenika. Ponuđeni Muzički sadržaji ostavljaju prostor za izbor i drugih sadržaja u skladu sa mogućnostima učenika i inventivnošću nastavnika. Kod učenika treba razvijati duh zajedništva kroz prisustvo na koncertima i grupno sviranje.

Posebnu pažnju treba obratiti na razvoj i stimulisanje komunikacijskih veštine u cilju prenošenja i razmene iskustava i znanja. Najvažniji pokretač nastave treba da bude princip motivacije i inkluzivnosti u podsticanju maksimalnog učešća u muzičkom doživljaju kao i razvijanju potencijala za muzičko izražavanje.

II. PLANIRANjE NASTAVE I UČENjA

Planiranje nastave i učenja obuhvata izradu Godišnjeg plana nastave i učenja, Operativnog plana (na nivou meseca) i planiranje časa, odnosno pripreme za čas. Godišnjim planom se definiše broj časova u odnosu na izabrano muzičko delo koje se obrađuje, po mesecima a u skladu sa godišnjim fondom časova. Operativni plan podrazumeva odabir i operacionalizaciju ishoda na nivou meseca u odnosu na izabrani muzički primer/pesmu/delo.

Priprema za čas je specifična s obzirom da je nastava individualna i da usmerenje časa u odnosu na tok i fokus u mnogome zavisi od pripremljenosti učenika za čas. Kako se ishodi u sticanju veština kumulativno ostvaruju, svaki put u nekom svom segmentu, priprema sadrži naziv dela, cilj časa i konkretizaciju ishoda koji je u fokusu u odnosu na cilj časa.

U okviru organizacije godišnjih i mesečnih aktivnosti neophodno je voditi računa o školskom kalendaru i aktivnostima koje prate život škole, pa prema njima usmeravati i oblikovati nastavne sadržaje.

III. OSTVARIVANjE NASTAVE I UČENjA

Pravilno držanje tela i ispravno držanje instrumenta podrazumeva da učenik pravilno stoji i drži instrument a da pri tome ne opterećuje samo levu ruku u kojoj mu je sva težina instrumenta, jer su fizijatri dokazali da učenik u početnom uzrastu sviranja trombona ima isti osećaj kao kad odrasli čovek u ruci ima teret od šest kilograma. Kada je u pitanju pravilno disanje, potrebno je da učenik diše uzimajući vazduh nalik zevanju pri čemu ne stvara grč u grudnom košu i ne diže ramena.

Zujanje na usnicama i usniku kao i reprodukovanje zdravog i sonornog tona su pretpostavke za uspešno napredocanje na instrumentu i zato je potrebno učenike u početku (a i kasnije) u ovom pogledu stalno kontrolisati i korigovati. Učenik treba da zuji na usnama u registru koji mu se najpre „otvara" ne stvarajući grč u vratu prilikom zujanja. Važno je primenjivati vežbe za razvijanje kontakta sa usnikom, postavljanje srednjeg registra kao i polustepeno menjanje pozicija na niže u skladu sa dužinom ruke. Izdržavanje tonova u celim notama je veoma važno za ujednačenost tona kao i dnevne vežbe sa usnama i usnikom. U okviru razvijanja tehnike dobijanja zdravog i dobrog tona potrebno je izvoditi vežbe u različitoj dinamici: forte, pijano, krešendo, dekrešendo. Tonsku boju instrumenta treba takođe povezati sa muzičkim sadržajem. Primeri tonskih vežbi mogu se razraditi: izvođenjem ritma, izvođenjem u različitim artikulacijama (objasniti đaku jednostavnim govornim ritmom kako lakše da savlada cilj) i izvođenjem intervalskih skokova (odsvirati đaku određeni intervalski skok u vežbi a onda mu i dati poznatu asocijaciju sa kojom može da poveže traženi interval).

Proces učenja bazira se na pristupu i izboru najupečatljivijih muzičkih primera (za izvođenje ili slušanje muzike), koji imaju zadatak da aktiviraju svesnu aktivnost, fokusiraju pažnju učenika, iniciraju proces mišljenja, i kreiraju odgovarajući emotivni doživljaj.

Kompozicije koje se obrađuju u prvom ciklusu osnovnog muzičkog školovanja na času trombona treba da odgovaraju opažajnim mogućnostima učenika. Zadatu kompoziciju uvek treba odsvirati učeniku kako bi on stekao utisak o istoj kao o celini. Učenik će na taj način imati svest o lepom tonu ka kome će stremiti kao i o karakteru samog dela. Na ovaj način učenik se razvija u smeru aktivnog slušanja muzike, a takođe se postiže i bolja komunikacija između nastavnika i učenika. Ovim dobijamo veću estetsku osetljivost, razvijanje muzičkog ukusa i razvijanje esteskog procenjivanja. Učenička znanja iz različitih oblasti treba povezivati i stavljati u funkciju razumevanja i interpretacije muzičkog dela. U ovom uzrastu (prvi, drugi, treći razred OMŠ) to su osnove muzičke teorije i solfeđo.

Kroz realizaciju ishoda u drugom ciklusu, učenik nastavlja da se razvija kako u tehničkom tako i u muzičkom smislu. U tom cilju potrebno je raditi vežbe za proširenje gornjeg i donjeg registra kao i vežbe za dobijanje različitih artikulacija: legato, stakato, tenuto... Kada je u pitanju širenje registra treba voditi računa o pravilno postavljenoj ambažuri (pravilna postavka usnika, ravna brada, pravilno postavljeni uglovi usana). Uglovi usana ne smeju da idu na dole, a ne smeju ni da idu u „osmeh". U rešavanju tehničkih problema preporučljivo je koristiti punktirane i obrnuto puktirane ritmove.

U završnim razredima, u pojedinim etidama i kompozicijama javljaju se delovi koji su notirani u tenor ili alt ključu. Nastavnik je u obavezi da đaku objasni čitanje tih ključeva na odgovarajućem notnom materijalu. Sadržaji daju nastavniku slobodu da izabere optimalan program u kome će učenik moći da odgovori na sve tehničke zahteve istovremeno uživajući u sviranju. Treba biti oprezan u izboru teških muzičkih dela kojima učenici nisu dorasli, jer se u tom slučaju mogu pojaviti problemi kao što su loše disanje, spazam u vratu i gornjem delu grudnog koša.

Budući da su učenici sada tehnički i muzički na višem nivou, veoma je koristno nastavu trombona obogatiti kamernom muzikom gde se učenici mogu smenjivati u sviranju sola ili pratnje. Promenom uloga i sviranjem u ansamblu oni se uče međusobnoj muzičkoj

podršci koja podrazumeva aktivno slušanje, negovanju zajedničkog tona i ekspresiji. Preporučuje se i zajedničko muziciranje nastavnika i učenika. Npr. nastavnik odsvira temu neke etide, a sledeći postupak je da učenik svira temu a da ga nastavnik prati za oktavu niže ili više u odnosu na temu koju učenik svira. Na taj način učenik se opušta u zajedničkom sviranju, a takođe sluša i koriguje intonaciju. Veoma je edukativno i ako postoje uslovi da nastavnik svira u simfonijskom orkestru sa učenikom dajući mu primer i savete kako da bolje prati i sluša dirigenta. Na ovaj način nastavnik priprema učenika za dalje obrazovanje i daje mu veliki spektar praktičnog i teorijskog znanja koje će mu biti veoma bitno u daljem muzičkom obrazovanju. Obrađujući lakša orkestarska sola radi sticanja elementarnog orkestarskog iskustva, nastavnik pomaže učenicima jer je najčešće primarni poziv muzičkog izvođača tromboniste rad u simfonijskom orkestru.

Zadatak učenika je da kroz sviranje na javnim nastupima u školi i van nje pokažu ne samo svoje veštine i emocije, već i da na što bolji način predstave trombon kao solistički instrument kroz literaturu različitih epoha.

Negovanje i održavanje koštano-mišićnog aparata je veoma važno. U tom smislu učenike treba savetovati da se posle vežbanja dobro istegnu. Pasivan položaj ruke koji je posledica dugotrajnog držanja trombona može dovesti do bolova i okoštavanja zbog čega se preporučuje rekreativno plivanje.

Važno je istaći da je neodvojiv deo participiranja u muzici ponašanje kako izvođača tako i publike. U tom smislu poznavanje osnovnih pravila Muzičkog bontona je obavezno. Odgovarajuće oblačenje, takođe se smatra delom muzičkog bontona. Osim što odeća treba da omogući slobodu pokreta prilikom sviranja (ne treba oblačiti uske majice ili haljine jer desna ruka treba da bude komotna i rasterećena), treba da bude primerena i prilici i mestu na kome se koncert izvodi. Sviranje u neodgovarajućoj odeći (patike, trenerka...) predstavlja nepoštovanje scene i publike.

IV. PRAĆENjE I VREDNOVANjE NASTAVE I UČENjA

U nastavi instrumenta u prvom ciklusu osnovnog muzičkog školovanja najbitnije je razvijanje ljubavi prema muzici i instrumentu kroz razvijanje muzičkih sposobnosti i veština. Smer nastave je takav da uvek kreće od zvuka ka tumačenju. Za početak učenik mora da prepozna šta je lep, ,'zdrav'' i intonativno tačan ton kako bi ga i sam pronašao i reprodukovao u svom sviranju.

Kriterijum u ocenjivanju uvek mora da bude pre svega uloženi trud učenika i njegovo lično napredovanje u skladu sa njegovim psiho-fizičkim, mentalnim i muzičkim sposobnostima. U okviru svih muzičkih aktivnosti potrebno je obezbediti prijatnu atmosferu koja uključuje kako rad sa profesorom tako i rad sa korepetitorom.

Kod učenika uvek potencirati osećaj sigurnosti i podrške. Rad učenika procenjuje se na smotrama na kraju prvog i drugog razreda koje ne podlažu numeričkom ocenjivanju. Od trećeg do šestog razreda na kraju godine učenik se ocenjuje na ispitu.

UDARALJKE
(Doboš, Timpani, Ksilofon, Vibrafon, Marimba)

Naziv	**UDARALJKE (**Doboš, Timpani, Ksilofon, Vibrafon, Marimba**)**

predmeta	
Cilj	**Cilj** učenja predmeta *Udaraljke* je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Prvi**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST**	**SADRŽAJI**
– opiše svojim rečima karakteristike doboša, timpana i melodijskih udaraljki i načina dobijanja tona; – pravilno sedi i stoji za instrumentom, postavlja ruke u gard i drži palice ne ugrožavajući svoje zdravlje, uz korekcije nastavnika; – svira osnovne ritmičke vrednosti; – primeni osnovne elemente notne pismenosti u sviranju i čita notni tekst; – samostalno svira kratke etide i komade za doboš, timpane i ksilofon, solo ili uz pratnju klavira; – planira svoje vežbanje uz pomoć nastavnika; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike; – koristi medije koji su na raspolaganju u svrhu svog muzičkog razvoja (za slušanje muzike, gledanje koncerata itd.).	IZVOĐENjE MUZIKE	Karakteristike instrumenata. Način dobijanja tona. Postavka tela i ruku za dobošem. Postavka tela i ruku za timpanima (dva timpana). Postavka tela i ruku za melodijskim udaraljkama. Osnovni rasporedi ruku na timpanima i melodijskim udaraljkama. Oponašanje udarca iz zgloba sa kontrolom putanje palice (hidraulika). Jednostruki udarac iz zgloba sa osvrtom na položaj ruku i tela. Ritmičke vrednosti od cele note do osmina ili triola. Muzički bonton. **LITERATURA:**

	– P. i J. Šprunk: *Etide za doboš* – D. Agostini: *Ritmički solfeđo* 1 – T. Egorova i V. Šteiman: *ritmičke vežbe za doboš* – D. Paliev: *Komadi uz pratnju klavira* – V. Šinstajn i F. Houi: *Dueti za doboš* – N. J. Živković: *Moja prva knjiga za ksilofon i marimbu* – K. Hatvej i I. Vrajt: Muzika za melodijske udaraljke knjiga I – E. Kojne: *Etide za timpane* Izbor iz druge literature koji odgovara zahtevima programa i mogućnostima učenika.
Obavezni minimum programa: petnaest etida i jedan komad uz pratnju klavira za doboš, četiri etide ili komada za timpane, tri etide ili komada za melodijske udaraljke Javni nastupi : dva javna nastupa u toku školske godine Program smotre na kraju školske godine: po jedna etida ili komad za svaki instrument, jedna od te tri mora biti uz pratnju klavira Kompozicije za doboš i timpane se izvode iz nota a za melodijske udaraljke napamet.	

Ključni pojmovi sadržaja: ton, ritam, slušanje muzike, sviranje, muzički bonton.

Naziv predmeta	**UDARALJKE (**Doboš, Timpani, Ksilofon, Vibrafon, Marimba**)**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta U*daraljke* je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Drugi**

Godišnji fond časova	**70 časova**		
ISHODI Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da: – pravilno sedi i stoji za instrumentom, postavlja ruke u gard i drži palice ne ugrožavajući svoje zdravlje, uz korekcije nastavnika; – svira osnovne ritmičke vrednosti; – primeni osnovne elemente notne pismenosti i osnovne oznake za tempo, dinamiku i ponavljanje; – samostalno svira kratke etide i komade za doboš, timpane i ksilofon, solo ili uz pratnju klavira; – planira svoje vežbanje samostalno ili uz pomoć nastavnika; – piše raspored ruku za timpane i melodijske udaraljke uz pomoć nastavnika; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike; – koristi medije koji su na raspolaganju u svrhu svog muzičkog razvoja (za slušanje muzike, gledanje koncerata itd.).	**OBLAST** IZVOĐENjE MUZIKE	**SADRŽAJI** Način dobijanja tona. Postavka tela i ruku na udaračkim instrumentima. Osnovni rasporedi ruku na timpanima i melodijskim udaraljkama. Oponašanje udarca iz zgloba sa kontrolom putanje palice (hidraulika). Jednostruki udarac iz zgloba sa osvrtom na položaj ruku i tela. Upoznavanje sa osnovnim rudimentima koji sadrže obrađenu tematiku u zavisnosti od sposobnosti učenika. Ritmičke vrednosti od cele note do šesnaestina. Odbitak palice. Muzički bonton **Skale :** Durski i molski tonaliteti, hromatska **LITERATURA:** – P. i J. Šprunk: *Etide za doboš* – D. Agostini: *Ritmički solfeđo 1*	

– T. Egorova i V. Šteiman: *ritmičke vežbe za doboš*

– D. Paliev: *Komadi uz pratnju klavira*

– V. Šinstajn i F. Houi: *Dueti za doboš*

– N. J. Živković: *Moja prva knjiga za ksilofon i marimbu*

– K. Hatvej i I. Vrajt: *Muzika za melodijske udaraljke knjiga I*

– E. Kojne: *Etide za timpane*

Izbor iz druge literature koji odgovara zahtevima programa i mogućnostima učenika.

Obavezni minimum programa: petnaest etida i jedan komad uz pratnju klavira za doboš, šest etida ili komada za timpane, četiri etide ili komada za melodijske udaraljke

Javni nastupi : dva javna nastupa u toku školske godine

Ispitni program: po jedna etida ili komad za svaki instrument, jedna od te tri mora biti uz pratnju klavira, jedna skala.

Kompozicije za doboš i timpane se izvode iz nota a za melodijske udaraljke napamet.

Ključni pojmovi sadržaja: Ton, ritam, slušanje muzike, sviranje, muzički bonton.

Naziv predmeta	**UDARALJKE (**Doboš, Timpani, Ksilofon, Vibrafon, Marimba**)**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta *Udaraljke* je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Treći**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI	**OBLAST**	**SADRŽAJI**
Po završenoj oblasti učenik će biti u		

stanju da: – pravilno sedi i stoji za instrumentom, postavlja ruke u gard i drži palice ne ugrožavajući svoje zdravlje, samostalno ili uz korekcije nastavnika; – kontroliše kvalitet tona; – svira složenije ritmičke figure; – primeni osnovne elemente notne pismenosti u sviranju i čita notni tekst; – svira u osnovnim dinamikama (piano, forte) samostalno ili uz sugestije nastavnika; – samostalno svira kratke etide i komade za doboš, timpane i ksilofon, solo ili uz pratnju klavira; – planira svoje vežbanje samostalno ili uz pomoć nastavnika; – piše raspored ruku za timpane i melodijske udaraljke samostalno ili uz pomoć nastavnika; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike; – koristi medije koji su na raspolaganju u svrhu svog muzičkog razvoja (za slušanje muzike, gledanje koncerata itd.).	IZVOĐENjE MUZIKE	Postavka tela i ruku na udaračkim instrumentima Kvalitet tona u zavisnosti od tehničkih zahteva (mekano, grubo i sl.). Muzička memorija - negovanje i razvijanje. Osnovni rasporedi ruku na timpanima i melodijskim udaraljkama. Oponašanje udarca iz zgloba sa kontrolom putanje palice (hidraulika). Jednostruki i dvostruki udarac iz zgloba sa osvrtom na položaj ruku i tela. Ritmičke vrednosti od cele note do šesnaestina. Upoznavanje sa osnovnim rudimentima koji sadrže obrađenu tematiku. Odbitak palice. Muzički bonton. **Skale :** Durski i molski tonaliteti, hromatska **LITERATURA:** – P. i J. Šprunk: *Etide za doboš* – D. Agostini: *Ritmički*

	solfeđo 1 – T. Egorova i V. Šteiman: *ritmičke vežbe za doboš* – H. Knauer: *Praktična škola za doboš* D. Paliev: *Komadi uz pratnju klavira* – V. Šinstajn i F. Houi: *Dueti za doboš* – N. J. Živković: *Moja prva knjiga za ksilofon i marimbu* – K. Hatvej i I. Vrajt: *Muzika za melodijske udaraljke knjiga I* – H. Knauer: *Etide za timpane* – E. Kojne: *Etide za timpane* – D. Paliev: *Timpani* Izbor iz druge literature koji odgovara zahtevima programa i mogućnostima učenika.
Obavezni minimum programa: petnaest etida i jedan komad uz pratnju klavira za doboš, šest etida ili komada za timpane, četiri etide ili komada za melodijske udaraljke Javni nastupi : dva javna nastupa u toku školske godine Ispitni program: po jedna etida ili komad za svaki instrument, jedna od te tri mora biti uz pratnju klavira, jedna skala. Kompozicije za doboš i timpane se izvode iz nota a za melodijske udaraljke napamet.	

Ključni pojmovi sadržaja: Ton, ritam, slušanje muzike, sviranje, muzički bonton.

Naziv predmeta	**UDARALJKE (**Doboš, Timpani, Ksilofon, Vibrafon, Marimba**)**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta *Udaraljke* je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti,

	estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Četvrti**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST**	**SADRŽAJI**
– pravilno sedi i stoji za instrumentom, postavlja ruke u gard i drži palice ne ugrožavajući svoje zdravlje, samostalno ili uz korekcije nastavnika; – kontroliše kvalitet tona; – svira ritmičke figure; – izvodi dinamičko nijansiranje; – svira etide i komade za doboš, timpane i ksilofon, solo ili uz pratnju klavira; – primenjuje osnove demfovanja timpana; – primeni različite načine rešavanja tehničkih i muzičkih zahteva prilikom samostalnog vežbanja i sviranja; – piše raspored ruku za timpane i melodijske udaraljke; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike; – koristi medije koji su na raspolaganju u svrhu svog muzičkog razvoja (za slušanje muzike, gledanje koncerata itd.).	IZVOĐENjE MUZIKE	Postavka tela i ruku za udaraljkama. Jednostruki i dvostruki udarac uz korišćenje odbitka sa posebnim osvrtom na položaj tela i ruku. Osnove demfovanja timpana. Kvalitet tona. Dinamičko nijansiranje – mecoforte, fortisimo, krešendo, dekrešendo. Ritmičke figure sa sekstolama i tridesetdvojkama. Uvodne vežbe za: – izvođenje virbla i njegovu primenu; – izvođenje flema (jednoastruki predudarac) i njegovu primenu. Upoznavanje sa osnovnim rudimentima koji sadrže obrađenu tematiku. Muzički bonton **Skale:** Durske i molske skale.

LITERATURA:

– P. i J. Šprunk: *Etide za doboš*

– D. Agostini: *Ritmički solfeđo 1*

– T. Egorova i V. Šteiman: *ritmičke vežbe za doboš*

– H. Knauer: *Praktična škola za doboš*

– D. Paliev: *Komadi uz pratnju klavira*

– N. J. Živković: *Moja prva knjiga za ksilofon i marimbu*

– K. Hatvej i I. Vrajt: *Muzika za melodijske udaraljke knjiga II*

– M. Goldenberg: *Moderna škola za ksilofon*

– H. Knauer: *Etide za timpane*

– E. Kojne: *Etide za timpane*

– D. Paliev: *Timpani*

Izbor iz druge literature koji odgovara zahtevima programa i mogućnostima učenika.

Obavezni minimum programa: petnaest etida i jedan komad uz pratnju klavira za doboš, šest etida ili komada za timpane, četiri etide ili komada za melodijske udaraljke

Javni nastupi : dva javna nastupa u toku školske godine

Ispitni program: po jedna etida ili komad za svaki instrument, jedan komad uz pratnju klavira za instrument po izboru, jedna skala.

Kompozicije za doboš i timpane se izvode iz nota a za melodijske udaraljke napamet.

Ključni pojmovi sadržaja: Ton, ritam, slušanje muzike, sviranje, muzički bonton.

Naziv predmeta	**UDARALJKE (**Doboš, Timpani, Ksilofon, Vibrafon, Marimba**)**

Cilj	**Cilj** učenja predmeta *Udaraljke* je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Peti**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST**	**SADRŽAJI**
– pravilno sedi i stoji za instrumentom, postavlja ruke u gard i drži palice ne ugrožavajući svoje zdravlje, samostalno ili uz korekcije nastavnika; – kontroliše kvalitet tona; – svira složenije ritmičke figure koje uključuju prethodno savladane notne vrednosti i ligature; – izvodi dinamičko nijansiranje; – svira kratke etide i komade za doboš, timpane i ksilofon, solo ili uz pratnju klavira; – primenjuje demfovanje timpana; – primeni različite načine rešavanja tehničkih i muzičkih zahteva prilikom samostalnog vežbanja i sviranja; – prati razvoj sopstvene koordinacije i motorike kroz sviranje; – piše raspored ruku za timpane i melodijske udaraljke; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike;	IZVOĐENjE MUZIKE	Postavka tela i ruku na udaračkim instrumentima Kvalitet tona u zavisnosti od tehničkih zahteva. Demfovanje timpana. Tehničke vežbe za: – akcentovanje; – izvođenje virbla i njegovu primenu; – izvođenje flema (jednoastruki predudarac) i njegovu primenu. Jednostruki i dvostruki udarac uz korišćenje odbitka sa posebnim osvrtom na položaj tela i ruku. Dinamičko nijansiranje – mecoforte, fortisimo, krešendo, dekrešendo. Upoznavanje sa osnovnim rudimentima koji sadrže obrađenu tematiku.

– koristi medije koji su na raspolaganju u svrhu svog muzičkog razvoja (za slušanje muzike, gledanje koncerata itd.).	**Skale:** Durski i molski tonaliteti, trozvuci na tonici sa obrtajima. **LITERATURA:** – P. i J. Šprunk: *Etide za doboš* – Č. Memfis: *Savremeni perkusionista* – D. Agostini: *Ritmički solfeđo* 1 – T. Egorova i V. Šteiman: *ritmičke vežbe za doboš* – H. Knauer: *Praktična škola za doboš* – D. Paliev: *Komadi uz pratnju klavira* – N. J. Živković: *Zabavan ksilofon* – K. Hatvej i I. Vrajt: *Muzika za melodijske udaraljke knjiga II* – M. Goldenberg: *Moderna škola za ksilofon* – H. Knauer: *Etide za timpane* – E. Kojne: *Etide za timpane* – D. Paliev: *Timpani* Izbor iz druge literature koji odgovara zahtevima programa i mogućnostima učenika.
Obavezni minimum programa: deset etida i jedan komad uz pratnju klavira za doboš, šest etida ili komada za timpane, pet etida ili komada za melodijske udaraljke. Javni nastupi : dva javna nastupa u toku školske godine Ispitni program: po jedna etida ili komad za svaki instrument, jedan komad uz pratnju	

klavira za instrument po izboru, jedna skala.

Kompozicije za doboš i timpane se izvode iz nota a za melodijske udaraljke napamet.

Ključni pojmovi sadržaja: Ton, ritam, slušanje muzike, sviranje, muzički bonton.

Naziv predmeta	**UDARALJKE (**Doboš, Timpani, Ksilofon, Vibrafon, Marimba**)**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta *Udaraljke* je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Šesti**
Godišnji fond časova	**66 časova**

ISHODI

Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST**	**SADRŽAJI**
– pravilno sedi i stoji za instrumentom, postavlja ruke u gard i drži palice ne ugrožavajući svoje zdravlje; – kontroliše kvalitet tona; – izvodi određene ritmičke figure samostalno ili uz pomoć nastavnika; – primenjuje oznake za dinamičko nijansiranje; – svira kompozicije u parnom i neparnom metru; – izvodi akcentovane note; – svira etide i komade za doboš, timpane i ksilofon, solo ili uz pratnju klavira; – prati razvoj sopstvene koordinacije i	IZVOĐENjE MUZIKE	Kvalitet tona u zavisnosti od tehničkih zahteva. Jednostruki i dvostruki udarac uz korišćenje odbitka sa posebnim osvrtom na položaj tela i ruku. Uvodne vežbe za izvođenje drega (dvostruki predudarac) i njegovu primenu. Ritmičke figure: triole, kvintole, septole. Dinamičko nijansiranje – mecoforte, fortisimo, krešendo, dekrešendo. Kompozicije u parnom (četvrtinskom, osminskom) i neparnom metru.

motorike kroz sviranje; – piše raspored ruku za timpane i melodijske udaraljke; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike; – koristi medije koji su na raspolaganju u svrhu svog muzičkog razvoja (za slušanje muzike, gledanje koncerata itd.).	Tehničke vežbe za: – akcentovanje; – izvođenje virbla i njegovu primenu; – izvođenje flema (jednoastruki predudarac) i njegovu primenu. Osnovni rudimenti koji sadrže obrađenu tematiku. **Skale:** Durski i molski tonaliteti, trozvuci i četvorozvuci na tonici sa obrtajima, hromatska skala. **LITERATURA:** – P. i J. Šprunk: *Etide za doboš* – Č. Memfis: *Savremeni perkusionista* – D. Agostini: *Ritmički solfeđo* 1 – T. Egorova i V. Šteiman: *ritmičke vežbe za doboš* – H. Knauer: *Praktična škola za doboš* – D. Paliev: *Komadi uz pratnju klavira* – N. J. Živković: *Zabavan ksilofon* – K. Hatvej i I. Vrajt: *Muzika za melodijske udaraljke knjiga II* – M. Goldenberg: *Moderna škola za ksilofon*

– H. Knauer: *Etide za timpane*

– E. Kojne: *Etide za timpane*

– D. Paliev: *Timpani*

Izbor iz druge literature koji odgovara zahtevima programa i mogućnostima učenika.

Obavezni minimum programa: deset etida i jedan komad uz pratnju klavira za doboš, šest etida ili komada za timpane, pet etida ili komada za melodijske udaraljke.

Javni nastupi : dva javna nastupa u toku školske godine

Ispitni program: po jedna etida ili komad za svaki instrument, jedan komad uz pratnju klavira za instrument po izboru, jedna skala.

Kompozicije za doboš i timpane se izvode iz nota a za melodijske udaraljke napamet.

Ključni pojmovi sadržaja: Ton, ritam, slušanje muzike, sviranje, muzički bonton.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANjE PROGRAMA UDARALJKE (Doboš, Timpani, Ksilofon, Vibrafon, Marimba)

I. UVODNI DEO

Priroda same muzike ukazuje na stalno prožimanje svih oblasti i tematskih jedinica koje su predviđene nastavnim programom. Nijedna oblast ili tema ne može se izučavati izolovano u odnosu na druge i ne treba da bude sama sebi cilj, a da se istovremeno ne razgovara o svim drugim aspektima muzike (jedinstvo tehničkih i muzičkih elemenata).

Bavljenje muzikom uopšte a posebno sviranje na instrumentu podstiče finu mentalnu kombinatoriku dragocenu za razvijanje ukupnog mentalnog i psiho-motornog potencijala učenika i odlična je osnova za integraciju sa drugim predmetima.

Nastava je usmerena na ostvarivanje ishoda, pri čemu se daje prednost iskustvenom učenju u okviru kojeg učenici razvijaju lični odnos prema muzici, a postepena racionalizacija iskustva vremenom postaje teorijski okvir. Iskustveno učenje podrazumeva aktivno slušanje muzike i lično muzičko izražavanje učenika kroz izvođenje muzike.

Ishodi predstavljaju muzičke, opažajne i saznajne aktivnosti učenika. Preporučeni muzički sadržaji (literatura) ostavljaju prostor za izbor i drugih sadržaja u skladu sa mogućnostima učenika i inventivnošću nastavnika. Nastavnik ima slobodu ali i odgovornost da izabere optimalan program u kome će učenik moći da reprodukuje sve tehničke i muzičke zadatke, a i da u istom uživa, ne razmišljajući o težini zahteva kao o nekom neprebrodivom problemu.

Korelacija između predmeta može biti polazište za brojne aktivnosti u kojima učenici mogu biti učesnici kao istraživači, kreatori i izvođači. Kod učenika treba razvijati duh

zajedništva kroz zajedničko sviranje i komunikacijske veštine u cilju prenošenja i razmene iskustava i znanja. Najvažniji pokretač nastave treba da bude princip motivacije i inkluzivnosti u podsticanju maksimalnog učešća u muzičkom doživljaju kao i razvijanju potencijala za muzičko izražavanje.

Muzika u funkciji zdravlja i muzički bonton

Na svakom času učenike treba upućivati da pravilno sede i koriste izvođački aparat što je važno za održavanje zdravlja koštano-mišićnog aparata. Zadatak nastavnika je da u tom smislu, u zavisnosti od vrste instrumenta i specifičnog stava pri sviranju učenike upute na potrebu stalnog jačanja muskulature upražnjavanjem različitih fizičkih vežbi i/ili plivanja. U odnosu na slušni aparat, učenike treba informisati i upozoriti da preglasna i agresivna muzika ima štetan uticaj i izaziva fiziološki i psihološki odgovor organizma u negativnom smislu.

Muzička umetnost nam pruža mogućnost da izrazimo naše jedinstvene misli i osećanja. Muzika i druge umetnosti pružaju priliku za ljudsku kreativnost i samoizražavanje. Participacijom u muzici ostvaruje se viši oblik pismenosti razvijanjem intuicije, mašte i razmišljanja, što dovodi do jedinstvenih oblika komunikacije. U tom smislu pozitivan efekat muzike u smislu opuštanja, podizanja pažnje, razvijanja memorije, emocionalnih i fizičkih reakcija/odgovora, kognitivne stimulacije je od neprocenjivog značaja.

Odgovarajuće ponašanje na sceni i u publici je deo opšte kulture, pa je dužnost nastavnika da učenike vaspitno oblikuju kroz pravila ponašanja (muzički bonton) pri slušanju i izvođenju muzike. Pored kulture ponašanja učenike treba uputiti i na kulturu odevanja, kako na sceni tako i u publici.

II. PLANIRANjE NASTAVE I UČENjA

Planiranje nastave i učenja, obuhvata godišnji i operativni plan, kao i pripremu za čas. Godišnjim planom definisan je fond časova u toku školske godine. Operativni plan podrazumeva odabir i razradu ishoda na mesečnom nivou. Priprema za čas posvećena je svakom učeniku pojedinačno, imajući u vidu muzičke, intelektualne, fizičke i mentalne predispozicije. S obzirom na dužinu trajanja časa (30/45 minuta) rad treba efikasno organizovati. Kod mlađih učenika nije lako duže zadržati pažnju, pa je raznovrstan i maštovit čas najbolji način za postizanje rezultata.

III. OSTVARIVANjE NASTAVE I UČENjA

Program se bazira na principu postepenog upoznavanja sa osnovnim notnim vrednostima i ritmičkim figurama, od jednostavnijih ka složenijim. Uporedo sa tim, radi se na postepenom tehničkom napretku u zavisnosti od sposobnosti učenika, sa posebnim osvrtom na ton instrumenata. U toku školovanja potrebno je obraditi sve durske i molske tonalitete i uputiti učenike da na analitički način posmatraju predznake u kompozicijama koje se obrađuju, kao i oznake za metar, tempo, dinamiku i artikulaciju.

Učenike treba podsticati da razvijaju radne navike kroz zajedničko a kasnije i samostalno planiranje vežbanja. Kako bi vreme provedeno u radu što bolje iskoristili,

učenike treba upoznavati sa raznim principima vežbanja. Treba razvijati muzičku interpretaciju kroz pravilno tumačenje notnog teksta i ohrabrivanje učenika da ispolje svoju muzikalnost.

Posebnu pažnju treba obratiti na zdravlje učenika kroz konstantan rad na pravilnom sedenju i stajanju za instrumentom i postavci garda. Program omogućava primenu literature svih autora koji obrađuju istu problematiku.

Ispitni program se može korigovati za učenike koji su tokom godine nastupili na takmičenjima, kao solisti ili članovi kamernih ansambala.

IV. PRAĆENjE I VREDNOVANjE NASTAVE I UČENjA

Na časovima instrumenta najbitnije je razvijanje muzičkih sposobnosti i izgrađivanje veština, pa funkcionalni zadaci imaju prioritet. Smer nastave je takav da se uvek kreće od zvuka ka teorijskom tumačenju. Iz tih razloga, naročito u prvom ciklusu ne insistira se na definicijama već na prepoznavanju, izvođenju i identifikovanju muzičkih sadržaja.

Kriterijum u ocenjivanju je uložen trud učenika i njegovo lično napredovanje u skladu sa ličnim i muzičkim mogućnostima. U okviru svih muzičkih aktivnosti potrebno je obezbediti prijatnu atmosferu, a kod učenika potencirati osećanje sigurnosti i podrške. Potrebno je otkloniti sve razloge za moguće strahove, nesigurnost i tremu koji su prouzrokovani prevelikim i nerealnim očekivanjima profesora ili roditelja. Učešće učenika na javnim nastupima, takmičenjima, festivalima i rezultati godišnjih ispita i smotri upotpunjuju sliku o postignućima nastave i učenja.

TEORETSKI PREDMETI
(Solfeđo, Teorija muzike)

Naziv predmeta	**SOLFEĐO (šestogodišnje školovanje)**
Cilj	**CILJ** učenja predmeta Solfeđo je da kod učenika razviju znanja i veštine koje podrazumevaju muzičko opismenjavanje i razvoj muzikalnosti, kreativnosti, motoričke osetljivosti i osećaja za lepo, u cilju efikasnijeg razumevanja notnog teksta u svim njegovim aspektima, što doprinosi uspešnoj korelaciji sa nastavom instrumenta.
Razred	**Prvi**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI		
Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– sluša dečije i narodne pesme i	SLUŠANjE MUZIKE	Slušanje muzike uz pokret.

primere iz literature uz pokrete; – izrazi doživljaj muzike koju sluša crtanjem; – prepozna elemente muzičke pismenosti kroz jednostavne primere za slušanje; – peva po sluhu i solmizacijom pesmice u C, G, F duru; – zvučno prepozna karakter dura; – peva i prepozna lestvično i tercno kretanje, skok u toniku, dominantu i vođicu i tonični trozvuk u C, G, F-duru; – čuje i imenuje glavne stupnjeve; – peva po sluhu i prepozna mol; – opiše svojim rečima doživljaj muzike različitog žanra i karaktera; – piše i čita note solmizacijom i muzičkom abecedom u violinskom i bas ključu; – izvodi i zapisuje notne vrednosti i odgovarajuće pauze; – prepozna i primeni predznake: povisilicu i snizilicu u melodijskom primeru; – objasni svojim rečima pojmove: takt, taktica, završna taktica, predtakt i uzmah;	MELODIKA MUZIČKA PISMENOST	Slušanje muzike uz crtanje. Slušanje odabrane muzičke literature različitih žanrova. Pesmice i melodijski primeri primereni instrumentalnoj literaturi za prvi razred kroz C, G, F dur (pevanje). Zvučna slika durskog tonskog roda. Imenovanje i intoniranje lestvičnog i tercnog kretanja, skokova u: toniku, dominantu, vođicu i tonični trozvuk. Funkcije glavnih stupnjeva. Pesmice u molskim tonalitetima (pevanje). Razvoj muzikalnosti. Notni sistem: od velike oktave do treće oktave u zavisnosti od vrste instrumenta. Notne vrednosti i odgovarajuće pauze: cela, polovina, polovina s tačkom, četvrtina i osmina. Hromatski znaci: povisilice i snizilice. Pojmovi: takt, taktica, završna taktica, predtakt, uzmah. Imenovanje nota solmizacijom i muzičkom abecedom. Lestvični pojmovi : lestvica, tetrahord, stepen, polustepen, stupnjevi. Muzičke oznake: ponavljanje,

– objasni svojim rečima lestvične pojmove; – primeni muzičke oznake za ponavljanje, dinamiku i tempo; – primeni najčešće načine izvođenja u muzičkim primerima (povezano i kratko); – opaža i peva tonove i motive; – prepozna i zapiše ritam u melodijskom primeru; – zapiše pojedinačne tonove, grupe tonova i motive; – menja i dopunjava melodiju i ritam naučenih pesmica; – smišlja melodiju na tekst brojalice ili dečije pesmice; – pažljivo sluša i komentariše izvođenje muzike druga-drugarice; – prepozna i izvede četvrtinske taktove; – izvede brojalice, peva pesme po sluhu i pesme različitih žanrova; – izvodi ritam na različite načine; – održi ritmički puls; – ravnomerno čita note u violinskom i bas ključu; – vizuelno sagledava i izvodi kao celinu: sinkopu, punktiranu i obrnuto punktiranu ritmičku	OPAŽANjE, INTONIRANjE, DIKTATI MUZIČKO STVARALAŠTVO MUZIČKI BONTON RITAM	prima i seconda volta, D.C.al fine, korona. Osnovne oznake za dinamiku (forte, piano, mezzoforte, mezzopiano, crescendo i decrescendo). Osnovne oznake za tempo (andante, moderato, allegro, vivo). Osnovne oznake za artikulaciju (legato, staccato). Opažanje i intoniranje tonova i motiva u tonalitetu. Zapisivanje pojedinačnih tonova, grupe tonova i motiva. Zapisivanje ritmičke okosnice. Melodijske i ritmičke improvizacije u skladu sa pređenim gradivom. Improvizacija melodije na tekst brojalice ili dečije pesmice. Slušanje i uvažavanje izvođača Vrste takta: 2/4, 3/4, 4/4. Prepoznavanje ritma u primerima. Načini izvođenja ritma (kucanje ili taktiranje ili manuelna tehnika). Četvrtina kao jedinica brojanja. Ravnomerno čitanje. Ritmičke figure: sinkopa, punktirana i obrnuto punktirana na dve jedinice brojanja.

figuru na dva otkucaja; – izvodi ritam uz pokret; – prepoznaje i izvodi znake za produžavanje trajanja tona; – čita ritam solmizacijom.	Pokret u funkciji ritma. Znaci za produžavanje trajanja tona: tačka, luk, korona. Ritmičko čitanje.
Javni nastupi: Javni čas – izvođenje naučenih pesmica koje obuhvataju program prvog razreda Program smotre: 1. Ravnomerno i ritmičko čitanje nota. 2. Melodijski primer u pređenim tonalitetima uz analizu (sadržaji I razreda).	

Ključni pojmovi sadržaja: slušanje , pokret, igra, improvizacija, melodija, ritam, muzički bonton

Naziv predmeta	**SOLFEĐO**
Cilj	**CILJ** učenja predmeta Solfeđo je da kod učenika razviju znanja i veštine koje podrazumevaju muzičko opismenjavanje i razvoj muzikalnosti, kreativnosti, motoričke osetljivosti i osećaja za lepo, u cilju efikasnijeg razumevanja notnog teksta u svim njegovim aspektima, što doprinosi uspešnoj korelaciji sa nastavom instrumenta.
Razred	**Drugi**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– sluša dečije i narodne pesme i primere iz literature uz pokrete;	SLUŠANjE MUZIKE	Slušanje odabrane muzičke literature različitih žanrova u funkciji usvojenog programa.
– izrazi doživljaj muzike koju sluša crtanjem;	MELODIKA	Tonaliteti: C, G, F dur (utvrđivanje). Funkcionalni odnosi u tonalitetu.
– prepozna elemente muzičke pismenosti kroz jednostavne primere za		Pesmice i melodijski primeri primereni instrumentalnoj literaturi

slušanje; – zvučno prepozna karakter dura i mola; – slušno razlikuje i peva različite vrste mola – gornji tetrahord molskih tonaliteta; – peva pesmice po sluhu i prepozna lestvično i tercno kretanje, skok u toniku, dominantu i vođicu i tonični trozvuk; – čuje i imenuje glavne stupnjeve; – opiše svojim rečima doživljaj muzike različitog žanra i karaktera; – piše i čita note solmizacijom i muzičkom abecedom u violinskom i bas ključu; – izvodi i zapisuje notne vrednosti i odgovarajuće pauze; – prepozna i primeni predznake: povisilicu i snizilicu u melodijskom primeru; – objasni svojim rečima pojmove: takt, taktica, završna taktica, predtakt i uzmah; – objasni svojim rečima lestvične pojmove;	OPAŽANjE, INTONIRANjE; DIKTATI MUZIČKO STVARALAŠTVO	za drugi razred (a, d i e mol). Zvučna slika molskog tonskog roda. Postavka štima Imenovanje i intoniranje lestvičnog i tercnog kretanja, skok u toniku i dominantu i tonični trozvuk u a, d i e molu. Prirodni, harmonski i melodijski mol. Funkcije glavnih stupnjeva. Razvoj muzikalnosti. Opažanje i pevanje tonova i motiva u obrađenim durskim i molskim tonalitetima. Zapisivanje ritmičke okosnice. Zapisivanje pojedinačnih tonova, grupe tonova i motiva. Pismeni melodijski diktat. Autodiktat. Opažanje i pevanje male i velike terce i čiste kvinte sa tendencijom vezivanja za tonalitet. Opažanje i intoniranje durskog, molskog i harmonskog tetrahorda. Opažanje i intoniranje durskih i molskih kvintakorada. Opažanje metra. Melodijske i ritmičke improvizacije. Improvizacija melodije na tekst brojalice ili dečije pesmice.

– primeni muzičke oznake za ponavljanje, dinamiku i tempo; – primeni najčešće načine izvođenja u muzičkim primerima (povezano i kratko); – opaža i peva tonove i motive; – prepozna i zapiše ritam u melodijskom primeru; – zapiše pojedinačne tonove, grupe tonova i motive; – menja i dopunjava melodiju i ritam naučenih pesmica; – smišlja melodiju na tekst brojalice ili dečije pesmice; – pažljivo sluša i komentariše izvođenje muzike druga-drugarice; – prepozna i izvede četvrtinske taktove; – izvede brojalice, peva pesme po sluhu i pesme različitih žanrova; – izvodi ritam na različite načine; – održi ritmički puls; – ravnomerno čita note u violinskom i bas ključu; – vizuelno sagledava i izvodi kao celinu: sinkopu,	RITAM TEORIJA MUZIKE MUZIČKI	Vrsta takta: 2/4, 3/4, 4/4. Osmina kao jedinica brojanja: 2/8, 3/8, 4/8. Zvučna priprema osnovnih ritmičkih figura u taktu 6/8. Načini izvođenja ritma (uz kucanje ili taktiranje ili manuelnom tehnikom). Ritam u primerima od zvuka ka notnoj slici. Pokret u funkciji ritma. Ravnomerno čitanje: četvrtina i osmina kao jedinica brojanja. Četvorodelna podela jedinice brojanja. Ritmičke figure: punktirana i obrnuto punktirana figura na ritmičkoj jedinici – uvod i priprema. Primena lukova, pauza, uzmaha i predtakta. Ritmičko čitanje autorskih primera i primera iz instrumentalne literature. Zapisivanje i prepoznavanje obrađenih lestvica i tetrahorada. Intervali do kvinte (mala i velika sekunda, mala i velika terca, čista kvarta i čista kvinta), durski i molski kvintakord na osnovnim tonovima. Proširivanje znanja iz muzičke terminologije (lestvica, stupanj, stepen/polustepen, tetrahord, glavni stupnjevi, vođica, tonični trozvuk, intervali). Slušanje i uvažavanje izvođača.

punktiranu i obrnuto punktiranu ritmičku figuru na dva otkucaja; – izvodi ritam uz pokret; – prepoznaje i izvodi znake za produžavanje trajanja tona; – čita ritam solmizacijom.	BONTON

Program smotre:

1. Usmeno opažanje kratkog motiva u tonalitetu melodijskog primera

2. Melodijski primer (a, d ili e mol) uz analizu: lestvica, tetrahordi, intervali, durski i molski kvintakord.

3. Ritmičko čitanje u bas ključu u okviru pređenog gradiva

Ključni pojmovi sadržaja: slušanje , pokret, igra, improvizacija, melodija, ritam, muzički bonton.

Naziv predmeta	**SOLFEĐO (šestogodišnje školovanje)**
Cilj	**CILJ** učenja predmeta Solfeđo je da kod učenika razviju znanja i veštine koje podrazumevaju muzičko opismenjavanje i razvoj muzikalnosti, kreativnosti, motoričke osetljivosti i osećaja za lepo, u cilju efikasnijeg razumevanja notnog teksta u svim njegovim aspektima, što doprinosi uspešnoj korelaciji sa nastavom instrumenta.
Razred	**Treći**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– prepozna elemente pređenog gradiva kroz jednostavne primere za slušanje;	SLUŠANjE MUZIKE	Slušanje odabrane muzičke literature različitih žanrova u funkciji usvojenog programa.
– sluša dečije i narodne kompozicije,	MELODIKA	Obnavljanje gradiva (iz

primere iz literature uz pokret; – izražava utiske o slušanom delu crtanjem; – prepozna razlike i peva melodijske primere u duru i molu; – peva i prepozna odnos tonike i dominante, i skokove u sve stupnjeve; – peva po sluhu i solmizacijom pesmice i melodijske primere; – peva štimove obrađenih durskih i molskih lestvica; – zvučno razlikuje dur i sve vrste mola; – opiše svojim rečima doživljaj muzike različitog žanra i karaktera; – peva dvoglasne primere i kompozicije sa klavirskom pratnjom; – opaža i peva tonove i motive; – zapiše ritam u melodijskom primeru; – zapiše pojedinačne tonove, grupe tonova i motive; – zapiše melodijske diktate; – opaža i peva durski i molski kvintakord; – opaža i peva intervale do kvinte;	OPAŽANjE, INTONIRANjE; DIKTATI	prethodnih razreda). Funkcionalni odnosi u tonalitetu. Pesmice i melodijski primeri koji odgovaraju instrumentalnoj literaturi za treći razred (D dur, h-mol, B-dur i g-mol). Štimovi. Jednostavne pesmice po sluhu i melodijski primeri u duru i istoimenom molu i obrnuto (a mol-A dur, d mol-D dur). Gornji tetrahordi u sve tri vrste mola: prirodni, harmonski i melodijski mol. Razvoj muzikalnosti. Dvoglasno pevanje. Opažanje i pevanje tonova i motiva u obrađenim durskim i molskim tonalitetima. Zapisivanje ritmičke okosnice. Zapisivanje i intonitanje pojedinačnih tonova, grupe tonova i motiva. Pismeni melodijski diktat – zapisivanje po dvotaktima. Opažanje i pevanje: male i velike sekunde, male i velike terce, čiste kvarte i čiste kvinte obrađenih kroz pesmice i primere iz

– peva dominantni septakord u pesmama i melodijskim primerima; – prepozna vrstu takta; – menja i dopunjava melodiju i ritam naučenih pesmica; – smišlja melodiju na tekst brojalice ili dečije pesmice; – primeni znanja i veštine uz igru; – pažljivo sluša i komentariše izvođenje muzike druga-drugarice; – poštuje pravila ponašanja na koncertu; – prepozna i izvodi taktove sa polovinom kao jedinicom brojanja; – vizuelno sagledava i izvodi kao celinu osnovne figure, pauze i lukove u taktu 6/8 uz pevanje odgovarajućih pesmica; – izvodi ritam kroz pokret; – izvede ritam pevajući pesme po sluhu i pesme različitih žanrova; – ravnomerno čita note u – violinskom, bas ključu u jednom i dva linijska sistema; – izvodi ritmičke figure četvorodelne podele jedinice brojanja; – prepozna i izvodi triolu; – čita ritam solmizacijom; – zapiše i prepozna intervale do	MUZIČKO STVARALAŠTVO RITAM	literature. Opažanje i intoniranje durskih i molskih kvintakorada. Intoniranje dominantnog septakorda u obrađenim tonalitetima sa razrešenjem u toniku. Opažanje metra . Melodijske i ritmičke improvizacije. Improvizacija melodije na tekst brojalice ili dečije pesmice. Muzičko didaktičke igre. Polovina kao jedinice brojanja: 2/2, 3/2, 4/2. Osnovne figure u taktu 6/8 uz primenu lukova i pauzi. Načini izvođenja ritma (uz kucanje ili taktiranje ili manuelnom tehnikom). Ritam u primerima – od zvuka ka notnoj slici. Pokret u funkciji ritma. Ravnomerno čitanje uz povećanje brzine čitanja i obeležen tempo u zavisnosti od instrumenta. Četvorodelne podele jedinice brojanja: punktirana i obrnuto punktirana, sinkopa na jedinici brojanja,

kvinte; – zapiše i prepozna durski i molski kvintakord na osnovnim tonovima i kvintakorde na glavnim stupnjevima u obrađenim tonalitetima; – objasni svojim rečima pojmove: lestvica, stupanj,stepen/polustepen, tetrahord, glavne stupnjeve i vođicu, tonični trozvuk, intervali.	TEORIJA MUZIKE	pauze, lukovi... Postavka triole. Ritmičko čitanje autorskih primera i primera iz instrumentalne literature. Intervali do kvinte (mala i velika sekunda, mala i velika terca, čista kvarta i čista kvinta) durski i molski kvintakord na osnovnim tonovima. Kvintakordi na glavnim stupnjevima u obrađenim tonalitetima. Utvrđivanje znanja iz muzičke terminologije. Oznake za tempo: Lento, Andante, Moderato, Allegro, Vivo.
	MUZIČKI BONTON	Slušanje i uvažavanje izvođača.

Ispitni program:

PISMENI DEO:

1. Melodijski diktat u tonalitetima do dva predznaka

USMENI DEO:

1. Melodijski primer (tonaliteti pređeni u I, II i III razredu) uz analizu melodijskog primera: lestvice, tetrahordi, imena i vrsta intervala do kvinte, durski i molski kvintakord i lestvični kvintakordi na glavnim stupnjevima obrađenih lestvica.

2. Ritmičko čitanje: violinski/bas ključ (pređeno gradivo iz I,II i III razreda).

Ključni pojmovi sadržaja: slušanje , pokret, igra, improvizacija, melodija, ritam, muzički bonton

Naziv predmeta	**SOLFEĐO**

Cilj	**CILJ** učenja predmeta Solfeđo je da kod učenika razviju znanja i veštine koje podrazumevaju muzičko opismenjavanje i razvoj muzikalnosti, kreativnosti, motoričke osetljivosti i osećaja za lepo, u cilju efikasnijeg razumevanja notnog teksta u svim njegovim aspektima, što doprinosi uspešnoj korelaciji sa nastavom instrumenta.
Razred	**Četvrti**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– peva i prepozna lestvično kretanje i skokove u sve stupnjeve	MELODIKA	Obnavljanje gradiva (iz prethodnih razreda).
– peva po sluhu i solmizacijom pesme različitih žanrova i melodijske primere;		Funkcionalni odnosi u tonalitetu.
– peva štimove obrađenih durskih i molskih lestvica;		Pesme i melodijski primeri primereni instrumentalnoj literaturi za četvrti razred
– prepozna i peva durski i molski tonski rod;		(A- dur, fis mol, Es dur, c mol, E dur, cis mol).
– peva hromatske skretnice i prolaznice u melodijskim primerima;		Štimovi.
– peva izražajno melodije različitih žanrova i karaktera;		Jednostavne pesme po sluhu i melodijski primeri u duru i istoimenom molu i obrnuto – mutacija .
– peva dvoglasne primere (u paru ili grupi) i kompozicije sa klavirskom pratnjom;		Hromatske skretnice i prolaznice u pređenim tonalitetima.
– opaža i peva tonove i motive;	OPAŽANjE, INTONIRANjE; DIKTATI	Razvoj muzikalnosti.
		Dvoglasno pevanje.
		Kompozicije sa klavirskom pratnjom.
		Opažanje i pevanje tonova i motiva u obrađenim durskim i molskim tonalitetima.
		Zapisivanje i intoniranje pojedinačnih

– zapiše pojedinačne tonove, grupe tonova i motive; – zapiše lakše melodijske diktate; – zapiše ritam u melodijskom primeru – opaža i peva intervale do sekste; – opaža i peva durski i molski kvintakord sa obrtajima; – opaža i peva dominantni septakord; – menja i dopunjava melodiju i ritam naučenih pesmica; – smišlja melodiju na naučenu pesmu ili melodijski primer; – primeni znanja i veštine uz igru; – prepozna elemente pređenog gradiva kroz jednostavne primere za slušanje; – prepozna i izvodi četvrtinske, osminske i polovinske taktove; – prepozna i izvodi sinkopu na jedinici brojanja; – vizuelno sagledava i izvodi složenu podelu u	MUZIČKO STVARALAŠTVO SLUŠANjE	tonova, grupe tonova i motiva. Pismeni melodijski diktat – zapisivanje po dvotaktima. Zapisivanje ritmičke okosnice Opažanje i pevanje: male i velike sekunde, male i velike terce, čiste kvarte i čiste kvinte i male i velike sekste obrađenih kroz pesmice i primere iz literature. Opažanje i intoniranje durskih i molskih kvintakorada sa obrtajima. Opažanje i intoniranje dominantnog septakorda. Melodijske i ritmičke improvizacije. Improvizacija melodije naučene pesme ili melodijskog primera. Muzičko didaktičke igre. Slušanje odabrane muzičke literature

taktu 6/8; – izvodi takt 9/8 i 12/8 – peva pesme po sluhu i pesme različitih žanrova; – ravnomerno čita note u violinskom i bas ključu u jednom ili dva linijska sistema; – izvodi ritmičke figure četvorodelne podele jedinice brojanja; – ritmički pročita triolu i četiri šesnaestine; – čita ritam solmizacijom; – zapiše i prepozna obrađene durske i molske lestvice i tetrahorde; – zapiše i prepozna intervale do sekste; – zapiše i prepozna kvintakorde na glavnim stupnjevima u obrađenim tonalitetima; – zapiše i prepozna dominantni septakord; – objasni različite vrste tempa; – pažljivo sluša i komentariše izvođenje muzike druga-drugarice; – poštuje pravila ponašanja na koncertu.	MUZIKE RITAM TEORIJA MUZIKE MUZIČKI BONTON	različitih žanrova u funkciji usvojenog programa. Obrađene vrste takta. Sinkopa na jednici brojanja. Složena podela trodela u taktu 6/8 bez primene lukova i šenaestinskih pauza. Informativno upoznavanje vrste takta 9/8 i 12/8. Načini izvođenja ritma Ritam u primerima – od zvuka ka slici. Ravnomerno čitanje. Obrađene ritmičke figure četvorodelne podele jedinice brojanja i sinkopa na jedinici brojanja, pauze, lukovi... Triola u okviru četvorodelne podele jedinice brojanja. Ritmičko čitanje autorskih primera i primera iz instrumentalne literature. Lestvice i tetrahordi. Intervali do sekste (čisti, veliki i mali). Kvintakordi na glavnim stupnjevima u obrađenim tonalitetima. Dominantni septakor. Oznake za različite vrste tempa. Pažljivo slušanje i uvažavanje izvođača. Prisustvo koncertu.

Program smotre:

Pismeni deo:

1.Melodijski diktat u tonalitetima do tri predznaka.

Usmeni deo:

1. Melodijski primer (tonaliteti pređeni u III i IV razredu) uz analizu primera (sadržaji IV razreda).

2. Ritmičko čitanje: bas ključ (pređeno gradivo iz III i IV razreda).

Ključni pojmovi sadržaja: funkcije, sinkopa na jedan, trodelni ritam, razvoj muzičke memorije, kreativnost, improvizacija, ljubitelji muzike.

Naziv predmeta	**SOLFEĐO**
Cilj	**CILJ** učenja predmeta Solfeđo je da kod učenika razviju znanja i veštine koje podrazumevaju muzičko opismenjavanje i razvoj muzikalnosti, kreativnosti, motoričke osetljivosti i osećaja za lepo, u cilju efikasnijeg razumevanja notnog teksta u svim njegovim aspektima, što doprinosi uspešnoj korelaciji sa nastavom instrumenta.
Razred	**Peti**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da: – peva melodijske primere u duru i molu; – peva i prepozna lestvično kretanje i skokove u sve stupnjeve; – peva melodijske primere solmizacijom kao i primere iz literature različitih žanrova; – peva štimove obrađenih	MELODIKA	Obnavljanje gradiva iz prethodnih razreda. Funkcionalni odnosi u tonalitetu. Novi tonaliteti: As dur, f mol, H dur, Des dur i b mol. Ostali tonaliteti sa 5 i 6 predznaka – informativno. Štimovi. Peva melodije u istoimenom duru

durskih i molskih tonaliteta; – peva i prepozna istoimene tonalitete u melodijskom primeru; – peva pesme različitih žanrova sa modulacijom u dominantni durski tonalitet i paralelni mol; – peva hromatske skretnice i prolaznice u melodijskim primerima; – peva narodne melodije sa tekstom u taktovima 5/8 i 7/8; – peva izražajno melodije različitog žanra i karaktera; – primeni oznake za različite vrste tempa i karaktera; – peva dvoglasne primere (u paru ili grupi), kanone i kompozicije sa klavirskom pratnjom; – zapiše pojedinačne tonove, grupe tonova i motive; – zapiše melodijske diktate; – zapiše ritam u melodijskom primeru; – opaža i peva intervale do oktave; – opaža i peva durski i molski kvintakord sa obrtajima; – opaža i peva umanjeni i prekomerni kvintakord sa razrešenjem i vezivanjem za	OPAŽANjE, INTONIRANjE; DIKTATI MUZIČKO STVARALAŠTVO	i molu. Zvučna postavka modulacije. prvog kvintnog srodstva. Hromatske skretnice i prolaznice u pređenim tonalitetima. Mešovito složeni taktovi 5/8 i 7/8. Razvoj muzikalnosti. Oznake za tempo i karakter: Lento, Andante, Moderato, Allegro, Vivo, Cantabile Dvoglasni primeri i kanoni. Kompozicije sa klavirskskom pratnjom. Zapisivanje pojedinačnih tonova, grupa tonova i motiva. Pismeni melodijski diktat – zapisivanje po dvotaktima. Zapisivanje ritmičke okosnice. Opažanje i intorniranje intervala do oktave. Opažanje i intoniranje durskih i molskih kvintakorada sa obrtajima. Opažanje i intorniranje umanjenog i prekomernog kvintakorda sa razrešenjem i vezivanjem za tonalitet. Opažanje i intoniranje dominantnog i umanjenog septakorda u tonalitetu. Melodijske i ritmičke,

tonalitet; – opaža i peva dominantni i umanjeni septakord; – menja i dopunjava melodiju i ritam naučenih primera; – smišlja melodiju na naučenu pesmu ili melodijski primer; – koristi samostalno ili uz pomoć odraslih dostupne nosioce zvuka; – prepozna elemente pređenog gradiva kroz primere za slušanje; – svojim rečima izražava utiske o slušanom delu – izvodi četvrtinske, osminske i polovinske taktove; – prepozna i izvodi malu triolu; – vizuelno sagledava i izvodi složenu podelu u taktu 6/8 uz primenu lukova i pauza; – prepozna i izvodi ritmičku figuru: sičilijanu i tiranu – izvodi ritam uz kucanje ili taktiranje ili manuelnom tehnikom; – peva narodne melodije u taktovima 5/8 i 7/8; – prikazuje ritam kroz pokret; – ravnomerno čita note u violinskom i bas ključu u jednom ili dva linijska sistema;	SLUŠANjE MUZIKE RITAM	improvizacije. Improvizacija melodije naučenih pesama ili melodijskih primera. Savremena tehnologija u funciji nastave. Slušanje odabrane muzičke literature različitih žanrova u funkciji usvojenog programa. Obrađene vrste takta. Triola na polovini jedinice brojanja. Složena podela trodela u taktu 6/8 uz primenu lukova bez šesnaestinskih pauza. Punktirane figure trodelnog ritma: sičilijana i tirana. Načini izvođenja ritma. Ritam kroz primere iz literature i pesme različitih žanrova. Vrste takta: 5/8 i 7/8. Pokret u funkciji ritma, telo kao instrument (body percusion).

– izvodi ritmičke figure četvorodelne podele jedinice brojanja; – ritmički pročita triolu i četiri šesnaestine; – prepozna dvostruko punktiranu i obrnuto punktiranu ritmičku figuru na dve jedinice brojanja; – čita ritam solmizacijom; – zapiše i prepozna obrađene durske i molske lestvice i tetrahorde; – zapiše i prepozna intervale do oktave; – zapiše i prepozna durski i molski kvintakord sa obrtajima i umanjeni i prekomerni kvintakord; – zapiše i prepozna dominantni septakord sa obrtajima; – pažljivo sluša i komentariše izvođenje muzike druga – drugarice; – poštuje pravila ponašanja na koncertu	TEORIJA MUZIKE MUZIČKI BONTON	Ravnomerno čitanje nota. Četvorodelna podela jedinice brojanja. Triola u okviru četvorodelne podele jedinice brojanja. Dvostruko punktirane i obrnuto punktirane ritmičke figure na dve jedinice brojanja – informativno. Ritmičko čitanje autorskih primera i primera iz literature. Lestvice i tetrahoradi. Intervali do oktave (mali, veliki i čisti intervali). Durski i molski kvintakord sa obrtajima i umanjeni i prekomerni kvintakord. Dominantni septakord sa obrtajima. Pažljivo slušanje i uvažavanje izvođača. Prisustvo koncertu.
Program smotre: **Pismeni deo:** 1.Melodijski diktat u tonalitetima do četiri predznaka. **Usmeni deo:** 1. Melodijski primer (tonaliteti pređeni u IV i Vrazredu) uz analizu (sadržaji V razreda). 2. Ritmičko čitanje: bas ključ (pređeno gradivo iz IV i V razreda).		

Ključni pojmovi sadržaja: funkcionalnost, interpretacija, harmonski sluh, metar, ritam, memorija, kreativnost, improvizacija, muzički bonton.

Naziv predmeta	**SOLFEĐO**
Cilj	**CILJ** učenja predmeta Solfeđo je da kod učenika razviju znanja i veštine koje podrazumevaju muzičko opismenjavanje i razvoj muzikalnosti, kreativnosti, motoričke osetljivosti i osećaja za lepo, u cilju efikasnijeg razumevanja notnog teksta u svim njegovim aspektima, što doprinosi uspešnoj korelaciji sa nastavom instrumenta.
Razred	**Šesti**
Godišnji fond časova	**66 časova**

ISHODI

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– peva melodijske primere u duru i molu; – peva i prepozna lestvično kretanje i skokove u sve stupnjeve ; – peva štimove obrađenih durskih i molskih tonaliteta; – prepozna istoimene tonalitete u melodijskom primeru; – peva pesme različitih žanrova i melodijske primere sa modulacijom; – peva hromatske skretnice i prolaznice u melodijskim primerima; – peva narodne melodije sa tekstom u taktovima 5/8 i 7/8; – peva srpske pesme i pesme	MELODIKA	Obnavljanje gradiva iz prethodnih razreda. Tonaliteti sa 7 predznaka – informativno (da osete boju tonaliteta). Funkcionalni odnosi u tonalitetu. Štimovi. Mutacija. Modulacija prvog kvintnog srodstva. Hromatske skretnice i prolaznice u pređenim tonalitetima koje vode ka razreševajućem lestvičnom tonu. Mešovito složeni taktovi 5/8 i 7/8. Negovanje muzičke tradicije. Razvoj muzikalnosti. Dvoglasni primeri, kanoni i

drugih nacionalnosti; – peva izražajno melodije različitih žanrova i karaktera; – peva dvoglasne primere, kanone i kompozicije sa klavirskom pratnjom; – zapiše ritam u melodijskom primeru; – zapiše melodijske diktate; – peva naučen motiv u drugom tonalitetu; – opaža i peva intervale do oktave; – opaža i peva durski i molski kvintakord sa obrtajima; – opaža i peva umanjeni i prekomerni kvintakord sa razrešenjem i vezivanjem za tonalitet; – opaža i peva dominantni septakord sa obrtajima i umanjeni septakord; – menja i dopunjava melodiju i ritam naučenih primera; – smišlja melodiju na naučenu pesmu ili melodijski primer; – koristi samostalno ili uz pomoć odraslih dostupne nosioce zvuka; – prepozna elemente	OPAŽANjE, INTONIRANjE; DIKTATI MUZIČKO STVARALAŠTVO SLUŠANjE MUZIKE RITAM	kompozicije sa klavirskom pratnjom. Zapisivanje ritmičke okosnice. Pismeni melodijski diktat – zapisivanje po dvotaktima. Transponovanje motiva. Opažanje i intorniranje intervala do oktave (veliki, mali i čisti, kao i opažanje prekomerne kvarte i umanjene kvinte). Opažanje i intoniranje durskih i molskih kvintakorada sa obrtajima. Opažanje i intorniranje umanjenog i prekomernog kvintakorda sa razrešenjem i vezivanjem za tonalit. Opažanje dominantnog septakorda sa obrtajima i umanjenog septakorda. Melodijske i ritmičke improvizacije. Slušanje odabrane muzičke literature različitih žanrova u funkciji usvojenog programa. Savremena tehnologija u funkciji nastave. Obrađene vrste takta. Složena podela trodela i pređene figure trodelnog ritma. Načini izvođenja ritma. Ritam kroz primere iz literature i pesme različitih žanrova. Pokret u funkciji ritma, telo kao instrument (body percusion). Ritmičko čitanje etida

pređenog gradiva kroz primere za slušanje muzike; – svojim rečima izražava utiske o slušanom delu; – prepozna i izvodi četvrtinske, osminske i polovinske taktove; – izvodi i prepozna pređene ritmičke figure trodelnog ritma; – izvodi ritam uz kucanje ili taktiranje ili manuelnom tehnikom; – izvodi primere iz literature kao i pesme različitih žanrova; – prikazuje ritam kroz pokret; – ritmički čita etide instrumentalnog tipa – gradivo VI razreda;		instrumentalnog tipa – gradivo VI razreda. Ritmičko čitanje autorskih primera i primera iz instrumentalne literature.
– čita ritam solmizacijom – razume i objasni svojim rečima muzičke pojmove;	TEORIJA MUZIKE	Pređeno gradivo iz teorije muzike.
– pažljivo sluša i komentariše izvođenje muzike druga – drugarice; – poštuje pravila ponašanja na koncertu.	MUZIČKI BONTON	Pažljivo slušanje i uvažavanje izvođača. Prisustvo koncertu.

Ispitni program:

Pismeni deo:

1. Melodijski diktat u tonalitetima do četiri predznaka.

Usmeni deo:

1. Melodijski primer - tonaliteti do četiri predznaka (sa skretnicama i prolaznicama)

2. Ritmičko čitanje: bas ključ (pređeno gradivo).

Ključni pojmovi sadržaja: Funkcionalnost, korelacija, ritam, memorija, kreativnost, improvizacija, muzički bonton.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANjE PROGRAMA ZA PREDMET SOLFEĐO (šestogodišnje školovanje)

I. UVODNI DEO

Priroda same muzike ukazuje na stalno prožimanje svih oblasti i tematskih jedinica koje su predviđene nastavnim programom. Nijedna oblast ili tema ne može se izučavati izolovano u odnosu na druge i ne treba da bude sama sebi cilj.

Učenje muzike utiče na razvoj deteta koje voli muziku i ima trajnu potrebu za bavljenjem muzikom. Značajno je i za očuvanje i prenošenje kulturnog nasleđa, kao i za razvoj kreativnosti, muzičkog ukusa i kritičkog mišljenja.

Nastava je usmerena na ostvarivanje ishoda, pri čemu se daje prednost iskustvenom učenju u okviru kojeg učenici razvijaju lični odnos prema muzici, a postepena racionalizacija iskustva vremenom postaje teorijski okvir. Iskustveno učenje podrazumeva aktivno slušanje muzike i lično muzičko izražavanje učenika kroz izvođenje muzike.

Ishodi predstavljaju muzičke, opažajne i saznajne aktivnosti učenika.

Sadržaji solfeđa su usmereni ka sticanju intonativnih i ritmičkih znanja i veština učenika sa ciljem da sagledava notni tekst sa razumevanjem u svakom pogledu. Nastavnik solfeđa svojom kreativnošću i inventivnošću ima slobodu, ali i odgovornost, da izabere optimalan način savladavanja gradiva, s obzirom da grupe učenika čine učenici različitih stručnih veća.

Korelacija između predmeta može biti polazište za brojne aktivnosti u kojima učenici mogu biti učesnici kao istraživači, kreatori i izvođači. Kod učenika treba razvijati duh zajedništva kroz zajedničko izvođenje i komunikacijske veštine, u cilju prenošenja i razmene iskustava i znanja. Najvažniji pokretač nastave treba da bude princip motivacije i inkluzivnosti u podsticanju maksimalnog učešća u muzičkom doživljaju, kao i razvijanju potencijala za muzičko izražavanje.

Muzika u funkciji zdravlja i muzički bonton

Rana muzička edukacija stimuliše napredniji rad moždanih funkcija i unapređuje kognitivne sposobnosti deteta**.** Muzika ima zadatak da podstiče i unapređuje različite vidove muzičkog razvoja deteta: opažajnog, pojmovnog, psihomotornog i vokalnog.

Muzička umetnost nam pruža mogućnost da izrazimo naše jedinstvene misli i osećanja. Muzika i druge umetnosti pružaju priliku za ljudsku kreativnost i samoizražavanje. Participacijom u muzici ostvaruje se viši oblik pismenosti razvijanjem intuicije, mašte i razmišljanja, što dovodi do jedinstvenih oblika komunikacije. Pozitivan efekat muzike: opuštanja, podizanja pažnje, razvijanja memorije, emocionalnih i fizičkih reakcija/odgovora, kognitivne stimulacije je od neprocenjivog značaja.

Odgovarajuće ponašanje na sceni i u publici je deo opšte kulture, pa je dužnost nastavnika da učenike vaspitno oblikuju kroz pravila ponašanja (muzički bonton) pri slušanju i izvođenju muzike. Pored kulture ponašanja, učenike treba uputiti i na kulturu odevanja, kako na sceni, tako i u publici.

II. PLANIRANjE NASTAVE I UČENjA

Planiranje nastave i učenja, obuhvata godišnji i operativni plan, kao i pripremu za čas. Godišnjim planom definisan je fond časova u toku školske godine. Operativni plan podrazumeva odabir i razradu ishoda na mesečnom nivou. Kod mlađih učenika nije lako duže zadržati pažnju, pa je maštovit čas najbolji način za postizanje rezultata. Dakle, potrebno je da priprema za čas obuhvati raznovrsne oblasti – teme i sadržaje.

III. OSTVARIVANjE NASTAVE I UČENjA

Solfeđo se sastoji iz nekoliko oblasti – tema: slušanje muzike, melodika, opažanje - intoniranje - diktati, muzičko stvaralaštvo, ritam, teorija muzike i muzički bonton.

Navedene oblasti su međusobno povezane iako se posebno savladavaju i čine neraskidivu, sveobuhvatnu celinu. Savladavanje novih sadržaja temelji se na savladanom gradivu iz prethodnih razreda. Takmičenja nisu cilj predmeta solfeđo nego razvijanje ljubavi prema muzici i osvešćivanje i primenjivanje stečenih znanja na nastavi instrumenta.

Slušanje muzike

Aktivnim slušanjem muzike učenici analiziraju muziku, opažaju elemente i oblike umetničkog dela, razlikuju izvođače i izvođačke sastave. Susret s umetničkim delom na taj način budi jedinstven doživljaj koji proširuje emotivnu spoznaju.

Upoznajući muziku različitih vrsta, stilova i žanrova, učenik razvija slušne veštine potrebne za razumevanje muzičke umetnosti i umetnosti uopšte.

Slušanjem učenik prepoznaje muzički oblik – sličnost i različitost delova u kompoziciji.

Utemeljen stav o muzici izgrađuje se podsticanjem kritičkog mišljenja, razgovorom i diskusijom. Takav pristup znatno utiče na emocionalni, intelektualni i estetski razvoj učenika. Prenošenjem misli, osećanja i stavova oblikuju se kreativne osobine i muzičke sposobnosti. Slušanjem muzike podstiče se razvoj muzičkog ukusa i potrebe za muzikom. Na taj način neguje se kvalitetna muzička publika.

Melodika

Melodika je oblast kojom se razvija i unapređuje sposobnost vokalnog i instrumentalnog reprodukovanja melodijsko-ritmičkog sadržaja na osnovu muzičkog sluha. Izražajno i razgovetno pevanje vodi ka razvoju muzikalnosti i širenju opsega glasa, kao i radu na čistoj intonaciji kroz razne muzičke modele, vokalize, dopunjalke, melodijske primere. Pevaju se melodijski motivi, pesme sa tekstom i primeri iz literature, melodije različitih žanrova, autorske i narodne kompozicije, kao i kompozicije različitih nacionalnosti.

Posebnu pažnju potrebno je obratiti na razvoj muzikalnosti izražajnim izvođenjem primera poštujući oznake za tempo i karakter, artikulaciju, dinamiku, agogiku i fraziranje. Primeri se obrađuju po sluhu, u početnim razredima, ili iz notnog teksta, naravno, uz pomoć nastavnika, i pevanjem solmizacionim slogovima uz ritmičku pulsaciju.

Priprema tonaliteta, u početnim razredima, izvodi se učenjem pesama po sluhu, prvo sa tekstom, a potom solmizacijom, opažanjem tonova, sličnih kretanju melodije u pesmi, prikazivanjem i teorijskim tumačenjem muzičkih pojmova.

Postavka podrazumeva obnavljanje naučenih pesama, utvrđivnje lestvice abecednim izgovorom, pevanje toničnog trozvuka i kadence, prepoznavanje motiva, pevanje instruktivnih vežbi i lakših primera iz literature i savaladavanjem kanona i dvoglasa.

Obnavljanje tonaliteta odvija se u okviru opažanja tonova a kasnije intervala i akorada iz kadenci, pevanjem težih primera iz literature i dvoglasnih primera. Tada se utvrđuju teži skokovi. Lestvice sa mnogo predznaka savladavaju se pevanjem lestvica i kadenci i ilustruju primerima iz literature, dakle, samo informativno.

Aktivno muziciranje je najbolji put ka razvoju muzikalnosti i ljubavi prema muzici.

Opažanje – intoniranje – diktati

Opažanje pojedinačnih tonova osnova je pamćenja zvuka svakog stupnja u lestvici, čime se postavlja funkionalnost stupnjeva. Potrebno je početi sa opažanjem nekoliko tonova, najbolje tri, tonovi toničnog trozvuka kao najstabilnija funkcija, i to u jednoj do dve oktave (mala i prva). Postepeno se brzina sviranih tonova povećava i širi obim, s tim da se identifikovani tonovi pevaju solmizacijom kada se izvode u glasovnom registru, a izgovaraju ili zapisuju kada se primenjuje veći obim. Ovome treba dodati prepozavanje intervala kao dva odvojeno odsvirana tona kao i prepoznavanje dva simultano odsvirana tona, koja učenici prvo prepoznaju pevanjem, a potom utvrđuju koji je interval (u zavisnosti od programa određenog razreda).

Usmene diktate učenici izvode grupno i pojedinačno. Pevanjem odslušanog motiva učenici razvijaju memoriju, a ona se dalje usavršava tehnikom rada na autodiktatu (zapisivanje naučene pesme ili pevanje melodijskog primera i njegovog zapisivanja, a potom brisanja - prvo delova, a zatim i primera u celosti).

Intoniranje tonova, intervala i akorada treba što više vezivati za tonalitet, odnosno lestvicu koja se tada obrađuje u melodici. Intoniranje i opažanje akorada, dakle, ima za oslonac kadencu, kao i odnos trozvuka na glavnim stupnjevima.

Diktati kao rezultat postavljenih zvučnih predstava su poželjni na svakom času. Pismene diktate ne mogu da rade učenici koji nisu vežbali pisanje nota i prepisivali vežbe iz

udžbenika i na taj način savladali čitko i brzo pisanje i pravilnu ortografiju. Ritmički diktati i zapisivanje pojedinačnih tonskih visina prethode svakoj pojavi melodijsko-ritmičkih diktata.

Muzičko stvaralaštvo

U osnovi muzičkog stvaralaštva leži produktivno muzičko razmišljanje koje se razlikuje od reproduktivnog, naime, ono ne ponavlja gotove uzore, već slobodnim kombinovanjem stvara nove i logično osmišljene muzičke sadržaje.

Muzičkim stvaralaštvom, učenici se u nastavi mogu baviti menjanjem melodijkih primera kao i poznatih pesama, preoblikovanjem melodije variranjem, ekspresivnim oblikovanjem (promenom dinamike, artikulacije i tempa) ili kreiranjem pesama i brojalica na zadati tekst čime stvaraju nove jednostavne, jedinstvene kreativne melodije. Osim toga, učenici mogu improvizovati i na različitim melodijskim instrumentima ili na udaraljkama (Orfov instrumentarij ili ručno izrađenim instrumentima).

Aktivnosti muzičkog stvaralaštva mogu se sprovoditi individualno ili grupno. Muzičkim stvaralaštvom se podstiče sloboda izražavanja i oblikovanja ideja i osećanja, razvija kreativnost i inventivnost kako učenika tako i nastavnika.

Didaktičko-muzičke igre

Muzičke igre idealno su sredstvo spontanog usvajanja znanja i veština.

Igra je detetu najdraža aktivnost. Ono kroz nju oseća zadovoljstvo i stiče prva saznanja. U nastavi solfeđa koriste se muzičke igre, a one doprinose svestranom razvoju ličnosti, razvoju muzičkih, ali i motoričkih sposobnosti dece.

Razvoj savremenih tehnologija

Razvoj savremenih tehnologija podrazumeva upotrebu interneta, računara, smart tabli i odgovarajućih aplikacija u svim vidovima nastave, pa i u nastavi solfeđa i teorije muzike. U zavisnosti od tehnološkog napretka škole, postojanja moderne opreme u školi, moguće je čak i postojanje multimedijalnih učionica.

Informaciono komunikacione tehnologije imaju za cilj da prezentuju, poduče, osposobe, zainteresuju i motivišu učenike i nastavnike, kako bi udruženi stvorili kulturu korišćenja savremenih tehnologija, u cilju postizanja boljih rezultata u savladavanju gradiva i približavanja novim generacijama učenika, kojima je svet u kojem žive digitalizovan na svakom koraku.

Ritam

Ritam je izražen u sadržajima programa kroz postavljanje ritmičkih figura i metričkih vrsta. Ove postavke, kao i u melodici, prati korišćenje odgovarajućih primera pesama sa tekstom ili iz literature. Nastavnik svojim izvođenjem postavlja zvučne predstave (figure, vrste), a učenici uče primere kao ritmičke modele i koriste ih kao transfer u daljim ritmičkim iskustvima.

Postavka se odvija na sledeći način: prepoznavanjem motiva, izvođenjem kratkih melodijskih motiva sa novim gradivom, manuelnim izvođenjem ritma, pravilnim akcentovanjem, ispitivanjem naučenog gradiva, samostalnim izvođenjem novih zadataka sa sličnim sadržajem, zapisivanjem ritmičke okosnice i čitanjem primera iz vokalne i instrumentalne literature. Na takmičenjima bi trebalo obratiti pažnju da primeri budu na nivou instrumentalnih kompozicija kako ritmičko izviđenje ne bi samo sebi postalo cilj.

Opažanje vrsta takta kontinuirano prati rad na ritmu kroz slušanje muzike, muzičku pratnju nastavnika, izvođenje i kroz pokret.

Pre rada na ritmičkom čitanju, ali i kasnije, koristi se čitanje u jednakom trajanju ispisanih nota, sa ili bez obeležene metričke vrste.

Ravnomernim čitanjem učenici savladavaju kontinuirano praćenje notnog teksta sa obeleženim tempom, a time i tehniku čitanja literature koju sviraju, odnosno pevaju (bez vraćanja kod učinjene greške!). Kod postavljanja četvorodelne podele sa pauzama na jedinici brojanja i lukova treba početi od najjednostavnijih figura koje sadrže primeri iz instrumentalne literature.

Domaći zadaci treba da sadrže: prepisivanje nota, vežbe iz ortografije, utvrđivanje naučenih ritmičkih etida, vežbe ravnomernog čitanja, utvrđivanje dobro naučenih primera uz postavku melodike i ritma (pesme sa tekstom i primeri iz literature), eventualno, utvrđivanje onih melodijskih vežbi koje su obrađene na času.

Posebno je potrebno istaći važnost savladavanja ritma i ritmičkih figura kroz pokret. Učenik izražava svoj doživljaj muzike i prati pokretom pesme i kompozicije: tapšanjem, lupkanjem, pucketanjem prstima, koračanjem,...te pri tom opaža i usvaja elemente ritma.

Teorija muzike

Teorija muzike u kontekstu nastave solfeđa predstavlja usvajanje znanja koja omogućavaju razumevanje notnog teksta. Poznavanje lestvica, intervala i akorada kao drugih muzičkih pojmova sastavni su deo ove oblasti. Da bi teoriju muzike osvestili kao sastavni deo muzike, trebalo bi je isključivo raditi kroz ozvučavanje radi povezivanja sa zvučnim iskustvima iz prakse na instrumentu i solfeđu.

Muzička pismenost

Muzička pismenost podrazumeva savladavanje osnovnih elemenata i pojmova u muzici: notnog pisma, ključeva, notnih vrednosti, lestvica, itd. Ona se postavlja na početku kao osnova radi kasnije nadogradnje. Potrebno je da učenik ume svojim rečima da objasni značenje muzičkih pojmova i definicija, tj. da uči s razumevanjem.

Muzički bonton

Nastavnik je u obavezi da vaspitno deluje na učenika upućujući ga na pravila ponašanja-muzički bonton, pri slušanju i izvođenju muzike. Potrebno je da podstiče učenika da pažljivo sluša i komentariše izvođenje druga-drugarice, kao i muzičkog dela, ali i da se adekvatno ponaša na koncertima i javnim nastupima.

IV. PRAĆENjE I VREDNOVANjE NASTAVE I UČENjA

Na časovima solfeđa najbitnije je razvijanje muzičkih sposobnosti i izgrađivanje veština, pa funkcionalni zadaci imaju prioritet. Smer nastave je takav da se uvek kreće od zvuka ka teorijskom tumačenju. Iz tih razloga, naročito u prvom ciklusu, ne insistira se na definicijama već na prepoznavanju i izvođenju muzičkih sadržaja kao i razvoju kreativnosti.

Uložen trud učenika i njegovo lično angažovanje i napredovanje u skladu sa ličnim i muzičkim sposobnostima je jedan od vrlo bitnih kriterijuma u ocenjivanju. U okviru svih muzičkih aktivnosti potrebno je obezbediti prijatnu atmosferu, i kod učenika potencirati osećanje sigurnosti i podrške. Potrebno je otkloniti sve moguće razloge za potencionalne strahove, nesigurnost i tremu koji mogu biti prouzrokovani prevelikim i nerealnim očekivanjima profesora ili roditelja.

Rezultati godišnjih ispita i smotri, učešće na javnim nastupima upotpunjuju sliku o postignućima nastave i učenja.

Naziv predmeta	**TEORIJA MUZIKE (šestogodišnje školovanje)**
Cilj	**CILJ** učenja predmeta Teorija muzike je da učenici stiču znanja koja podrazumevaju muzičko opismenjavanje i spoznaju elemenata muzike a sve to radi efikasnijeg razumevanja notnog teksta u svim njegovim aspektima, što doprinosi uspešnoj korelaciji sa nastavom instrumenta.
Razred	**Šesti**
Godišnji fond časova	**35 časova**

ISHODI		
Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– objasni muzičke pojmove i termine: tonski i notni sistem od velike do treće oktave, violinski i bas ključ, osobine tona, metar i metričke oznake, muzičku frazu, agogiku, artikulaciju, dinamiku i tempa.Osnovni ukrasi i figure (informativno);	POJMOVI	Muzički pojmovi i termini.
	TONALITETI	Teorijsko obnavljanje svih dijatonskih lestvica, upoređivanje istoimenih i paralelnih tonaliteta, karakteristični lestvični intervali, lestvični intervali i kvintakordi, dominantni i umanjeni septakord u tonalitetu.
– zapiše i prepozna lestvice, lestvične intervale i kvintakorde, dominantni i umanjeni septakord u tonalitetu;	INTERVALI	Prosti intervali.
– zapiše i prepozna vrste intervala do		Trozvuci: obnavljanje konsonantnih kvintakorada i njihovih obrtaja i umanjeni i prekomerni kvintakord.

oktave (po uzoru na lestvične); – zapiše i prepozna durski i molski kvintakord sa obrtajima i umanjeni i prekomerni kvintakord; – zapiše i prepozna sve vrste septakorada i mali durski septakord s obrtajima; – pravilno piše note, pauze i notne vrednosti u različitim taktovima. Ispitni program: PISMENI DEO: Test: muzički pojmovi, tonaliteti, intervali, akordi, ortografija.	AKORDI ORTOGRAFIJA	Četvorozvuci: sedam vrsta septakorada, mali durski septakord s obrtajima. Pravilno pisanje.

Ključni pojmovi sadržaja: muzički pojmovi, tonaliteti, intervali, akordi, ortografija

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANjE PROGRAMA ZA PREDMET TEORIJA MUZIKE

I. UVODNI DEO

Priroda same muzike ukazuje na stalno prožimanje svih oblasti i tematskih jedinica koje su predviđene nastavnim programom. Nijedna oblast ili tema ne može se izučavati izolovano u odnosu na druge i ne treba da bude sama sebi cilj.

Učenje muzike utiče na razvoj deteta koje voli muziku i ima trajnu potrebu za bavljenjem muzikom. Značajno je i za očuvanje i prenošenje kulturnog nasleđa, kao i za razvoj kreativnosti, muzičkog ukusa i kritičkog mišljenja.

Nastava je usmerena na ostvarivanje ishoda, pri čemu se daje prednost iskustvenom učenju u okviru kojeg učenici razvijaju lični odnos prema muzici, a postepena racionalizacija iskustva vremenom postaje teorijski okvir. Iskustveno učenje podrazumeva aktivno slušanje muzike i lično muzičko izražavanje učenika kroz izvođenje muzike.

Ishodi predstavljaju muzičke, opažajne i saznajne aktivnosti učenika.

Sadržaji teorije muzike su povezani sa sadržajima nastave solfeđa i usmereni su ka sticanju muzičkih znanja i veština učenika sa ciljem da kroz teoretsku analizu učenici sagledavaju notni tekst sa razumevanjem u svakom pogledu. Nastavnik svojom kreativnošću i inventivnošću ima slobodu, ali i odgovornost, da izabere optimalan način savladavanja gradiva, s obzirom da grupe učenika čine učenici različitih stručnih veća.

Korelacija između predmeta može biti polazište za brojne aktivnosti u kojima učenici mogu biti učesnici kao istraživači, kreatori i izvođači. Kod učenika treba razvijati duh zajedništva kroz zajedničko izvođenje i komunikacijske veštine, u cilju prenošenja i razmene iskustava i znanja. Najvažniji pokretač nastave treba da bude princip motivacije i inkluzivnosti u podsticanju maksimalnog učešća u muzičkom doživljaju, kao i razvijanju potencijala za muzičko izražavanje.

II. PLANIRANjE NASTAVE I UČENjA

Planiranje nastave i učenja, obuhvata godišnji i operativni plan, kao i pripremu za čas. Godišnjim planom definisan je fond časova u toku školske godine. Operativni plan podrazumeva odabir i razradu ishoda na mesečnom nivou. S obzirom na dužinu trajanja časa (45 minuta za grupu) rad treba efikasno organizovati.

Kod mlađih učenika nije lako duže zadržati pažnju, pa je maštovit čas najbolji način za postizanje rezultata. Dakle, potrebno je da priprema za čas obuhvati raznovrsne oblasti-teme i sadržaje.

III. OSTVARIVANjE NASTAVE I UČENjA

Teorija muzike je poseban predmet u završnim razredima osnovnog muzičkog obrazovanja. Od prvog do poslednjeg razreda osnovnog muzičkog obrazvovanja teorija muzike prati svaku postavku i obradu metodske jedinice, kako u melodici i ritmu, tako i u opažanju, intoniranju i diktatima.

U početnim razredima težište rada je na opismenjavanju učenika u okviru domaćih zadataka u vidu prepisivanja primera iz udžbenika i imenovanja ispisanih nota i notnih zapisa, gde je zapravo cilj u ovladavanju notnim pismom u violinskom i bas ključu i savladavanju notnih trajanja i pauza kao i vrste takta. Ova elementarna vrsta muziče pismenosti će sužiti kao osnovno sredstvo za dalju nadogradnju znanja iz teorije muzike.

Osnovne pojmove nastavnik objašnjava primereno uzrastu učenika. Potrebno je da učenici ne uče napamet muzičke: pojmove, elemente i definicije, nego da umeju svojim rečima da ih objasne, pokažu ili odsviraju na instrumentu. Svi muzički elementi koji se posebno i postepeno savladavaju, međusobno su povezani i čine neraskidivu, sveobuhvatnu celinu muzike.

Teorija muzike koja je u čvrstoj vezi sa nastavom solfeđa predstavlja usvajanje znanja koja kroz analizu omogućavaju tumačenje i dublje razumevanje notnog teksta i muzike. Poznavanje lestvica, intervala i akorada kao drugih muzičkih pojmova sastavni su deo ove oblasti. Da bi teoriju muzike osvestili kao **sastavni deo muzike**, trebalo bi je isključivo raditi kroz **ozvučavanje** radi povezivanja sa zvučnim iskustvima iz prakse na instrumentu i solfeđu. Takav pristup teoriji muzike doprinosi uspešnoj korelaciji sa nastavom instrumenta.

Utvrđivanje i proveru znanja iz teorije muzike treba sprovoditi usmenim i pismenim putem, na raznolik i interesantan način kroz: kvizove, ukrštene reči, didaktičke igre, testove...

Razvoj savremenih tehnologija

Razvoj savremenih tehnologija podrazumeva upotrebu interneta, računara, smart tabli i odgovarajućih aplikacija u svim vidovima nastave, pa i u nastavi solfeđa i teorije muzike. U zavisnosti od tehnološkog napretka škole, postojanja moderne opreme u školi, moguće je čak i postojanje multimedijalnih učionica.

Informaciono-komunikacione tehnologije imaju za cilj da prezentuju, poduče, osposobe, zainteresuju i motivišu učenike i nastavnike, kako bi udruženi stvorili kulturu korišćenja savremenih tehnologija, u cilju postizanja boljih rezultata u savladavanju gradiva i približavanja novim generacijama učenika, kojima je svet u kojem žive digitalizovan na svakom koraku.

IV. PRAĆENjE I VREDNOVANjE NASTAVE I UČENjA

Na časovima teorije muzike najbitnije je razvijanje muzičkih sposobnosti i izgrađivanje veština, da bi funkcionalni zadaci imali prioritet. Smer nastave je takav da se uvek kreće od zvuka ka teorijskom tumačenju. Iz tih razloga, naročito u prvom ciklusu, ne insistira se na definicijama već na prepoznavanju i tumačenju muzičkih sadržaja kao i razvoju kreativnosti.

Uložen trud učenika i njegovo lično angažovanje i napredovanje u skladu sa ličnim i muzičkim sposobnostima je jedan od vrlo bitnih kriterijuma u ocenivanju. U okviru svih muzičkih aktivnosti potrebno je obezbediti prijatnu atmosferu, i kod učenika potencirati osećanje sigurnosti i podrške.

Potrebno je otkloniti sve moguće razloge za eventualne strahove, nesigurnost i tremu koji mogu biti prouzrokovani prevelikim i nerealnim očekivanjima profesora ili roditelja. Rezultati godišnjih ispita i smotri upotpunjuju sliku o postignućima nastave i učenja.

1.2. ČETVOROGODIŠNjE MUZIČKO OBRAZOVANjE I VASPITANjE
(Kontrabas, Tuba, Solo pevanje, Uporedni klavir)

Naziv predmeta	**KONTRABAS**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Kontrabas je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Prvi**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI		
Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**

		Karakteristike instrumenta. Način dobijanja tona. Postavka i tehnika desne ruke:
– pravilno drži instrument i poznaje njegove delove; – pravilno drži gudalo i koristi osnovne poteze; – izvede osnovne tehničke vežbe za desnu ruku; – koristi notno pismo za čitanje muzičkog dela; – primeni muzičke oznake u izvođenju kompozicije; – izvede tehničke i vežbe za intonaciju; – izvede vežbe za levu ruku kroz pozicije (minimum prva pozicija); – izvede durske i molske lestvice sa trozvucima kroz pozicije (minimum prva pozicija); – izvede lagane kompozicije različitog karaktera solo i sa korepetitorom; – svira na internim i javnim časovima; – ispolji kreativnost u interpretaciji u skladu sa sopstvenim muzičkim, emocionalnim i intelektualnim sposobnostima; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.	IZVOĐENjE MUZIKE	– držanje gudala i vežbe horizontalnih i vertikalnih pokreta (nadlaktice, podlaktice, šake, zgloba i prstiju); – vođenje gudala na praznim žicama (sa različitom raspodelom, različitom brzinom kretanja i raznovrstnim štrihom); – ritmičke vežbe na praznim žicama (gudalom i picikato); – osnovni potezi gudalom (detaše, portato, legato, stakato). Postavka i tehnika leve ruke: – vežbe za promenu pozicije; – vežbe za korelaciju i kordinaciju pokreta leve i desne ruke; – vežbe za intonaciju u prvoj poziciji. Muzički bonton. **Skale i trozvuci** a-mol (prirodni); durske: Ef; Be; Ge; A; E; Ce - dur;

	Vežbe kroz pozicije različitih ritmičkih i tehničkih zahteva za levu i desnu ruku. **LITERATURA** Škole za kontrabas po izboru L. Montag, M. Prosenik,F. Simandl, L. Štrajher i druge Lake kompozicije sa klavirom (po izboru) Tehničke etide odgovarajuće težine (L. Rakov, J. Kment, A. Slama, I. Bili, S. Li i dr.)
Obavezni minimum programa – četiri lestvice; – vežbe u I poziciji; – dve tehničke etide (po izboru) – dva komada sa klavirom (po izboru) Javni nastupi – obavezna dva javna nastupa tokom školske godine. Smotra 1. Jedna lestvica; 2. Jedna etida 3. Jedan komad po izboru sa klavirskom pratnjom.	

Ključni pojmovi sadržaja: ton, raspodela gudala, ritam, pozicija, intonacija.

Naziv predmeta	**KONTRABAS**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Kontrabas je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti,

	estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja
Razred	**Drugi**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da: – primeni osnovnu tehniku sviranja kontrabasa kroz IV i V poziciju; – izvede tehničke i intonativne vežbe za levu ruku kroz pozicije; – izvede durske i molske lestvice sa trozvucima kroz pozicije; – izvede kompozicije različitog karaktera; – svira na internim i javnim časovima; – ispolji kreativnost u interpretaciji u skladu sa sopstvenim muzičkim, emocionalnim i intelektualnim sposobnostima; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.	IZVOĐENjE MUZIKE	Postavka leve ruke i intonativne vežbe u četvrtoj poziciji. Vežbe za promenu pozicije (sve četiri pozicije). Melodijske vežbe za uvežbavanje artikulacije i dinamike. Tehničke vežbe kroz četiri pozicije, različitih ritmičkih i tehničkih zahteva za levu i desnu ruku. Vežbe u petoj poziciji. Vežbe sa flažoletima i štimovanje instrumenta pomoću njih. Kratke etide (sa klavirskom pratnjom i bez nje). Kratki komadi i kompozicije sa klavirskom pratnjom Muzički bonton. **Skale i trozvuci** Durske i molske lestvice u jednoj oktavi kroz sve četiri pozicije.

	Durske i molske lestvice u jednoj oktavi kroz pet pozicija. Hromatske lestvice kroz pet pozicija. Trozvuci i četvorozvuci kroz pet pozicija. **LITERATURA** Škole za kontrabas po izboru: L. Montag, M. Prosenik, F. Simandl, L. Štrajher i druge. Lake kompozicije sa klavirom (po izboru). Tehničke etide odgovarajuće težine (po izboru).
Obavezni minimum programa – četiri lestvice; – vežbe kroz IV pozicije; – četiri tehničke etide (po izboru) – četiri komada sa klavirom (po izboru) Javni nastupi – obavezna dva javna nastupa tokom školske godine. Ispit 1. Jedna lestvica sa trozvukom (IV ili V pozicija); 2. Dve etide 3. Jedan komad po izboru sa klavirskom pratnjom.	

Ključni pojmovi sadržaja: ton, pozicija, intonacija, ritmika, dinamika

Naziv	**KONTRABAS**

predmeta	
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Kontrabas je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Treći**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– primeni osnovnu tehniku sviranja kontrabasa kroz pozicije zaključno sa VIII; – izvede tehničke i intonativne – vežbe za levu ruku kroz pozicije; – koristi vibrato; – izvede kompozicije različitog karaktera; – učestvuje na internim i javnim časovima; – ispolji kreativnost u interpretaciji u skladu sa sopstvenim muzičkim, emocionalnim i intelektualnim sposobnostima; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.	IZVOĐENjE MUZIKE	Postavka leve ruke i vežbe za intonaciju kroz VI,VII i VIII poziciju. Tehničke vežbe za promenu pozicija. Vibrato. Melodijske i ritmičke vežbe kroz pozicije. Kratke etide (sa klavirskom pratnjom i bez nje). Kratki komadi i kompozicije sa klavirskom pratnjom **Skale i trozvuci** Durske i molske skale sa trozvucima kroz dve oktave. Hromatske skale kroz dve oktave. **LITERATURA** – *Škole za kontrabas* po izboru: L. Montag, M. Prosenik, F.Simandl,

L.Štrajher i druge

– J. Novosel: *Etide za kontrabas*

– Tehničke etide odgovarajuće

– težine (po izboru)

– Lake kompozicije sa klavirom (po izboru)

– K. Trunpf: *Laki komadi za kontrabas i klavir*

– Hrestomatija za kontrabas

– I sveska (sa klavirskom pratnjom)

– B. Lalović: *Dvanaest malih etida* (sa klavirskom pratnjom)

Obavezni minimum programa

– četiri lestvice;

– vežbe kroz pozicije do tona E;

– šest tehničkih etida (po izboru)

– četiri komada sa klavirom (po izboru)

Javni nastupi

– obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.

Ispit

1. Jedna lestvica sa trozvukom kroz dve oktave (VII ili VIII pozicija);

2. Dve etide (jedna sa klavirskom pratnjom)

3. Jedan komad po izboru sa klavirskom pratnjom.

Ključni pojmovi sadržaja: ton, pozicija, intonacija, ritmika, dinamika.

Naziv	**KONTRABAS**

predmeta	
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Kontrabas je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja
Razred	**Četvrti**
Godišnji fond časova	**66 časova**

ISHODI

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:

– primeni osnovnu tehniku sviranja kontrabasa do palčeve pozicije;

– izvede tehničke i intonativne

– vežbe za levu ruku kroz pozicije;

– koristi vibrato;

– izvede ornamente;

– izvede lagane kompozicije različitog karaktera;

– učestvuje na internim i javnim časovima;

– ispolji kreativnost u interpretaciji u skladu sa sopstvenim muzičkim, emocionalnim i intelektualnim sposobnostima.

– samostalno i svakodnevno vežba;

– poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.

OBLAST/TEMA	**SADRŽAJI**
IZVOĐENjE MUZIKE	Postavka leve ruke i vežbe kroz IX i X poziciju. Tehničke i intonativne vežbe za promenu pozicija. Vibrato. Ornamenti: predudar, mordent, grupeto, triler. Melodijske i ritmičke vežbe kroz pozicije. Kratke etide (sa klavirskom pratnjom i bez nje). Kratki komadi i kompozicije sa klavirskom pratnjom. Muzički bonton. **Skale i trozvuci** Durske i molske lestvice sa trozvucima kroz dve oktave. Hromatske lestvice kroz dve oktave.

LITERATURA

– *Škole za kontrabas* po izboru: L. Montag, M. Prosenik, F. Simandl, L. Štrajher i druge

– J. Novosel: *Etide za kontrabas*

– Tehničke etide odgovarajuće

– težine (po izboru)

– Lake kompozicije sa klavirom (po izboru)

– K. Trunpf: *Laki komadi za kontrabas i klavir*

– *Hrestomatija za kontrabas*

– I sveska (sa klavirskom pratnjom)

– B. Lalović: *Dvanaest malih etida* (sa klavirskom pratnjom)

Obavezni minimum programa

– četiri lestvice;

– vežbe kroz pozicije do tona F;

– šest tehničkih etida (po izboru)

– četiri komada sa klavirom (po izboru)

Javni nastupi

– obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.

Ispit

1. Jedna lestvica sa trozvukom kroz dve oktave.

2. Dve etide (jedna sa klavirskom pratnjom)

3. Jedan komad po izboru sa klavirskom pratnjom.

Ključni pojmovi sadržaja: ton, pozicija, intonacija, ritmika, dinamika.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANjE PROGRAMA KONTRABAS

I. UVODNI DEO

Bavljenje muzikom uopšte a posebno sviranje na instrumentu podstiče finu mentalnu kombinatoriku dragocenu za razvijanje ukupnog mentalnog i psiho-motornog potencijala učenika i odlična je osnova za integraciju sa drugim predmetima.

Nastava je usmerena na ostvarivanje ishoda, pri čemu se daje prednost iskustvenom učenju u okviru kojeg učenici razvijaju lični odnos prema muzici, a postepena racionalizacija iskustva vremenom postaje teorijski okvir. Iskustveno učenje podrazumeva aktivno slušanje muzike i lično muzičko izražavanje učenika kroz izvođenje muzike.

Ishodi predstavljaju muzičke, opažajne i saznajne aktivnosti učenika. Preporučeni muzički sadržaji (literatura) ostavljaju prostor za izbor i drugih sadržaja u skladu sa mogućnostima učenika i inventivnošću nastavnika. Nastavnik ima slobodu ali i odgovornost da izabere optimalan program u kome će učenik moći da reprodukuje sve tehničke i muzičke zadatke, a i da u istom uživa, ne razmišljajući o težini zahteva kao o nekom neprebrodivom problemu.

Najvažniji pokretač nastave treba da bude princip motivacije i inkluzivnosti u podsticanju maksimalnog učešća u muzičkom doživljaju kao i razvijanju potencijala za muzičko izražavanje.

Muzika u funkciji zdravlja i muzički bonton

Na svakom času učenike treba upućivati da pravilno sede i koriste izvođački aparat što je važno za održavanje zdravlja koštano-mišićnog aparata. Zadatak nastavnika je da u tom smislu, u zavisnosti od vrste instrumenta i specifičnog stava pri sviranju učenike upute na potrebu stalnog jačanja muskulature upražnjavanjem različitih fizičkih vežbi i/ili plivanja.

U odnosu na slušni aparat, učenike treba informisati i upozoriti da preglasna i agresivna muzika ima štetan uticaj i izaziva fiziološki i psihološki odgovor organizma u negativnom smislu.

Muzička umetnost nam pruža mogućnost da izrazimo naše jedinstvene misli i osećanja. Muzika i druge umetnosti pružaju priliku za ljudsku kreativnost i samoizražavanje. Participacijom u muzici ostvaruje se viši oblik pismenosti razvijanjem intuicije, mašte i razmišljanja, što dovodi do jedinstvenih oblika komunikacije. U tom smislu pozitivan efekat muzike u smislu opuštanja, podizanja pažnje, razvijanja memorije, emocionalnih i fizičkih reakcija/odgovora, kognitivne stimulacije je od neprocenjivog značaja.

Odgovarajuće ponašanje na sceni i u publici je deo opšte kulture, pa je dužnost nastavnika da učenike vaspitno oblikuju kroz pravila ponašanja (muzički bonton) pri

slušanju i izvođenju muzike. Pored kulture ponašanja učenike treba uputiti i na kulturu odevanja, kako na sceni tako i u publici.

II. PLANIRANjE NASTAVE I UČENjA

Planiranje nastave i učenja, obuhvata godišnji i operativni plan, kao i pripremu za čas. Godišnjim planom definisan je fond časova u toku školske godine. Operativni plan podrazumeva odabir i razradu ishoda na mesečnom nivou. Priprema za čas posvećena je svakom učeniku pojedinačno, imajući u vidu muzičke, intelektualne, fizičke i mentalne predispozicije.

S obzirom na dužinu trajanja časa (30/45 minuta) rad treba efikasno organizovati. Kod mlađih učenika nije lako duže zadržati pažnju, pa je raznovrstan i maštovit čas najbolji način za postizanje rezultata.

Priprema za čas obuhvata čitav spektar aktivnosti – od detaljnog proučavanja kompozicija sa učeničkog repertoara (analitičkim prosviravanjem ili, eventualno, pripremanjem za izvođenje na podijumu), preko upoređivanja različitih izdanja i dopunjavanja odabranih redakcija, do kontinuiranog vođenja obimne evidencije o učenikovom radu i napretku.

III. OSTVARIVANjE NASTAVE I UČENjA

Imajući na umu kompleksnost i sveobuhvatnost procesa nastave gudačkih instrumenta, aktivnost nastavnika obuhvata veliku paletu informacija različite prirode (tehnika sviranja, negovanje tona, procedure vežbanja, stilske odrednice o kompozitoru, delu, obliku u kojem je napisano, melodijskim, ritmičkim, harmonskim i kontrapunktskim pojedinostima koje ga karakterišu, emotivnoj, poetskoj, psihološkoj ili filozofskoj pozadini njegove umetničke predstave i njegovoj estetskoj vrednosti) do praktičnih demonstracija (lično sviranje na instrumentu). Za učenike je veoma važno da nastavnika doživljavaju i kao muzički autoritet a ne samo kao predavača sa druge strane katedre.

Kada je reč o desnoj ruci kontrabasa treba obratiti pažnju da bez obzira na stil držanja gudala, prirodno funkcionisanje prstiju, zgloba i šake moraju biti u prirodnoj ravnoteži. Kod svih gudačkih instrumenata česta je pojava tzv. slabih prstiju, labavih zglobova i slično. U toj situaciji potrebno je raditi vežbe za jačanje slabe muskulature ruku.

Izbor kompozicija koje nose u sebi određene tehničke i muzičke zahteve je od velikog značaja za zainteresovanost učenika i njihov napredak. To je naročito važno za učenike prvog ciklusa, koji tek osvajaju prostor instrumenta, a zvučna slika koja im se dopada budi potrebu da iznova istražuju, vežbaju i kroz to i napreduju u tehničkom i muzičkom smislu.

Svaki učenik je poseban i u tom smislu nastavnik mora imati i njegovu širu sliku (porodica, škola, okruženje, lični kapaciteti...) kako bi optimalno izbalansirao odgovarajući program koji će učenika dovesti do praktičnih veština, a ove pak otvoriti put za dalje napredovanje.

Kada su u pitanju takmičenja, preporučuje se velika umerenost i oprez. Mudar nastavnik neće dopustiti da učenička motivacija vremenom postane isključivo takmičarski obojena, kao i da sopstveni rad vrednuje brojem nagrada i priznanja koje njegovi učenici osvajaju.

Veoma je važno da učenici što češće javno sviraju kako bi se oslobodili straha od nastupa kao i da steknu naviku posećivanja koncerata umetničke muzike i predstava. Diskusijom o odslušanim delima i izvođenjem istih (primerenom starosnom dobu učenika), učenici stiču uvid u tumačenja muzičkih dela, načine izvođenja, različite tehničke pristupe izvođača, razvijajući tako kritičko mišljenje, o sopstvenom i tuđem izvođenju koje će im pomoći u daljem razvoju i napredovanju.

IV. PRAĆENjE I VREDNOVANjE NASTAVE I UČENjA

Na časovima instrumenta najbitnije je razvijanje muzičkih sposobnosti i izgrađivanje veština, pa funkcionalni zadaci imaju prioritet. Smer nastave je takav da se uvek kreće od zvuka ka teorijskom tumačenju. Iz tih razloga, naročito u prvom ciklusu ne insistira se na definicijama već na prepoznavanju, izvođenju i identifikovanju muzičkih sadržaja.

Kriterijum u ocenjivanju je uložen trud učenika i njegovo lično napredovanje u skladu sa ličnim i muzičkim mogućnostima.

U okviru svih muzičkih aktivnosti potrebno je obezbediti prijatnu atmosferu, a kod učenika potencirati osećanje sigurnosti i podrške. Potrebno je otkloniti sve razloge za moguće strahove, nesigurnost i tremu koji su prouzrokovani prevelikim i nerealnim očekivanjima profesora ili roditelja. Učešće učenika na javnim nastupima, takmičenjima, festivalima i rezultati godišnjih ispita i smotri upotpunjuju sliku o postignućima nastave i učenja.

Naziv predmeta	**TUBA**	
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Tuba je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.	
Razred	**Prvi**	
Godišnji fond časova	**70 časova**	
ISHODI		
Po završenoj temi /oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST**	**SADRŽAJI**
– opiše svojim rečima karakteristike tube;	IZVOĐENjE MUZIKE	Karakteristike Tube i njen istorijski razvoj.

– prikaže istorijski razvoj tube; – pravilno sedi i drži instrument; – pravilno diše u sedećem stavu; – izvodi stakato i legato; – primeni osnovne elemente notne pismenosti u sviranju i čita notni tekst u bas ključu; – samostalno svira kratke kompozicije napamet, solo i uz pratnju klavira; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – objasni važnost održavanja instrumenta; – poštuje pravola ponašanja prilikom izvođenja i slušanja muzike.	Tehničke mogućnosti tube. Vežbe disanja. Pravilna postavka usnika. Postizanju i održavanju ambažure. Zujanje sa i bez usnika. Pravilno držanje instrumenta. Održavanje instrumenta. Vrste artikulacije (stakato i legato). Tonske vežbe (izdržavanje tonova). Elementi muzičke pismenosti (cele, polovine i četvrtine). **LITERATURA** – Dubravko Marković: *Pripremne vežbe za tubu* – Dubravko Marković: *Početne vežbe za tubu* (napomene: ako je učenik na Be-tubi startovao od 4. Alikvotnog tona (veliko Be) treba da startuje sa početnim vežbama za Es trubu, a ako je učenik na Ce-tubi startovao od 4. Alikvotnog tona (malo C) treba da startuje sa početnim vežbama za F- tubu)

Obavezni minimum programa

Dve lestvice, 15 etida, dve kompozicije po slobodnom izboru

Javni nastupi

Dva obavezna javna nastupa u toku godine na kojima se kompozicije ne moraju izvoditi napamet

Program smotri

Smotra na kraju školske godine: dve vežbe različitog karaktera

Ključni pojmovi sadržaja: ambažura, disanje, ton, intonacija, slušanje muzike, sviranje, muzička fraza, muzički bonton.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANjE PROGRAMA

I. UVODNI DEO

Bavljenje muzikom uopšte a posebno sviranje na instrumentu podstiče finu mentalnu kombinatoriku dragocenu za razvijanje ukupnog mentalnog i psiho-motornog potencijala učenika i odlična je osnova za integraciju sa drugim predmetima.

Nastava je usmerena na ostvarivanje ishoda, pri čemu se daje prednost iskustvenom učenju u okviru kojeg učenici razvijaju lični odnos prema muzici, a postepena racionalizacija iskustva vremenom postaje teorijski okvir. Iskustveno učenje podrazumeva aktivno slušanje muzike i lično muzičko izražavanje učenika kroz izvođenje muzike.

Najvažniji pokretač nastave treba da bude princip motivacije i inkluzivnosti u podsticanju maksimalnog učešća u muzičkom doživljaju kao i razvijanju potencijala za muzičko izražavanje.

II. PLANIRANjE NASTAVE I UČENjA

Planiranje nastave i učenja, obuhvata godišnji i operativni plan, kao i pripremu za čas. Godišnjim planom definisan je fond časova u toku školske godine. Operativni plan podrazumeva odabir i razradu ishoda na mesečnom nivou. Priprema za čas posvećena je svakom učeniku pojedinačno, imajući u vidu muzičke, intelektualne, fizičke i mentalne predispozicije.

S obzirom na dužinu trajanja časa (30/45 minuta) rad treba efikasno organizovati. Kod mlađih učenika nije lako duže zadržati pažnju, pa je raznovrstan i maštovit čas najbolji način za postizanje rezultata.

Priprema za čas obuhvata čitav spektar aktivnosti – od detaljnog proučavanja kompozicija sa učeničkog repertoara (analitičkim prosviravanjem ili, eventualno, pripremanjem za izvođenje na podijumu), preko upoređivanja različitih izdanja i

dopunjavanja odabranih redakcija, do kontinuiranog vođenja obimne evidencije o učenikovom radu i napretku.

III. OSTVARIVANjE NASTAVE I UČENjA

Imajući na umu kompleksnost i sveobuhvatnost procesa nastave gudačkih instrumenta, aktivnost nastavnika obuhvata veliku paletu informacija različite prirode (tehnika sviranja, negovanje tona, procedure vežbanja, stilske odrednice o kompozitoru, delu, obliku u kojem je napisano, melodijskim, ritmičkim, harmonskim i kontrapunktskim pojedinostima koje ga karakterišu, emotivnoj, poetskoj, psihološkoj ili filozofskoj pozadini njegove umetničke predstave i njegovoj estetskoj vrednosti) do praktičnih demonstracija (lično sviranje na instrumentu). Za učenike je veoma važno da nastavnika doživljavaju i kao muzički autoritet a ne samo kao predavača sa druge strane katedre.

Kada je reč o desnoj ruci kontrabasa treba obratiti pažnju da bez obzira na stil držanja gudala, prirodno funkcionisanje prstiju, zgloba i šake moraju biti u prirodnoj ravnoteži. Kod svih gudačkih instrumenata česta je pojava tzv. slabih prstiju, labavih zglobova i slično. U toj situaciji potrebno je raditi vežbe za jačanje slabe muskulature ruku.

Izbor kompozicija koje nose u sebi određene tehničke i muzičke zahteve je od velikog značaja za zainteresovanost učenika i njihov napredak. To je naročito važno za učenike prvog ciklusa, koji tek osvajaju prostor instrumenta, a zvučna slika koja im se dopada budi potrebu da iznova istražuju, vežbaju i kroz to i napreduju u tehničkom i muzičkom smislu.

Svaki učenik je poseban i u tom smislu nastavnik mora imati i njegovu širu sliku (porodica, škola, okruženje, lični kapaciteti...) kako bi optimalno izbalansirao odgovarajući program koji će učenika dovesti do praktičnih veština, a ove pak otvoriti put za dalje napredovanje.

Kada su u pitanju takmičenja, preporučuje se velika umerenost i oprez. Mudar nastavnik neće dopustiti da učenička motivacija vremenom postane isključivo takmičarski obojena, kao i da sopstveni rad vrednuje brojem nagrada i priznanja koje njegovi učenici osvajaju.

Veoma je važno da učenici što češće javno sviraju kako bi se oslobodili straha od nastupa kao i da steknu naviku posećivanja koncerata umetničke muzike i predstava. Diskusijom o odslušanim delima i izvođenjem istih (primerenom starosnom dobu učenika), učenici stiču uvid u tumačenja muzičkih dela, načine izvođenja, različite tehničke pristupe izvođača, razvijajući tako kritičko mišljenje, o sopstvenom i tuđem izvođenju koje će im pomoći u daljem razvoju i napredovanju.

IV. PRAĆENjE I VREDNOVANjE NASTAVE I UČENjA

Na časovima instrumenta najbitnije je razvijanje muzičkih sposobnosti i izgrađivanje veština, pa funkcionalni zadaci imaju prioritet. Smer nastave je takav da se uvek kreće od zvuka ka teorijskom tumačenju. Iz tih razloga, naročito u prvom ciklusu ne insistira se na definicijama već na prepoznavanju, izvođenju i identifikovanju muzičkih sadržaja.

Kriterijum u ocenjivanju je uložen trud učenika i njegovo lično napredovanje u skladu sa ličnim i muzičkim mogućnostima.

U okviru svih muzičkih aktivnosti potrebno je obezbediti prijatnu atmosferu, a kod učenika potencirati osećanje sigurnosti i podrške. Potrebno je otkloniti sve razloge za moguće strahove, nesigurnost i tremu koji su prouzrokovani prevelikim i nerealnim očekivanjima profesora ili roditelja. Učešće učenika na javnim nastupima, takmičenjima, festivalima i rezultati godišnjih ispita i smotri upotpunjuju sliku o postignućima nastave i učenja.

Naziv predmeta	**TUBA**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Tuba je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Drugi**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj temi /oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST**	**SADRŽAJI**
– pravilno sedi i drži instrument; – pravilno diše u sedećem stavu; – izvodi stakato, legato i markato; – izvodi vežbe do opsega 4. alikvotnog tona; – odsvira opseg od jedne oktave; – primeni naprednije elemente notne pismenosti u sviranju i čita notni tekst u bas ključu;	IZVOĐENjE MUZIKE	Postupno i pažljivo širenje opsega bez pritiskanja usnika na usne. Sviranje u datom opsegu u različitim intervalima. Kontrola tona u celim notama, polovinama i četvrtinama. Tehnika kontrole tona u dekrešendu. Ovladavanje elementarnim artikulacijama (tenuto, legato i markato). Vežbe na alikvotnim tonovima: Minimalni opseg: do 4. alikvotnog tona. Maksimalni opseg u zavisnosti od trenutnih mogućnosti učenika da svira visinu lako, kvalitetno i bez pritiska na usne. Opseg u sviranju iz nota: j METRIKA: 4/4, 3/4 i

– samostalno svira kratke kompozicije napamet, solo i uz pratnju klavira; – komunicira sa korepetitorom kroz zajedničko interpretiranje dela; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – savesno i redovno održava instrument; – poštuje pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.	2/4. RITAM: cele note, polovine, polovine s tačkom, četvrtine i odgovarajuće pauze. ARTIKULACIJE: tenuto i legato. **Skale i trozvuci** Jedna durska skala sa trozvukom, kroz jednu oktavu u celim notama, polovinama i četvrtinama, sa različitim kombinacijama legata na skali u četvrtinama (skalu se može svirati i kompenzativno, npr. Ef, Ge, A, Be, Ce, Be, A, Ge, Ef, E, De, Ce, De, E, Ef,... Ef, A, Ce, A, Ef, Ce, Ef) Tri durska tonaliteta koji najbolje odgovaraju opsegu. **LITERATURA** – Dubravko Marković: *Početne vežbe za tubu* – Dubravko Marković: *Osnovne vežbe u četvrtinama* – Dubravko Marković: *Tonalne studije* (studije odgovarajućeg nivoa) – Dubravko Marković: *Škola za tubu* (do nivoa predviđenog programskim zahtevima) – R. Kicer: *Škola za tubu* (izbor vežbi odgovarajućeg nivoa) ili neka druga odgovarajuća literatura – D. Marković: *Lake kompozicije za početnike na tubi* – V. A. Mocart*: Azbuka* – Nepoznati autor (XVI vek): *Pesma*

– Nepoznati autor (XVI vek): *Melodija*

i druge kompozicije na n

ivou gradiva po izboru nastavnika i mogućnostima učenika.

Najmanje dve kompozicije u nivou gradiva, po izboru nastavnika.

Javni nastupi

obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.

Ispitni program

1. Jedna vežba, etida ili pesma iz gradiva;

2. Jedna kompozicija sa klavirskom pratnjom, napamet.

Ključni pojmovi sadržaja: ambažura, disanje, ton, intonacija, slušanje muzike, sviranje, muzička fraza, muzički bonton.

Naziv predmeta	**TUBA**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Tuba je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Treći**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST**	**SADRŽAJI**
– izvodi zadate kompozicije, etide i tehničke vežbe u metričkim merama 2/4, ¾ i 4/4;	IZVOĐENjE MUZIKE	Dalja nadgradnja osnova i njihova primena u elementarnoj interpretaciji:
– izvodi ritmičke obrasce kroz cele, polovine, polovine s tačkom, četvrtine, četvrtine s tačkom i osmine i odgovarajuće pauze;		Širenje opsega bez pritiskanja usnika na usne.
		Proširenje sposobnosti sviranja intervala.
– izvodi dela, primenjujući		

artikulacije – tenuto, markato, stakato i legato; – primenjuje sve dinamičke nijanse od piana do forte, kao i krešendo i dekrešendo; – izvodi terce i kvarte u polovinama (legato).	Kontrola tona do nivoa osmina. Kontrole tona u raznim dinamikama od p do f. Veština kontrole krešenda i dekrešenda bez narušavanja kvaliteta tona i intonacije. Uvod u rad na sistematskoj studiji legata. Stabilizacija kontrole elemenarnih artikulacija. Kontrola kvaliteta tona u stakatu. Vežbe na alikvotnim tonovima: Minimalni opseg, do 5. alikvotnog tona. Maksimalni opseg u zavisnosti od trenutnih mogućnosti učenika da svira visinu lako, kvalitetno i bez pritiska na usne. Opseg u sviranju iz nota: jedna i po do dve oktave. **Skale i trozvuci** Sedam durskih skala kroz jednu oktavu u celim notama, polovinama, četvrtinama i osminama, sa ritmičkim varijacijama i različitim artikulacijama n a skali u četvrtinama. Durski tonaliteti do tri ili četiri predznaka. **LITERATURA**

– Dubravko Marković: *Osnovne vežbe u četvrtinama*

– Dubravko Marković: *Osnovne vežbe u osminkama*

– Dubravko Marković: *Tonalne studije* (studije odgovarajućeg nivoa)

– Dubravko Marković: *Škola za tubu* (do nivoa predviđenog programskim zahtevima)

– Alojz Strnad: *Metoda učenja trube* (izbor vežbi odgovarajućeg nivoa)

– R. Kicer: *Škola za tubu* (izbor vež bi odgovarajućeg nivoa) ili neka druga odgovarajuća literatura

Kompozicije sa klavirskom pratnjom

Najmanje dve kompozicije u nivou gradiva, po izboru nastavnika.

– J. Hajdn: *Pesmica*

– E. Šentirmai: *Mađarska melodija*

– T. Morli: *Gavota*

– G. F. Teleman: *Menuet*

i druge kompozicije na nivou gradiva po izboru nastavnika i mogućnostima učenika.

JAVNI NASTUPI

obavezna dva javna nastupa tokom školske godine.

Ispitni program

1. Jedna vežba, etida ili pesma iz gradiva;

2. Jedna kompozicija sa klavirskom pratnjom, napamet.

Ključni pojmovi sadržaja: ambažura, disanje, ton, intonacija, slušanje muzike, sviranje, muzička fraza, muzički bonton.

Naziv predmeta	**TUBA**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Tuba je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Četvrti**
Godišnji fond časova	**66 časova**

ISHODI

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST**	**SADRŽAJI**
– Izvodi zadate kompozicije, etide i tehničke vežbe u metričkim merama 2/4, ¾ i 4/4, 4/2, 3/2, 2/2, 4/4, 3/4, 2/4, 2/8, 3/8, 4/8, 6/8, 9/8, 12/8. – Kao i ritmičke obrasce kroz cele, polovine, polovine s tačkom, četvrtine, četvrtine s tačkom i osmine, šesnestine i sinkope sa odgovarajućim pauzama – Izvodi dela, primenjujući artikulacije – tenuto, markato, stakato, legato i portato – Primenjuje sve dinamičke nijanse od pianisima possibile do fortisimo possibile, kao i krešendo i dekrešendo – Izvodi intervale do sekste u polovinama i četvrtinama (legato)	IZVOĐENjE MUZIKE	Sistematska nadgradnja osnova kroz njihovu primenu u tehnički složenijim zahtevima. Očuvanje non presa i širenju opsega. Usavršavanje sviranja intervala. Kontrola tona u šesnaestinkama. Postavljanje pravilnog ataka za portato. Kontrola kvaliteta tona u stakatisimu. Kontrola tona od pp do ff. Sistematska studija legato intervala do oktave. Vežbe na alikvotnim tonovima.

Minimalni opseg do 6. alikvotnog tona.

Maksimalni opseg u zavisnosti od trenutnih mogućnosti učenika da svira visinu lako, kvalitetno i bez pritiska na usne.

Minimalni opseg u sviranju iz nota: dve oktave.

Skale i trozvuci

Durske skale zaključno sa šest predznaka kroz jednu oktavu, u celim notama, polovinama,

četvrtinama, osminama i šesnaestinama, sa ritmičkim varijacijama i različitim artikulacijama

na skali u četvrtinama i sa različitim artikulacijama na skali u osminama.

Sve durske i molske skale

LITERATURA

– Dubravko Marković: *Tonalne studije* (izbor studija odgovarajućeg nivoa)

– Dubravko Marković: *Osnovne vežbe u šesnaestinkam* a

– Dubravko Marković: *Škola za tubu* (do nivoa predviđenog programskim zahtevima)

– R. Kicer: *Škola za tubu* (izbor vežbi odgovarajućeg nivoa)

ili neka druga odgovarajuća literatura.

	Najmanje dve kompozicije u nivou gradiva, po izboru nastavnika. – J. S. Bah: *Menuet* – Rajnhard: *Vrtnica* – Kliford Barns: *Mladi umetnik* – Kliford Barns: *Mladi virtuoz* i druge kompozicije na nivou gradiva po izboru nastavnika i mogućnostima učenika.
JAVNI NASTUPI – obavezna dva javna nastupa tokom školske godine. ISPITNI PROGRAM 1. Jedna vežba, etida ili pesma iz gradiva; 2. Jedna kompozicija sa klavirskom pratnjom, napamet.	

Ključni pojmovi sadržaja: ambažura, disanje, ton, intonacija, slušanje muzike, sviranje, muzička fraza, muzički bonton.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANjE PROGRAMA
TUBA

I. UVODNI DEO

Bavljenje muzikom uopšte a posebno sviranje na instrumentu podstiče finu mentalnu kombinatoriku dragocenu za razvijanje ukupnog mentalnog i psiho-motornog potencijala učenika i odlična je osnova za integraciju sa drugim predmetima.

Nastava je usmerena na ostvarivanje ishoda, pri čemu se daje prednost iskustvenom učenju u okviru kojeg učenici razvijaju lični odnos prema muzici, a postepena racionalizacija iskustva vremenom postaje teorijski okvir. Iskustveno učenje podrazumeva aktivno slušanje muzike i lično muzičko izražavanje učenika kroz izvođenje muzike.

Kod učenika treba razvijati duh zajedništva kroz zajedničko sviranje i komunikacijske veštine u cilju prenošenja i razmene iskustava i znanja. Najvažniji pokretač nastave treba da bude princip motivacije i inkluzivnosti u podsticanju maksimalnog učešća u muzičkom doživljaju kao i razvijanju potencijala za muzičko izražavanje.

II. PLANIRANjE NASTAVE I UČENjA

Planiranje nastave i učenja, obuhvata godišnji i operativni plan, kao i pripremu za čas. Godišnjim planom definisan je fond časova u toku školske godine. Operativni plan podrazumeva odabir i razradu ishoda na mesečnom nivou. Priprema za čas posvećena je svakom učeniku pojedinačno, imajući u vidu muzičke, intelektualne, fizičke i mentalne predispozicije. S obzirom na dužinu trajanja časa (30/45 minuta) rad treba efikasno organizovati. Kod mlađih učenika nije lako duže zadržati pažnju, pa je raznovrstan i maštovit čas najbolji način za postizanje rezultata.

III.OSTVARIVANjE NASTAVE I UČENjA

U nastavi duvačkih instrumenata u prvom ciklusu posebnu pažnju treba usmeriti na oblikovanje tona, njegovu pravilnu postavku kroz upoznavanje sa osnovama tehnike disanja i pravilnu impostaciju usnika, trske ili piska (u zavisnosti od instrumenta). . Od samog početka, u okviru registra koji omogućava najlakšu emisiju tona, potrebno je primeniti sve elemente koji se odnose na pravilno uzimanje vazduha i njegovo racionalno korišćenje kroz odgovarajuće oblikovanje usana. Već od prvih koraka izuzetno je važno razvijati ljubav kod učenika za zajedničko muziciranje.

U toku drugog ciklusa treba obraditi sve tonalitete, durske i molske, sa toničnim trozvukom. Posebnu pažnju treba usmeriti na sviranje vežbi u različitim artikulacijama. skale svirati napamet, uvek u određenom ritmu od početka do kraja, u istom tempu, bez ubrzavanja i usporavanja.

U radu uvek treba do kraja insistirati na potpunom ovladavanju svakog tehničkog i tonskog zahteva koji je zadat u notnom tekstu. Kod učenika,treba negovati urednost u vežbanju, poštovanje svake note i oznake u notnom tekstu koje se odnose na tempo, dinamičko i agogičko nijansiranje. U okviru svih elemenata koji čine nastavni proces (tonske i tehničke vežbe, lestvice, etide i komadi za izvođenje uz pratnju klavira), neophodno je pažnju učenika usmeravati na intonaciju i čisto sviranje koje može omogućiti samo pravilna postavka instrumenata i pravilna primena tehnike disanja. Izuzetno je važno raditi na sticanju iskustva sviranjem u kamernim ansamblima ili orkestru.

IV. PRAĆENjE I VREDNOVANjE NASTAVE I UČENjA

Na časovima instrumenta najbitnije je razvijanje muzičkih sposobnosti i izgrađivanje veština, pa funkcionalni zadaci imaju prioritet. Smer nastave je takav da se uvek kreće od zvuka ka teorijskom tumačenju. Iz tih razloga, naročito u prvom ciklusu ne insistira se na definicijama već na prepoznavanju, izvođenju i identifikovanju muzičkih sadržaja.

Kriterijum u ocenjivanju je uložen trud učenika i njegovo lično napredovanje u skladu sa ličnim i muzičkim mogućnostima. U okviru svih muzičkih aktivnosti potrebno je obezbediti prijatnu atmosferu, a kod učenika potencirati osećanje sigurnosti i podrške.

Potrebno je otkloniti sve razloge za moguće strahove, nesigurnost i tremu koji su prouzrokovani prevelikim i nerealnim očekivanjima profesora ili roditelja. Učešće učenika na javnim nastupima, takmičenjima, festivalima i rezultati godišnjih ispita i smotri upotpunjuju sliku o postignućima nastave i učenja.

Naziv predmeta	**SOLO PEVANjE**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Solo pevanje je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema solo pevanju i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje vokalnih sposobnosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastupi nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Prvi**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenojtemi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– opiše delove vokalnog aparata;	IZVOĐENjE MUZIKE	Karakteristike vokalnog aparata.
– pravilno rezonira;		Način dobijanja tona.
– pravilno koristi dijafragmu;		Pravilno držanje tela i stav tela pri pevanju
– pravilno drži telo;		Disanje i vežbe disanja.
– razlikuje pravilno od nepravilnog disanja;		Emisija tona u odnosu na vrstu tehničke vežbe ili kompozicije.
– samostalno primenjuje vežbe disanja;		Jednostavne vežbe kroz legato, sekunde, terce, kvarte, kvinte, uzlazno i silazno, razloženi kvintakord.
– razlikuje pravilno od nepravilne emisije tona;		Ujednačavanje vokala.
– pravilno intonira i jasno izgovara slogove;		Slušanje, intonacija i dikcija.
– primenjuje promenu vokala pri pevanju lakših vokaliza;		Muzički bonton.
– primenjuje osnovne elemente notne pismenosti u pevanju, čita notni tekst;		**LITERATURA** Tehničke vežbe, vokalize: F. Abt, N. Vakai, H. Panovka, Đ. Konkone, G. Zajdler
– lako peva kratke kompozicije napamet uz		R. Tirnanić: *Pesme Italijanskih*

pratnju klavira; – komunicira sa korepetitorom kroz muziku; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – ispoljava samopouzdanje u toku javnog nastupa; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri izvođenju i slušanju muzike.	*kompozitora, izbor* Lakše kompozicije italijanskih kompozitora: Đ.Kaćini, A. Kaldara, A. Skarlati, A. Falkonieri, L. Mancia, „Male pesme velikih majstora" i druga dela po izboru nastavnika koje odgovaraju uzrastu i tehničkim mogućnostima učenika
Obavezni minimum programa – četiri vokalize – dve pesme starih majstora – jedna lakša pesma	
Javni nastupi Obavezan jedan javni nastup u toku školske godine	
Program smotri Na kraju školske godine smotra, jedna vokaliza (sa tekstom ili bez teksta) i jedna pesma starog majstora, program se izvodi napamet ne mora se izvoditi na originalnom jeziku).	

Ključni pojmovi sadržaja: vokalni aparat, disanje, ton, intonacija, rezonator, dijafragma, pevanje, vokali, slušanje muzike, muzički bonton

Naziv predmeta	**SOLO PEVANjE**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Solo pevanje je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema solo pevanju i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje vokalnih sposobnosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastupi nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Drugi**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da: – pravilno drži telo i na pravilan način primenjuje vežbe disanja; – opiše položaj glasnica pri pevanju i funkciju dijafragme, rezonatora; – lako formira ton i kontroliše intonaciju pri pevanju; – jasno izgovara slogove i tumači tekst kompozicije pri pevanju; – primenjuje različita muzička izražajna sredstva u fraziranju, u zavisnosti od karaktera muzičkog primera uz pomoć nastavnika; – peva kratke kompozicije napamet uz pratnju klavira; – komunicira sa korepetitorom kroz muziku; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – prenese publici sopstveni emocionalni doživljaj kroz interpretaciju; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri izvođenju i slušanju muzike. Obavezni minimum programa	IZVOĐENjE MUZIKE	Stav tela pri pevanju i vežbe disanja. Karakteristike i održavanje vokalnog aparata. Način dobijanja tona. Emitovanje tona u odnosu na vrstu tehničke vežbe ili kompozicije. Tehničke vežbe kroz legato. Ujednačavanje vokala. Slušanje, intonacija i dikcija. Tumačenje dinamike i tempa. Priprema za javni nastup. Muzički bonton. **LITERATURA** Tehničke vežbe, vokalize: F. Abt, N. Vakai, H. Panovka, Đ. Konkone, G. Zajdler, L. Bordeze Lakše kompozicije Italijanskih kompozitora po izboru nastavnika Lakše pesme klasičara i romantičara „*Male pesme velikih majstora*“ (V. A. Mocart, F. Mendelson, L.V. Betoven, R. Šubert, F. Vekerlen i drugi, po izboru nastavnika, koji odgovara uzrastu i tehničkim mogućnostima učenika.

– četirivokalize

– četiri pesme starih majstora

– dve lakše pesme

Javni nastupi

– obavezan jedan javni nastup tokom školske godine

Ispitni program

Ispitni program: dve vokalize (sa tekstom, bez teksta, različitog karaktera) jedna pesma starog majstora

Ispitni program se izvodi napamet (program se ne mora izvoditi na originalnom jeziku)

Ključni pojmovi sadržaja: disanje, ton, intonacija, rezonator, dijafragma, lako pevanje, vokali, slušanje muzike, muzička fraza, muzički bonton

Naziv predmeta	**SOLO PEVANjE**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Solo pevanje je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje vokalnih sposobnosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastupi nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Treći**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenojtemi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– primeni pravilan pevački stav i vežbe disanja; – kontroliše dužinu daha pri pevanju; – koristi stečena znanja iz osnova muzičke pismenosti, lako čita s lista uz pomoć nastavnika;	IZVOĐENjE MUZIKE	Kontrola pravilnog stava pri pevanju i disanja. Uvod u predmet čitanja s lista, primena (prima vista). Razvoj pevačke tehnike: portato, portamento, staccato, martelatto. Intoniranje i emisija tona kroz tehničke

– primenjuje nove pevačke tehnike; – pravilno intonira i pri pevanju koristi funkciju dijafragme i rezonatora – jasno izgovara i tumači tekst u kompoziciji; – koristi različita muzička izražajna sredstva pri fraziranju u zavisnosti od karaktera muzičkog primera; – jasno tumači dinamiku kroz pevanje; – samostalno izvodi kratke kompozicije napamet uz pratnju klavira; – komunicira sa korepetitorom kroz muziku; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – ispoljava samopouzdanje u toku javnog nastupa; – izrazi mišljenje o sopstvenom i tuđem nastupu; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri izvođenju i slušanju muzike; – koristi prednosti digitalizacije za slušanje i izvođenje muzike. Obavezni minimum programa – četiri vokalize – četiri pesme starih majstora	vežbe i kompozicije. Dinamičko nijansiranje: crescendo, decrescendo, diminuendo… Priprema za javni nastup. Muzički bonton. **LITERATURA** Tehničke vežbe, vokalize: F.Abt, N. Vakai, Panovka, Konkone, Zajdler Lakše kompozicije Italijanskih kompozitora: Kačini, Kaldara, Skarlati, Falkonijeri, Manca i druga dela po izboru nastavnika B. Cvejić: *Pesme za mlade pevač*e, izbor „*Male kompozicije velikih majstora*“ izbor lakših kompozicija Mocart, Mendelson, Šubert i drugi, V. Đorđević, P. Konjović, I. Bajić, D. Jenko, S. Hristić, Z. Jovanović, M. Prebanda, I. Zajc, J. Hatce A. Dargomižski, M. Glinkai drugi, izbor pesama koje odgovaraju uzrastu i tehničkim mogućnostima učenika po izboru nastavnika.

– jedna pesma klasičara ili romantičara

– jedna pesma Srpskog ili Slovenskog kompozitora

Javni nastupi

Obavezna dva javna nastupa tokom školske godine

Ispitni program

– jedna vokaliza

– jedna arija starog majstora

– jedna pesma po slobodnom izboru (klasičara, romantičara srpskog ili slovenskog kompozitora)

Ispitni program se izvodi napamet, na originalnom jeziku

Ključni pojmovi sadržaja: disanje, ton, intonacija, rezonator, dijafragma, lako pevanje, vokali, slušanje muzike, muzička fraza, muzički bonton

Naziv predmeta	**SOLO PEVANjE**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Solo pevanje je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje vokalnih sposobnosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastupi nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Četvrti**
Godišnji fond časova	**66 časova**

ISHODI

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– samostalno izvodi vežbe disanja uz pravilan stav i držanje;	IZVOĐENjE MUZIKE	Razvoj pevačkih veština i osamostaljivanje pri vežbanju.
– lako formira ton i kontroliše intonaciju pri pevanju;		Tumačenje stilskih razlika u literaturi. Tekst – razumevanje teksta, tumačenje muzičkim sredstvima i jasan i pravilan izgovor.

– jasno izgovara i tumači tekst kompozicije pri pevanju; – primenjuje stilske razlike samostalno u tumačenju kompozicije; – kontroliše mimiku lica; – primenjuje princip uzajamnog slušanja u zajedničkom upevavanju i pevanju; – samostalno izvodi, peva kompozicije napamet uz pratnju klavira; – komunicira sa korepetitorom kroz muziku; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – ispoljava samopouzdanje u toku javnog nastupa; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri izvođenju i slušanju muzike; – koristi prednosti digitalizacije u slušanju i izvođenju muzike.	Uvod u kamernu muziku. Priprema za javni nastup. Izvođenje kompozicija različitog karaktera i scenski nastup. Muzički bonton **LITERATURA** Tehničke vežbe, vokalize: F. Abt, N. Vakai, Panovka, Konkone, Zajdler Lakše kompozicije Italijanskih kompozitora: Kačini, Kaldara, Skarlati, Falkonijeri, Manca i druga dela po izboru nastavnika B. Cvejić: *Pesme za mlade pevače*, izbor „*Male kompozicije velikih majstora*" izbor lakših kompozicija Mocart, Mendelson, Šubert i drugi, V. Đorđević, P. Konjović, I. Bajić, D. Jenko, S.

	Hristić, Z. Jovanović, M. Prebanda, I. Zajc, J. Hatce A. Dargomižski, M. Glinkai drugi, izbor pesama koje odgovaraju uzrastu i tehničkim mogućnostima učenika po izboru nastavnika.
Obavezni minimum programa – šest vokaliza – četiri pesme starih majstora – dve pesme klasičara i romantičara – dve pesme srpskih i slovenskih kompozitora Javni nastupi Obavezna dva javna nastupa tokom školske godine Ispitni program – dve vokalize različitog karaktera – jedna arija starog majstora – jedna pesma po slobodnom izboru(klasičara, romantičara srpskog ili sovenskog kompozitora) Ispitni program se izvodi napamet, na originalnom jeziku	

Ključni pojmovi sadržaja: disanje, ton, intonacija, rezonator, dijafragma, lako pevanje, vokali, slušanje muzike, muzička fraza, muzički bonton

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANjE PROGRAMA
SOLO PEVANjE

I. UVODNI DEO

Svaki aspekt izvođenja muzike ima neposredan i dragocen uticaj na razvoj učenika. Pevanjem se aktivira veliki broj kognitivnih radnji, razvija dugoročno pamćenje, kao i emocionalni razvoj.

U nastavi koja je usmerena na ostvarivanje ishoda prednost se daje iskustvenom učenju u okviru kojeg učenici razvijaju lični odnos prema muzici, a postepena racionalizacija iskustva vremenom postaje teorijski okvir. Iskustveno učenje u okviru ovog predmeta podrazumeva aktivno slušanje muzike i lično muzičko izražavanje učenika kroz pevanje.

Ishodi predstavljaju muzičke, opažajne i saznajne aktivnosti učenika.

Ponuđeni **Muzički sadržaji** ostavljaju prostor za izbor i drugih sadržaja u skladu sa mogućnostima učenika i inventivnošću nastavnika. Kod učenika treba razvijati duh zajedništva kroz prisustvo na koncertima i grupno izvođaštvo. Posebnu pažnju treba obratiti na razvoj i stimulisanje komunikacijskih veštine u cilju prenošenja i razmene iskustava i znanja. Najvažniji pokretač nastave treba da bude princip motivacije i inkluzivnosti u podsticanju maksimalnog učešća u muzičkom doživljaju kao i razvijanju potencijala za muzičko izražavanje.

Na svakom času učenike treba upućivati na pravilan stav, pravilno disanje i da pravilno koriste izvođački aparat.

II. PLANIRANjE NASTAVE I UČENjA

Planiranje nastave i učenja obuhvata izradu Godišnjeg plana nastave i učenja, Operativnog plana (na nivou meseca) i planiranje časa, odnosno pripreme za čas. *Godišnjim planom* se definiše broj časova u odnosu na izabrano muzičko delo koje se obrađuje, po mesecima a u skladu sa godišnjim fondom časova. *Operativni plan* podrazumeva odabir i operacionalizaciju ishoda na nivou meseca u odnosu na izabrani muzički primer/pesmu/delo.

Priprema za čas je specifična s obzirom da je nastava individualna i da usmerenje časa u odnosu na tok i fokus u mnogome zavisi od pripremljenosti učenika za čas. Kako se ishodi u sticanju veština kumulativno ostvaruju, svaki put u nekom svom segmentu, priprema sadrži naziv dela, cilj časa i konkretizaciju ishoda koji je u fokusu u odnosu na cilj časa.

U okviru organizacije godišnjih i mesečnih aktivnosti neophodno je voditi računa o školskom kalendaru i aktivnostima koje prate život škole, pa prema njima usmeravati i oblikovati nastavne sadržaje.

III. OSTVARIVANjE NASTAVE I UČENjA

Tokom ostvarivanja nastave i učenja, nastavnik podstiče učenika prijatnom radnom atmosferom, uvodeći ga preko vežbi disanja, laganih tehničkih vežbi, u umeće solo pevanja. Tehničke vežbe su u početnom radu (npr. sekunde, terce, kvarte, kvinte, uzlazno i silazno, razloženi kvintakord, naviše i naniže), jednostavne, pri čemu kroz rad pedagog insistira: na pravilnoj impostaciji, mekoj ali konkretnoj ataki na ton, čistoj intonaciji, pravilnoj artikulaciji vokala i konsonanata, apođaturi, legatu. Razvojem glasovnih sposobnosti učenika nastavnik kroz rad primenjuje nove pevačke tehnike (portato, portamento, staccato, martelatto).

U radu sa učenikom, nastavnik treba da obrati šažnju na stav tela kao i mimiku lica učenika, blagi ozaren izraz. Kroz različitu muzičku literaturu, nastavnik upoznaje učenika sa epohama, stilovima izvođaštva, karakteristikama istih, pri čemu učenik napreduje u svom školovanju.

Kod učenika treba razvijati ljubav i veštine zajedničkog muziciranja, uzajamnog slušanja i pevanja u duetu čime se razvija potreba za međusobnim slušanjem i saradnjom u zajedničkoj interpretaciji muzičkog dela.

Veoma je važno posticati učenike na slušanje umetničke muzike kroz video primere, odlaskom na koncerte, u pozorište. Diskusijom o odslušanim ili izvedenim delima razvijaju se kritički stavovi o sopstvenim i drugim izvođenjima što je veoma važno za dalje napredovanje.

IV. PRAĆENjE I VREDNOVANjE NASTAVE I UČENjA

Na časovima solo pevanja najbitnije je razvijanje muzičkih sposobnosti i izgrađivanje veština. Kriterijum u ocenjivanju je uložen trud učenika i lično napredovanje svakog učenika u skladu sa njegovim ličnim i muzičkim mogućnostima. U okviru svih muzičkih aktivnosti potrebno je obezbediti prijatnu atmosferu, a kod učenika potencirati osećanje sigurnosti i podrške.

Potrebno je otkloniti sve razloge za moguće strahove, nesigurnost i tremu koji su prouzrokovani prevelikim i nerealnim očekivanjima profesora ili roditelja. Učešće učenika na javnim nastupima, takmičenjima, festivalima i rezultati godišnjih ispita i smotri upotpunjuju sliku o postignućima nastave i učenja.

Naziv predmeta	**UPOREDNI KLAVIR**
Cilj	Cilj učenja predmeta Uporedni klavir je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Prvi**
Godišnji fond časova	**35 časova**

ISHODI		
Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– prepozna delove klavira i razlikuje različite načine dobijanja tona na klaviru;	IZVOĐENjE MUZIKE	Položaj za klavirom i postavka ruku i prstiju. Vežbe za opuštanje.
– da se orijentiše na klavijaturi;		Vežbe za pravilno ritmiziranje.
– pravilno sedi za klavirom;		Osnovne vrste udara: portato, legato, stakato.
– primeni osnovne elemente notne pismenosti u sviranju i čita notni tekst u violinskom i		Dinamičke oznake: piano, mecoforte, forte, krešendo i diminuendo.
		Oznake za tempo: adante, moderato,

bas ključu; – prepozna osnovne oznake za tempo, dinamiku, ponavljanje, artikulaciju i opiše ih svojim rečima; – primeni različita muzička izražajna sredstva u skladu sa karakterom muzičkog dela; – samostalno svira kratke kompozicije napamet; – samostalno i uz pomoć nastavnika kontroliše kvalitet zvuka.	alegro i druge.. Pojam luka. Pojam fraze. Pojam takta, dvotakta, trotakta sa odgovarajućim naglascima. Upoznavanje vrednosti note i pauze kao i triole, sinkope i punktirane note. Uvođenje učenika u načine vežbanja. Čitanje nota, znaci za oktave, znaci za intervale. Ostali znaci na koje se nailazi u literaturi predviđenoj programom. Kontrola tona. Muzička memorija. Samokontrola zvuka i razumevanje muzičkog oblika. Polifonija – kanon, imitacija. **Skale i trozvici** Skale do četiri povisilice i jedne snizilice u razmaku jedne oktave, u četvrtinama, u paralelnom i suprotnom pravcu od istog tona. Durski trozvuk razloženo i istovremeno – osnovni položaj i dva obrtaja troglasno u četvrtinama. **LITERATURA** – Jedna od početnih škola za klavir – Tomson, Jela Kršić, Nikolajev – Bajer: *Škola za klavir* – od vežbe 85 i

	dalje – Divernoa: *Etide op. 76* – osnovne vežbe za klavir – Černi: *Op. 599, Op. 453* *op. 139*, I sveska – Gnjesina: *Klavirska abeceda*, izbor – Lešhorn: *Melodične etide op. 192*, izbor – M. Lili Petrović *Školica za klavir* Nivo A i Nivo B Obrade i aranžmani poznatih melodija i druge kompozicije primerene uzrastu i sposobnostima učenika.
Obavezni minimum programa – lestvice i trozvuci po programu – trideset kompozicija – vežbe, etide i razni komadi. Javni nastupi – obavezna dva javna nastupa tokom školske godine Program smotri 1. Jedna lestvica po izboru; 2. Jedna etida; 3. Dve kompozicije različitog karaktera.	

Ključni pojmovi sadržaja: klavir, slušanje, opažanje, ton.

Naziv predmeta	**UPOREDNI KLAVIR**
Cilj	Cilj učenja predmeta Uporedni klavir je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.

Razred	**Drugi**
Godišnji fond časova	**35 časova**

ISHODI	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da: – čita tečno notni tekst u violinskom i bas ključu; – odsvira osnovne elemente muzičke forme: motiv, rečenica, oblik pesme, oblik sonatine; – prepozna i primeni osnovne zakone metrike, slab i jak deo takta; – koristi pedal u delima; – uoči u notnom tekstu i primeni u izvođenju akcente; – čuje i primeni više dinamičkih nivoa piajanisimo, mecopijano, fortisimo, mecoforte; – jasno distancira u svom izvođenju melodijsku liniju od pratnje; – osmisli uz pomoć nastavnika i primeni različita muzička izražajna sredstva u zavisnosti od karaktera muzičkog dela; – samostalno i/ili po potrebi uz pomoć nastavnika kontroliše kvalitet zvuka; – povezuje prstoredne grupe podmetanjem i prebacivanjem palca uz slušnu kontrolu samostalno i uz pomoć	IZVOĐENjE MUZIKE	Tehnički i muzički zahtevi: Povezivanje prstorednih grupa naviše i naniže, razvijanje spretnosti prstiju kroz aktivno osmišljavanje, slušanje i sviranje tehničkih vežbi, lestvica i etida. Uvođenje u osnovne elemente forme – motiv, rečenica, oblik pesme, sonatina. Upoznavanje sa zakonima metrike – razne vrste taktova, slab i jak deo takta, akcenti. Dinamičko nijansiranje lestvica – piano, pianisimo i mecopiano. Diferenciranje melodije od pratnje, rad na polifoniji. Uvođenje u pedalizaciju – vežbe. **Skale i trozvuci** Najmanje 4 durske i 2 molske skale u osminama u razmaku dve oktave, paralelno. Trozvuci, razloženo i istovremeno, u razmaku dve oktave – završetak sekstakordom. **LITERATURA** – Jela Kršić: *Klavirska čitanka za*

nastavnika; – razvija spretnost celokupnog aparata uz pomoć nastavnika; – samostalno, izražajno svira kompozicije napamet; – razvija i ispolji samopouzdanje u toku javnog nastupa; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.	*drugi razred* Hanon za početnike – Divernoa: *Op. 176* – *Lemoan: Dečije* etide op. 37 – Gnjesina: *Male etide*, I deo – Berens: *Op. 70* – Černi: *Op. 139, 24 etide* – M. Živković: *Međumurje malo, Tekla voda Karašica* – J. S. Bah: *Male kompozicije*, izbor lakših – Hendl: *Izbor kompozicija u redakciji* Jele Kršić – Izbor sonatina: Vanhal, Haslinger, Plejel, Betoven, Hor, Rajneke, Kulau, Klementi. Sonatine domaćih autora i drugih kompozitora odgovarajuće težine – Zbirka „*Naši kompozitori za mlade pijaniste*" – Z. Hristić: *Tačkice* – R. Petrović: *Igra, Cirkus za mičiće, Ukrajinska igra* – S. Hofman: *Dve basne* – B. Predić: *Priča moje lutke* – M. Tajčević: *Za male* – V. Milanković: *Dečje priče, 25 mijatura* za I i II razred

– Izbor lakih kompozicija (Prosveta, Beograd)

– Šuman: *Op. 68*

– Grečaninov: Op. 99

– Gedike: *Op. 36*

– Gurlit: *Op. 82*

– Rauli: *Op. 36 i 37*

– B. Bartok: *Za decu* – Klavirska muzika za početnike, Mi

krokosmos I, izbor

– Majkapar: *24 lake kompozicije op. 16*

– Kabalevski: *Op. 30*

– Skot: *Kutija igračaka*

Druge kompozicije odgovarajuće težine.

Obavezni minimum programa

– lestvice i akordi po programu;

– osam kompozicija po slobodnom izboru od čega obavezno 3 virtuoznog karaktera (etide);

– dve polifone kompozicije;

– jedna cela sonatina i jedan do dva stava iz različitih so

natina ili varijacije.

Javni nastupi

– obavezna dva javna nastupa tokom školske godine

Program smotri

1. Jedna lestvica po slobodnom izboru; 2. Jedna etida; 3. Dve kompozicije po slobodnom izboru.

Ključni pojmovi sadržaja: klavir, slušanje, opažanje, ton.

Naziv predmeta	**UPOREDNI KLAVIR**
Cilj	Cilj učenja predmeta Uporedni klavir je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Treći**
Godišnji fond časova	**35 časova**

ISHODI	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da: – svira s lista lakše vežbe sa obe ruke ili odvojeno uz pomoć nastavnika; – jasno razlikuje i dosledno izvodi različite vrste udara; – transponuje hromatski lakše motive ili rečenice; – primeni više dinamičkih nijansi u sviranju; – neguje kulturu tona; – pojasni konstrukciju dela i da svojim rečima objasni značenja termina muzičke forme; – svira dvohvate sa jasnim	IZVOĐENjE MUZIKE	Čitanje s lista. Unapređivanje osnovnih vrsta udara – legato, stakato iz podlaktice, iz prsta, non legato, portato, repeticija. Tehničke vežbe sa ritmičkim varijantama. Analiza muzičkih oblika uz tumačenje značenja i konstrukcije dela koja se obrađuju – sonatina, menuet, gavota, marš ... Šire upoznavanje sa elementima polifonije – držani tonovi, sviranje dvohvata, isticanje glasova, dinamiziranje deonica. Upotreba istovremenog i sinkopiranog

diferenciranjem melodijske linije; – svesno koristi direktan i sinkopirani pedal; – jasno razlikuje vrste ukrasa i može da odsvira kraći triler; – svira jednostavnu pratnju na zadatu melodiju;	pedala. Upoznavanje sa ukrasima i pripremne vežbe: dugi i kratki predudar, praltriler i kraći triler. **Tehničke vežbe, skale i trozvuci** Vežbe za: pravilno nizanje tonova, izjednačavanje udara, učvršćivanje prstiju, različitu artikulaciju. Najmanje 4 durske skale (koje nisu rađene u II razredu) u rasponu dve oktave u osminama paralelno i suprotno, kao i u rasponu tri oktave u osminskim triolama, paralelno. Najmanje 2 molske skale u rasponu dve oktave, paralelno. Hromatske skale u rasponu dve oktave, paralelno. Trozvuk četvoroglasno kroz dve oktave razloženo. Čitanje s lista laganih vežbi, odvojeno i zajedno. **LITERATURA** – Jela Kršić: *Klavirska vežbanka* – Lemoan: *Dečje etide op. 37* – Černi: *Op. 849,* izbor – Bertini: *25 etida op. 100*, izbor

– Divernoa *op. 176*

– Gedike: *Op. 32 i 47*, broj 5, 6 i 8

– Lak: *Op. 172*

Druge etide odgovarajuće težine.

– J. S. Bah: *Male kompozicije*

– J. S. Bah: *Mali preludijumi*

– Jela Kršić: *Klavirska vežbanka*, izbor

– Hendl: *Izbor kompozicija*, u redakciji Jele Kršić

Druge kompozicije odgovarajuće težine.

– Klementi, Dijabeli, Kulau, Dusik, Hajdn (lakše) kao i sonatine domaćih i drugih autora odgovarajuće težine.

– Gnjesina: *Tema i šest malih varijacija*

– Kabalevski op. 51: *Varijacije Efdur*

– Sorokin: *Tama sa varijacijama amol*

– Kulau: *Varijacije Gedur*

– Kršić i Šišmanović: *Zbirka Naši kompozitori za mlade pijaniste*

– Logar, Rajičić i Ilić: *Za male klaviriste*

– Rajičić: *Dečja zbirka, izbor*

– Tajčević: *Djeci* i I mala svita

– Dušan Radić: *Rondino*

– R. Mac: *Stara ura igra polku*

– Čajkovski: *Album za mlade, op. 39*,

izbor

– Šuman: *Album za mlade, op. 68,* izbor

– B. Bartok: *Deci, Mikrokosos II*

– Grečaninov: *Dečja knjiga op. 98*

– O. Šin: *Od jutra do sumraka*

– Šite: *Iz veselog dečjeg doba*, izbor

– Hajdn: *Male igre*, izbor

– Mocart: *14 dečjih kompozici*ja

– Skot: *Životinje*, izbor

– Sarauer: *Slike iz dečjeg* doba

– Hačaturijan: *Andantin*o

– Lutoslavski: *12 malih komada*

– Majkapar op. 33: *Minijature*

– Vilalobos: *Izabrani laki komadi*

– Jela Kršić: Klavirska vežbanka, izbor

– Rauli: *19 malih komada*, izbor

– Pocoli: *Mali komadi*

Obavezni minimum programa

– lestvice i akordi po programu;

– 6 kompozicija po slobodnom izboru od čega obavezno 3 virtuoznog karaktera (etide);

– dve polifone kompozicije;

– dva stava iz različitih sonatina ili varijacije i jedan stav ili dva ciklusa varijacija;

Javni nastupi

– obavezna dva javna nastupa tokom školske godine

Ispitni program:

1. Jedna lestvica po slobodnom izboru;

2. Jedna etida;

3. Jedna polifona kompozicija;

4. Jedan stav sonatine;

5. Jedna kompozicija po slobodnom izboru.

Ključni pojmovi sadržaja: klavir, slušanje, opažanje, ton.

Naziv predmeta	**UPOREDNI KLAVIR**
Cilj	Cilj učenja predmeta Uporedni klavir je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Četvrti**
Godišnji fond časova	**33 časa**

ISHODI

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– čita i svira tečno s lista lakše vežbe sa obe ruke ili odvojeno; – samostalno izvede različite vrste artikulacije koje se zahtevaju u muzičkom delu; – primeni različite načine rešavanja tehničkih i muzičkih zahteva prilikom sviranja; – koriguje loše izvođenje u toku sviranja; – u sviranju primeni više	IZVOĐENjE MUZIKE	Rešavanje tehničkih i muzičkih problema. Vežbe za: – jačanje prstiju (naročito 4. i 5. prsta); – podmetanje palca i brzo nizanje i promenu prstorednih grupa; – povećanje raspona šake. Pripremne vežbe za veće intervale.

dinamičkih nijansi i jasno diferencira melodijsku liniju od pratnje; – pojasni konstrukciju dela i da svojim rečima objasni značenja termina muzičke forme; – jasno razlikuje vrste ukrasa i može da odsvira različite vrste trilera; – neguje kulturu tona; – kritički prati sopstveni razvoj; – samostalno vežba po planu koji je utvrdio sa nastavnikom; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.	Proširenje dinamičke lestvice kao rad na upoznavanju elemenata pravilne interpretacije. Primena pedala. Analiza oblika – dvodelna pesma, trodelna pesma, preludijum ... Čitanje s lista lakih kompozicija. **Skale i trozvuci** Durske skale kroz četiri oktave u šesnaestinama, u paralelnom kretanju. Molske skale kroz četiri oktave u osminama, u paralelnom kretanju. Hromatske skale kroz četiri oktave u šesnaestinama, u paralelnom kretanju. Veliko razlaganje trozvuka (arpeđo) u osminama, kroz dve oktave. Dominantni i umanjeni septakord (arpeđo) u osminama, kroz dve oktave. **LITERATURA** – Černi: *Op. 849 izbor etida* – Kršić i Ranković: Zbirka za savlađivanje tehničkih pro blema I i II sveska – Berens: *Op. 61*, izbor – Lešhorn: *Op. 38I* izbor

Druge etide odgovarajuće težine.

– J. S. Bah: *Mali preludijumi* – izbor

– Hendl: Izbog kompozicija, u redakciji Jele Kršić

Druge kompozicije odgovarajuće težine.

– Hajdn Sonatine

(redakcija Kršić i Šišma

nović)

Druge sonatine ili sonate

odgovarajuće težine.

– S. Rajičić: *Mala svita*

– Slavenski: *Igre i pesme sa Balkana* I i II sveska, izbor lakših

– V. Mokranjac: *Mala svita*

– Kršić i Šišmanović: Naši kompozitori za mlade pijaniste

Druga dela odgovarajuće težine.

– Mendelson: *Pesme bez reči*, izbor

– Grig: *Lirski komadi*, izbor

– Prokofjev: *Muzika za decu*

– Debisi: *Mali crnac*

– Dusik: *Matine*

– Martinu: L*utke*, izbor lakših

– Duškin: *Kralj vilenjaka*, *Vašar*

– Čimaroza: *Sonate*, izbor

– Kabalevski: *Op. 27*

– Lutoslavski: *Narodne melodije*

– B. Bartok: *Za decu,*
Mikrokosmos III i IV sveska

– Pintarić i Stanković:
Kompozicije za klavir, izbor

Aranžmani i obrade raznih
poznatih melodija za klavir

Obavezni minimum programa

– lestvice i akordi po programu;

– 6 kompozicija po slobodnom izboru od čega obavezno 3 virtuoznog karaktera (etide);

– dve polifone kompozicije;

– dva stava iz različitih sonatina ili varijacije i jedan stav ili dva ciklusa varijacija;– jedna kompozicija domaćeg autora.

Javni nastupi

– obavezna dva javna nastupa tokom školske godine

Ispitni program (na kraju školske godine):

1. Jedna etida;

2. Jedna polifona kompozicija;

3. Jedan stav sonatine;

4. Jedna kompozicija po slobodnom izboru.

Ključni pojmovi sadržaja: klavir, slušanje, opažanje, ton

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANjE PROGRAMA
UPOREDNI KLAVIR

I. UVODNI DEO

Svaki aspekt izvođenja muzike ima neposredan i dragocen uticaj na razvoj učenika. Sviranjem se aktivira veliki broj kognitivnih radnji, razvija dugoročno pamćenje, kao i emocionalni razvoj.

U nastavi koja je usmerena na ostvarivanje ishoda prednost se daje iskustvenom učenju u okviru kojeg učenici razvijaju lični odnos prema muzici, a postepena racionalizacija iskustva vremenom postaje teorijski okvir. Iskustveno učenje u okviru ovog predmeta podrazumeva aktivno slušanje muzike i lično muzičko izražavanje učenika kroz sviranje.

Ishodi predstavljaju muzičke, opažajne i saznajne aktivnosti učenika. Ponuđeni **Muzički sadržaji** ostavljaju prostor za izbor i drugih sadržaja u skladu sa mogućnostima učenika i inventivnošću nastavnika. Kod učenika treba razvijati duh zajedništva kroz prisustvo na koncertima i grupno izvođaštvo. Posebnu pažnju treba obratiti na razvoj i stimulisanje komunikacijskih veštine u cilju prenošenja i razmene iskustava i znanja. Najvažniji pokretač nastave treba da bude princip motivacije i inkluzivnosti u podsticanju maksimalnog učešća u muzičkom doživljaju kao i razvijanju potencijala za muzičko izražavanje.

II. PLANIRANjE NASTAVE I UČENjA

Planiranje nastave i učenja obuhvata izradu Godišnjeg plana nastave i učenja, Operativnog plana (na nivou meseca) i planiranje časa, odnosno pripreme za čas. *Godišnjim planom* se definiše broj časova u odnosu na izabrano muzičko delo koje se obrađuje, po mesecima a u skladu sa godišnjim fondom časova. *Operativni plan* podrazumeva odabir i operacionalizaciju ishoda na nivou meseca u odnosu na izabrani muzički primer/pesmu/delo.

Priprema za čas je specifična s obzirom da je nastava individualna i da usmerenje časa u odnosu na tok i fokus u mnogome zavisi od pripremljenosti učenika za čas. Kako se ishodi u sticanju veština kumulativno ostvaruju, svaki put u nekom svom segmentu, priprema sadrži naziv dela, cilj časa i konkretizaciju ishoda koji je u fokusu u odnosu na cilj časa.

U okviru organizacije godišnjih i mesečnih aktivnosti neophodno je voditi računa o školskom kalendaru i aktivnostima koje prate život škole, pa prema njima usmeravati i oblikovati nastavne sadržaje.

III. OSTVARIVANjE NASTAVE I UČENjA

Najvažniji pokretač nastave treba da bude princip motivacije u podsticanju maksimalnog učešća u muzičkom doživljaju kao i razvijanju potencijala za muzičko izražavanje. Učenike na svakom času treba upućivati na pravilno sedenje i ekonomičnost pokreta koja je osnova prevencije povreda mišićnog tkiva. Insistirati na logičkom mišljenju koje će pomoći da se svi segmenti ličnosti učenika razvijaju u punom kapacitetu. Podsticati učenike na samostalno izražavanje kroz muziku sa osvešćenom upotrebom muzičkih sredstava.

Nastavnik ima mogućnost da po slobodnom izboru, odabere i kompozicije za izvođenje koje nisu navedene u programu vodeći računa o primerenosti nastavnim sadržajima,

učenikovim tehničkim mogućnostima i muzičkim interesovanjima, estetskim zahtevima i ishodima.

Učenike treba stimulisati da čitaju notni zapis klavirske deonice koju izvode klavirski korepetitori kako bi se što bolje upoznali sa sadržajem klavirske pratnje za glavni predmet – solo pevanje. Veoma je korisno učenike staviti u poziciju korepetitora i pri tome voditi računa o da to bude po težini pratnja koju je realno ispratiti.

IV. PRAĆENjE I VREDNOVANjE NASTAVE I UČENjA

Na časovima instrumenta najbitnije je razvijanje muzičkih sposobnosti i izgrađivanje veština. Kriterijum u ocenjivanju je uložen trud učenika i lično napredovanje svakog učenika u skladu sa njegovim ličnim i muzičkim mogućnostima. Bitno je na početku školske godine jasno postaviti kriterijume ocenjivanja i upoznati učenika sa istim. U obzir treba uzeti sve segmente učenikovog talenta, zalaganja i odnosa prema radu. U okviru svih muzičkih aktivnosti potrebno je obezbediti prijatnu atmosferu, a kod učenika potencirati osećanje sigurnosti i podrške.

Potrebno je otkloniti sve razloge za moguće strahove, nesigurnost i tremu koji su prouzrokovani prevelikim i nerealnim očekivanjima profesora ili roditelja. Učešće učenika na javnim nastupima, takmičenjima, festivalima i rezultati godišnjih ispita i smotri upotpunjuju sliku o postignućima nastave i učenja.

TEORETSKI PREDMETI
(solfeđo, teorija muzike)

Naziv predmeta	**SOLFEĐO (četvorogodišnje školovanje)**
Cilj	**CILJ** učenja predmeta Solfeđo je da kod učenika razvije znanja i veštine koje podrazumevaju muzičko opismenjavanje i razvoj muzikalnosti, kreativnosti, motoričke osetljivosti i osećaja za lepo, u cilju efikasnijeg razumevanja notnog teksta u svim njegovim aspektima, što doprinosi uspešnoj korelaciji sa nastavom instrumenta.
Razred	**Prvi**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– prepozna elemente muzičke pismenosti kroz jednostavne primere za slušanje;	SLUŠANjE MUZIKE	Slušanje odabrane muzičke literature različitih žanrova u funkciji usvojenog programa.
– sluša dečije i narodne kompozicije i primere iz	MUZIČKA PISMENOST	Notni sistem: od velike oktave do treće oktave u zavisnosti od

literature uz pokret; – izražava utiske o slušanom delu crtanjem; – prepozna i čita note u violinskom i bas ključu; – izvodi i zapisuje: notna trajanja: celu, polovinu s tačkom, polovinu, četvrtinu, osminu note; – prepozna i upotrebi predznake: povisilicu, snizilicu i razrešilicu; – prepozna i svojim rečima objasni pojmove: takt, taktica, završna taktica, predtakt i uzmah; – upotrebi solmizaciju i muzičku abecedu; – opiše svojim rečima šta je lestvica, tetrahord, stupnjevi i glavni stupnjevi; – upotrebi znake za ponavljanje, prima i seconda volta, D.C.al fine, korona; – primeni osnovne dinamičke oznake (jako, tiho, umereno jako, umereno tiho, postupno pojačavanje i stišavanje); – primeni osnovne oznake za tempo: spor, umeren i brzi; – primeni najčešće načine izvođenja muzičkog dela (povezano, kratko i izdržano) i muzičke celine; – peva po sluhu i solmizacijom	MELODIKA	vrste instrumenta. Notne vrednosti i odgovarajuće pauze. Hromatski znaci: povisilice, snizilice i razrešilice. Pojmovi: takt, taktica, završna taktica, predtakt, uzmah. Imenovanje nota solmizacijom i muzičkom abecedom. Lestvični pojmovi. Termini i pojmovi, bez definicija, u okviru sadržaja programa. Osnovne oznake za dinamiku (forte, piano, mezzoforte, mezzopiano; crescendo i decrescendo). Osnovne oznake za tempo (lento, andante, moderato, allegro, vivo). Osnovne oznake za artikulaciju (legato, staccato, tenuto) i fraziranje. Pesmice i melodijski primeri primereni instrumentalnoj literaturi za prvi razred (S, F i G dur a, e, d mol). Zvučna slika durskog i molskog tonskog roda. Funkcionalni odnosi u tonalitetu. Postavka štima. Funkcije glavnih stupnjeva.

pesmice i melodijske primere; – zvučno prepozna dur i mol; – peva: lestvično i tercno kretanje, skok u toniku, dominantu, tonicnu tercu i vođicu i tonični trozvuk; – peva štimove obrađenih durskih i molskih lestvica; – čuje i prepozna glavne stupnjeve; – peva izražajno melodije različitog žanra i karaktera; – opaža i peva tonove i motive; – zapiše pojedinačne tonove, grupe tonova i motive; – zapiše napamet naučene pesme; – zapiše melodijske diktate po dvotaktima; – zapiše ritam u melodijskom primeru; – prepozna vrstu takta u pevanim pesmama sa tekstom; – menja i dopunjava melodiju i ritam naučenih pesmica ; – smišlja melodiju ili ritam na tekst brojalice ili dečije pesmice; – pažljivo sluša i komentariše izvođenje muzike druga-	OPAŽANjE, INTONIRANjE, DIKTATI MUZIČKO STVARALAŠTVO RITAM	Imenovanje i intoniranje lestvičnog i tercnog kretanja, skok u toniku i dominantu i tonični trozvuk u obrađenim tonalitetima. - Prirodni, harmonski i melodijski mol. Razvoj muzikalnosti. Opažanje i pevanje tonova i motiva u obrađenim durskim i molskim tonalitetima. Zapisivanje pojedinačnih tonova, grupe tonova i motiva. Autodiktat. Pismeni melodijski diktat. Zapisivanje ritmičke okosnice. Opažanje i intoniranje durskih i molskih kvintakorada. Opažanje i pevanje male i velike terce i čiste kvinte sa tendencijom vezivanja za tonalitet. Opažanje i intoniranje durskog, molskog i harmonskog tetrahorda. Opažanje metra. Melodijske i ritmičke improvizacije. Vrste takta: 2/4, 3/4, 4/4, 2/8, 3/8. Zvučna priprema osnovnih ritmičkih figura u taktu 6/8. Načini izvođenja ritma. Ritam u

drugarice; – prepozna i izvodi dvočetvrtinski; tročetvrtinski i četvoročetvrtinski takt; – prepozna i izvodi dvoosminski, troosminski; – prepozna i izvodi takt šestosmina sa osnovnom podelom jedinice; brojanja i bez lukova i pauzi; – izvodi brojalice; – izvodi ritam uz kucanje ili taktiranje ili manuelnom tehnikom; – oseća ritmički puls; – ravnomerno čita note u violinskom i bas ključu; – izvodi četvrtine; osmine, lukove i odgovarajuće pauze; – prepozna i izvodi kao celinu: sinkopu, punktiranu i obrnuto punktiranu ritmičku figuru na dva otkucaja; – prepozna i izvodi osnovne figure; – prikazuje ritam kroz pokret; – izvodi znakove za produžavanje trajanja; tona: tačka, luk, korona; – čita ritam solmizacijom; 1. Ravnomerno i ritmičko čitanje nota.	MUZIČKI BONTON	primerima od zvuka ka slici. Pokret u funkciji ritma. Ravnomerno čitanje: četvrtina i osmina kao jedinica brojanja u zavisnosti od instrumenta. Ritmičke figure: sinmkopa, punktirana i obrnuto punktirana figura na dve jedinice brojanja. Primena lukova, pauza, uzmaha i predtakta. Ritmičko čitanje autorskih primera i primera iz instrumentalne literature. Slušanje i uvažavanje izvođača.

2. Prepoznavanje lestvice i lestvičnih elemenata u melodijskom primeru. 3. Melodijski primer u pređenim tonalitetima.

Ključni pojmovi sadržaja: melodija, ritam, pokret, improvizacija, memorija, muzički bonton.

Naziv predmeta	**SOLFEĐO**
Cilj	**CILJ** učenja predmeta Solfeđo je da kod učenika razvije znanja i veštine koje podrazumevaju muzičko opismenjavanje i razvoj muzikalnosti, kreativnosti, motoričke osetljivosti i osećaja za lepo, u cilju efikasnijeg razumevanja notnog teksta u svim njegovim aspektima, što doprinosi uspešnoj korelaciji sa nastavom instrumenta.
Razred	**Drugi**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– sluša dečije i narodne kompozicije i primere iz literature uz pokrete;	SLUŠANjE MUZIKE	Slušanje odabrane muzičke literature različitih žanrova u funkciji usvojenog programa.
– izražava utiske o slušanom delu crtanjem;		Utvrđivanje pređenog gradiva.
– prepozna elemente muzičke pismenosti kroz primere za slušanje;		Funkcionalni odnosi u tonalitetu.
– peva i prepozna skok u toniku, dominantu, subdominantu i vođicu;	MELODIKA	Pesmice i melodijski primeri primereni instrumentalnoj literaturi za drugi razred (D dur, h mol, Bdur, g mol, A dur, fis mol).
– peva po sluhu melodijske primere solmizacijom i pesmice u molu;		
– zvučno prepozna mol;		Zvučna slika molskog tonskog roda.
– peva štimove obrađenih durskih i molskih lestvica;		Postavka štima.
– peva i prepozna lestvično i tercno		Imenovanje i intoniranje lestvičnog i tercnog kretanja,

kretanje, tonični trozvuk; – peva i prepozna tri vrste mola; – prepozna i imenuje glavne stupnjeve; – izražajno peva melodije različitog žanra i karaktera; – opaža i peva tonove i motive; – zapiše ritam u melodijskom primeru; – zapiše pojedinačne tonove, grupe tonova i motive; – zapiše melodijske diktate; – zapiše napamet naučene pesme; – opaža i peva durski i molski kvintakord; – opaža i peva male i velike terce i čistu kvintu; – opaža i peva durski, molski i harmonski tetrahord; – prepozna vrstu takta u pesmama sa tekstom i u primerima iz literature; – menja i dopunjava melodiju i ritam naučenih pesmica; – smišlja melodiju ili ritam na tekst brojalice ili dečije pesmice; – pažljivo sluša i komentariše izvođenje druga-drugarice; – izvodi osnovne figure takta 6/8 uz	OPAŽANjE, INTONIRANjE; DIKTATI MUZIČKO STVARALAŠTVO RITAM	skok u toniku i dominantu i tonični trozvuk u pređenim tonalitetima. Prirodni, harmonski i melodijski mol. Funkcije glavnih stupnjeva. Razvoj muzikalnosti. Opažanje i pevanje tonova i motiva u obrađenim durskim i molskim tonalitetima. Zapisivanje ritmičke okosnice. Zapisivanje pojedinačnih tonova, grupe tonova i motiva. Pismeni melodijski diktat. Autodiktat. Opažanje i intoniranje durskih i molskih kvintakorada. Opažanje i pevanje male i velike terce i čiste kvinte sa tendencijom vezivanja za tonalitet. Opažanje i intoniranje durskog, molskog i harmonskog tetrahorda. Opažanje metra. Melodijske i ritmičke improvizacije. Improvizacija melodije na tekst brojalice ili dečije pesmice. Obnavljanje pređenih vrsta

pevanje odgovarajućih pesmica; – izvodi ritam uz kucanje ili taktiranje ili manuelnom tehnikom; – izvodi brojalice; – prikazuje ritam kroz pokret i igru; – ravnomerno čita note u violinskom, bas ključu u jednom i dva linijska sistema; – vizuelno sagledava i izvodi kao celinu: osnovne figure; četvorodelne podele i punktiranu i obrnuto punktiranu figuru na ritmičkoj jedinici; – prepozna i čita lukove, pauze, uzmah i predtakt; – čita ritam solmizacijom; – zapiše i prepozna obrađene durske i molske lestvice i tetrahorde; – zapiše i prepozna intervale do kvinte kao i durski i molski kvintakord na osnovnim tonovima; – objasni svojim rečima pojmove: lestvica, stupanj,stepen/polustepen, tetrahord, glavne stupnjeve, vođicu, tonični trozvuk, intervale.	TEORIJA MUZIKE	taktova i obrada takta: 4/8 i 2/2. Zvučna priprema osnovnih ritmičkih figura u taktu 6/8 sa lukovima i pauzama. Načini izvođenja ritma (uz kucanje ili taktiranje ili manuelnom tehnikom). Ritam u primerima od zvuka ka slici. Pokret u funkciji ritma. Ravnomerno čitanje: četvrtina i osmina kao jedinica brojanja u zavisnosti od instrumenta. Četvorodelna podela jedinice brojanja. Ritmičke figure: punktirana i obrnuto punktirana figura na ritmičkoj jedinici. Primena lukova, pauza, uzmaha i predtakta. Ritmičko čitanje autorskih primera i primera iz instrumentalne literature. Zapisivanje i prepoznavanje obrađenih lestvica i tetrahorada. Intervali do kvinte (mali, veliki i čisti) i durski i molski kvintakord na osnovnim tonovima. Proširivanje znanja iz muzičke terminologije (lestvica, stupanj, stepen/polustepen, tetrahord, glavne stupnjeve, vođicu,

		tonični trozvuk, intervali).
	MUZIČKI BONTON	Slušanje i uvažavanje izvođača.

Program smotre:

1. Usmeno opažanje kratkog motiva u tonalitetu melodijskog primera.

2. Melodijski primer (a, e ili d mol) uz analizu: lestvica, tetrahordi, intervali, durski i molski kvintakord.

3. Ritmičko čitanje u četvrtinskom taktu u okviru pređenog gradiva.

Ključni pojmovi sadržaja: Slušanje, melodija, ritam, pokret, igra, improvizacija, muzički bonton.

Naziv predmeta	**SOLFEĐO**
Cilj	**CILJ** učenja predmeta Solfeđo je da kod učenika razvije znanja i veštine koje podrazumevaju muzičko opismenjavanje i razvoj muzikalnosti, kreativnosti, motoričke osetljivosti i osećaja za lepo, u cilju efikasnijeg razumevanja notnog teksta u svim njegovim aspektima, što doprinosi uspešnoj korelaciji sa nastavom instrumenta.
Razred	**Treći**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– peva i prepozna lestvično kretanje i skokove u sve stupnjeve;	MELODIKA	Obnavnavljanje gradiva (sve oblasti).
		Funkcionalni odnosi u tonalitetu.
– peva po sluhu i solmizacijom pesme različitih žanrova kao i primere iz instrumentalne literature;		Pesme i melodijski primeri primereni instrumentalnoj literaturi za treći razred (Es dur i c mol, E dur , cis mol As duru i f mol).
– peva štimove obrađenih durskih i molskih lestvica;		Štimovi.
– zvučno prepozna durski i		Jednostavni primeri po sluhu i solmizacijom, kao i melodijski

molski tonski rod; – peva pesme različitih žanrova sa modulacijom u dominantni durski tonalitet i paralelni mol; – peva hromatske skretnice i prolaznice u melodijskim primerima; – peva izražajno melodije različitog žanra i karaktera; – peva dvoglasne primere (u paru ili grupi) i kompozicije sa klavirskom pratnjom;		primeri koji sadrže u sebi mutaciju. Zvučna postavka modulacije prvog kvintnog srodstva. Hromatske skretnice i prolaznice u pređenim tonalitetima. Razvoj muzikalnosti. Dvoglasni primeri. Kompozicije sa klavirskom pratnjom.
– opaža i peva i zapisuje: tonove, grupe tonova i motive; – zapiše melodijske diktate; – zapiše ritam u melodijskom primeru; – opaža i peva durski i molski kvintakord sa obrtajima; – opaža i peva dominantni septakord; – opaža i peva intervale do oktave; – menja i dopunjava melodiju i ritam naučenih pesama; – smišlja melodiju ili ritam na naučenu pesmu ili melodijski primer; – primeni potrebna znanja i veštine uz igru;	OPAŽANjE, INTONIRANjE; DIKTATI MUZIČKO STVARALAŠTVO SLUŠANjE MUZIKE RITAM	Opažanje i intoniranje tonova i motiva u obrađenim durskim i molskim tonalitetima. Zapisivanje pojedinačnih tonova, grupe tonova i motiva. Pismeni melodijski diktat – zapisivanje po dvotaktima. Zapisivanje ritmičke okosnice. Opažanje i intoniranje durskih i molskih kvintakorada sa obrtajima. Opažanje i intoniranje dominantnog septakorda. Opažanje i intoniranje intervala do oktave obrađenih kroz pesme i primere iz literature. Melodijske i ritmičke improvizacije. Slušanje odabrane muzičke literature različitih žanrova u funkciji usvojenog programa. Obrađene vrste takta.

– prepoznaje elemente pređenog gradiva kroz primere za slušanje; – svojim rečima izražava utiske o slušanom delu; – izvodi složenu podelu u taktu 6/8 uz primenu lukova i pauza; – izvodi ritmičke figure sičilijanu i tiranu; – izvodi takt 9/8 i 12/8; – peva narodne melodije u taktovima 5/8 i 7/8; – izvodi ritam uz kucanje ili taktiranje ili manuelnom tehnikom; – doživljava ritam kroz pokret; – ravnomerno čita note u violinskom i bas ključu u jednom ili dva linijska sistema; – ritmički pročita triolu u četvorodelnoj podeli jedinice brojanja; – čita ritam solmizacijom; – zapiše i prepozna obrađene durske i molske lestvice i tetrahorde; – zapiše i prepozna intervale do oktave; – zapiše i prepozna kvintakorde sa obrtajima u	TEORIJA MUZIKE MUZIČKI BONTON	Složena podela trodela u taktu 6/8 uz primenu lukova i osminskih pauza. Punktirane figure trodelnog ritma: sičilijana i tirana. Informativno upoznavanje vrsta takta 9/8 i 12/8. Mešovito složeni taktovi: 5/8 i 7/8. Načini izvođenja ritma. Triola u okviru četvorodelne podele jedinice brojanja. Ritam kroz pesme različitih žanrova. Pokret u funkciji ritma, telo kao instrument (body percusion,...). Ravnomerno čitanje uz povećanje brzine čitanja i obeležen tempo. Ritmičko čitanje autorskih primera i primera iz instrumentalne literature. Lestvice i tetrahordi. Intervali do oktave (čisti, veliki i mali intervali). Durski i molski kvintakord sa obrtajima i prekomerni i umanjeni kvintakord. Dominantni i umanjeni septakorda. Oznake za tempo i karakter: Lento, Andante, Moderato, Allegro, Vivo. Pažljivo slušanje i uvažavanje izvođača. Prisustvo koncertu

obrađenim tonalitetima;

– zapiše i prepozna dominantni i umanjeni septakord;

– objasni oznake za različite vrste tempa i karaktera;

– pažljivo sluša i komentariše izvođenje muzike druga-drugarice;

– poštuje pravila ponašanja na koncertu.

Program smotre:

Pismeni deo:

1. Melodijski diktat u tonalitetima do tri predznaka.

2. Test iz teorije (lestvice, predznaci, tetrahordi, imena i vrsta intervala do oktave, durski i molski kvintakord sa obrtajima, dominantni i umanjeni septakord).

Usmeni deo:

1. Melodijski primer.

2. Ritmičko čitanje: bas ključ (pređeno sadržaji iz II i III razreda).

Ključni pojmovi sadržaja: funkcije, ritam, memorija, kreativnost, improvizacija, muzički bonton.

Naziv predmeta	**SOLFEĐO**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Solfeđo je da kod učenika razvije znanja i veštine koje podrazumevaju muzičko opismenjavanje i razvoj muzikalnosti, kreativnosti, motoričke osetljivosti i osećaja za lepo, u cilju efikasnijeg razumevanja notnog teksta u svim njegovim aspektima, što doprinosi uspešnoj korelaciji sa nastavom instrumenta.
Razred	**Četvrti**
Godišnji fond časova	**66 časova**

ISHODI	OBLAST/TEMA	SADRŽAJI
Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da: – peva melodijske primere solmizacijom kao i primere iz literature; – peva i prepozna lestvično kretanje i skokove u sve stupnjeve; – peva i opaža štimove obrađenih durskih i molskih lestvica; – peva i prepozna istoimene tonalitete u melodijskom primeru; – peva melodijske primere različitih žanrova sa modulacijom; – peva hromatske skretnice i prolaznice u melodijskim primerima; – peva narodne pesme sa tekstom u taktovima 5/8 i 7/8; – peva srpske pesme i pesme drugih nacionalnosti; – peva dvoglasne primere i kanone (u pari ili grupi) i kompozicije sa klavirskom pratnjom; – zapiše ritam u melodijskom primeru; – peva naučen motiv u drugom tonalitetu;	MELODIKA OPAŽANjE, INTONIRANjE; DIKTATI	Obnavnavljanje gradiva iz svih oblasti. Novi tonaliteti: H dur, Des- dur i b-mol. Ostali tonaliteti sa 5, 6 i 7 predznaka – informativno (da osete boju tonaliteta). Funkcionalni odnosi u tonalitetu. Štimovi. Mutacija. Modulacije prvog kvintnog srodstva. Hromatske skretnice i prolaznice u pređenim tonalitetima. Mešovito složeni taktovi: 5/8 i 7/8. Negovanje muzičke tradicije. Razvoj muzikalnosti. Dvoglasni primeri, kanoni i kompozicije sa klavirskom pratnjom. Zapisivanje ritmičke okosnice. Transponovanje motiva. Pismeni melodijski diktat – zapisivanje po dvotaktima. Opažanje i intorniranje intervala do oktave (veliki, mali i čisti) i opažanje prekomerne kvarte i

– zapiše melodijske diktate; – opaža i peva intervale do oktave; – opaža i peva durski i molski kvintakord sa obrtajima; – opaža i peva umanjeni i prekomerni kvintakord sa razrešenjem i vezivanjem za tonalitet; – prepozna dominantni septakord sa obrtajima i umanjeni septakord; – menja i dopunjava melodiju i ritam naučenih primera;		umanjene kvinte. Opažanje i intoniranje durskih i molskih kvintakorada sa obrtajima. Opažanje i intorniranje umanjenog i prekomernog kvintakorda sa razrešenjem i vezivanjem za tonalitet. Opažanje dominantnog septakorda sa obrtajima i umanjenog septakorda.
– smišlja melodiju ili ritam na naučenu pesmu ili melodijski primer; – primeni potrebna znanja i veštine uz igru; – prepozna elemente pređenog gradiva kroz primere za slušanje; – svojim rečima izražava utiske o slušanom delu; – izvodi ritam uz kucanje ili taktiranje ili manuelnom tehnikom; – doživljava ritam kroz pokret; – ritmički čita etide instrumentalnog tipa iz gradiva IV razreda; – razume i objasni muzičke	MUZIČKO STVARALAŠTVO SLUŠANjE MUZIKE RITAM TEORIJA MUZIKE MUZIČKI BONTON	Melodijske i ritmičke improvizacije. Slušanje odabrane muzičke literature različitih žanrova. Obrađene vrste takta. Složena podela i ritmičke figure trodelnog ritma. Načini izvođenja ritma. Ritam u primerima – od zvuka ka slici. Pokret u funkciji ritma, telo kao instrument (body percusion). Ritmičko čitanje etida instrumentalnog tipa iz gradiva IV razreda uz primenu oba ključa. Pređeno gradivo iz teorije muzike. Pažljivo slušanje i uvažavanje izvođača. Prisustvo koncertu.

pojmove;

– pažljivo sluša i komentariše izvođenje muzike druga-drugarice;

– poštuje pravila ponašanja na koncertu;

Ispitni program:

Pismeni deo:

1. Melodijski diktat u tonalitetima do četiri predznaka.

Usmeni deo:

1. Melodijski primer – tonaliteti do četiri predznaka (sa skretnicama i prolaznicama).

2. Ritmičko čitanje: bas ključ (pređeni ritmički sadržaji).

Ključni pojmovi sadržaja: funkcionalnost, metar, ritam, memorija, kreativnost, improvizacija, muzički bonton.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANjE PROGRAMA ZA PREDMET SOLFEĐO

I. UVODNI DEO

Priroda same muzike ukazuje na stalno prožimanje svih oblasti i tematskih jedinica koje su predviđene nastavnim programom. Nijedna oblast ili tema ne može se izučavati izolovano u odnosu na druge i ne treba da bude sama sebi cilj.

Učenje muzike utiče na razvoj deteta koje voli muziku i ima trajnu potrebu za bavljenjem muzikom. Značajno je i za očuvanje i prenošenje kulturnog nasleđa, kao i za razvoj kreativnosti, muzičkog ukusa i kritičkog mišljenja.

Nastava je usmerena na ostvarivanje ishoda, pri čemu se daje prednost iskustvenom učenju u okviru kojeg učenici razvijaju lični odnos prema muzici, a postepena racionalizacija iskustva vremenom postaje teorijski okvir. Iskustveno učenje podrazumeva aktivno slušanje muzike i lično muzičko izražavanje učenika kroz izvođenje muzike.

Ishodi predstavljaju muzičke, opažajne i saznajne aktivnosti učenika.

Sadržaji solfeđa su usmereni ka sticanju intonativnih i ritmičkih znanja i veština učenika sa ciljem da sagledava notni tekst sa razumevanjem u svakom pogledu. Nastavnik solfeđa svojom kreativnošću i inventivnošću ima slobodu, ali i odgovornost, da izabere

optimalan način savladavanja gradiva, s obzirom da grupe učenika čine učenici različitih stručnih veća.

Korelacija između predmeta može biti polazište za brojne aktivnosti u kojima učenici mogu biti učesnici kao istraživači, kreatori i izvođači. Kod učenika treba razvijati duh zajedništva kroz zajedničko izvođenje i komunikacijske veštine, u cilju prenošenja i razmene iskustava i znanja. Najvažniji pokretač nastave treba da bude princip motivacije i inkluzivnosti u podsticanju maksimalnog učešća u muzičkom doživljaju, kao i razvijanju potencijala za muzičko izražavanje.

Muzika u funkciji zdravlja i muzički bonton

Rana muzička edukacija stimuliše napredniji rad moždanih funkcija i unapređuje kognitivne sposobnosti deteta. Muzika ima zadatak da podstiče i unapređuje različite vidove muzičkog razvoja deteta: opažajnog, pojmovnog, psihomotornog i vokalnog.

Muzička umetnost nam pruža mogućnost da izrazimo naše jedinstvene misli i osećanja. Muzika i druge umetnosti pružaju priliku za ljudsku kreativnost i samoizražavanje. Participacijom u muzici ostvaruje se viši oblik pismenosti razvijanjem intuicije, mašte i razmišljanja, što dovodi do jedinstvenih oblika komunikacije. Pozitivan efekat muzike: opuštanja, podizanja pažnje, razvijanja memorije, emocionalnih i fizičkih reakcija/odgovora, kognitivne stimulacije je od neprocenjivog značaja.

Odgovarajuće ponašanje na sceni i u publici je deo opšte kulture, pa je dužnost nastavnika da učenike vaspitno oblikuju kroz pravila ponašanja (muzički bonton) pri slušanju i izvođenju muzike. Pored kulture ponašanja, učenike treba uputiti i na kulturu odevanja, kako na sceni, tako i u publici.

II. PLANIRANjE NASTAVE I UČENjA

Planiranje nastave i učenja, obuhvata godišnji i operativni plan, kao i pripremu za čas. Godišnjim planom definisan je fond časova u toku školske godine. Operativni plan podrazumeva odabir i razradu ishoda na mesečnom nivou. Kod mlađih učenika nije lako duže zadržati pažnju, pa je maštovit čas najbolji način za postizanje rezultata. Dakle, potrebno je da priprema za čas obuhvati raznovrsne oblasti – teme i sadržaje.

III. OSTVARIVANjE NASTAVE I UČENjA

Solfeđo se sastoji iz nekoliko oblasti – tema: slušanje muzike, melodika, opažanje – intoniranje – diktati, muzičko stvaralaštvo, ritam, teorija muzike i muzički bonton.

Navedene oblasti su međusobno povezane iako se posebno savladavaju i čine neraskidivu, sveobuhvatnu celinu. Savladavanje novih sadržaja temelji se na savladanom gradivu iz prethodnih razreda. Takmičenja nisu cilj predmeta solfeđo nego razvijanje ljubavi prema muzici i osvešćivanje i primenjivanje stečenih znanja na nastavi instrumenta.

Slušanje muzike

Aktivnim slušanjem muzike učenici analiziraju muziku, opažaju elemente i oblike umetničkog dela, razlikuju izvođače i izvođačke sastave. Susret s umetničkim delom na taj način budi jedinstven doživljaj koji proširuje emotivnu spoznaju.

Upoznajući muziku različitih vrsta, stilova i žanrova, učenik razvija slušne veštine potrebne za razumevanje muzičke umetnosti i umetnosti uopšte.

Slušanjem učenik prepoznaje muzički oblik – sličnost i različitost delova u kompoziciji.

Utemeljen stav o muzici izgrađuje se podsticanjem kritičkog mišljenja, razgovorom i diskusijom. Takav pristup znatno utiče na emocionalni, intelektualni i estetski razvoj učenika. Prenošenjem misli, osećanja i stavova oblikuju se kreativne osobine i muzičke sposobnosti. Slušanjem muzike podstiče se razvoj muzičkog ukusa i potrebe za muzikom. Na taj način neguje se kvalitetna muzička publika.

Melodika

Melodika je oblast kojom se razvija i unapređuje sposobnost vokalnog i instrumentalnog reprodukovanja melodijsko-ritmičkog sadržaja na osnovu muzičkog sluha. Izražajno i razgovetno pevanje vodi ka razvoju muzikalnosti i širenju opsega glasa, kao i radu na čistoj intonaciji kroz razne muzičke modele, vokalize, dopunjalke, melodijske primere. Pevaju se melodijski motivi, pesme sa tekstom i primeri iz literature, melodije različitih žanrova, autorske i narodne kompozicije, kao i kompozicije različitih nacionalnosti.

Posebnu pažnju potrebno je obratiti na razvoj muzikalnosti izražajnim izvođenjem primera poštujući oznake za tempo i karakter, artikulaciju, dinamiku, agogiku i fraziranje. Primeri se obrađuju po sluhu, u početnim razredima, ili iz notnog teksta, naravno, uz pomoć nastavnika, i pevanjem solmizacionim slogovima uz ritmičku pulsaciju.

Priprema tonaliteta, u početnim razredima, izvodi se učenjem pesama po sluhu, prvo sa tekstom, a potom solmizacijom, opažanjem tonova, sličnih kretanju melodije u pesmi, prikazivanjem i teorijskim tumačenjem muzičkih pojmova.

Postavka podrazumeva obnavljanje naučenih pesama, utvrđivnje lestvice abecednim izgovorom, pevanje toničnog trozvuka i kadence, prepoznavanje motiva, pevanje instruktivnih vežbi i lakših primera iz literature i savaladavanjem kanona i dvoglasa. Obnavljanje tonaliteta odvija se u okviru opažanja tonova a kasnije intervala i akorada iz kadenci, pevanjem težih primera iz literature i dvoglasnih primera. Tada se utvrđuju teži skokovi. Lestvice sa mnogo predznaka savladavaju se pevanjem lestvica i kadenci i ilustruju primerima iz literature, dakle, samo informativno.

Aktivno muziciranje je najbolji put ka razvoju muzikalnosti i ljubavi prema muzici.

Opažanje – intoniranje – diktati

Opažanje pojedinačnih tonova osnova je pamćenja zvuka svakog stupnja u lestvici, čime se postavlja funkionalnost stupnjeva. Potrebno je početi sa opažanjem nekoliko tonova, najbolje tri, tonovi toničnog trozvuka kao najstabilnija funkcija, i to u jednoj do dve oktave (mala i prva). Postepeno se brzina sviranih tonova povećava i širi obim, s tim da se identifikovani tonovi pevaju solmizacijom kada se izvode u glasovnom registru, a

izgovaraju ili zapisuju kada se primenjuje veći obim. Ovome treba dodati prepozavanje intervala kao dva odvojeno odsvirana tona kao i prepoznavanje dva simultano odsvirana tona, koja učenici prvo prepoznaju pevanjem, a potom utvrđuju koji je interval (u zavisnosti od programa određenog razreda).

Usmene diktate učenici izvode grupno i pojedinačno. Pevanjem odslušanog motiva učenici razvijaju memoriju, a ona se dalje usavršava tehnikom rada na autodiktatu (zapisivanje naučene pesme ili pevanje melodijskog primera i njegovog zapisivanja, a potom brisanja – prvo delova, a zatim i primera u celosti).

Intoniranje tonova, intervala i akorada treba što više vezivati za tonalitet, odnosno lestvicu koja se tada obrađuje u melodici. Intoniranje i opažanje akorada, dakle, ima za oslonac kadencu, kao i odnos trozvuka na glavnim stupnjevima.

Diktati kao rezultat postavljenih zvučnih predstava su poželjni na svakom času. Pismene diktate ne mogu da rade učenici koji nisu vežbali pisanje nota i prepisivali vežbe iz udžbenika i na taj način savladali čitko i brzo pisanje i pravilnu ortografiju. Ritmički diktati i zapisivanje pojedinačnih tonskih visina prethode svakoj pojavi melodijsko-ritmičkih diktata.

Muzičko stvaralaštvo

U osnovi muzičkog stvaralaštva leži produktivno muzičko razmišljanje koje se razlikuje od reproduktivnog, naime, ono ne ponavlja gotove uzore, već slobodnim kombinovanjem stvara nove i logično osmišljene muzičke sadržaje.

Muzičkim stvaralaštvom, učenici se u nastavi mogu baviti menjanjem melodijkih primera kao i poznatih pesama, preoblikovanjem melodije variranjem, ekspresivnim oblikovanjem (promenom dinamike, artikulacije i tempa) ili kreiranjem pesama i brojalica na zadati tekst čime stvaraju nove jednostavne, jedinstvene kreativne melodije. Osim toga, učenici mogu improvizovati i na različitim melodijskim instrumentima ili na udaraljkama (Orfov instrumentarij ili ručno izrađenim instrumentima). Aktivnosti muzičkog stvaralaštva mogu se sprovoditi individualno ili grupno. Muzičkim stvaralaštvom se podstiče sloboda izražavanja i oblikovanja ideja i osećanja, razvija kreativnost i inventivnost kako učenika tako i nastavnika.

Didaktičko-muzičke igre

Muzičke igre idealno su sredstvo spontanog usvajanja znanja i veština.

Igra je detetu najdraža aktivnost. Ono kroz nju oseća zadovoljstvo i stiče prva saznanja. U nastavi solfeđa koriste se muzičke igre, a one doprinose svestranom razvoju ličnosti, razvoju muzičkih, ali i motoričkih sposobnosti dece.

Razvoj savremenih tehnologija

Razvoj savremenih tehnologija podrazumeva upotrebu interneta, računara, smart tabli i odgovarajućih aplikacija u svim vidovima nastave, pa i u nastavi solfeđa i teorije muzike. U zavisnosti od tehnološkog napretka škole, postojanja moderne opreme u školi, moguće je čak i postojanje multimedijalnih učionica.

Informaciono komunikacione tehnologije imaju za cilj da prezentuju, poduče, osposobe, zainteresuju i motivišu učenike i nastavnike, kako bi udruženi stvorili kulturu korišćenja savremenih tehnologija, u cilju postizanja boljih rezultata u savladavanju gradiva i približavanja novim generacijama učenika, kojima je svet u kojem žive digitalizovan na svakom koraku.

Ritam

Ritam je izražen u sadržajima programa kroz postavljanje ritmičkih figura i metričkih vrsta. Ove postavke, kao i u melodici, prati korišćenje odgovarajućih primera pesama sa tekstom ili iz literature. Nastavnik svojim izvođenjem postavlja zvučne predstave (figure, vrste), a učenici uče primere kao ritmičke modele i koriste ih kao transfer u daljim ritmičkim iskustvima. Postavka se odvija na sledeći način: prepoznavanjem motiva, izvođenjem kratkih melodijskih motiva sa novim gradivom, manuelnim izvođenjem ritma, pravilnim akcentovanjem, ispitivanjem naučenog gradiva, samostalnim izvođenjem novih zadataka sa sličnim sadržajem, zapisivanjem ritmičke okosnice i čitanjem primera iz vokalne i instrumentalne literature. Na takmičenjima bi trebalo obratiti pažnju da primeri budu na nivou instrumentalnih kompozicija kako ritmičko izviđenje ne bi samo sebi postalo cilj.

Opažanje vrsta takta kontinuirano prati rad na ritmu kroz slušanje muzike, muzičku pratnju nastavnika, izvođenje i kroz pokret.

Pre rada na ritmičkom čitanju, ali i kasnije, koristi se čitanje u jednakom trajanju ispisanih nota, sa ili bez obeležene metričke vrste. Ravnomernim čitanjem učenici savladavaju kontinuirano praćenje notnog teksta sa obeleženim tempom, a time i tehniku čitanja literature koju sviraju, odnosno pevaju (bez vraćanja kod učinjene greške!). Kod postavljanja četvorodelne podele sa pauzama na jedinici brojanja i lukova treba početi od najjednostavnijih figura koje sadrže primeri iz instrumentalne literature.

Domaći zadaci treba da sadrže: prepisivanje nota, vežbe iz ortografije, utvrđivanje naučenih ritmičkih etida, vežbe ravnomernog čitanja, utvrđivanje dobro naučenih primera uz postavku melodike i ritma (pesme sa tekstom i primeri iz literature), eventualno, utvrđivanje onih melodijskih vežbi koje su obrađene na času.

Posebno je potrebno istaći važnost savladavanja ritma i ritmičkih figura kroz pokret. Učenik izražava svoj doživljaj muzike i prati pokretom pesme i kompozicije: tapšanjem, lupkanjem, pucketanjem prstima, koračanjem,...te pri tom opaža i usvaja elemente ritma.

Teorija muzike

Teorija muzike u kontekstu nastave solfeđa predstavlja usvajanje znanja koja omogućavaju razumevanje notnog teksta. Poznavanje lestvica, intervala i akorada kao drugih muzičkih pojmova sastavni su deo ove oblasti. Da bi teoriju muzike osvestili kao sastavni deo muzike, trebalo bi je isključivo raditi kroz ozvučavanje radi povezivanja sa zvučnim iskustvima iz prakse na instrumentu i solfeđu.

Muzička pismenost

Muzička pismenost podrazumeva savladavanje osnovnih elemenata i pojmova u muzici: notnog pisma, ključeva, notnih vrednosti, lestvica, itd. Ona se postavlja na početku kao osnova radi kasnije nadogradnje. Potrebno je da učenik ume svojim rečima da objasni značenje muzičkih pojmova i definicija, tj. da uči s razumevanjem.

Muzički bonton

Nastavnik je u obavezi da vaspitno deluje na učenika upućujući ga na pravila ponašanja-muzički bonton, pri slušanju i izvođenju muzike. Potrebno je da podstiče učenika da pažljivo sluša i komentariše izvođenje druga-drugarice, kao i muzičkog dela, ali i da se adekvatno ponaša na koncertima i javnim nastupima.

IV. PRAĆENjE I VREDNOVANjE NASTAVE I UČENjA

Na časovima solfeđa najbitnije je razvijanje muzičkih sposobnosti i izgrađivanje veština, pa funkcionalni zadaci imaju prioritet. Smer nastave je takav da se uvek kreće od zvuka ka teorijskom tumačenju. Iz tih razloga, naročito u prvom ciklusu, ne insistira se na definicijama već na prepoznavanju i izvođenju muzičkih sadržaja kao i razvoju kreativnosti.

Uložen trud učenika i njegovo lično angažovanje i napredovanje u skladu sa ličnim i muzičkim sposobnostima je jedan od vrlo bitnih kriterijuma u ocenjivanju. U okviru svih muzičkih aktivnosti potrebno je obezbediti prijatnu atmosferu, i kod učenika potencirati osećanje sigurnosti i podrške.

Potrebno je otkloniti sve moguće razloge za potencionalne strahove, nesigurnost i tremu koji mogu biti prouzrokovani prevelikim i nerealnim očekivanjima profesora ili roditelja.

Rezultati godišnjih ispita i smotri, učešće na javnim nastupima upotpunjuju sliku o postignućima nastave i učenja.

Naziv predmeta	**TEORIJA MUZIKE**	
Cilj	**CILJ** učenja predmeta Teorija muzike je da učenici stiču znanja koja podrazumevaju muzičko opismenjavanje i spoznaju elemenata muzike a sve to radi efikasnijeg razumevanja notnog teksta u svim njegovim aspektima, što doprinosi uspešnoj korelaciji sa nastavom instrumenta.	
Razred	**Četvrti**	
Godišnji fond časova	**35 časova**	
ISHODI		
Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– objasni muzičke pojmove i termine:	POJMOVI	Muzički pojmovi i termini.
	TONALITETI	Teorijsko obnavljanje svih dijatonskih lestvica, upoređivanje

tonski i notni sistem od velike do treće oktave, violinski i bas ključ, osobine tona, metar i metričke oznake, muzičku frazu, agogiku, artikulaciju, dinamiku i tempa.Osnovni ukrasi i figure (informativno); – zapiše i prepozna lestvice, lestvične intervale i kvintakorde, dominantni i umanjeni septakord u tonalitetu; – zapiše i prepozna vrste intervala do oktave (po uzoru na lestvične); – zapiše i prepozna durski i molski kvintakord sa obrtajima i umanjeni i prekomerni kvintakord; – zapiše i prepozna sve vrste septakorada i mali durski septakord s obrtajima; – pravilno piše note, pauze i notne vrednosti u različitim taktovima; Ispitni program: PISMENI DEO: Test: muzički pojmovi, tonaliteti, intervali, akordi, ortografija.	INTERVALI AKORDI ORTOGRAFIJA	istoimenih i paralelnih tonaliteta, karakteristični lestvični intervali, lestvični kvintakordi, dominantni i umanjeni septakord u tonalitetu. Trozvuci: obnavljanje konsonantnih kvintakorada i njihovih obrtaja i umanjeni i prekomerni kvintakord. Četvorozvuci: sedam vrsta septakorada, mali durski septakord s obrtajima. Pravilno pisanje.

Ključni pojmovi sadržaja: muzički pojmovi, tonaliteti, intervali, akordi, ortografija.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANjE PROGRAMA ZA PREDMET TEORIJA MUZIKE

I. UVODNI DEO

Priroda same muzike ukazuje na stalno prožimanje svih oblasti i tematskih jedinica koje su predviđene nastavnim programom. Nijedna oblast ili tema ne može se izučavati izolovano u odnosu na druge i ne treba da bude sama sebi cilj.

Učenje muzike utiče na razvoj deteta koje voli muziku i ima trajnu potrebu za bavljenjem muzikom. Značajno je i za očuvanje i prenošenje kulturnog nasleđa, kao i za razvoj kreativnosti, muzičkog ukusa i kritičkog mišljenja.

Nastava je usmerena na ostvarivanje ishoda, pri čemu se daje prednost iskustvenom učenju u okviru kojeg učenici razvijaju lični odnos prema muzici, a postepena racionalizacija iskustva vremenom postaje teorijski okvir. Iskustveno učenje podrazumeva aktivno slušanje muzike i lično muzičko izražavanje učenika kroz izvođenje muzike.

Ishodi predstavljaju muzičke, opažajne i saznajne aktivnosti učenika.

Sadržaji teorije muzike su povezani sa sadržajima nastave solfeđa i usmereni su ka sticanju muzičkih znanja i veština učenika sa ciljem da kroz teoretsku analizu učenici sagledavaju notni tekst sa razumevanjem u svakom pogledu. Nastavnik svojom kreativnošću i inventivnošću ima slobodu, ali i odgovornost, da izabere optimalan način savladavanja gradiva, s obzirom da grupe učenika čine učenici različitih stručnih veća.

Korelacija između predmeta može biti polazište za brojne aktivnosti u kojima učenici mogu biti učesnici kao istraživači, kreatori i izvođači. Kod učenika treba razvijati duh zajedništva kroz zajedničko izvođenje i komunikacijske veštine, u cilju prenošenja i razmene iskustava i znanja. Najvažniji pokretač nastave treba da bude princip motivacije i inkluzivnosti u podsticanju maksimalnog učešća u muzičkom doživljaju, kao i razvijanju potencijala za muzičko izražavanje

II. PLANIRANjE NASTAVE I UČENjA

Planiranje nastave i učenja, obuhvata godišnji i operativni plan, kao i pripremu za čas. Godišnjim planom definisan je fond časova u toku školske godine. Operativni plan podrazumeva odabir i razradu ishoda na mesečnom nivou. S obzirom na dužinu trajanja časa (45 minuta za grupu) rad treba efikasno organizovati.

Kod mlađih učenika nije lako duže zadržati pažnju, pa je maštovit čas najbolji način za postizanje rezultata. Dakle, potrebno je da priprema za čas obuhvati raznovrsne oblasti – teme i sadržaje.

III. OSTVARIVANjE NASTAVE I UČENjA

Teorija muzike je poseban predmet u završnim razredima osnovnog muzičkog obrazovanja. Od prvog do poslednjeg razreda osnovnog muzičkog obrazovanja teorija muzike prati svaku postavku i obradu metodske jedinice, kako u melodici i ritmu, tako i u opažanju, intoniranju i diktatima.

U početnim razredima težište rada je na opismenjavanju učenika u okviru domaćih zadataka u vidu prepisivanja primera iz udžbenika i imenovanja ispisanih nota i notnih zapisa, gde je zapravo cilj u ovladavanju notnim pismom u violinskom i bas ključu i savladavanju notnih trajanja i pauza kao i vrste takta. Ova elementarna vrsta muziče pismenosti će sužiti kao osnovno sredstvo za dalju nadogradnju znanja iz teorije muzike.

Osnovne pojmove nastavnik objašnjava primereno uzrastu učenika. Potrebno je da učenici ne uče napamet muzičke: pojmove, elemente i definicije, nego da umeju svojim rečima da ih objasne, pokažu ili odsviraju na instrumentu. Svi muzički elementi koji se posebno i postepeno savladavaju, međusobno su povezani i čine neraskidivu, sveobuhvatnu celinu muzike.

Teorija muzike koja je u čvrstoj vezi sa nastavom solfeđa predstavlja usvajanje znanja koja kroz analizu omogućavaju tumačenje i dublje razumevanje notnog teksta i muzike. Poznavanje lestvica, intervala i akorada kao drugih muzičkih pojmova sastavni su deo ove oblasti. Da bi teoriju muzike osvestili kao **sastavni deo muzike**, trebalo bi je isključivo raditi kroz **ozvučavanje** radi povezivanja sa zvučnim iskustvima iz prakse na instrumentu i solfeđu. Takav pristup teoriji muzike doprinosi uspešnoj korelaciji sa nastavom instrumenta.

Utvrđivanje i proveru znanja iz teorije muzike treba sprovoditi usmenim i pismenim putem, na raznolik i interesantan način kroz: kvizove, ukrštene reči, didaktičke igre, testove...

Razvoj savremenih tehnologija

Razvoj savremenih tehnologija podrazumeva upotrebu interneta, računara, smart tabli i odgovarajućih aplikacija u svim vidovima nastave, pa i u nastavi solfeđa i teorije muzike. U zavisnosti od tehnološkog napretka škole, postojanja moderne opreme u školi, moguće je čak i postojanje multimedijalnih učionica.

Informaciono komunikacione tehnologije imaju za cilj da prezentuju, poduče, osposobe, zainteresuju i motivišu učenike i nastavnike, kako bi udruženi stvorili kulturu korišćenja savremenih tehnologija, u cilju postizanja boljih rezultata u savladavanju gradiva i približavanja novim generacijama učenika, kojima je svet u kojem žive digitalizovan na svakom koraku.

IV. PRAĆENjE I VREDNOVANjE NASTAVE I UČENjA

Na časovima teorije muzike najbitnije je razvijanje muzičkih sposobnosti i izgrađivanje veština, da bi funkcionalni zadaci imali prioritet. Smer nastave je takav da se uvek kreće od zvuka ka teorijskom tumačenju. Iz tih razloga, naročito u prvom ciklusu, ne insistira se na definicijama već na prepoznavanju i tumačenju muzičkih sadržaja kao i razvoju kreativnosti.

Uložen trud učenika i njegovo lično angažovanje i napredovanje u skladu sa ličnim i muzičkim sposobnostima je jedan od vrlo bitnih kriterijuma u ocenivanju. U okviru svih muzičkih aktivnosti potrebno je obezbediti prijatnu atmosferu, i kod učenika potencirati osećanje sigurnosti i podrške.

Potrebno je otkloniti sve moguće razloge za eventualne strahove, nesigurnost i tremu koji mogu biti prouzrokovani prevelikim i nerealnim očekivanjima profesora ili roditelja.

Rezultati godišnjih ispita i smotri upotpunjuju sliku o postignućima nastave i učenja.

ORKESTAR/HOR/KAMERNA MUZIKA
(II CIKLUS)

Naziv predmeta	**HOR**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Hor je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav

	prema zajedničkom muziciranju i muzici kroz muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**II ciklus**
Godišnji fond časova	**70/66 časova**

ISHODI

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– koristi znanja iz oblasti teorije muzike prilikom čitanja i interpretacije muzičkog dela; – koristi pravilnu i jasnu dikciju i primenjuje pravilan način pevanja; – komunicira sa članovima svoje deonice i sa ostalim članovima ansambla kroz muziku; – prati dirigenta i peva usaglašeno sa ostalim učenicima; – odgovarajućim pevanjem pokaže značaj međusobnog slušanja u ansamblu; – intonira čisto u toku izvođenja; – prenese na publiku sopstveni emocionalni doživljaj kroz zajedničko pevanje; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – koristi prednosti digitalizacije u slušanju i izvođenju; – poštuje dogovorena pravila ponašanja u okviru ansambla.	IZVOĐENjE MUZIKE	Hor i karakteristike pevanja u horu. Pravilan način pevanja – držanje tela i disanje. Dikcija – značaj pravilne i jasne dikcije, izgovaranje brzalica i brojalica. Harmonski sluh – razvoj. Komunikacija sa dirigentom. Intonacija – značaj čiste intonacije i načini postizanja. Kompozicije različitog karaktera. Muzički bonton. Slušanje dela pomoću dostupnih nosioca zvuka. Muzički bonton.

Obavezni minimum programa: jedna narodna pesma, jedna umetnička kompozicija, jedna

troglasna kompozicija

Javni nastupi: javni časovi u školi, koncert povodom Dana škole, različita domaća i međunarodna takmičenja, saradnja sa lokalnom zajednicom

Ključni pojmovi sadržaja: ton, pevanje, slušanje, intonacija, muzički bonton

Naziv predmeta	**ORKESTAR**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Orkestar je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema muzici i zajedničkom sviranju, kroz muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**II ciklus**
Godišnji fond časova	**70/66 časova**

ISHODI

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– koristi znanja iz oblasti teorije muzike prilikom čitanja i interpretacije muzičkog dela; – izvede odgovarajuće tehnike sviranja na instrumentu; – prati dirigenta; – komunicira sa članovima svoje deonice i sa ostalim članovima orkestra kroz muziku; – usaglasi sopstveno izvođenje sa potrebama grupnog; – sviranjem pokaže značaj međusobnog slušanja u ansamblu; – prenese na publiku sopstveni emocionalni doživljaj kroz zajedničko sviranje;	IZVOĐENjE MUZIKE	Karakteristike sviranja u orkestru. Orkestar – vrste, karakteristike i organizacija (gudački, harmonikaški, tamburaški…). Orkestarski zvuk - način dobijanja. Razvoj harmonskog sluha. Saradnja i komunikacija na relaciji dirigent – vođa deonice – par za pultom. Nosioci zvuka – način i značaj korišćenja. Muzički bonton.

– koriguje intonaciju u toku sviranja;

– samostalno vežba poštujući proceduru;

– učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje;

– poštuje dogovorena pravila ponašanja u okviru orkestra;

– koristi prednosti digitalizacije u slušanju i izvođenju.

–

Minimum programa: 3 kraća dela ili jedno delo u više stavova, po izboru dirigenta.

Javni nastupi: na javnim časovima u školi, Republičko takmičenje, nastupi u okviru lokalne zajednice, koncert povodom Dana škole, različita takmičenja.

Ključni pojmovi sadržaja: ton, intonacija, slušanje, zajedničko sviranje, muzički bonton

Naziv predmeta	**KAMERNA MUZIKA**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Kamerne muzike je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema kamernom muziciranju i muzici kroz zajedničko muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**II ciklus**
Godišnji fond časova	**70/66 časova**

ISHODI

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– usaglasi individualno sviranje sa grupnim sviranjem;	IZVOĐENjE MUZIKE	Kamerna muzika – razvoj i vrste ansambla. Specifičnosti sviranja u kamernom sastavu.
– usaglasi intonaciju sa ostalim članovima		Vežbe za intonaciju i artikulaciju.

kamernog sastava; – usaglasi artikulaciju sa ostalim članovima kamernog sastava; – usaglasi dinamičke oznake sa ostalim članovima sastava; – definiše svoju ulogu u kamernom sastavu i percipira ulogu ostalih članova kamernog sastava; – primeni različita muzička izražajna sredstva u zavisnosti od karaktera muzičkog primera uz pomoć nastavnika; – komunicira sa ostalim članovima kamernog sastava kroz muziku; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – ispolji samopouzdanje u toku javnog nastupa; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike; – pokaže spremnost za timski rad; – koristi samostalno ili uz pomoć odraslih, dostupne nosioce zvuka; – poštuje dogovorena pravila ponašanja u okviru ansambla.	Pripremanje učenika za javne nastupe. Muzički bonton. LITERATURA Izbor kompozicije za različite kamerne sasatave pisane u originalu za određeni sastav ili transkripcije dela iz muzičke literature koje odgovaraju tehničkim i muzičkim sposobnostima svih članova kamernog sastava.
Obavezni minimum programa: tri komada iz različitih stilskih epoha ili različitog karaktera	

Javni nastupi: minimum jedan javni nastup kamernog ansambla u toku školske godine

Ključni pojmovi sadržaja**:** ton, intonacija, slušanje muzike, sviranje, grupno muziciranje, muzička fraza, muzički bonton

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANjE PROGRAMA

ORKESTAR/HOR/KAMERNA MUZIKA

I. UVODNI DEO

Pevanje i sviranje u orkestru, horu i kamernom ansamblu je od neprocenjive važnosti jer razvija ne samo muzičke sposobnosti već ima funkciju socijalne kohezije. Ono razvija sposobnost učenika da komuniciraju sa drugima kroz međusobno slušanje, izvođenje i stvaranje muzike i da izražavaju svoje misli i osećanja kroz muziku.

Obrazovni cilj ovih predmeta obuhvata razvijanje muzičkog ukusa, stvaralačkih sposobnosti, spontanog izražavanja, muzičkog sluha i ritma, razvijanje glasovnih i instrumentalnih mogućnosti i učvršćivanje intonacije, sposobnost za fino nijansiranje i izražajno izvođenje.

Vaspitni cilj obuhvata razvijanje osećanja pripadnosti kolektivu – timski rad, razvijanje tolerancije, discipline, poštovanja različitosti i pravila ponašanja, razvijanje odgovornosti, sticanje samopouzdanja, savaladavanje treme i pružanje pomoći u smislu vršnjačkog učenja i saradnje.

Ishodi predstavljaju muzičke, opažajne i saznajne aktivnosti učenika, odnosno očekivane rezultate u realizaciji muzičkih sadržaja. Upoznavanje raznovrsnih dela domaćih i stranih autora doprinosi razvoju opšte kulture, međusobnom razumevanju, uvažavanju i poštovanju.

II. PLANIRANjE NASTAVE I UČENjA

Planiranje nastave i učenja obuhvata izradu Godišnjeg plana nastave i učenja, Operativnog plana (na nivou meseca) i planiranje časa, odnosno pripreme za čas. Godišnjim planom se definiše broj časova u odnosu na izabrano muzičko delo koje se obrađuje, po mesecima, a u skladu sa godišnjim fondom časova. Operativni plan podrazumeva odabir i operacionalizaciju ishoda na nivou meseca u odnosu na izabrani muzički primer/pesmu/delo.

Priprema za čas podrazumeva definisanje cilja časa, konkretizaciju ishoda u odnosu na cilj časa, planiranje aktivnosti učenika i nastavnika u odnosu na ishode, način provere ostvarenosti ishoda i izbor nastavnih strategija, metoda i postupaka učenja i podučavanja (vodeći računa o predznanju, tj. iskustvu učenika, koje će učenicima omogućiti da savladaju znanja i veštine predviđene definisanim ishodima). Usmerenje časa u odnosu na tok i fokus u mnogome zavisi od pripremljenosti učenika za čas. U okviru organizacije godišnjih i mesečnih aktivnosti neophodno je voditi računa o školskom kalendaru i aktivnostima koje prate život škole, pa prema njima usmeravati i oblikovati nastavne sadržaje.

III. OSTVARIVANjE NASTAVE I UČENjA

Orkestar, hor i kamerna muzika obuhvata učenike četvrtog, petog i šestog razreda šestogodišnje škole i trećeg i četvrtog razreda četvorogodišnje škole. Izuzetno, ovim sastavima moguće je priključiti i učenike trećeg razreda šestogodišnje škole, ukoliko učenik želi i može da prati nastavni plan i program radi sticanja iskustva u grupnom pevanju ili sviranju. Ovom učeniku učešće u grupnom muziciranju predstavlja slobodnu aktivnost koja kao takva ne podleže ocenjivanju.

Škola može u odnosu na svoje kapacitete u pogledu zastupljenosti instrumentalnih grupa i u odnosu na učeničke kapacitete da formira gudački, duvački orkestar, orkestar harmonika, gitara, flauta, tambura i sl.

Svi učenici koji nisu obuhvaćeni radom orkestra u obavezi su da pohađaju nastavu hora.

Nastava kamerne muzike se planira i realizuje u okviru Školskog programa rada. Kamerni sastav ima najmanje tri člana.

Učenici koji imaju posebna interesovanja, kapacitet i želju mogu biti istovremeno obuhvaćeni i radom orkestra/hora kao i učešćem u radu kamernog ansambla.

Proces učenja bazira se na izboru kompozicija koje će odgovarati tehničkim i muzičkim sposobnostima svih učenika, čak i kada nisu istog razreda i uzrasta, a podsticajne su i prihvatljive, kako bi se kod učenika razvila pozitivna motivacija za rad. Radi boljeg i bržeg savladavanja programa poželjno je da nastavnici solfeđa na svojim časovima pročitaju deonice koje se izvode na nastavi hora, a nastavnici instrumenta, na časovima glavnog predmeta pročitaju deonice koje se izvode na nastavi orkestra.

Rad sa orkestrom obuhvata: usklađivanje prstoreda, štrihova, kao i intonativno i ritmičko usklađivanje, fraziranje, dinamičku obradu, ujednačavanje boje instrumenata.

Rad sa horom sadrži: vežbe pravilnog sedenja, disanja, vokalize za ujednačavanje boje, uvežbavanje deonica, pevanje kanona, pevanje jednoglasnih, dvoglasnih i troglasnih kompozicija sa pratnjom i a kapela. Takođe, rad sa horom obuhvata intonativno i ritmičko usklađivanje, fraziranje i dinamičku obradu. Važno je uvek obratiti pažnju na dikciju i razumevanje sadržaja.

Literaturu za kamernu muziku čini izbor kompozicija koje su pisane u originalu za određeni sastav ili transkripcije dela iz muzičke literature koje odgovaraju tahničkim i muzičkim sposobnostima svih članova kamernog sastava, naročito ako su članovi ansambla različitog uzrasta i razreda. Program treba da bude zanimljiv, prihvatljiv i prijemčiv učenicima, kako bi se podržala i razvila ljubav prema ovoj vrsti muzike. U okviru kamerne muzike nastavnik je u obavezi da spremi: dve kompozicije iz perioda baroka ili jedno delo iz perioda pretklasicizma, klasicizma, romantizma i savremene muzike, ili tri komada iz različitih stilskih epoha

Kao što muzika utiče na zdravlje (psihološki, sociološki, emocionalni aspekt) tako i sviranje u orkestru/horu/kamernom sastavu u velikoj meri doprinosi smanjenju stresa i agresivnosti. Učenici koji učestvuju u radu orkestra/hora/kamerne pokazuju bolje rezultate u učenju i socijalnim veštinama.

U procesu rada vrlo je korisno preslušavanje snimaka sopstvenih nastupa kao i slušanje različitih izvođenja na dostupnim nosiocima zvuka. Na taj način potrebno je inicirati razgovor sa učenicima podstičući ih na aktivno slušanje, analizu kao i sopstveno kritičko mišljenje.

IV. PRAĆENjE I VREDNOVANjE NASTAVE I UČENjA

Na časovima orkestra/hora/kamerne muzike najbitnije je razvijanje muzičkih sposobnosti i želje za uspehom i radom u grupnom muziciranju. Kriterijum u ocenjivanju je uložen trud učenika i lično napredovanje svakog učenika u skladu sa njegovim ličnim i muzičkim mogućnostima. U okviru ovih aktivnosti potrebno je obezbediti prijatnu atmosferu, a kod učenika potencirati osećanje sigurnosti, podrške i zadovoljstva zajedničkim uspehom.

3. ODSEK ZA SRPSKO TRADICIONALNO PEVANjE I SVIRANjE

3.1. SRPSKO TRADICIONALNO PEVANjE

(srpsko tradicionalno pevanje, grupno pevanje, uporedni klavir)

Naziv predmeta	**SRPSKO TRADICIONALNO PEVANjE**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Srpskog tradicionalno pevanje je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema pevanju i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje pevačkog aparata i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak školovanja.
Razred	**Prvi**
Godišnji fond časova	**35 časova**

ISHODI

Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST**	**SADRŽAJI**
– svojim rečima opiše značaj tradicionalnog pevanja; – uz pravilno držanje tela ispravno izvodi tehničke vežbe disanja; – pravilno izvodi vokalne vežbe za postavku glasa i vežbe za promenu intonacije i pokretljivost glasa uz pomoć nastavnika;	IZVOĐENjE MUZIKE	Karakteristike tradicionalnog pevanja Tehničke vežbe: – pravilan stav i držanje tela pri pevanju – vežbe za razgibavanje viličnih mišića koji učestvuju u pevanju – vežbe disanja – različite vežbe za raspevavanje (vokalize)

– samostalno sebi zadaje intonaciju za upevavanje sa ili bez klavira; – prepozna strukturu i smisao pevanog teksta i izražajno recituje tekst bez pevanja; – primeni osnovne elemente notne pismenosti u pevanju; – izvede jednoglasne primere u celini; – otpeva deonicu vodeće i prateće grupe u antifonim primerima; – izvede primere antifonog tipa u celini uz pratnju nastavnika; – komunicira sa nastavnikom kroz izvođenje antifonih primera; – uz pomoć nastavnika ili samostalno broji u cilju postizanja metrički tačnog i ritmičnog pevanja; – interpretira primer naučen po sluhu prema terenskom snimku; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje i poštuje pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike; – prati koncerte tradicionalne muzike; – koristi prednosti digitalizacije u slušanju i	Obrada jednoglasnih pesama: (Svaki primer koji se obrađuje je autentičan tradicionalni napev naučen sa terenskih snimaka) – obrada i tumačenje teksta – locira geografsko poreklo na karti – stilske karakteristike pevanja u odnosu na geografsku oblast iz koje pesma potiče – obrađivanje zasebno svih melodijskih elemenata date pesme – usaglašavanje svih melopoetskih osobenosti pesme kroz pevanje prve strofe, a zatim i kroz čitavu pesmu Obrada antifonih pesama: (Svaki primer koji se obrađuje je autentičan tradicionalni napev naučen sa terenskih snimaka ili literature) – obrada teksta i tumačenje teksta – locira geografsko poreklo na karti – stilske karakteristike pevanja u odnosu na geografsku oblast iz koje pesma potiče – obrađivanje zasebno svih melodijskih elemenata date pesme – usaglašavanje svih melopoetskih osobenosti pesme kroz pevanje prve strofe, a zatim i kroz čitavu pesmu – spajanje glasova u čemu nastavnik i učenik menjaju uloge – prilikom samostalnog rada, učenik sprovodi vežbanje po uzoru na vežbanje na

izvođenju muzike; – razlikuje tradicionalno od stilizovanog pevanja – aktivno sluša i spontano rešava sporne situacije u toku pevanja.	času **LITERATURA** – St. St. Mokranjac: *Srpske narodne pesme i igre sa melodijama iz Levča*, SKA, Beograd, 1902. – Miodrag A. Vasiljević: *Jugoslovenski muzički folklor* I (narodne melodije koje se pevaju na Kosovu), Beograd, 1950. – Miodrag A. Vasiljević: *Narodne melodije iz Sandžaka*, SANU, Beograd, 1953. – Miodrag A.Vasiljević: *Narodne melod ije iz leskovačkog kraja*, SANU, Beograd, 1960. – Olivera Vasić i Dimitrije Golemović: *Narodne pesme u okolini Bujanovca*, Etnografski institus SANU, Beograd, 1980. – P. Vukosavnjević, O. Vasić i J. Bjeladinović: *Narodne melodije, igre i nošnje Peštersko-sjeničke visoravni*, Beograd, Radio Beograd, 1984, 6-189. – Dimitrije O. Golemović: *Refren u narodnom pevanju-od obreda do zabave*, Renome, Bijeljina, Akademija umetnosti, Banja Luka, 2000. – Dragoslav Dević: *Narodna muzika Dragačeva* (oblici i razvoj), FMU, Beograd, 1986. – Dragoslav Dević: *Narodna muzika Crnorečja* (u svetlosti etnogenetskih procesa), JP ŠRIF Bor, Kulturno-obrazovni centar, Boljevac, FMU, Beograd, 1990. – Dragoslav Dević: *Antologija srpskih i crnogorskih narodnih pesama s melodijama*, Beograd, 2001. – Vladimir Đorđević: *Srpske narodne*

melodije (predratna Srbija), Beograd, 1931.

– Kosta P. Manojlović: *Narodne melodije iz istočne Srbije*, SANU, Beograd, 1965.

– Radmila Petrović: *Srpska narodna muzika* (pesma kao izraz narodnog muzičkog mišljenja), SANU, Beograd, 1989.

– Radmila Petrović i Jelena Jovanović: *Ej, Rudniče, ti planino stara*, Tradicionalno pevanje i sviranje grupe Crnućanka, Muzikološki institut SANU, Kulturni centar Gornji Milanovac, Vukova zadužbina Beograd, Beograd, 2003.

– Živojin Stanković: *Narodne pesme u Krajini*, SANU, Beograd, 1951.

– Audio i video terenski snimci (SANU, FMU, RTS...)

Obavezni minimum programa:

– osam jednoglasnih primera iz različitih krajeva Srbije sa jednostavnijim vokalnim zahtevima

4 jednoglasna antifona primera

Javni nastupi:

Obavezna su dva javna nastupa u toku školske godine

Smotra na kraju školske godine:

– dva primera solističkog pevanja različitog karaktera

– jedan antifoni primer

Ključni pojmovi sadržaja: ton, intonacija, tehnika disanja, tekst, pevanje, slušanje muzike, muzički bonton.

Naziv predmeta	**SRPSKO TRADICIONALNO PEVANjE**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Srpskog tradicionalno pevanje je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema pevanju i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje pevačkog aparata i osetljivosti,

	kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak školovanja.
Razred	**Drugi**
Godišnji fond časova	**35 časova**

ISHODI

Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST**	**SADRŽAJI**
– svojim rečima opiše značaj tradicionalnog pevanja; – uz pravilno držanje tela ispravno izvodi tehničke vežbe disanja; – pravilno izvodi vokalne vežbe za postavku glasa i vežbe za promenu intonacije i pokretljivost glasa uz pomoć nastavnika; – samostalno sebi zadaje intonaciju za upevavanje uz ili bez klavira; – prepozna strukturu i smisao pevanog teksta i izražajno recituje tekst bez pevanja; – primeni osnovne elemente notne pismenosti u pevanju; – izvede jednoglasne primere u celini; – otpeva deonicu vodećeg i pratećeg glasa u primerima bordunskog tipa; – izvede primere bordunskog tipa u celini uz pratnju	IZVOĐENjE MUZIKE	Karakteristike tradicionalnog pevanja. Tehničke vežbe: – pravilan stav i držanje tela pri pevanju; – vežbe za razgibavanje viličnih mišića koji učestvuju pri pevanju; – vežbe disanja; – različite vežbe za raspevavanje (vokalize.) Obrada jednoglasnih pesama: (Svaki primer koji se obrađuje je autentičan tradicionalni napev naučen sa terenskih snimaka ili literature) – obrada i tumačenje teksta; – lociranje geografskog porekla na karti; – stilske karakteristike pevanja u odnosu na geografsku oblast iz koje pesma potiče; – obrađivanje zasebno svih melodijskih elemenata date pesme; – usaglašavanje svih melopoetskih osobenosti pesme kroz pevanje prve strofe, a zatim i kroz čitavu pesmu; – atifoni primeri složenijeg tipa.

nastavnika; – komunicira sa nastavnikom kroz izvođenje dvoglasnih primera; – uz pomoć nastavnika ili samostalno broji u cilju postizanja metrički tačnog i ritmičnog pevanja; – interpretira primer naučen po sluhu prema terenskom snimku ili notnom zapisu; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje i poštuje pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike; – prati koncerte tradicionalne muzike; – koristi prednosti digitalizacije u slušanju i izvođenju muzike; – razlikuje tradicionalno od stilizovanog pevanja; – aktivno sluša i spontano rešava sporne situacije u toku pevanja;	Obrada dvoglasnih pesama: (Svaki primer koji se obrađuje je autentičan tradicionalni napev naučen sa terenskih snimaka ili literature) – obrada teksta i tumačenje teksta; – lociranje geografskog porekla na karti; – stilske karakteristike pevanja u odnosu na geografsku oblast iz koje pesma potiče; – obrađivanje zasebno svih melodijskih elemenata date pesme; – usaglašavanje svih melopoetskih osobenosti pesme kroz pevanje prve strofe, a zatim i kroz čitavu pesmu; – obrada glasova odvojeno; – spajanje glasova u čemu nastavnik i učenik menjaju uloge (vodeća i prateća deonica); Samostalno vežbanje po uzoru na vežbanje na času. **LITERATURA** – St. St. Mokranjac: *Srpske narodne pesme i igre sa melodijama iz Levča*, SKA, Beograd, 1902. – Miodrag A. Vasiljević: *Jugoslovenski muzički folklor* I (narodne melodije koje se pevaju na Kosovu), Beograd, 1950. – Miodrag A. Vasiljević: *Narodne melodije iz Sandžaka*, SANU, Beograd, 1953.

– Miodrag A. Vasiljević: *Narodne melod ije iz leskovačkog kraja*, SANU, Beograd, 1960.

– Olivera Vasić i Dimitrije Golemović: *Narodne pesme u okolini Bujanovca*, Etnografski institus SANU, Beograd, 1980.

– P. Vukosavnjević, O. Vasić i J. Bjeladinović: *Narodne melodije, igre i nošnje Peštersko-sjeničke visoravni*, Beograd, Radio Beograd, 1984, 6-189.

– Dimitrije O. Golemović: *Refren u narodnom pevanju-od obreda do zabave*, Renome, Bijeljina, Akademija umetnosti, Banja Luka, 2000.

– Dragoslav Dević: *Narodna muzika Dragačeva* (oblici i razvoj), FMU, Beograd, 1986.

– Dragoslav Dević: *Narodna muzika Crnorečja* (u svetlosti etnogenetskih procesa), JP ŠRIF Bor, Kulturno-obrazovni centar, Boljevac, FMU, Beograd, 1990.

– Dragoslav Dević: *Antologija srpskih i crnogorskih narodnih pesama s melodijama*, Beograd, 2001.

– Vladimir Đorđević: *Srpske narodne melodije* (predratna Srbija), Beograd, 1931.

– Kosta P. Manojlović: *Narodne melodije iz istočne Srbije*, SANU, Beograd, 1965.

– Radmila Petrović: *Srpska narodna muzika* (pesma kao izraz narodnog muzičkog mišljenja), SANU, Beograd, 1989.

– Radmila Petrović i Jelena Jovanović: *Ej, Rudniče, ti planino stara*, Tradicionalno pevanje i sviranje grupe Crnućanka, Muzikološki institut SANU, Kulturni centar

	Gornji Milanovac, Vukova zadužbina Beograd, Beograd, 2003. – Živojin Stanković: *Narodne pesme u Krajini*, SANU, Beograd, 1951. Audio i video terenski snimci (SANU, FMU, RTS...)

Obavezni minimum programa:

– osam jednoglasnih primera iz različitih krajeva Srbije sa jednostavnijim vokalnim zahtevima

dva složenija antifona primera (lazarice)

– četiri jednostavna dvoglasna primera bordunskog tipa

Javni nastupi:

Obavezna su dva javna nastupa u toku školske godine

Ispit na kraju školske godine

– jedan jednoglasni primer

– jedan dvoglasni bordunskog tipa

Ključni pojmovi sadržaja: Ton, intonacija, tehnika disanja, tekst, pevanje, slušanje muzike, muzički bonton.

Naziv predmeta	**SRPSKO TRADICIONALNO PEVANjE**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Srpsko tradicionalno pevanje je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema pevanju i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje pevačkog aparata i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak školovanja.
Razred	**Treći**
Godišnji fond časova	**35 časova**

ISHODI

Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST**	**SADRŽAJI**

– opiše značaju i ulogu tradicionalnog pevanja; – imenuje određene tipove pevanja i njihova karakteristike; – uz pravilno držanje tela ispravno izvodi vežbe disanja i vokalne tehnike za postavku glasa; – samostalno sebi zadaje intonaciju za upevavanje sa ili bez klavira; – izvodi tehničke vežbe za promenu intonacije i pokretljivost glasa; – prepozna strukturu i smisao pevanog teksta i recituje tekst bez pevanja; – uz pomoć nastavnika primeni različita muzička izražajna sredstva u zavisnosti od karaktera i stila muzičkog primera; – izvede ukrase različitog tipa u odnosu na stil kojem pesma pripada; – otpeva deonicu vodećeg i pratećeg glasa u pesmama novijeg dvoglasnog stila – komunicira sa nastavnikom prilikom izvođenja primera dvoglasnog tipa novijeg stila u celini; – interpretira primer naučen po sluhu prema terenskom	IZVOĐENjE MUZIKE	Karakteristike tradicionalnog pevanja Tehničke vežbe: – pravilan stav i držanje tela pri pevanju; – vežbe za razgibavanje viličnih mišića koji učestvuju pri pevanju; – vežbe disanja; – različite vežbe za raspevavanje (vokalize). Rad na pevačkoj tehnici kroz složenije primere. Obrada jednoglasnih pesama: (Svaki primer koji se obrađuje je autentičan tradicionalni napev naučen sa terenskih snimaka i literature) – obrada i tumačenje teksta; – lociranje na geografskoj karti; – stilske karakteristike pevanja u odnosu na geografsku oblast iz koje pesma potiče; – obrađivanje zasebno svih melodijskih elemenata date pesme; – obrađivanje složenijih jednoglasnih primera sa većim brojem ukrasa i većim melodijskim ambitusom; – usaglašavanje svih melopoetskih osobenosti pesme kroz pevanje prve strofe, a zatim i kroz čitavu pesmu. Obrada dvoglasnih pesama „na bas”: (Svaki primer koji se obrađuje je autentičan tradicionalni napev naučen sa terenskih snimaka i literature)

snimku i naučen samostalno prema notnom zapisu; – prati koncerte i učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – koristi samostalno ili uz pomoć odraslih, dostupne nosioce zvuka; – aktivno sluša i spontano rešava sporne situacije u toku pevanja; – razlikuje tradicionalno od stilizovanog pevanja.	– obrada i tumačenje teksta; – lociranje na geografskoj karti; – stilske karakteristike pevanja u odnosu na geografsku oblast iz koje pesma potiče; – obrađivanje zasebno svih melodijskih elemenata date pesme; – usaglašavanje svih melopoetskih osobenosti pesme kroz pevanje prve strofe, a zatim i kroz čitavu pesmu; – uspostavljanje sazvuka koji su tipičani za srpsko pevanje u dvoglasnim primerima; – obrada glasova odvojeno; – spajanje glasova u čemu nastavnik i učenik menjaju uloge (vodeća i prateća deonica); – postizanje stabilnosti i samostalnosti u pratećem glasu i sigurno vođenje deonice prvog glasa uz pratnju nastavnika. **LITERATURA** – St. St. Mokranjac: *Srpske narodne pesme i igre sa melodijama iz Levča*, SKA, Beograd, 1902. – Miodrag A. Vasiljević: *Jugoslovenski muzički folklor* I (narodne melodije koje se pevaju na Kosovu), Beograd, 1950. – Miodrag A. Vasiljević: *Narodne melodije*

iz Sandžaka, SANU, Beograd, 1953.

– Miodrag A.Vasiljević: *Narodne melod ije iz leskovačkog kraja*, SANU, Beograd, 1960.

– Olivera Vasić i Dimitrije Golemović: *Narodne pesme u okolini Bujanovca*, Etnografski institus SANU, Beograd, 1980.

– P. Vukosavnjević, O. Vasić i J. Bjeladinović: *Narodne melodije, igre i nošnje Peštersko-sjeničke visoravni*, Beograd, Radio Beograd, 1984, 6-189.

– Dimitrije O. Golemović: *Refren u narodnom pevanju-od obreda do zabave*, Renome, Bijeljina, Akademija umetnosti, Banja Luka, 2000.

– Dragoslav Dević: *Narodna muzika Dragačeva* (oblici i razvoj), FMU, Beograd, 1986.

– Dragoslav Dević: *Narodna muzika Crnorečja* (u svetlosti etnogenetskih procesa), JP ŠRIF Bor, Kulturno-obrazovni centar, Boljevac, FMU, Beograd, 1990.

– Dragoslav Dević: *Antologija srpskih i crnogorskih narodnih pesama s melodijama*, Beograd, 2001.

– Vladimir Đorđević: *Srpske narodne melodije* (predratna Srbija), Beograd, 1931.

– Kosta P. Manojlović: *Narodne melodije iz istočne Srbije*, SANU, Beograd, 1965.

– Radmila Petrović: *Srpska narodna muzika* (pesma kao izraz narodnog muzičkog mišljenja), SANU, Beograd, 1989.

– Radmila Petrović i Jelena Jovanović: *Ej, Rudniče, ti planino stara*, *Tradicionalno pevanje i sviranje grupe Crnućanka*,

	Muzikološki institut SANU, Kulturni centar Gornji Milanovac, Vukova zadužbina Beograd, Beograd, 2003. – Živojin Stanković: *Narodne pesme u Krajini*, SANU, Beograd, 1951. Audio i video terenski snimci (SANU, FMU, RTS...)
Obavezni minimum programa: – pet jednoglasnih primera iz različitih srpskih krajeva – pet primera „na bas” Javni nastupi: Obavezna su dva javna nastupa u toku školske godine Godišnji ispit – dva jednoglasna primera – dva dvoglasna primera „na bas”	

Ključni pojmovi sadržaja: ton, intonacija, tehnika disanja, tekst, pevanje, slušanje muzike, muzički bonton.

Naziv predmeta	**SRPSKO TRADICIONALNO PEVANjE**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Srpsko tradicionalno pevanje je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema pevanju i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje pevačkog aparata i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak školovanja.
Razred	**Četvrti razred**
Godišnji fond časova	**35 časova**

ISHODI

Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST**	**SADRŽAJI**
– imenuje određene tipove pevanja i njihova	IZVOĐENjE MUZIKE	Rad na pevačkoj tehnici kroz složenije jednoglasne i dvoglasne primere.

karakteristike; – samostalno sebi zadaje intonaciju za upevavanje sa ili bez klavira; – izvodi tehničke vežbe za promenu intonacije i pokretljivost glasa; – prepozna strukturu i smisao pevanog teksta i recituje tekst bez pevanja; – uz pomoć nastavnika primeni različita muzička izražajna sredstva u zavisnosti od karaktera i stila muzičkog primera; – izvede ukrase različitog tipa u odnosu na stil kojem pesma pripada; – otpeva deonicu vodećeg i pratećeg glasa u pesmama novijeg i starijeg dvoglasnog stila; – komunicira sa nastavnikom prilikom izvođenja primera dvoglasnog tipa novijeg stila u celini; – interpretira primer naučen po sluhu prema terenskom snimku i naučen samostalno prema notnom zapisu; – prati koncerte i učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – koristi samostalno ili uz pomoć odraslih, dostupne	Tehničke vežbe (vokalize). Obrada složenijih jednoglasnih pesama u distributivnom ritmu). (Svaki primer koji se obrađuje je autentičan tradicionalni napev naučen sa terenskih snimaka i literature) Obrada složenijih dvoglasnih pesama „na bas". Obrada jednostavnijih dvoglasnih pesama „na glas". – obrada i tumačenje teksta; – lociranje na geografskoj karti; – stilske karakteristike pevanja u odnosu na geografsku oblast iz koje pesma potiče; – obrađivanje zasebno svih melodijskih elemenata date pesme; – usaglašavanje svih melopoetskih osobenosti pesme kroz pevanje prve strofe, a zatim i kroz čitavu pesmu; – uspostavljanje sazvuka koji su tipičani za srpsko pevanje u dvoglasnim primerima; – obrada glasova odvojeno; – spajanje glasova u čemu nastavnik menjaju uloge (vodeća i prateća deonica); – postizanje stabilnosti i samostalnosti u pratećem glasu i sigurno vođenje deonice prvog glasa uz pratnju nastavnika. (Svaki primer koji se obrađuje je autentičan

nosioce zvuka; – aktivno sluša i spontano rešava sporne situacije u toku pevanja; – razlikuje tradicionalno od stilizovanog pevanja.	tradicionalni napev naučen sa terenskih snimaka i literature) **LITERATURA** – St. St. Mokranjac: *Srpske narodne pesme i igre sa melodijama iz Levča*, SKA, Beograd, 1902. – Miodrag A. Vasiljević: *Jugoslovenski muzički folklor* I (narodne melodije koje se pevaju na Kosovu), Beograd, 1950. – Miodrag A. Vasiljević: *Narodne melodije iz Sandžaka*, SANU, Beograd, 1953. – Miodrag A.Vasiljević: *Narodne melod ije iz leskovačkog kraja*, SANU, Beograd, 1960. – Olivera Vasić i Dimitrije Golemović: *Narodne pesme u okolini Bujanovca*, Etnografski institus SANU, Beograd, 1980. – P. Vukosavnjević, O. Vasić i J. Bjeladinović: *Narodne melodije, igre i nošnje Peštersko-sjeničke visoravni*, Beograd, Radio Beograd, 1984, 6-189. – Dimitrije O. Golemović: *Refren u narodnom pevanju-od obreda do zabave*, Renome, Bijeljina, Akademija umetnosti, Banja Luka, 2000. – Dragoslav Dević: *Narodna muzika Dragačeva* (oblici i razvoj), FMU, Beograd, 1986. – Dragoslav Dević: *Narodna muzika Crnorečja* (u svetlosti etnogenetskih procesa), JP ŠRIF Bor, Kulturno-obrazovni centar, Boljevac, FMU, Beograd, 1990. – Dragoslav Dević: *Antologija srpskih i crnogorskih narodnih pesama s melodijama*, Beograd, 2001.

– Vladimir Đorđević: *Srpske narodne melodije* (predratna Srbija), Beograd, 1931.

– Kosta P. Manojlović: *Narodne melodije iz istočne Srbije*, SANU, Beograd, 1965.

– Radmila Petrović: *Srpska narodna muzika* (pesma kao izraz narodnog muzičkog mišljenja), SANU, Beograd, 1989.

– Radmila Petrović i Jelena Jovanović: *Ej, Rudniče, ti planino stara*, *Tradicionalno pevanje i sviranje grupe Crnućanka*, Muzikološki institut SANU, Kulturni centar Gornji Milanovac, Vukova zadužbina Beograd, Beograd, 2003.

– Živojin Stanković: *Narodne pesme u Krajini*, SANU, Beograd, 1951.

Audio i video terenski snimci (SANU, FMU, RTS...)

Obavezni minimum programa:

– pet jednoglasnih primera iz različitih srpskih krajeva

– pet primera „na bas”

– jedan primer „na glas”

Javni nastupi:

Obavezna su dva javna nastupa u toku školske godine

Godišnji ispit

– dva jednoglasna primera

– dva dvoglasna primera „na bas”

– jedan primer „na glas”

Ključni pojmovi sadržaja: Ton, intonacija, tehnika disanja, tekst, pevanje, slušanje muzike, muzički bonton.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANjE PROGRAMA SRPSKO TRADICIONALNO PEVANjE

I. UVODNI DEO

Bavljenje muzikom uopšte, a posebno pevanje, podstiče finu mentalnu kombinatoriku dragocenu za razvijanje ukupnog mentalnog i psiho-motornog potencijala učenika i odlična je osnova za integraciju sa drugim predmetima.

Nastava je usmerena na ostvarivanje ishoda, pri čemu se daje prednost iskustvenom učenju u okviru kojeg učenici razvijaju lični odnos prema muzici, a postepena racionalizacija iskustva vremenom postaje teorijski okvir. Iskustveno učenje podrazumeva aktivno slušanje muzike i lično muzičko izražavanje učenika kroz izvođenje muzike.

Ishodi predstavljaju muzičke, opažajne i saznajne aktivnosti učenika. Preporučeni muzički sadržaji (literatura) ostavljaju prostor za izbor i drugih sadržaja u skladu sa mogućnostima učenika i inventivnošću nastavnika. Nastavnik ima slobodu ali i odgovornost da izabere optimalan program u kome će učenik moći da reprodukuje sve tehničke i muzičke zadatke, a i da u istom uživa, ne razmišljajući o težini zahteva kao o nekom neprebrodivom problemu.

Korelacija između predmeta može biti polazište za brojne aktivnosti u kojima učenici mogu biti učesnici kao istraživači, kreatori i izvođači. Kod učenika treba razvijati duh zajedništva kroz zajedničko pevanje ili sviranje, i komunikacijske veštine u cilju prenošenja i razmene iskustava i znanja. Najvažniji pokretač nastave treba da bude princip motivacije i inkluzivnosti u podsticanju maksimalnog učešća u muzičkom doživljaju kao i razvijanju potencijala za muzičko izražavanje.

Muzika u funkciji zdravlja i muzički bonton

Zadatak nastavnika je da u zavisnosti od vrste specifičnog stava pri pevanju učenike upute na potrebu stalnog jačanja muskulature upražnjavanjem različitih fizičkih vežbi i/ili plivanja. U odnosu na slušni aparat, učenike treba informisati i upozoriti da preglasna i agresivna muzika ima štetan uticaj i izaziva fiziološki i psihološki odgovor organizma u negativnom smislu.

Muzička umetnost nam pruža mogućnost da izrazimo naše jedinstvene misli i osećanja. Muzika i druge umetnosti pružaju priliku za ljudsku kreativnost i samoizražavanje. Participacijom u muzici ostvaruje se viši oblik pismenosti razvijanjem intuicije, mašte i razmišljanja, što dovodi do jedinstvenih oblika komunikacije. U tom smislu pozitivan efekat muzike u smislu opuštanja, podizanja pažnje, razvijanja memorije, emocionalnih i fizičkih reakcija/odgovora, kognitivne stimulacije je od neprocenjivog značaja.

Odgovarajuće ponašanje na sceni i u publici je deo opšte kulture, pa je dužnost nastavnika da učenike vaspitno oblikuju kroz pravila ponašanja (muzički bonton) pri slušanju i izvođenju muzike. Pored kulture ponašanja učenike treba uputiti i na kulturu odevanja, kako na sceni tako i u publici.

II. PLANIRANjE NASTAVE I UČENjA

Planiranje nastave i učenja, obuhvata godišnji i operativni plan, kao i pripremu za čas. Godišnjim planom definisan je fond časova u toku školske godine. Operativni plan podrazumeva odabir i razradu ishoda na mesečnom nivou.

Priprema za čas posvećena je svakom učeniku pojedinačno, imajući u vidu muzičke, intelektualne, fizičke i mentalne predispozicije. S obzirom na dužinu trajanja časa (30/45 minuta) rad treba efikasno organizovati. Kod mlađih učenika nije lako duže zadržati pažnju, pa je raznovrstan i maštovit čas najbolji način za postizanje rezultata.

III. OSTVARIVANjE NASTAVE I UČENjA

Na samom početku jako je bitno postaviti učeniku osnovno teorijsko znanje o ulozi i značaju tradicionalnog pevanja. Veština izvođenja tradicionalnog pevanja ne sme biti bazirana na stilizacijama i obradama, već isključivo na reprodukciji autentičnih tradicionalnih primera.

Prilikom pevanja insistira se na tehnici samog pevanja, zatim na pravilnom raspevavanju i disanju, ali i na razumevanju funkcije/uloge pesama (da li su pesme obrednog tipa, pesme za plodnost, zabavne ili šaljive pesme, lirske, ljubavne, posleničke – pesme za različite poslove (žetelačke, kopačke, rabadžijske, itd.), pečalbarske, da li su pesme uz igru, hajdučke, itd...).

U početku se izvode primeri jednostavnije melodijsko-ritmičke fakture, sa malo ukrasnih tonova i uskim ambitusom. Produbljivanjem rada na samoj pevačkoj tehnici, ovladavaju se složeniji primeri i postepeno se uvodi dvoglas – isprva preko antifonih primera, potom preko bordunskih primera a na posletku primerima pesama „na bas” i pesama „na glas”.

Radi uspešnijeg upoznavanja učenika sa tradicionalnom muzikom, poželjno bi bilo vođenje učenika na terensko istraživanje i učenje pevanja od samih kazivača. Obrada primera tradicionalnog pevanja mora biti pripremljena teorijskom eksplikacijom koja podrazumeva upoznavanje učenika sa geografskim odlikama oblasti iz koje je pesma koja se obrađuje; odlikama muzičkog dijalekta date oblasti (boja glasa, način pevanja i terminologija vezana za način pevanja, rezonatori koji su karakteristični za dati stil, itd...); kontekstom i žanrom u kojem se pesma izvodi (ukoliko je kontekstualno i žanrovski uslovljena); obradu i tumačenje poetskog sadržaja pesme; melodijskim i metro-ritmičkim karakteristrikama primera i dr.

Poželjno je da se povremeno učenici okupe u manje grupe i zajednički pevaju, jer se na taj način poštuju tradicionalni modeli izvođenja tradicionalnog pevanja, ali i motivacija učenika na grupni rad.

IV. PRAĆENjE I VREDNOVANjE NASTAVE I UČENjA

Na časovima srpskog tradicionalnog pevanja najbitnije je razvijanje muzičkih sposobnosti i izgrađivanje veština, pa funkcionalni zadaci imaju prioritet. Smer nastave je takav da se uvek kreće od zvuka ka teorijskom tumačenju. Iz tih razloga, naročito u prvom ciklusu ne insistira se na definicijama već na prepoznavanju, izvođenju i identifikovanju muzičkih sadržaja.

Kriterijum u ocenjivanju je uložen trud učenika i njegovo lično napredovanje u skladu sa ličnim i muzičkim mogućnostima. U okviru svih muzičkih aktivnosti potrebno je obezbediti prijatnu atmosferu, a kod učenika potencirati osećanje sigurnosti i podrške.

Potrebno je otkloniti sve razloge za moguće strahove, nesigurnost i tremu koji su prouzrokovani prevelikim i nerealnim očekivanjima profesora ili roditelja. Učešće učenika na javnim nastupima, takmičenjima, festivalima i rezultati godišnjih ispita i smotri upotpunjuju sliku o postignućima nastave i učenja.

Naziv predmeta	**GRUPNO PEVANjE**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Grupno pevanje je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema pevanju i muzici kroz grupno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje pevačkog aparata i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak školovanja.
Azred	**Prvi**
Godišnji fond časova	**35 časova**

ISHODI

Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST**	**SADRŽAJI**
– usaglasi individualno pevanje sa grupnim; – usaglasi intonaciju sa ostalim članovima grupe; – usaglasi artikulaciju sa ostalim članovima grupe; – definiše svoju ulogu u grupi i percipira ulogu ostalih članova; – primeni različita muzička izražajna sredstva u zavisnosti od karaktera muzičkog primera uz pomoć nastavnika; – komunicira sa ostalim članovima grupe kroz	IZVOĐENjE MUZIKE	Grupno pevanje. Tehničke vežbe: – različite vežbe za raspevavanje (vokalize). Zajedničko izvođenje jednoglasnih primera. Zajedničko izvođenje antifonih primera. Zajedničko pevanje uz pratnju instrumenata. Usaglašavanje glasova. Tonsko ujednačavanje glasova (intonacija, metroritam, boja, dikcija).

muziku; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – ispolji samopouzdanje u toku javnog nastupa; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju pesama; – pokaže spremnost za timski rad; – koriste prednosti digitalizacije u slušanju i izvođenju pesama.	Priprema za scenski nastup: – izrada tradicionalne frizure (pletenica, punđa...); – scensko šminkanje; – oblačenje narodne nošnje; – izlazak na scenu (stav, međusobno držanje, naklon); – ponašanje na sceni (scenski pokret, facijalna ekspresija). **LITERATURA** – St. St. Mokranjac: *Srpske narodne pesme i igre sa melodijama iz Levča*, SKA, Beograd, 1902. – Miodrag A. Vasiljević: *Jugoslovenski muzički folklor* I (narodne melodije koje se pevaju na Kosovu), Beograd, 1950. – Miodrag A. Vasiljević: *Narodne melodije iz Sandžaka*, SANU, Beograd, 1953. – Miodrag A.Vasiljević: *Narodne melod ije iz leskovačkog kraja*, SANU, Beograd, 1960. – Olivera Vasić i Dimitrije Golemović: *Narodne pesme u okolini Bujanovca*, Etnografski institus SANU, Beograd, 1980. – P. Vukosavnjević, O. Vasić i J. Bjeladinović: *Narodne melodije, igre i nošnje Peštersko-sjeničke visoravni*, Beograd, Radio Beograd, 1984, 6-189. – Dimitrije O. Golemović: *Refren u*

narodnom pevanju-od obreda do zabave, Renome, Bijeljina, Akademija umetnosti, Banja Luka, 2000.

– Dragoslav Dević: *Narodna muzika Dragačeva* (oblici i razvoj), FMU, Beograd, 1986.

– Dragoslav Dević: *Narodna muzika Crnorečja* (u svetlosti etnogenetskih procesa), JP ŠRIF Bor, Kulturno-obrazovni centar, Boljevac, FMU, Beograd, 1990.

– Dragoslav Dević: *Antologija srpskih i crnogorskih narodnih pesama s melodijama*, Beograd, 2001.

– Vladimir Đorđević: *Srpske narodne melodije* (predratna Srbija), Beograd, 1931.

– Kosta P. Manojlović: *Narodne melodije iz istočne Srbije*, SANU, Beograd, 1965.

– Radmila Petrović: *Srpska narodna muzika* (pesma kao izraz narodnog muzičkog mišljenja), SANU, Beograd, 1989.

– Radmila Petrović i Jelena Jovanović: *Ej, Rudniče, ti planino stara*, Tradicionalno pevanje i sviranje grupe Crnućanka, Muzikološki institut SANU, Kulturni centar Gornji Milanovac, Vukova zadužbina Beograd, Beograd, 2003.

– Živojin Stanković: *Narodne pesme u Krajini*, SANU, Beograd, 1951.

Audio i video terenski snimci (SANU, FMU, RTS...)

Obavezni minimum programa:

– osam jednoglasnih primera iz različitih krajeva Srbije sa jednostavnijim vokalnim zahtevima

4 jednoglasna antifona primera

Minimum dva javna nastupa.

Ključni pojmovi sadržaja: ton, intonacija, boja, scenski nastup, dikcija, mimika, pevanje, muzički bonton.

Naziv predmeta	**GRUPNO PEVANjE**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Grupno pevanje je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema pevanju i muzici kroz grupno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje pevačkog aparata i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak školovanja.
Razred	**Drugi**
Godišnji fond časova	**35 časova**

ISHODI

Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST**	**SADRŽAJI**
– usaglasi individualno pevanje sa grupnim; – usaglasi intonaciju sa ostalim članovima grupe; – usaglasi artikulaciju sa ostalim članovima grupe; – definiše svoju ulogu u grupi i percipira ulogu ostalih članova; – primeni različita muzička izražajna sredstva u zavisnosti od karaktera muzičkog primera uz pomoć nastavnika; – komunicira sa ostalim članovima grupe kroz muziku; – vodi pesme bordunskog	IZVOĐENjE MUZIKE	Grupno pevanje Tehničke vežbe: – različite vežbe za raspevavanje (vokalize). Zajedničko izvođenje jednoglasnih primera. Zajedničko izvođenje antifonih primera. Zajedničko izvođenje bordunskih primera (podela na vođu i pratnju i promena uloga) Zajedničko pevanje uz pratnju instrumenata. Usaglašavanje glasova Tonsko ujednačavanje glasova (intonacija, metroritam, boja, dikcija) Priprema za scenski nastup: – izrada tradicionalne frizure (pletenica,

tipa; – prati pesme bordunskog tipa; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – ispolji samopouzdanje u toku javnog nastupa; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju pesama; – pokaže spremnost za timski rad; – koriste prednosti digitalizacije u slušanju i izvođenju pesama.	punđa...) – scensko šminkanje; – oblačenje narodne nošnje; – izlazak na scenu (stav, međusobno držanje, naklon); – ponašanje na sceni (scenski pokret, facijalna ekspresija). **LITERATURA** – St. St. Mokranjac: *Srpske narodne pesme i igre sa melodijama iz Levča*, SKA, Beograd, 1902. – Miodrag A. Vasiljević: *Jugoslovenski muzički folklor* I (narodne melodije koje se pevaju na Kosovu), Beograd, 1950. – Miodrag A. Vasiljević: *Narodne melodije iz Sandžaka*, SANU, Beograd, 1953. – Miodrag A.Vasiljević: *Narodne melod ije iz leskovačkog kraja*, SANU, Beograd, 1960. – Olivera Vasić i Dimitrije Golemović: *Narodne pesme u okolini Bujanovca*, Etnografski institus SANU, Beograd, 1980. – P. Vukosavnjević, O. Vasić i J. Bjeladinović: *Narodne melodije, igre i nošnje Peštersko-sjeničke visoravni*, Beograd, Radio Beograd, 1984, 6-189. – Dimitrije O. Golemović: *Refren u narodnom pevanju – od obreda do zabave*, Renome, Bijeljina, Akademija umetnosti, Banja Luka, 2000.

– Dragoslav Dević: *Narodna muzika Dragačeva* (oblici i razvoj), FMU, Beograd, 1986.

– Dragoslav Dević: *Narodna muzika Crnorečja* (u svetlosti etnogenetskih procesa), JP ŠRIF Bor, Kulturno-obrazovni centar, Boljevac, FMU, Beograd, 1990.

– Dragoslav Dević: *Antologija srpskih i crnogorskih narodnih pesama s melodijama*, Beograd, 2001.

– Vladimir Đorđević: *Srpske narodne melodije* (predratna Srbija), Beograd, 1931.

– Kosta P. Manojlović: *Narodne melodije iz istočne Srbije*, SANU, Beograd, 1965.

– Radmila Petrović: *Srpska narodna muzika* (pesma kao izraz narodnog muzičkog mišljenja), SANU, Beograd, 1989.

– Radmila Petrović i Jelena Jovanović: *Ej, Rudniče, ti planino stara*, Tradicionalno pevanje i sviranje grupe Crnućanka, Muzikološki institut SANU, Kulturni centar Gornji Milanovac, Vukova zadužbina Beograd, Beograd, 2003.

– Živojin Stanković: *Narodne pesme u Krajini*, SANU, Beograd, 1951.

Audio i video terenski snimci (SANU, FMU, RTS...)

Obavezni minimum programa:

– osam jednoglasnih primera iz različitih krajeva Srbije sa jednostavnijim vokalnim zahtevima

dva složenija antifona primera (lazarice)

– četiri jednostavna dvoglasna primera bordunskog tipa

Minimum dva javna nastupa.

Ključni pojmovi sadržaja: ton, intonacija, boja, scenski nastup, dikcija, mimika, pevanje, muzički bonton.

Naziv predmeta	**GRUPNO PEVANjE**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Grupno pevanje je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema pevanju i muzici kroz grupno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje pevačkog aparata i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak školovanja.
Razred	**Treći**
Godišnji fond časova	**35 časova**

ISHODI

Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST**	**SADRŽAJI**
– usaglasi individualno pevanje sa grupnim; – usaglasi intonaciju sa ostalim članovima grupe; – usaglasi artikulaciju sa ostalim članovima grupe; – definiše svoju ulogu u grupi i percipira ulogu ostalih članova; – primeni različita muzička izražajna sredstva u zavisnosti od karaktera muzičkog primera uz pomoć nastavnika; – komunicira sa ostalim članovima grupe kroz muziku; – vodi pesme „na bas”; – prati pesme „na bas”;	IZVOĐENjE MUZIKE	Grupno pevanje Tehničke vežbe: – različite vežbe za raspevavanje (vokalize). Zajedničko izvođenje jednoglasnih primera. Zajedničko izvođenje bordunskih primera (podela na vođu i pratnju i promena uloga) Zajedničko izvođenje pesama „na bas”. Zajedničko pevanje uz pratnju instrumenata. Usaglašavanje glasova. Tonsko ujednačavanje glasova (intonacija, metroritam, boja, dikcija) Priprema za scenski nastup – izrada tradicionalne frizure (pletenica, punđa...) – scensko šminkanje;

– učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – ispolji samopouzdanje u toku javnog nastupa; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju pesama; – pokaže spremnost za timski rad; – koriste prednosti digitalizacije u slušanju i izvođenju pesama.	– oblačenje narodne nošnje; – izlazak na scenu (stav, međusobno držanje, naklon); – ponašanje na sceni (scenski pokret, facijalna ekspresija). **LITERATURA** – St. St. Mokranjac: *Srpske narodne pesme i igre sa melodijama iz Levča*, SKA, Beograd, 1902. – Miodrag A. Vasiljević: *Jugoslovenski muzički folklor* I (narodne melodije koje se pevaju na Kosovu), Beograd, 1950. – Miodrag A. Vasiljević: *Narodne melodije iz Sandžaka*, SANU, Beograd, 1953. – Miodrag A.Vasiljević: *Narodne melod ije iz leskovačkog kraja*, SANU, Beograd, 1960. – Olivera Vasić i Dimitrije Golemović: *Narodne pesme u okolini Bujanovca*, Etnografski institus SANU, Beograd, 1980. – P. Vukosavnjević, O. Vasić i J. Bjeladinović: *Narodne melodije, igre i nošnje Peštersko-sjeničke visoravni*, Beograd, Radio Beograd, 1984, 6-189. – Dimitrije O. Golemović: *Refren u narodnom pevanju – od obreda do zabave*, Renome, Bijeljina, Akademija umetnosti, Banja Luka, 2000. – Dragoslav Dević: *Narodna muzika Dragačeva* (oblici i razvoj), FMU, Beograd, 1986. – Dragoslav Dević: *Narodna muzika Crnorečja* (u svetlosti etnogenetskih procesa), JP ŠRIF Bor, Kulturno-obrazovni

	centar, Boljevac, FMU, Beograd, 1990. – Dragoslav Dević: *Antologija srpskih i crnogorskih narodnih pesama s melodijama*, Beograd, 2001. – Vladimir Đorđević: *Srpske narodne melodije* (predratna Srbija), Beograd, 1931. – Kosta P. Manojlović: *Narodne melodije iz istočne Srbije*, SANU, Beograd, 1965. – Radmila Petrović: *Srpska narodna muzika* (pesma kao izraz narodnog muzičkog mišljenja), SANU, Beograd, 1989. – Radmila Petrović i Jelena Jovanović: *Ej, Rudniče, ti planino stara*, Tradicionalno pevanje i sviranje grupe Crnućanka, Muzikološki institut SANU, Kulturni centar Gornji Milanovac, Vukova zadužbina Beograd, Beograd, 2003. – Živojin Stanković: *Narodne pesme u Krajini*, SANU, Beograd, 1951. Audio i video terenski snimci (SANU, FMU, RTS...)
Obavezni minimum programa: – pet jednoglasnih primera iz različitih srpskih krajeva – pet primera „na bas” Minimum dva javna nastupa.	

Ključni pojmovi sadržaja: ton, intonacija, boja, scenski nastup, dikcija, mimika, pevanje, muzički bonton.

Naziv predmeta	**GRUPNO PEVANjE**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Grupno pevanje je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema pevanju i muzici kroz grupno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje pevačkog aparata i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak školovanja.

Razred	**Četvrti**
Godišnji fond časova	**33 časa**

ISHODI

	OBLAST	**SADRŽAJI**
Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da: – usaglasi individualno pevanje sa grupnim; – usaglasi intonaciju sa ostalim članovima grupe; – usaglasi artikulaciju sa ostalim članovima grupe; – definiše svoju ulogu u grupi i percipira ulogu ostalih članova; – primeni različita muzička izražajna sredstva u zavisnosti od karaktera muzičkog primera uz pomoć nastavnika; – komunicira sa ostalim članovima grupe kroz muziku; – vodi pesme „na bas”; – prati pesme „na bas”; – vodi pesme „na glas”; – prati pesme „na glas”; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – ispolji samopouzdanje u toku javnog nastupa;	IZVOĐENjE MUZIKE	Grupno pevanje Tehničke vežbe: – različite vežbe za raspevavanje (vokalize). Zajedničko izvođenje jednoglasnih primera. Zajedničko izvođenje bordunskih primera (podela na vođu i pratnju i promena uloga) Zajedničko izvođenje pesama „na bas”. Zajedničko izvođenje pesama „na glas”. Zajedničko pevanje uz pratnju instrumenata. Usaglašavanje glasova. Tonsko ujednačavanje glasova (intonacija, metroritam, boja, dikcija) Priprema za scenski nastup – izrada tradicionalne frizure (pletenica, punđa...); – scensko šminkanje; – oblačenje narodne nošnje; – izlazak na scenu (stav, međusobno držanje, naklon); – ponašanje na sceni (scenski pokret, facijalna ekspresija).

– poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju pesama;

– pokaže spremnost za timski rad;

– koriste prednosti digitalizacije u slušanju i izvođenju pesama.

LITERATURA

– St. St. Mokranjac: *Srpske narodne pesme i igre sa melodijama iz Levča*, SKA, Beograd, 1902.

– Miodrag A. Vasiljević: *Jugoslovenski muzički folklor* I (narodne melodije koje se pevaju na Kosovu), Beograd, 1950.

– Miodrag A. Vasiljević: *Narodne melodije iz Sandžaka*, SANU, Beograd, 1953.

– Miodrag A.Vasiljević: *Narodne melod ije iz leskovačkog kraja*, SANU, Beograd, 1960.

– Olivera Vasić i Dimitrije Golemović: *Narodne pesme u okolini Bujanovca*, Etnografski institus SANU, Beograd, 1980.

– P. Vukosavnjević, O. Vasić i J. Bjeladinović: *Narodne melodije, igre i nošnje Peštersko-sjeničke visoravni*, Beograd, Radio Beograd, 1984, 6-189.

– Dimitrije O. Golemović: *Refren u narodnom pevanju – od obreda do zabave*, Renome, Bijeljina, Akademija umetnosti, Banja Luka, 2000.

– Dragoslav Dević: *Narodna muzika Dragačeva* (oblici i razvoj), FMU, Beograd, 1986.

– Dragoslav Dević: *Narodna muzika Crnorečja* (u svetlosti etnogenetskih procesa), JP ŠRIF Bor, Kulturno-obrazovni centar, Boljevac, FMU, Beograd, 1990.

– Dragoslav Dević: *Antologija srpskih i crnogorskih narodnih pesama s melodijama*, Beograd, 2001.

– Vladimir Đorđević: *Srpske narodne melodije* (predratna Srbija), Beograd, 1931.

	– Kosta P. Manojlović: *Narodne melodije iz istočne Srbije*, SANU, Beograd, 1965. – Radmila Petrović: *Srpska narodna muzika* (pesma kao izraz narodnog muzičkog mišljenja), SANU, Beograd, 1989. – Radmila Petrović i Jelena Jovanović: *Ej, Rudniče, ti planino stara*, Tradicionalno pevanje i sviranje grupe Crnućanka, Muzikološki institut SANU, Kulturni centar Gornji Milanovac, Vukova zadužbina Beograd, Beograd, 2003. – Živojin Stanković: *Narodne pesme u Krajini*, SANU, Beograd, 1951. Audio i video terenski snimci (SANU, FMU, RTS...)
Obavezni minimum programa: – pet jednoglasnih primera iz različitih srpskih krajeva – pet primera „na bas” – jedan primer „na glas” Minimum dva javna nastupa.	

Ključni pojmovi sadržaja: ton, intonacija, boja, scenski nastup, dikcija, mimika, pevanje, muzički bonton.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANjE PROGRAMA GRUPNO PEVANjE

I. UVODNI DEO

Priroda same muzike ukazuje na stalno prožimanje svih oblasti i tematskih jedinica koje su predviđene nastavnim programom. Nijedna oblast ili tema ne može se izučavati izolovano u odnosu na druge i ne treba da bude sama sebi cilj, a da se istovremeno ne razgovara o svim drugim aspektima muzike (jedinstvo tehničkih i muzičkih elemenata).

Bavljenje muzikom uopšte, a posebno pevanje, podstiče finu mentalnu kombinatoriku dragocenu za razvijanje ukupnog mentalnog i psiho-motornog potencijala učenika i odlična je osnova za integraciju sa drugim predmetima.

Nastava je usmerena na ostvarivanje ishoda, pri čemu se daje prednost iskustvenom učenju u okviru kojeg učenici razvijaju lični odnos prema muzici, a postepena

racionalizacija iskustva vremenom postaje teorijski okvir. Iskustveno učenje podrazumeva aktivno slušanje muzike i lično muzičko izražavanje učenika kroz izvođenje muzike.

Ishodi predstavljaju muzičke, opažajne i saznajne aktivnosti učenika. Preporučeni muzički sadržaji (literatura) ostavljaju prostor za izbor i drugih sadržaja u skladu sa mogućnostima učenika i inventivnošću nastavnika. Nastavnik ima slobodu ali i odgovornost da izabere optimalan program u kome će učenik moći da reprodukuje sve tehničke i muzičke zadatke, a i da u istom uživa, ne razmišljajući o težini zahteva kao o nekom neprebrodivom problemu.

Korelacija između predmeta može biti polazište za brojne aktivnosti u kojima učenici mogu biti učesnici kao istraživači, kreatori i izvođači. Kod učenika treba razvijati duh zajedništva kroz zajedničko pevanje ili sviranje, i komunikacijske veštine u cilju prenošenja i razmene iskustava i znanja. Najvažniji pokretač nastave treba da bude princip motivacije i inkluzivnosti u podsticanju maksimalnog učešća u muzičkom doživljaju kao i razvijanju potencijala za muzičko izražavanje.

Muzika u funkciji zdravlja i muzički bonton

Na svakom času učenike treba upućivati da pravilno sede ili stoje i koriste izvođački aparat što je važno za održavanje zdravlja koštano-mišićnog aparata. Zadatak nastavnika je da u tom smislu, u zavisnosti od vrste specifičnog stava pri pevanju učenike upute na potrebu stalnog jačanja muskulature upražnjavanjem različitih fizičkih vežbi i/ili plivanja. U odnosu na slušni aparat, učenike treba informisati i upozoriti da preglasna i agresivna muzika ima štetan uticaj i izaziva fiziološki i psihološki odgovor organizma u negativnom smislu.

Muzička umetnost nam pruža mogućnost da izrazimo naše jedinstvene misli i osećanja. Muzika i druge umetnosti pružaju priliku za ljudsku kreativnost i samoizražavanje. Participacijom u muzici ostvaruje se viši oblik pismenosti razvijanjem intuicije, mašte i razmišljanja, što dovodi do jedinstvenih oblika komunikacije. U tom smislu pozitivan efekat muzike u smislu opuštanja, podizanja pažnje, razvijanja memorije, emocionalnih i fizičkih reakcija/odgovora, kognitivne stimulacije je od neprocenjivog značaja.

Odgovarajuće ponašanje na sceni i u publici je deo opšte kulture, pa je dužnost nastavnika da učenike vaspitno oblikuju kroz pravila ponašanja (muzički bonton) pri slušanju i izvođenju muzike. Pored kulture ponašanja učenike treba uputiti i na kulturu odevanja, kako na sceni tako i u publici.

II. PLANIRANjE NASTAVE I UČENjA

Planiranje nastave i učenja, obuhvata godišnji i operativni plan, kao i pripremu za čas. Godišnjim planom definisan je fond časova u toku školske godine. Operativni plan podrazumeva odabir i razradu ishoda na mesečnom nivou. Priprema za čas posvećena je svakom učeniku pojedinačno, imajući u vidu muzičke, intelektualne, fizičke i mentalne predispozicije. S obzirom na dužinu trajanja časa (30/45 minuta) rad treba efikasno organizovati. Kod mlađih učenika nije lako duže zadržati pažnju, pa je raznovrstan i maštovit čas najbolji način za postizanje rezultata.

III. OSTVARIVANjE NASTAVE I UČENjA GRUPNOG PEVANjA

Na samom početku jako je bitno postaviti učeniku osnovno teorijsko znanje o ulozi i značaju grupnog pevanja, jer se na taj način poštuju tradicionalni modeli izvođenja,koje je u srpskoj tradicionalnoj praksi uglavnom grupno-jednoglasno ili dvoglasno. Veština izvođenja grupnog pevanja ne sme biti bazirana na stilizacijama i obradama, već isključivo na reprodukciji autentičnih tradicionalnih primera.

Prilikom grupnog pevanja insistira se na tehnici samog pevanja, zatim na pravilnom raspevavanju i disanju u grupi, ali i na tonskom ujednačavanju glasova intonaciji, metroritmu, boji i dikciji. U početku se izvode primeri jednostavnije melodijsko-ritmičke fakture, sa malo ukrasnih tonova i uskim ambitusom.

Produbljivanjem rada na samoj pevačkoj tehnici, ovladavaju se složeniji primeri i postepeno se uvodi dvoglas – isprva preko antifonih primera, potom preko bordunskih primera a na posletku primerima pesama „na bas" i pesama „na glas".

Pored rada na samom pevanju, neophodno je pripremiti učenike za scenski nastup, osposobiti ih za izradu tradicionalne frizure (pletenica, punđa...), scensko šminkanje, oblačenje narodne nošnje, izlazak na scenu, međusobno držanje, naklon i ponašanje na sceni.

IV. PRAĆENjE I VREDNOVANjE UČENIKA

Na časovima srpskog tradicionalnog pevanja najbitnije je razvijanje muzičkih sposobnosti i izgrađivanje veština, pa funkcionalni zadaci imaju prioritet. Smer nastave je takav da se uvek kreće od zvuka ka teorijskom tumačenju. Iz tih razloga, naročito u prvom ciklusu ne insistira se na definicijama već na prepoznavanju, izvođenju i identifikovanju muzičkih sadržaja. Kriterijum u ocenjivanju je uložen trud učenika i njegovo lično napredovanje u skladu sa ličnim i muzičkim mogućnostima. U okviru svih muzičkih aktivnosti potrebno je obezbediti prijatnu atmosferu, a kod učenika potencirati osećanje sigurnosti i podrške. Potrebno je otkloniti sve razloge za moguće strahove, nesigurnost i tremu koji su prouzrokovani prevelikim i nerealnim očekivanjima profesora ili roditelja. Učešće učenika na javnim nastupima, takmičenjima, festivalima i rezultati godišnjih ispita i smotri upotpunjuju sliku o postignućima nastave i učenja.

Naziv predmeta	**UPOREDNI KLAVIR**
Cilj	Cilj učenja predmeta Uporedni klavir je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Prvi**
Godišnji fond časova	**35 časova**

ISHODI	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da: – prepozna delove klavira i razlikuje različite načine dobijanja tona na klaviru; – da se orijentiše na klavijaturi; – pravilno sedi za klavirom; – primeni osnovne elemente notne pismenosti u sviranju i čita notni tekst u violinskom i bas ključu; – prepozna osnovne oznake za tempo, dinamiku, ponavljanje, artikulaciju i opiše ih svojim rečima; – primeni različita muzička izražajna sredstva u skladu sa karakterom muzičkog dela; – samostalno svira kratke kompozicije napamet; – samostalno i uz pomoć nastavnika kontroliše kvalitet zvuka.	IZVOĐENjE MUZIKE	Položaj za klavirom i postavka ruku i prstiju. Vežbe za opuštanje. Vežbe za pravilno ritmiziranje. Osnovne vrste udara: portato, legato, stakato. Dinamičke oznake: piano, mecoforte, forte, krešendo i diminuendo. Oznake za tempo: adante, moderato, alegro i druge.. Pojam luka. Pojam fraze. Pojam takta, dvotakta, trotakta sa odgovarajućim naglascima. Upoznavanje vrednosti note i pauze kao i triole, sinkope i punktirane note. Uvođenje učenika u načine vežbanja. Čitanje nota, znaci za oktave, znaci za intervale. Ostali znaci na koje se nailazi u literaturi predviđenoj programom. Kontrola tona. Muzička memorija. Samokontrola zvuka i razumevanje muzičkog oblika. Polifonija – kanon, imitacija. **Skale i trozvici** Skale do četiri povisilice i jedne

snizilice u razmaku jedne oktave, u četvrtinama, u paralelnom i suprotnom pravcu od istog tona.

Durski trozvuk razloženo i istovremeno –

osnovni položaj i dva obrtaja troglasno u četvrtinama.

LITERATURA

– Jedna od početnih škola za klavir – Tomson, Jela Kršić, Nikolajev

– Bajer: *Škola za klavir* – od vežbe 85 i dalje

– Divernoa: *Etide op. 76* – osnovne vežbe za klavir

– Černi: *Op. 599, Op. 453*

op. 139, I sveska

– Gnjesina: *Klavirska abeceda*, izbor

– Lešhorn: *Melodične etide op. 192*, izbor

– M. Lili Petrović *Školica za klavir* Nivo A i Nivo B

Obrade i aranžmani poznatih melodija i druge kompozicije primerene uzrastu i sposobnostima učenika.

Obavezni minimum programa

– lestvice i trozvuci po programu

– trideset kompozicija – vežbe, etide i razni komadi.

Javni nastupi

– obavezna dva javna nastupa tokom školske godine

Program smotri 1. Jedna lestvica po izboru; 2. Jedna etida; 3. Dve kompozicije različitog karaktera.

Ključni pojmovi sadržaja: klavir, slušanje, opažanje, ton

Naziv predmeta	**UPOREDNI KLAVIR**
Cilj	Cilj učenja predmeta Uporedni klavir je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Drugi**
Godišnji fond časova	**35 časova**

ISHODI	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da: – čita tečno notni tekst u violinskom i bas ključu; – odsvira osnovne elemente muzičke forme: motiv, rečenica, oblik pesme, oblik sonatine; – prepozna i primeni osnovne zakone metrike, slab i jak deo takta; – koristi pedal u delima; – uoči u notnom tekstu i primeni u izvođenju akcente; – čuje i primeni više dinamičkih nivoa piajanisimo, mecopijano,	IZVOĐENjE MUZIKE	Tehnički i muzički zahtevi: Povezivanje prstorednih grupa naviše i naniže, razvijanje spretnosti prstiju kroz aktivno osmišljavanje, slušanje i sviranje tehničkih vežbi, lestvica i etida. Uvođenje u osnovne elemente forme – motiv, rečenica, oblik pesme, sonatina. Upoznavanje sa zakonima metrike – razne vrste taktova, slab i jak deo takta, akcenti. Dinamičko nijansiranje lestvica – piano, pianisimo i mecopiano.

fortisimo, mecoforte; – jasno distancira u svom izvođenju melodijsku liniju od pratnje; – osmisli uz pomoć nastavnika i primeni različita muzička izražajna sredstva u zavisnosti od karaktera muzičkog dela; – samostalno i/ili po potrebi uz pomoć nastavnika kontroliše kvalitet zvuka; – povezuje prstoredne grupe podmetanjem i prebacivanjem palca uz slušnu kontrolu samostalno i uz pomoć nastavnika; – razvija spretnost celokupnog aparata uz pomoć nastavnika; – samostalno, izražajno svira kompozicije napamet; – razvija i ispolji samopouzdanje u toku javnog nastupa; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.	Diferenciranje melodije od pratnje, rad na polifoniji. Uvođenje u pedalizaciju – vežbe. **Skale i trozvuci** Najmanje 4 durske i 2 molske skale u osminama u razmaku dve oktave, paralelno. Trozvuci, razloženo i istovremeno, u razmaku dve oktave – završetak sekstakordom. **LITERATURA** – Jela Kršić: *Klavirska čitanka za drugi razred* Hanon za početnike – Divernoa: *Op. 176* – *Lemoan: Dečije* etide op. 37 – Gnjesina: *Male etide*, I deo – Berens: *Op. 70* – Černi: *Op. 139, 24 etide* – M. Živković: *Međumurje malo, Tekla voda Karašica* – J. S. Bah: *Male kompozicije*, izbor lakših – Hendl: *Izbor kompozicija u redakciji* Jele Kršić – Izbor sonatina: Vanhal, Haslinger, Plejel, Betoven, Hor, Rajneke, Kulau, Klementi. Sonatine domaćih autora i drugih kompozitora odgovarajuće

	težine – Zbirka „*Naši kompozitori za mlade pijaniste*” – Z. Hristić: *Tačkice* – R. Petrović: *Igra, Cirkus za mičiće, Ukrajinska igra* – S. Hofman: *Dve basne* – B. Predić: *Priča moje lutke* – M. Tajčević: *Za male* – V. Milanković: *Dečje priče, 25 mijatura* za I i II razred – Izbor lakih kompozicija (Prosveta, Beograd) – Šuman: *Op. 68* – Grečaninov: Op. 99 – Gedike: *Op. 36* – Gurlit: *Op. 82* – Rauli: *Op. 36 i 37* – B. Bartok: *Za decu* – Klavirska muzika za početnike, Mi krokosmos I, izbor – Majkapar: *24 lake kompozicije op. 16* – Kabalevski: *Op. 30* – Skot: *Kutija igračaka* Druge kompozicije odgovarajuće težine.

Obavezni minimum programa

– lestvice i akordi po programu;

– osam kompozicija po slobodnom izboru od čega obavezno 3 virtuoznog karaktera (etide);

– dve polifone kompozicije;

– jedna cela sonatina i jedan do dva stava iz različitih so

natina ili varijacije.

Javni nastupi

– obavezna dva javna nastupa tokom školske godine

Program smotri

1. Jedna lestvica po slobodnom izboru;

2. Jedna etida;

3. Dve kompozicije po slobodnom izboru.

Ključni pojmovi sadržaja: klavir, slušanje, opažanje, ton

Naziv predmeta	**UPOREDNI KLAVIR**
Cilj	Cilj učenja predmeta Uporedni klavir je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Treći**
Godišnji fond časova	**35 časova**

ISHODI

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– svira s lista lakše vežbe sa obe ruke ili odvojeno uz pomoć nastavnika;	IZVOĐENjE MUZIKE	Čitanje s lista. Unapređivanje osnovnih vrsta udara –

– jasno razlikuje i dosledno izvodi različite vrste udara; – transponuje hromatski lakše motive ili rečenice; – primeni više dinamičkih nijansi u sviranju; – neguje kulturu tona; – pojasni konstrukciju dela i da svojim rečima objasni značenja termina muzičke forme; – svira dvohvate sa jasnim diferenciranjem melodijske linije; – svesno koristi direktan i sinkopirani pedal; – jasno razlikuje vrste ukrasa i može da odsvira kraći triler; – svira jednostavnu pratnju na zadatu melodiju;	legato, stakato iz podlaktice, iz prsta, non legato, portato, repeticija. Tehničke vežbe sa ritmičkim varijantama. Analiza muzičkih oblika uz tumačenje značenja i konstrukcije dela koja se obrađuju – sonatina, menuet, gavota, marš ... Šire upoznavanje sa elementima polifonije – držani tonovi, sviranje dvohvata, isticanje glasova, dinamiziranje deonica. Upotreba istovremenog i sinkopiranog pedala. Upoznavanje sa ukrasima i pripremne vežbe: dugi i kratki predudar, praltriler i kraći triler. **Tehničke vežbe, skale i trozvuci** Vežbe za: pravilno nizanje tonova, izjednačavanje udara, učvršćivanje prstiju, različitu artikulaciju. Najmanje 4 durske skale (koje nisu rađene u II razredu) u rasponu dve oktave u osminama paralelno i suprotno, kao i u rasponu tri oktave u osminskim triolama, paralelno. Najmanje 2 molske skale u rasponu dve oktave, paralelno. Hromatske skale u rasponu dve oktave, paralelno. Trozvuk četvoroglasno kroz dve oktave razloženo. Čitanje s lista laganih vežbi, odvojeno i

zajedno.

LITERATURA

– Jela Kršić: *Klavirska vežbanka*

– Lemoan: *Dečje etide op. 37*

– Černi: *Op. 849,* izbor

– Bertini: *25 etida op. 100*, izbor

– Divernoa *op. 176*

– Gedike: *Op. 32 i 47*, broj 5, 6 i 8

– Lak: *Op. 172*

Druge etide odgovarajuće težine.

– J. S. Bah: *Male kompozicije*

– J. S. Bah: *Mali preludijumi*

– Jela Kršić: *Klavirska vežbanka*, izbor

– Hendl: *Izbor kompozicija*, u redakciji Jele Kršić

Druge kompozicije odgovarajuće težine.

– Klementi, Dijabeli, Kulau, Dusik, Hajdn (lakše) kao i sonatine domaćih i drugih autora odgovarajuće težine.

– Gnjesina: *Tema i šest malih varijacija*

– Kabalevski op. 51: *Varijacije Efdur*

– Sorokin: *Tama sa varijacijama amol*

– Kulau: *Varijacije Gedur*

– Kršić i Šišmanović: *Zbirka Naši kompozitori za mlade pijaniste*

	– Logar, Rajičić i Ilić: *Za male klaviriste* – Rajičić: *Dečja zbirka, izbor* – Tajčević: *Djeci* i I mala svita – Dušan Radić: *Rondino* – R. Mac: *Stara ura igra polku* – Čajkovski: *Album za mlade, op. 39*, izbor – Šuman: *Album za mlade, op. 68,* izbor – B. Bartok: *Deci, Mikrokosos II* – Grečaninov: *Dečja knjiga op. 98* – O. Šin: *Od jutra do sumraka* – Šite: *Iz veselog dečjeg doba*, izbor – Hajdn: *Male igre*, izbor – Mocart: *14 dečjih kompozici*ja – Skot: *Životinje*, izbor – Sarauer: *Slike iz dečjeg* doba – Hačaturijan: *Andantin*o – Lutoslavski: *12 malih komada* – Majkapar op. 33: *Minijature* – Vilalobos: *Izabrani laki komadi* – Jela Kršić: Klavirska vežbanka, izbor – Rauli: *19 malih komada*, izbor – Pocoli: *Mali komadi*
Obavezni minimum programa	

– lestvice i akordi po programu;

– 6 kompozicija po slobodnom izboru od čega obavezno 3 virtuoznog karaktera (etide);

– dve polifone kompozicije;

– dva stava iz različitih sonatina ili varijacije i jedan stav ili dva ciklusa varijacija;
Javni nastupi

– obavezna dva javna nastupa tokom školske godine
Ispitni program:

1. Jedna lestvica po slobodnom izboru;

2. Jedna etida;

3. Jedna polifona kompozicija;

4. Jedan stav sonatine;

5. Jedna kompozicija po slobodnom izboru.

Ključni pojmovi sadržaja: klavir, slušanje, opažanje, ton

Naziv predmeta	**UPOREDNI KLAVIR**
Cilj	Cilj učenja predmeta Uporedni klavir je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Četvrti**
Godišnji fond časova	**33 časa**

ISHODI

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– čita i svira tečno s lista lakše vežbe sa obe ruke ili odvojeno; – samostalno izvede različite vrste artikulacije koje se zahtevaju u	IZVOĐENjE MUZIKE	Rešavanje tehničkih i muzičkih problema. Vežbe za:

muzičkom delu; – primeni različite načine rešavanja tehničkih i muzičkih zahteva prilikom sviranja; – koriguje loše izvođenje u toku sviranja; – u sviranju primeni više dinamičkih nijansi i jasno diferencira melodijsku liniju od pratnje; – pojasni konstrukciju dela i da svojim rečima objasni značenja termina muzičke forme; – jasno razlikuje vrste ukrasa i može da odsvira različite vrste trilera; – neguje kulturu tona; – kritički prati sopstveni razvoj; – samostalno vežba po planu koji je utvrdio sa nastavnikom; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike. –	– jačanje prstiju (naročito 4. i 5. prsta); – podmetanje palca i brzo nizanje i promenu prstorednih grupa; – povećanje raspona šake. Pripremne vežbe za veće intervale. Proširenje dinamičke lestvice kao rad na upoznavanju elemenata pravilne interpretacije. Primena pedala. Analiza oblika – dvodelna pesma, trodelna pesma, preludijum ... Čitanje s lista lakih kompozicija. **Skale i trozvuci** Durske skale kroz četiri oktave u šesnaestinama, u paralelnom kretanju. Molske skale kroz četiri oktave u osminama, u paralelnom kretanju. Hromatske skale kroz četiri oktave u šesnaestinama, u paralelnom kretanju. Veliko razlaganje trozvuka (arpeđo) u osminama, kroz dve oktave. Dominantni i umanjeni septakord (arpeđo) u osminama, kroz dve oktave. **LITERATURA** – Černi: *Op. 849 izbor etida*

– Kršić i Ranković: Zbirka za savlađivanje tehničkih pro

blema I i II sveska

– Berens: *Op. 61*, izbor

– Lešhorn: *Op. 38I* izbor

Druge etide odgovarajuće težine.

– J. S. Bah: *Mali preludijumi* – izbor

– Hendl: Izbog kompozicija, u redakciji Jele Kršić

Druge kompozicije odgovarajuće težine.

– Hajdn Sonatine

(redakcija Kršić i Šišma

nović)

Druge sonatine ili sonate

odgovarajuće težine.

– S. Rajičić: *Mala svita*

– Slavenski: *Igre i pesme sa Balkana* I i II sveska, izbor lakših

– V. Mokranjac: *Mala svita*

– Kršić i Šišmanović: Naši kompozitori za mlade pijaniste

Druga dela odgovarajuće težine.

– Mendelson: *Pesme bez reči*, izbor

– Grig: *Lirski komadi*, izbor

– Prokofjev: *Muzika za decu*

– Debisi: *Mali crnac*

– Dusik: *Matine*

– Martinu: L*utke*, izbor lakših

– Duškin: *Kralj vilenjaka*, *Vašar*

– Čimaroza: *Sonate*, izbor

– Kabalevski: *Op. 27*

– Lutoslavski: *Narodne melodije*

– B. Bartok: *Za decu,*
Mikrokosmos III i IV sveska

– Pintarić i Stanković:
Kompozicije za klavir, izbor

Aranžmani i obrade raznih
poznatih melodija za klavir

Obavezni minimum programa

– lestvice i akordi po programu;

– 6 kompozicija po slobodnom izboru od čega obavezno 3 virtuoznog karaktera (etide);

– dve polifone kompozicije;

– dva stava iz različitih sonatina ili varijacije i jedan stav ili dva ciklusa varijacija;

– jedna kompozicija domaćeg autora.

Javni nastupi

– obavezna dva javna nastupa tokom školske godine

Ispitni program (na kraju školske godine):

1. Jedna etida;

2. Jedna polifona kompozicija;

3. Jedan stav sonatine;

4. Jedna kompozicija po slobodnom izboru.

Ključni pojmovi sadržaja: klavir, slušanje, opažanje, ton

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANjE PROGRAMA
UPIREDNI KLAVIR

I. UVODNI DEO

Svaki aspekt izvođenja muzike ima neposredan i dragocen uticaj na razvoj učenika. Sviranjem se aktivira veliki broj kognitivnih radnji, razvija dugoročno pamćenje, kao i emocionalni razvoj.

U nastavi koja je usmerena na ostvarivanje ishoda prednost se daje iskustvenom učenju u okviru kojeg učenici razvijaju lični odnos prema muzici, a postepena racionalizacija iskustva vremenom postaje teorijski okvir. Iskustveno učenje u okviru ovog predmeta podrazumeva aktivno slušanje muzike i lično muzičko izražavanje učenika kroz sviranje.

Ishodi predstavljaju muzičke, opažajne i saznajne aktivnosti učenika. Ponuđeni **Muzički sadržaji** ostavljaju prostor za izbor i drugih sadržaja u skladu sa mogućnostima učenika i inventivnošću nastavnika. Kod učenika treba razvijati duh zajedništva kroz prisustvo na koncertima i grupno izvođaštvo. Posebnu pažnju treba obratiti na razvoj i stimulisanje komunikacijskih veštine u cilju prenošenja i razmene iskustava i znanja. Najvažniji pokretač nastave treba da bude princip motivacije i inkluzivnosti u podsticanju maksimalnog učešća u muzičkom doživljaju kao i razvijanju potencijala za muzičko izražavanje.

II. PLANIRANjE NASTAVE I UČENjA

Planiranje nastave i učenja obuhvata izradu Godišnjeg plana nastave i učenja, Operativnog plana (na nivou meseca) i planiranje časa, odnosno pripreme za čas. *Godišnjim planom* se definiše broj časova u odnosu na izabrano muzičko delo koje se obrađuje, po mesecima a u skladu sa godišnjim fondom časova. *Operativni plan* podrazumeva odabir i operacionalizaciju ishoda na nivou meseca u odnosu na izabrani muzički primer/pesmu/delo.

Priprema za čas je specifična s obzirom da je nastava individualna i da usmerenje časa u odnosu na tok i fokus u mnogome zavisi od pripremljenosti učenika za čas. Kako se ishodi u sticanju veština kumulativno ostvaruju, svaki put u nekom svom segmentu, priprema sadrži naziv dela, cilj časa i konkretizaciju ishoda koji je u fokusu u odnosu na cilj časa.

U okviru organizacije godišnjih i mesečnih aktivnosti neophodno je voditi računa o školskom kalendaru i aktivnostima koje prate život škole, pa prema njima usmeravati i oblikovati nastavne sadržaje.

III. OSTVARIVANjE NASTAVE I UČENjA

Najvažniji pokretač nastave treba da bude princip motivacije u podsticanju maksimalnog učešća u muzičkom doživljaju kao i razvijanju potencijala za muzičko izražavanje. Učenike na svakom času treba upućivati na pravilno sedenje i ekonomičnost pokreta koja je osnova prevencije povreda mišićnog tkiva. Insistirati na logičkom mišljenju koje će pomoći da se svi segmenti ličnosti učenika razvijaju u punom kapacitetu. Podsticati učenike na samostalno izražavanje kroz muziku sa osvešćenom upotrebom muzičkih sredstava.

Nastavnik ima mogućnost da po slobodnom izboru, odabere i kompozicije za izvođenje koje nisu navedene u programu vodeći računa o primerenosti nastavnim sadržajima, učenikovim tehničkim mogućnostima i muzičkim interesovanjima, estetskim zahtevima i ishodima.

Učenike treba stimulisati da čitaju notni zapis klavirske deonice koju izvode klavirski korepetitori kako bi se što bolje upoznali sa sadržajem klavirske pratnje za glavni predmet – solo pevanje. Veoma je korisno učenike staviti u poziciju korepetitora i pri tome voditi računa o da to bude po težini pratnja koju je realno ispratiti.

IV. PRAĆENjE I VREDNOVANjE NASTAVE I UČENjA

Na časovima instrumenta najbitnije je razvijanje muzičkih sposobnosti i izgrađivanje veština. Kriterijum u ocenjivanju je uložen trud učenika i lično napredovanje svakog učenika u skladu sa njegovim ličnim i muzičkim mogućnostima. Bitno je na početku školske godine jasno postaviti kriterijume ocenjivanja i upoznati učenika sa istim. U obzir treba uzeti sve segmente učenikovog talenta, zalaganja i odnosa prema radu. U okviru svih muzičkih aktivnosti potrebno je obezbediti prijatnu atmosferu, a kod učenika potencirati osećanje sigurnosti i podrške.

Potrebno je otkloniti sve razloge za moguće strahove, nesigurnost i tremu koji su prouzrokovani prevelikim i nerealnim očekivanjima profesora ili roditelja. Učešće učenika na javnim nastupima, takmičenjima, festivalima i rezultati godišnjih ispita i smotri upotpunjuju sliku o postignućima nastave i učenja.

2.2. SRPSKO TRADICIONALNO SVIRANjE

(žičani: gusle, različite vrste tambura i duvački instrumenti: frula, dvojnice, okarina, šupeljka, duduk, kaval, diple, gajde)

Naziv predmeta	**SRPSKO TRADICIONALNO SVIRANjE**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Srpsko tradicionalno sviranje je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i tradicionalnoj muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak školovanja.
Razred	**Prvi**

Godišnji fond časova	**70 časova**	
ISHODI Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da: – opiše svojim rečima karakteristike tradicionalnih instrumenata i način dobijanja tona; – pravilno sedi i drži instrument; – ispravno dobija tonove na svakom pojedinačnom instrumentu; – izvodi osnovne dijatonske tonove; – samostalno postavlja prste (i usta) na instrument; – primeni osnovne elemente notne pismenosti u sviranju i oznake za tempo, dinamiku, ponavljanje. – čita notni tekst; – uz pomoć nastavnika primeni različita muzička izražajna sredstva u zavisnosti od karaktera muzičkog primera; – izvede kratke primere različitog karaktera; – uz pomoć nastavnika ili	**OBLAST** IZVOĐENjE MUZIKE	**SADRŽAJI** Karakteristike tradicionalnog sviranja, ali i instrumenta na kojem se sviranje izvodi. Istorijat instrumenta, njegova građa, način sviranja, tipovi instrumenata i njihovo geografsko rasprostiranje. Stilske karakteristike izvođenja. Tehničke vežbe tradicionalnog sviranja: – pravilno sedenje pri držanju instrumenta; – postavka prstiju i usta na instrument; – dobijanje tona; – tehničke vežbe za kontrolu daha. Ovladavanje tonovima lestvice. Sviranje jednostavnijih melodija užeg ambitusa. Izvođenje jednostavnijih ukrasa. Sviranje numera po muzičkim frazama, a potom i u celini. Samostalno vežbanje učenika kod kuće, po uzoru vežbanja na času. Osposobljavanje učenika za samostalno izvođenje i javni nastup. **LITERATURA** – Olivera Vasić i Dimitrije Golemović:

samostalno napravi plan vežbanja; – svira kratke numere napamet, solo ili uz pratnju nastavnika; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike; – prati koncerte i učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – koristi samostalno ili uz pomoć odraslih, prednosti digitalizacije u slušanju i izvođenju muzike; – aktivno sluša i spontano rešava eventualne probleme u toku sviranja.	*Narodne pesme u okolini Bujanovca*, Etnografski institus SANU, Beograd, 1980 – Mirjana Vukičević Zakić: *Dvojnice bordunskog tipa u muzičkoj praksi istočne Srbije*, Ravitak, god. XXXII, br. 3–4, Zaječar, 1992, 104–109. – Dimitrije Golemović: *Instrumentalna tradicija Vlaha* (Prilog etnomuzikološkom proučavanju područja akumulacije HE Đerdap II), Razvitak 4–5, Zaječar, jul–oktobar, 1983, 87–93; – *Narodni muzičar Krstivoje Subotić*, Istraživanja 1, Valjevcska Kolubara (etnomuzikologija i etnokoreologija), Beograd, 1984; – *Graditelj dvojnica Proko Puzović,* Zvuk br.1, Sarajevo, 1984, 56–67; – *Narodna muzika Podrinja*, Sarajevo, Drugari, 1987; – *Muzička tradicija Azbukovice*, SIZ kulture i fizičke kulture opštine LJubovija, 1989; – *Narodna muzika užičkog kraja*, Etnografski institut SANU, Beograd, 1990. – LJubinko Miljković: *Muzička tradicija Srbije* III – Donja Jasenica, Centar za kulturu Donja Jasenica, Smederevska Palanka, 1985. – Dragoslav Dević: *Okarina* (selo Donja Mutnica – Srbija), Rad VII kongresa SFJ (Ohrid 1960), Ohrid, 1964, 204–215.; *Savremene tendencije razvoja svirale u Srbiji* u procesu aktuelizacije, razvitak br. 4–5, Zaječar, 1978. 69–71; *Narodna muzika Dragačeva* (oblici i razvoj), FMU, Beograd, 1986; *Narodna muzika Crnorečja* (u svetlosti

	etnogenetskih procesa), JP ŠRIF Bor, Kulturno-obrazovni centar, Boljevac, FMU, Beograd, 1990; *Narodna muzika, Kulturna istorija Svrljiga* II, Narodni univerzitet – Svrljig, Prosveta – Niš, 1992, 427-539. – Vladimir R. Đorđević: *Srpske narodne melodije* (južna Srbija), Skoplje, 1928; **–** *Srpske narodne melodije* (predratna Srbija), Beograd, 1937. – LJubica i Danica Janković: *Narodne igre V*, Beograd, 1949. – Iste, *Narodne igre VI*, Beograd, 1951. – Iste, *Narodne igre VII*, Beograd, 1952. – Iste, *Narodne igre VIII*, Beograd, 1964.
Obavezni minimum programa: Deset tradicionalnih melodija Javni nastupi: Obavezna su dva javna nastupa u toku školske godine Smotra: Dve tradicionalne melodije različitog kataktera.	

Ključni pojmovi sadržaja: ton, intonacija, muzička fraza, slušanje muzike, sviranje, muzički bonton

Naziv predmeta	**SRPSKO TRADICIONALNO SVIRANjE**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Srpsko tradicionalno sviranje je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i tradicionalnoj muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak školovanja.
Razred	**Drugi**

Godišnji fond časova	**70 časova**	
ISHODI Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST**	**SADRŽAJI**
– opiše svojim rečima karakteristike tradicionalnih instrumenata i način dobijanja tona; – pravilno sedi i drži instrument; – ispravno dobija tonove na svakom pojedinačnom instrumentu; – izvodi osnovne dijatonske tonove; – samostalno postavlja prste (i usta) na instrument; – primeni osnovne elemente notne pismenosti u sviranju i oznake za tempo, dinamiku, ponavljanje; – čita notni tekst; – uz pomoć nastavnika primeni različita muzička; – izražajna sredstva u zavisnosti od karaktera muzičkog primera; – izvede kratke primere različitog karaktera; – uz pomoć nastavnika ili samostalno napravi plan	IZVOĐENjE MUZIKE	Karakteristike tradicionalnog sviranja, ali i instrumenta na kojem se sviranje izvodi. Istorijat instrumenta, njegova građa, način sviranja, tipovi instrumenata i njihovo geografsko rasprostiranje. Stilske karakteristike izvođenja. Tehničke vežbe tradicionalnog sviranja: – pravilno sedenje pri držanju instrumenta; – postavka prstiju i usta na instrument; – dobijanje tona; – tehničke vežbe za kontrolu daha. Proširenje sviračkog ambiutusa preko oktave. Uvođenje složenijih ukrasa i složenijih ritmičkih figura, kao i aksak ritmova. Sviranje „na sluh” po uzoru na terenski snimak. Osposobljavanje učenika za sviranje melodija iz notnog zapisa. Sviranje jednostrukih i dvostukih predudara pred veće notne vrednosti. Sviranje numera po muzičkim frazama, a potom i u celini. Samostalno vežbanje učenika kod kuće, po

vežbanja; – samostalno svira kratke numere napamet, solo ili uz pratnju nastavnika; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike; – prati koncerte i učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje – koristi samostalno ili uz pomoć odraslih, dostupne nosioce zvuka; – aktivno sluša i spontano rešava eventualne probleme u toku sviranja.	uzoru vežbanja na času. Osposobljavanje učenika za samostalno izvođenje i javni nastup. **LITERATURA** – Aleksandar Linin: *Narodni muzički instrumenti,* Skoplje, 1986. – LJiljana Pešić: *Narodni muzički instrumenti na Kosovu i Metohiji*, Rad XIV kongresa SUFJ (Prizren 1967), Beograd SUFJ, 1974, 97–99. – Olivera Vasić i Dimitrije Golemović: *Narodne pesme u okolini Bujanovca*, Etnografski institus SANU, Beograd, 1980 – Mirjana Vukičević Zakić: *Dvojnice bordunskog tipa u muzičkoj praksi istočne Srbije*, Ravitak, god. XXXII, br. 3–4, Zaječar, 1992, 104–109. – Dimitrije Golemović: *Instrumentalna tradicija Vlaha* (Prilog etnomuzikološkom proučavanju područja akumulacije HE Đerdap II), Razvitak 4–5, Zaječar, jul–oktobar, 1983, 87–93. – Dimitrije O. Golemović: *Narodni muzičar Krstivoje Subotić*, Istraživanja 1, Valjevcska Kolubara (etnomuzikologija i etnokoreologija), Beograd, 1984. – Dimitrije O. Golemović: *Graditelj dvojnica Proko Puzović*, Zvuk br.1, Sarajevo, 1984, 56–67. – Dimitrije O. Golemović: *Narodna muzika Podrinja*, Sarajevo, Drugari, 1987. – Dimitrije O. Golemović: *Muzička tradicija Azbukovice*, SIZ kulture i fizičke kulture opštine LJubovija, 1989.

– Dimitrije Golemović: *Narodna muzika užičkog* kraja, Etnografski institut SANU, Beograd, 1990.

– LJubinko Miljković: *Muzička tradicija Srbije III- Donja Jasenica*, Centar za kulturu Donja Jasenica, Smederevska Palanka, 1985.

– Dragoslav Dević: *Okarina* (selo Donja Mutnica-Srbija), Rad VII kongresa SFJ (Ohrid 1960), Ohrid, 1964, 204–215.

– Dragoslav Dević: *Savremene tendencije razvoja svirale* u Srbiji u procesu aktuelizacije, razvitak br. 4–5, Zaječar, 1978. 69–71.

– Dragoslav Dević: *Narodna muzika Dragačeva* (oblici i razvoj), FMU, Beograd, 1986.

– Dragoslav Dević: *Narodna muzika Crnorečja* (u svetlosti etnogenetskih procesa), JP ŠRIF Bor, Kulturno-obrazovni centar, Boljevac, FMU, Beograd, 1990.

– Dragoslav Dević: *Narodna muzika, Kulturna istorija* Svrljiga II, Narodni univerzitet – Svrljig, Prosveta – Niš, 1992, 427–539.

– Vladimir R. Đorđević: *Srpske narodne melodije* (južna Srbija), Skoplje, 1928.

– Vladimir R. Đorđević: *Srpske narodne melodije* (predratna Srbija), Beograd, 1937.

– LJubica i Danica Janković: Narodne igre V, Beograd, 1949.

– Iste, Narodne igre VI, Beograd, 1951.

– Iste, Narodne igre VII, Beograd, 1952.

– Iste, Narodne igre VIII, Beograd, 1964.

Obavezni minimum programa:

Deset tradicionalnih melodija

Javni nastupi:

Obavezna su dva javna nastupa u toku školske godine

Smotra:

Tri tradicionalne melodije različitog kataktera.

Ključni pojmovi sadržaja: ton, intonacija, muzička fraza, slušanje muzike, sviranje, muzički bonton

Naziv predmeta	**SRPSKO TRADICIONALNO SVIRANjE**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Srpsko tradicionalno sviranje je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i tradicionalnoj muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak školovanja.
Razred	**Treći**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST**	**SADRŽAJI**
– opiše svojim rečima karakteristike tradicionalnih instrumenata i način dobijanja tona; – pravilno sedi i drži instrument; – ispravno dobija tonove na svakom pojedinačnom instrumentu; – izvodi osnovne dijatonske tonove;	IZVOĐENjE MUZIKE	Karakteristike tradicionalnog sviranja, ali i instrumenta na kojem se sviranje izvodi. Istorijat instrumenta, njegova građa, način sviranja, tipovi instrumenata i njihovo geografsko rasprostiranje. Stilske karakteristike izvođenja. Tehničke vežbe tradicionalnog sviranja: – pravilno sedenje pri držanju instrumenta; – postavka prstiju i usta na instrument;

– samostalno postavlja prste (i usta) na instrument; – primeni osnovne elemente notne pismenosti u sviranju i oznake za tempo, dinamiku, ponavljanje; – čita notni tekst; – uz pomoć nastavnika primeni različita muzička; – izražajna sredstva u zavisnosti od karaktera muzičkog primera; – izvede kratke primere različitog karaktera; – uz pomoć nastavnika ili samostalno napravi plan vežbanja; – samostalno svira kratke numere napamet, solo ili uz pratnju nastavnika; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike; – prati koncerte i učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje – koristi samostalno ili uz pomoć odraslih, dostupne nosioce zvuka; – aktivno sluša i spontano rešava eventualne probleme u toku sviranja.	– dobijanje tona; – tehničke vežbe za kontrolu daha. Rad na izvođenju zahtevnijih melodija u pogledu melodijsko-ritmičkih i metričkih problema. Početni rad na sviranju improvizacija, kao i rabadžijske i putničke svirke. Složeniji rad na tehnici sviranja, kao i razvoju muzikalnosti. Usavršavanje ukrasnih tonova, posebno jednostrukih i dvostrukih predudara i postudara na četvrtini ili osmini osnovne notne vrednosti. Sviranje numera po većim muzičkim frazama, a potom i u celini. Samostalno vežbanje učenika kod kuće, po uzoru vežbanja na času Osposobljavanje učenika za samostalno izvođenje i javni nastup **LITERATURA** – Aleksandar Linin: *Gajde na Balkanu*, Skoplje, 1969,305-315 – Aleksandar Linin: *Narodni muzički instrumenti*, Skoplje, 1986. – LJiljana Pešić: *Narodni muzički instrumenti na Kosovu i Metohiji*, Rad XIV kongresa SUFJ (Prizren 1967), Beograd SUFJ, 1974, 97–99. – Mirjana Vukičević: *Diple Stare Crne Gore,* Beograd, Odeljenje za etnologiju filozofskog fakuteta u Beograd, 1990. – Petar D. Vukosavljević: *Erske gajde*,

Beograd, Radio Beograd i Narodni univerzitet u Svrljigu, 1981.

– Olivera Vasić i Dimitrije Golemović: *Narodne pesme u okolini Bujanovca*, Etnografski institus SANU, Beograd, 1980

– Mirjana Vukičević Zakić: *Dvojnice bordunskog tipa* u muzičkoj praksi istočne Srbije, Ravitak, god. XXXII, br. 3–4, Zaječar, 1992, 104–109.

– Dimitrije Golemović: *Instrumentalna tradicija Vlaha* (Prilog etnomuzikološkom proučavanju područja akumulacije HE Đerdap II), Razvitak 4–5, Zaječar, jul–oktobar, 1983, 87–93.

– Dimitrije O. Golemović: *Gajdaš Dimitrije Perić* (prilog proučavanju muzičke tradicije severoitočne Srbije), Ravitak, god XXV, br.1, Zaječar, 1985, 83–90.

– Dimitrije O. Golemović: *Narodni muzičar Krstivoje Subotić*, Istraživanja 1, Valjevcska Kolubara (etnomuzikologija i etnokoreologija), Beograd, 1984.

– Dimitrije O. Golemović: *Graditelj dvojnica Proko Puzović*, Zvuk br.1, Sarajevo, 1984, 56–67.

– Dimitrije O. Golemović: *Narodna muzika Podrinja*, Sarajevo, Drugari, 1987.

– Dimitrije O. Golemović: *Muzička tradicija Azbukovice*, SIZ kulture i fizičke kulture opštine LJubovija, 1989.

– Dimitrije Golemović: *Narodna muzika užičkog kraja,* Etnografski institut SANU, Beograd, 1990.

– LJubinko Miljković: *Muzička tradicija Srbije III – Donja Jasenica*, Centar za kulturu

Donja Jasenica, Smederevska Palanka, 1985.

– Dragoslav Dević: *Okarina* (selo Donja Mutnica – Srbija), Rad VII kongresa SFJ (Ohrid 1960), Ohrid, 1964, 204–215.

– Dragoslav Dević: Savremene tendencije razvoja svirale u Srbiji u procesu aktuelizacije, razvitak br. 4–5, Zaječar, 1978. 69–71.

– Dragoslav Dević: *Narodna muzika Dragačeva* (oblici i razvoj), FMU, Beograd, 1986.

– Dragoslav Dević: *Narodna muzika Crnorečja* (u svetlosti etnogenetskih procesa), JP ŠRIF Bor, Kulturno-obrazovni centar, Boljevac, FMU, Beograd, 1990.

– Dragoslav Dević: *Narodna muzika, Kulturna istorija Svrljiga* II, Narodni univerzitet – Svrljig, Prosveta – Niš, 1992, 427–539.

– Vladimir Đorđević: *Skopske gajdadžije i njihovi muzički instrumenti*, Glasnik skopskog naučnog društva, knj.1, sv. 2, Skoplje, 1926.

– Vladimir R. Đorđević: *Srpske narodne melodije* (južna Srbija), Skoplje, 1928.

– Vladimir R. Đorđević: *Srpske narodne melodije* (predratna Srbija), Beograd, 1937.

– LJubinko Miljković: Banja (rukopisni zbornik – etnomuzikološke odlike i zapisi arhaične i novije vokalne i instrumentalne tradicije sokobanjskog kraja), Nota, Knjaževac, 1978.

– LJubica i Danica Janković: *Narodne igre V*, Beograd, 1949.

– Iste, Narodne igre VI, Beograd, 1951.

– Iste, *Narodne igre VII*, Beograd, 1952.

– Iste, *Narodne igre VIII*, Beograd, 1964.

Obavezni minimum programa:

Deset tradicionalnih melodija

Javni nastupi:

Obavezna su dva javna nastupa u toku školske godine

Smotra:

Tri tradicionalne melodije različitog kataktera.

Ključni pojmovi sadržaja: ton, intonacija, muzička fraza, slušanje muzike, sviranje, muzički bonton

Naziv predmeta	**SRPSKO TRADICIONALNO SVIRANjE**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Srpsko tradicionalno sviranje je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i tradicionalnoj muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak školovanja.
Razred	**Četvrti**
Godišnji fond časova	**66 časova**

ISHODI

Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST**	**SADRŽAJI**
– opiše svojim rečima karakteristike tradicionalnih instrumenata i način dobijanja tona; – pravilno sedi i drži instrument; – ispravno dobija tonove na svakom pojedinačnom instrumentu;	IZVOĐENjE MUZIKE	Karakteristike tradicionalnog sviranja, ali i instrumenta na kojem se sviranje izvodi. Istorijat instrumenta, njegova građa, način sviranja, tipovi instrumenata i njihovo geografsko rasprostiranje. Stilske karakteristike izvođenja. Tehničke vežbe tradicionalnog sviranja:

– izvodi osnovne dijatonske tonove; – samostalno postavlja prste (i usta) na instrument; – primeni osnovne elemente notne pismenosti u sviranju i oznake za tempo, dinamiku, ponavljanje; – čita notni tekst; – uz pomoć nastavnika primeni različita muzička; – izražajna sredstva u zavisnosti od karaktera muzičkog primera; – izvede kratke primere različitog karaktera; – uz pomoć nastavnika ili samostalno napravi plan vežbanja; – samostalno svira kratke numere napamet, solo ili uz pratnju nastavnika; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike; – prati koncerte i učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje – koristi samostalno ili uz pomoć odraslih, dostupne nosioce zvuka; – aktivno sluša i spontano	– pravilno sedenje pri držanju instrumenta; – postavka prstiju i usta na instrument; – dobijanje tona; – tehničke vežbe za kontrolu daha. Spretno izvođenje svih tonova koji se mogu dobiti na instrumentu. Izvođenje ukrasnih tonova poput mordenta, praltrilera, trilera... Izvođenje lestvice kroz dve oktave u različitim ritmičkim kombinacijama, u zavisnosti od tehničkih mogućnosti instrumenta. Rad na složenijim narodnim parlando rubato kolima, u pogledu agogike i dinamike. Sviranje numera po većim muzičkim frazama, a potom i u celosti. Samostalno vežbanje učenika kod kuće, po uzoru vežbanja na času Osposobljavanje učenika za samostalno izvođenje i javni nastup. Upoznavanje učenika i sa drugim srodnim instrumentima, kao i drugim načinima usavršavanja tehničkih mogućnosti. **LITERATURA** – Aleksandar Linin: *Gajde na Balkanu*, Skoplje, 1969,305-315 – Aleksandar Linin: *Narodni muzički instrumenti*, Skoplje, 1986. – LJiljana Pešić: *Narodni muzički instrumenti na Kosovu i Metohiji*, Rad XIV kongresa SUFJ (Prizren 1967), Beograd SUFJ, 1974,

rešava eventualne probleme u toku sviranja.	97–99. – Mirjana Vukičević: *Diple Stare Crne Gore,* Beograd, Odeljenje za etnologiju filozofskog fakuteta u Beograd, 1990. – Petar D. Vukosavljević: *Erske gajde*, Beograd, Radio Beograd i Narodni univerzitet u Svrljigu, 1981. – Olivera Vasić i Dimitrije Golemović: *Narodne pesme u okolini Bujanovca*, Etnografski institus SANU, Beograd, 1980 – Mirjana Vukičević-Zakić: *Dvojnice bordunskog tipa* u muzičkoj praksi istočne Srbije, Ravitak, god. XXXII, br. 3–4, Zaječar, 1992, 104-109. – Dimitrije Golemović: *Instrumentalna tradicija Vlaha* (Prilog etnomuzikološkom proučavanju područja akumulacije HE Đerdap II), Razvitak 4–5, Zaječar, jul–oktobar, 1983, 87–93. – Dimitrije O. Golemović: *Gajdaš Dimitrije Perić* (prilog proučavanju muzičke tradicije severoitočne Srbije), Ravitak, god XXV, br.1, Zaječar, 1985, 83–90. – Dimitrije O. Golemović: *Narodni muzičar Krstivoje Subotić*, Istraživanja 1, Valjevcska Kolubara (etnomuzikologija i etnokoreologija), Beograd, 1984. – Dimitrije O. Golemović: *Graditelj dvojnica Proko Puzović*, Zvuk br.1, Sarajevo, 1984, 56–67. – Dimitrije O. Golemović: *Narodna muzika Podrinja*, Sarajevo, Drugari, 1987. – Dimitrije O. Golemović: *Muzička tradicija Azbukovice*, SIZ kulture i fizičke kulture opštine LJubovija, 1989. – Dimitrije Golemović: *Narodna muzika*

užičkog kraja, Etnografski institut SANU, Beograd, 1990.

– LJubinko Miljković: *Muzička tradicija Srbije III – Donja Jasenica*, Centar za kulturu Donja Jasenica, Smederevska Palanka, 1985.

– Dragoslav Dević: *Okarina* (selo Donja Mutnica – Srbija), Rad VII kongresa SFJ (Ohrid 1960), Ohrid, 1964, 204–215.

– Dragoslav Dević: Savremene tendencije razvoja svirale u Srbiji u procesu aktuelizacije, razvitak br. 4–5, Zaječar, 1978. 69–71.

– Dragoslav Dević: *Narodna muzika Dragačeva* (oblici i razvoj), FMU, Beograd, 1986.

– Dragoslav Dević: *Narodna muzika Crnorečja* (u svetlosti etnogenetskih procesa), JP ŠRIF Bor, Kulturno-obrazovni centar, Boljevac, FMU, Beograd, 1990.

– Dragoslav Dević: *Narodna muzika, Kulturna istorija Svrljiga* II, Narodni univerzitet – Svrljig, Prosveta–Niš, 1992, 427-539.

– Vladimir Đorđević: *Skopske gajdadžije i njihovi muzički instrumenti*, Glasnik skopskog naučnog društva, knj.1, sv. 2, Skoplje, 1926.

– Vladimir R. Đorđević: *Srpske narodne melodije* (južna Srbija), Skoplje, 1928.

– Vladimir R. Đorđević: *Srpske narodne melodije* (predratna Srbija), Beograd, 1937.

– LJubinko Miljković: Banja (rukopisni zbornik – etnomuzikološke odlike i zapisi arhaične i novije vokalne i instrumentalne tradicije sokobanjskog kraja), Nota, Knjaževac, 1978.

– LJubica i Danica Janković: *Narodne igre V*, Beograd, 1949.

– Iste, Narodne igre VI, Beograd, 1951.

– Iste, *Narodne igre VII*, Beograd, 1952.

– Iste, *Narodne igre VIII*, Beograd, 1964.

Obavezni minimum programa:

Deset tradicionalnih melodija

Javni nastupi:

Obavezna su dva javna nastupa u toku školske godine

Smotra:

Tri tradicionalne melodije različitog kataktera.

Ključni pojmovi sadržaja: Ton, intonacija, muzička fraza, slušanje muzike, sviranje, muzički bonton

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANjE PROGRAMA

(frula, okarina, dvojnice, kaval, šupeljka, duduk, gajde, diple, gusle i tambure)

I. UVODNI DEO

Priroda same muzike ukazuje na stalno prožimanje i sadejstvo svih oblasti i tematskih jedinica, koje su predviđene nastavnim programom.

Predloženi sadržaji nisu materija koja se jednom za svagda savladava i napušta već predstavljaju oblik konstantnog povratka na određene korake uvežbavanja čak i kod profesionalih muzičara. Sviranje je proces koji zahteva konstantno vraćanje na sve korake vežbanja. Muziku od početka treba povezivati sa što više događaja iz života učenika, jer je muzika jedna od najapstraktnijih umetnosti.

Nastava je usmerena na ostvarivanje ishoda pri čemu se daje prednost iskustvenom učenju u okviru kojeg učenici razvijaju lični odnos prema muzici, a postepena racionalizacija iskustva vremenom postaje teorijski okvir.

Kod učenika treba razvijati duh zajedništva kroz rad u grupama, kao i komunikacijske veštine u cilju prenošenja i razmene iskustava i znanja. Najvažniji pokretač nastave treba da bude princip motivacije i inkluzivnosti u podsticanju maksimalnog učešća u muzičkom doživljaju kao i razvijanju potencijala za muzičko izražavanje.

Nastavnik ima mogućnost da po slobodnom izboru, odabere i kompozicije za izvođenje koje nisu navedene u programu vodeći računa o primerenosti nastavnim sadržajima,

uzrastu učenika, njihovim mogućnostima i interesovanjima, estetskim zahtevima, ishodima i lokalitetu na kome se nalazi školska ustanova.

II. PLANIRANjE NASTAVE I UČENjA

Planiranje nastave i učenja obuhvata izradu Godišnjeg plana nastave i učenja, Operativnog plana (na nivou meseca) i planiranje časa, odnosno pripreme za čas. *Godišnjim planom* se definiše broj časova u odnosu na izabrano muzičko delo koje se obrađuje, po mesecima, a u skladu sa godišnjim fondom časova. *Operativni plan* podrazumeva odabir i operacionalizaciju ishoda na nivou meseca, definisanje nastavnih jedinica i ostalih važnih elemenata.

Priprema za čas podrazumeva definisanje cilja časa, konkretizaciju ishoda u odnosu na cilj časa, planiranje aktivnosti učenika i nastavnika u odnosu na ishode, način provere ostvarenosti ishoda i izbor nastavnih strategija, metoda i postupaka učenja i podučavanja (vodeći računa o predznanju, tj. iskustvu učenika, koje će učenicima omogućiti da savladaju znanja i veštine predviđene definisanim ishodima).

U okviru organizacije godišnjih i mesečnih aktivnosti neophodno je voditi računa o školskom kalendaru i aktivnostima koje prate život škole, pa prema njima usmeravati i oblikovati nastavne sadržaje.

III. OSTVARIVANjE NASTAVE I UČENjA

Negovanjem tradicionalog sviranja svetska kulturna baština će sačuvati jedan važan i bogat muzički segment stvoren u prošlosti i proistekao iz osnovnih stvaralačkih intencija kolektivnog muziciranja. Veština izvođenja u okviru tradicionalne muzike ne sme biti zasnovana na obradama i stilizacijama već na reprodukciji autentičnih tradicionalnih melodija. Učenje originalnih melodija doprinosi upoznavanju kodiranog muzičkog sistema tradicionalnog korpusa i mogućnost improvizacije u okvirima dozvoljenih normi. Sviranje na tradicionalnim instrumentima podrazumeva upoznavanje sa osnovnim organološkim specifičnostima instrumenata i izvođenja instrumentalnih i vokalno-instrumentalnih formi. Usvajanje tradicionalnih principa muziciranja podrazumeva i muzičku pratnju pesmama, ali isključivo onako kako se to radi u tradicionalnoj muzici, odnosno bez kombinacija koje nisu bile deo narodne prakse.

Pored ispravnog sedenja i držanje instrumenta, treba sprovoditi vežbe za razvijanje osećaja dodira prstiju na rupicama za sviranje odnosno na žicama, vežbe disanja i tehnike dobijanja tona na tradicionalnim duvačkim instrumentima, vežbe pokreta gudala i trzanja žica na žičanim instrumentima. Veoma je važno postepeno širenje tonskog niza prema oktavi u cilju dobijanja durske lestvice kao sviranje non-legato uz odvajanje tonova jezikom, odnosno sviranje tehnikom pedalnih tonova kada su u pitanju gajde i diple. Uvođenje kratkih motiva u cilju savladavanja i unapređivanja tehnike sviranja.

IV. PRAĆENjE I VREDNOVANjE NASTAVE I UČENjA

Na časovima sviranja najbitnije je razvijanje muzičkih sposobnosti i izgrađivanje veština, pa funkcionalni zadaci imaju prioritet. Smer nastave je takav da se uvek kreće od zvuka ka tumačenju. Iz tih razloga ne insistira se na definicijama već na prepoznavanju, izvođenju i identifikovanju muzičkih sadržaja. Kriterijum u ocenjivanju je uložen trud

učenika i lično napredovanje svakog učenika u skladu sa njegovim ličnim i muzičkim mogućnostima. U okviru svih muzičkih aktivnosti potrebno je obezbediti prijatnu atmosferu, a kod učenika potencirati osećanje sigurnosti i podrške.

Naziv predmeta	**GRUPNO SVIRANjE**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Grupno sviranje je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema muzici kroz kolektivno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastupi nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Treći**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST**	**SADRŽAJI**
– primeni osnovne elemente notne pismenosti u sviranju; – čita notni tekst s lista; – prepozna osnovne oznake za tempo, dinamiku, ponavljanje; – sviranjem u ansamblu primeni princip uzajamnog slušanja; – prilagodi boju i dinamiku ostalim izvođačima; – aktivno prati agogička nijansiranja u ansamblu; – izvede primere različitog karaktera naučene po sluhu prema terenskom snimku; – uz pomoć nastavnika primeni različita muzička izražajna sredstva u	IZVOĐENjE MUZIKE	Čitanje notnog teksta s lista. Sviranje jednostavnijih melodija užeg ambitusa. Izvođenje jednostavnijih ukrasa. Sviranje numera po muzičkim frazama, a potom i u celini. Samostalno vežbanje učenika kod kuće, po uzoru vežbanja na času. Usaglašavanje instrumenata. Sviranje u ansamlbu. Osposobljavanje učenika za samostalno izvođenje i javni nastup.

LITERATURA

– Aleksandar Linin: *Gajde na Balkanu,* Skoplje, 1969,305-315

– Aleksandar Linin: *Narodni muzički*

zavisnosti od karaktera muzičkog primera; – izvede kratke primere različitog karaktera; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – koristi samostalno ili uz pomoć odraslih, prednosti digitalizacije; – napravi plan vežbanja; – aktivno sluša i spontano rešava eventualne problem u toku sviranja.	*instrumenti*, Skoplje, 1986. – LJiljana Pešić: *Narodni muzički instrumenti na Kosovu i Metohiji*, Rad XIV kongresa SUFJ (Prizren 1967), Beograd SUFJ, 1974, 9799. – Mirjana Vukičević: *Diple Stare Crne Gore*, Beograd, Odeljenje za etnologiju filozofskog fakuteta u Beograd, 1990. – Petar D. Vukosavljević: *Erske gajde,* Beograd, Radio Beograd i Narodni univerzitet u Svrljigu, 1981. – Olivera Vasić i Dimitrije Golemović: *Narodne pesme u okolini Bujanovca*, Etnografski institus SANU, Beograd, 1980 – Mirjana Vukičević Zakić: *Dvojnice bordunskog tipa u muzičkoj praksi istočne Srbije*, Ravitak, god. XXXII, br. 3–4, Zaječar, 1992, 104–109. – Dimitrije Golemović: *Instrumentalna tradicija Vlaha* (Prilog etnomuzikološkom proučavanju područja akumulacije HE Đerdap II), Razvitak 4–5, Zaječar, jul–oktobar, 1983, 87–93. – Dimitrije O. Golemović: *Gajdaš Dimitrije Perić* (prilog proučavanju muzičke tradicije severoitočne Srbije), Ravitak, god XXV, br. 1, Zaječar, 1985, 83–90. – Dimitrije O. Golemović: *Narodni muzičar Krstivoje Subotić*, Istraživanja 1, Valjevcska Kolubara (etnomuzikologija i etnokoreologija), Beograd, 1984. – Dimitrije O. Golemović: *Graditelj dvojnica Proko Puzović*, Zvuk br.1, Sarajevo, 1984, 56–67. – Dimitrije O. Golemović: *Narodna muzika Podrinja*, Sarajevo, Drugari, 1987.

– Dimitrije O. Golemović: *Muzička tradicija Azbukovice*, SIZ kulture i fizičke kulture opštine LJubovija, 1989.

– Dimitrije Golemović: *Narodna muzika užičkog kraja*, Etnografski institut SANU, Beograd, 1990.

– LJubinko Miljković: *Muzička tradicija Srbije* III – Donja Jasenica, Centar za kulturu Donja Jasenica, Smederevska Palanka, 1985.

– Dragoslav Dević: *Okarina* (selo Donja Mutnica – Srbija), Rad VII kongresa SFJ (Ohrid 1960), Ohrid, 1964, 204–215.

– Dragoslav Dević: *Savremene tendencije razvoja svirale u Srbiji* u procesu aktuelizacije, razvitak br. 4–5, Zaječar, 1978. 69–71.

– Dragoslav Dević: *Narodna muzika Dragačeva* (oblici i razvoj), FMU, Beograd, 1986.

– Dragoslav Dević: *Narodna muzika Crnorečja* (u svetlosti etnogenetskih procesa), JP ŠRIF Bor, Kulturno-obrazovni centar, Boljevac, FMU, Beograd, 1990.

– Dragoslav Dević: *Narodna muzika, Kulturna istorija Svrljiga* II, Narodni univerzitet – Svrljig, Prosveta – Niš, 1992, 427–539.

– Vladimir Đorđević: *Skopske gajdadžije i njihovi muzički instrumenti*, Glasnik skopskog naučnog društva, knj.1, sv. 2, Skoplje, 1926.

– Vladimir R. Đorđević: Srpske narodne melodije (južna Srbija), Skoplje, 1928.

– Vladimir R. Đorđević: *Srpske narodne*

	melodije (predratna Srbija), Beograd, 1937. – LJubinko Miljković: Banja (rukopisni zbornik-etnomuzikološke odlike i zapisi arhaične i novije vokalne i instrumentalne tradicije sokobanjskog kraja), Nota, Knjaževac, 1978. – LJubica i Danica Janković: *Narodne igre* V, Beograd, 1949. – Iste, Narodne igre VI, Beograd, 1951. – Iste, Narodne igre VII, Beograd, 1952. – Iste, Narodne igre VIII, Beograd, 1964.
Obavezni minimum programa: Deset tradicionalnih melodija Javni nastupi: Obavezna su 2 nastupa u toku godine	

Ključni pojmovi sadržaja: uzajamno slušanje, usaglašavanje, artikulacija, boja, agogika.

Naziv predmeta	**GRUPNO SVIRANjE**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Grupno sviranje je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema muzici kroz kolektivno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastupi nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Četvrti**
Godišnji fond časova	**66 časova**

ISHODI		
Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST**	**SADRŽAJI**
– primeni osnovne elemente notne pismenosti u sviranju;	IZVOĐENjE MUZIKE	Čitanje notnog teksta s lista. Sviranje jednostavnijih melodija užeg

– čita notni tekst s lista; – prepozna osnovne oznake za tempo, dinamiku, ponavljanje, artikulaciju i ukrase; – ispravno izvede različite tipove ukrasa; – prepozna i primeni različite tipove artikulacije; – sviranjem u ansamblu primeni princip uzajamnog slušanja; – prilagodi boju i dinamiku ostalim izvođačima; – aktivno prati agogička nijansiranja u ansamblu; – izvede složenije ritmičke figure (aksak ritam); – uz pomoć nastavnika primeni različita muzička izražajna sredstva u zavisnosti od karaktera muzičkog primera; – preuzme inicijativu prilikom davanja znakova za početak, kraj, promenu tempa; – izvede primere različitog karaktera naučene po sluhu prema terenskom snimku; – izvede primere različitog karaktera i stilskog određenja; – poštuje dogovorena	ambitusa. Izvođenje jednostavnijih ukrasa. Sviranje numera po muzičkim frazama, a potom i u celini. Sviranje složenijih ritmičkih figura (aksak ritam). Davanja znakova za početak, kraj, promenu tempa itd. Izvođenje primera različitog karaktera i stilskog određenja. Izvođenje primera različitog karaktera naučenih po sluhu prema terenskom snimku. Samostalno vežbanje učenika kod kuće, po uzoru vežbanja na času. Usaglašavanje instrumenata. Praćenje i slušanje ostalih deonica u ansamlbu. Osposobljavanje učenika za samostalno izvođenje i javni nastup. **LITERATURA** – Aleksandar Linin: *Gajde na Balkanu,* Skoplje, 1969, 305–315 – Aleksandar Linin: *Narodni muzički instrumenti*, Skoplje, 1986.

pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje.	– LJiljana Pešić: *Narodni muzički instrumenti na Kosovu i Metohiji*, Rad XIV kongresa SUFJ (Prizren 1967), Beograd SUFJ, 1974, 97–99. – Mirjana Vukičević: *Diple Stare Crne Gore*, Beograd, Odeljenje za etnologiju filozofskog fakuteta u Beograd, 1990. – Petar D. Vukosavljević: *Erske gajde,* Beograd, Radio Beograd i Narodni univerzitet u Svrljigu, 1981. – Olivera Vasić i Dimitrije Golemović: *Narodne pesme u okolini Bujanovca*, Etnografski institus SANU, Beograd, 1980 – Mirjana Vukičević-Zakić: *Dvojnice bordunskog tipa u muzičkoj praksi istočne Srbije*, Ravitak, god. XXXII, br. 3–4, Zaječar, 1992, 104–109. – Dimitrije Golemović: *Instrumentalna tradicija Vlaha* (Prilog etnomuzikološkom proučavanju područja akumulacije HE Đerdap II), Razvitak 4–5, Zaječar, jul–oktobar, 1983, 87–93. – Dimitrije O. Golemović: *Gajdaš Dimitrije Perić* (prilog proučavanju muzičke tradicije severoitočne Srbije), Ravitak, god XXV, br.1, Zaječar, 1985, 83–90. – Dimitrije O. Golemović: *Narodni muzičar Krstivoje Subotić*, Istraživanja 1, Valjevcska Kolubara (etnomuzikologija i etnokoreologija), Beograd, 1984. – Dimitrije O. Golemović: *Graditelj dvojnica Proko Puzović*, Zvuk br.1, Sarajevo, 1984,

56–67.

– Dimitrije O. Golemović: *Narodna muzika Podrinja*, Sarajevo, Drugari, 1987.

– Dimitrije O. Golemović: *Muzička tradicija Azbukovice*, SIZ kulture i fizičke kulture opštine LJubovija, 1989.

– Dimitrije Golemović: *Narodna muzika užičkog kraja*, Etnografski institut SANU, Beograd, 1990.

– LJubinko Miljković: *Muzička tradicija Srbije* III – Donja Jasenica, Centar za kulturu Donja Jasenica, Smederevska Palanka, 1985.

– Dragoslav Dević: *Okarina* (selo Donja Mutnica – Srbija), Rad VII kongresa SFJ (Ohrid 1960), Ohrid, 1964, 204–215.

– Dragoslav Dević: *Savremene tendencije razvoja svirale u Srbiji* u procesu aktuelizacije, razvitak br. 4–5, Zaječar, 1978. 69–71.

– Dragoslav Dević: *Narodna muzika Dragačeva* (oblici i razvoj), FMU, Beograd, 1986.

– Dragoslav Dević: *Narodna muzika Crnorečja* (u svetlosti etnogenetskih procesa), JP ŠRIF Bor, Kulturno-obrazovni centar, Boljevac, FMU, Beograd, 1990.

– Dragoslav Dević: *Narodna muzika, Kulturna istorija Svrljiga* II, Narodni univerzitet – Svrljig, Prosveta – Niš, 1992, 427–539.

– Vladimir Đorđević: *Skopske gajdadžije i njihovi muzički instrumenti*, Glasnik skopskog naučnog društva, knj.1, sv. 2, Skoplje, 1926.

– Vladimir R. Đorđević: Srpske narodne

	melodije (južna Srbija), Skoplje, 1928. – Vladimir R. Đorđević: *Srpske narodne melodije* (predratna Srbija), Beograd, 1937. – LJubinko Miljković: Banja (rukopisni zbornik-etnomuzikološke odlike i zapisi arhaične i novije vokalne i instrumentalne tradicije sokobanjskog kraja), Nota, Knjaževac, 1978. – LJubica i Danica Janković: *Narodne igre* V, Beograd, 1949. – Iste, Narodne igre VI, Beograd, 1951. – Iste, Narodne igre VII, Beograd, 1952. – Iste, Narodne igre VIII, Beograd, 1964.
Obavezni minimum programa: Deset tradicionalnih melodija Javni nastupi: Obavezna su dva javna nastupa u toku godine	

Ključni pojmovi sadržaja: uzajamno slušanje, usaglašavanje, artikulacija, boja, agogika, davanje znaka.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANjE PROGRAMA
GRUPNO SVIRANjE

I. UVODNI DEO

Priroda same muzike ukazuje na stalno prožimanje i sadejstvo svih oblasti i tematskih jedinica, koje su predviđene nastavnim programom.

Predloženi sadržaji nisu materija koja se jednom za svagda savladava i napušta već predstavljaju oblik konstantnog povratka na određene korake uvežbavanja čak i kod profesionalih muzičara. Sviranje je proces koji zahteva konstantno vraćanje na sve korake vežbanja. Muziku od početka treba povezivati sa što više događaja iz života učenika, jer je muzika jedna od najapstraktnijih umetnosti.

Nastava je usmerena na ostvarivanje ishoda pri čemu se daje prednost iskustvenom učenju u okviru kojeg učenici razvijaju lični odnos prema muzici, a postepena racionalizacija iskustva vremenom postaje teorijski okvir.

Kod učenika treba razvijati duh zajedništva kroz rad u grupama, kao i komunikacijske veštine u cilju prenošenja i razmene iskustava i znanja. Najvažniji pokretač nastave treba da bude princip motivacije i inkluzivnosti u podsticanju maksimalnog učešća u muzičkom doživljaju kao i razvijanju potencijala za muzičko izražavanje.

Nastavnik ima mogućnost da po slobodnom izboru, odabere i kompozicije za izvođenje koje nisu navedene u programu vodeći računa o primerenosti nastavnim sadržajima, uzrastu učenika, njihovim mogućnostima i interesovanjima, estetskim zahtevima, ishodima i lokalitetu na kome se nalazi školska ustanova.

II. PLANIRANjE NASTAVE I UČENjA

Planiranje nastave i učenja obuhvata izradu Godišnjeg plana nastave i učenja, Operativnog plana (na nivou meseca) i planiranje časa, odnosno pripreme za čas. *Godišnjim planom* se definiše broj časova u odnosu na izabrano muzičko delo koje se obrađuje, po mesecima, a u skladu sa godišnjim fondom časova. *Operativni plan* podrazumeva odabir i operacionalizaciju ishoda na nivou meseca, definisanje nastavnih jedinica i ostalih važnih elemenata.

Priprema za čas podrazumeva definisanje cilja časa, konkretizaciju ishoda u odnosu na cilj časa, planiranje aktivnosti učenika i nastavnika u odnosu na ishode, način provere ostvarenosti ishoda i izbor nastavnih strategija, metoda i postupaka učenja i podučavanja (vodeći računa o predznanju, tj. iskustvu učenika, koje će učenicima omogućiti da savladaju znanja i veštine predviđene definisanim ishodima).

U okviru organizacije godišnjih i mesečnih aktivnosti neophodno je voditi računa o školskom kalendaru i aktivnostima koje prate život škole, pa prema njima usmeravati i oblikovati nastavne sadržaje.

III. OSTVARIVANjE NASTAVE I UČENjA

Negovanjem tradicionalog sviranja svetska kulturna baština će sačuvati jedan važan i bogat muzički segment stvoren u prošlosti i proistekao iz osnovnih stvaralačkih intencija kolektivnog muziciranja. Veština izvođenja u okviru tradicionalne muzike ne sme biti zasnovana na obradama i stilizacijama već na reprodukciji autentičnih tradicionalnih melodija. Učenje originalnih melodija doprinosi upoznavanju kodiranog muzičkog sistema tradicionalnog korpusa i mogućnost improvizacije u okvirima dozvoljenih normi. Sviranje na tradicionalnim instrumentima podrazumeva upoznavanje sa osnovnim organološkim specifičnostima instrumenata i izvođenja instrumentalnih i vokalno-instrumentalnih formi. Usvajanje tradicionalnih principa muziciranja podrazumeva i muzičku pratnju pesmama, ali isključivo onako kako se to radi u tradicionalnoj muzici, odnosno bez kombinacija koje nisu bile deo narodne prakse.

Upoznavanje sa osnovnim principima grupnog sviranja predstavlja osnovni zadatak ovog predmeta. Pored ispravnog sedenja i držanje instrumenta, razvijanja osećaja za harmonske pozicije u odnosu na druge deonice, analitičkog sagledavanja celokupne partiture sa ciljem usaglašavanja deonica, dinamičkog nijansiranja određenih delova kompozicije veoma je važno uzajamno slušanje i praćenje deonica sa ciljem usaglašavanja tempa i metroritma. Zajedništvo podrazumeva i učenje davanja signala

početka u vidu pokreta glavom u različitim muzičko-prostornim situacijama i obuhvata sve elemente scenskog ponašanja.

Proces učenja bazira se na pristupu i izboru najupečatljivijih muzičkih primera (za izvođenje ili slušanje muzike), koji imaju zadatak da aktiviraju svesnu aktivnost, fokusiraju pažnju učenika, iniciraju proces mišljenja i kreiraju odgovarajući emocionalni doživljaj.

IV. PRAĆENjE I VREDNOVANjE NASTAVE I UČENjA

Na časovima grupnog sviranja najbitnije je razvijanje muzičkih sposobnosti i izgrađivanje veština, pa funkcionalni zadaci imaju prioritet. Smer nastave je takav da se uvek kreće od zvuka ka tumačenju. Iz tih razloga ne insistira se na definicijama već na prepoznavanju, izvođenju i identifikovanju muzičkih sadržaja. Kriterijum u ocenjivanju je uložen trud učenika i lično napredovanje svakog učenika u skladu sa njegovim ličnim i muzičkim mogućnostima. U okviru svih muzičkih aktivnosti potrebno je obezbediti prijatnu atmosferu, a kod učenika potencirati osećanje sigurnosti i podrške.

TEORETSKI PREDMETI
(solfeđo, teorija muzike)

Naziv predmeta	**SOLFEĐO** (četvorogodišnje školovanje)
Cilj	**CILJ** učenja predmeta Solfeđo je da kod učenika razvije znanja i veštine koje podrazumevaju muzičko opismenjavanje i razvoj muzikalnosti, kreativnosti, motoričke osetljivosti i osećaja za lepo, u cilju efikasnijeg razumevanja notnog teksta u svim njegovim aspektima, što doprinosi uspešnoj korelaciji sa nastavom instrumenta.
Razred	**Prvi**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– prepozna elemente muzičke pismenosti kroz jednostavne primere za slušanje;	SLUŠANjE MUZIKE	Slušanje odabrane muzičke literature različitih žanrova u funkciji usvojenog programa.
– sluša dečije i narodne kompozicije i primere iz literature uz pokret;	MUZIČKA PISMENOST	Notni sistem: od velike oktave do treće oktave u zavisnosti od vrste instrumenta. Notne vrednosti i odgovarajuće pauze.
– izražava utiske o slušanom delu		

crtanjem; – prepozna i čita note u violinskom i bas ključu; – izvodi i zapisuje: notna trajanja: celu, polovinu s tačkom, polovinu, četvrtinu, osminu note; – ravnomerno čita note u violinskom i bas ključu; – izvodi četvrtine; osmine, lukove i odgovarajuće pauze; – prepozna i izvodi kao celinu: sinkopu, punktiranu i obrnuto punktiranu ritmičku figuru na dva otkucaja; – prepozna i izvodi osnovne figure; – prikazuje ritam kroz pokret; – izvodi znakove za produžavanje trajanja; tona: tačka, luk, korona; – čita ritam solmizacijom;prepozna i upotrebi predznake: povisilicu, snizilicu i razrešilicu; – prepozna i svojim rečima objasni pojmove: takt, taktica, završna taktica, predtakt i uzmah; – upotrebi solmizaciju i muzičku abecedu; – opiše svojim rečima šta je lestvica, tetrahord, stupnjevi i glavni stupnjevi; – upotrebi znake za ponavljanje, prima i seconda volta, D.C.al fine, korona;	MELODIKA	Hromatski znaci: povisilice, snizilice i razrešilice. Pojmovi: takt, taktica, završna taktica, predtakt, uzmah. Imenovanje nota solmizacijom i muzičkom abecedom. Lestvični pojmovi. Termini i pojmovi, bez definicija, u okviru sadržaja programa. Osnovne oznake za dinamiku (forte, piano, mezzoforte, mezzopiano; crescendo i decrescendo). Osnovne oznake za tempo (lento, andante, moderato, allegro, vivo). Osnovne oznake za artikulaciju (legato, staccato, tenuto) i fraziranje. Pesmice i melodijski primeri primereni instrumentalnoj literaturi za prvi razred (S, F i G dur a, e, d mol). Zvučna slika durskog i molskog tonskog roda. Funkcionalni odnosi u tonalitetu. Postavka štima. Funkcije glavnih stupnjeva. Imenovanje i intoniranje lestvičnog i tercnog kretanja, skok u toniku i dominantu i tonični trozvuk u obrađenim

– primeni osnovne dinamičke oznake (jako, tiho, umereno jako, umereno tiho, postupno pojačavanje i stišavanje); – primeni osnovne oznake za tempo: spor, umeren i brzi; – primeni najčešće načine izvođenja muzičkog dela (povezano, kratko i izdržano) i muzičke celine; – peva po sluhu i solmizacijom pesmice i melodijske primere; – zvučno prepozna dur i mol; – peva: lestvično i tercno kretanje, skok u toniku, dominantu, tonicnu tercu i vođicu i tonični trozvuk; – peva štimove obrađenih durskih i molskih lestvica; – čuje i prepozna glavne stupnjeve; – peva izražajno melodije različitog žanra i karaktera; – opaža i peva tonove i motive; – zapiše pojedinačne tonove, grupe tonova i motive; – zapiše napamet naučene pesme; – zapiše melodijske diktate po dvotaktima; – zapiše ritam u melodijskom primeru; – prepozna vrstu takta u pevanim	OPAŽANjE, INTONIRANjE, DIKTATI MUZIČKO STVARALAŠTVO RITAM	tonalitetima. Prirodni, harmonski i melodijski mol. Razvoj muzikalnosti. Opažanje i pevanje tonova i motiva u obrađenim durskim i molskim tonalitetima. Zapisivanje pojedinačnih tonova, grupe tonova i motiva. Autodiktat. Pismeni melodijski diktat. Zapisivanje ritmičke okosnice. Opažanje i intoniranje durskih i molskih kvintakorada. Opažanje i pevanje male i velike terce i čiste kvinte sa tendencijom vezivanja za tonalitet. Opažanje i intoniranje durskog, molskog i harmonskog tetrahorda. Opažanje metra. Melodijske i ritmičke improvizacije. Vrste takta: 2/4, 3/4, 4/4,2/8,3/8. Zvučna priprema osnovnih ritmičkih figura u taktu 6/8. Načini izvođenja ritma. Ritam u primerima od zvuka ka slici. Pokret u funkciji ritma. Ravnomerno čitanje: četvrtina

pesmama sa tekstom; – menja i dopunjava melodiju i ritam naučenih pesmica ; – smišlja melodiju ili ritam na tekst brojalice ili dečije pesmice; – pažljivo sluša i komentariše izvođenje – muzike druga-drugarice; – prepozna i izvodi dvočetvrtinski; tročetvrtinski i četvoročetvrtinski takt; – prepozna i izvodi dvoosminski, troosminski; – prepozna i izvodi takt šestosmina sa osnovnom podelom jedinice; brojanja i bez lukova i pauzi; – izvodi brojalice; – izvodi ritam uz kucanje ili taktiranje ili manuelnom tehnikom; – oseća ritmički puls;	MUZIČKI BONTON	i osmina kao jedinica brojanja u zavisnosti od instrumenta. Ritmičke figure: sinmkopa, punktirana i obrnuto punktirana figura na dve jedinice brojanja. Primena lukova, pauza, uzmaha i predtakta. Ritmičko čitanje autorskih primera i primera iz instrumentalne literature. Slušanje i uvažavanje izvođača.
1. Ravnomerno i ritmičko čitanje nota. 2. Prepoznavanje lestvice i lestvičnih elemenata u melodijskom primeru. 3. Melodijski primer u pređenim tonalitetima.		

Ključni pojmovi sadržaja: melodija, ritam, pokret, improvizacija, memorija, muzički bonton.

Naziv predmeta	**SOLFEĐO**
Cilj	**CILJ** učenja predmeta Solfeđo je da kod učenika razvije znanja i veštine koje podrazumevaju muzičko opismenjavanje i razvoj muzikalnosti, kreativnosti, motoričke osetljivosti i osećaja za lepo, u cilju efikasnijeg razumevanja notnog teksta u svim njegovim aspektima, što doprinosi uspešnoj korelaciji

	sa nastavom instrumenta.
Razred	**Drugi**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– sluša dečije i narodne kompozicije i primere iz literature uz pokrete; – izražava utiske o slušanom delu crtanjem; – prepozna elemente muzičke pismenosti kroz primere za slušanje; – peva i prepozna skok u toniku, dominantu, subdominantu i vođicu; – peva po sluhu melodijske primere solmizacijom i pesmice u molu; – zvučno prepozna mol; – peva štimove obrađenih durskih i molskih lestvica; – peva i prepozna lestvično i tercno kretanje, tonični trozvuk; – peva i prepozna tri vrste mola; – prepozna i imenuje glavne stupnjeve;	SLUŠANjE MUZIKE	Slušanje odabrane muzičke literature različitih žanrova u funkciji usvojenog programa. Utvrđivanje pređenog gradiva. Funkcionalni odnosi u tonalitetu. Pesmice i melodijski primeri primereni instrumentalnoj literaturi za drugi razred (D dur, h mol, B dur, g mol, A dur, fis mol). Zvučna slika molskog tonskog roda. Postavka štima. Imenovanje i intoniranje lestvičnog i tercnog kretanja, skok u toniku i dominantu i tonični trozvuk u pređenim tonalitetima. Prirodni, harmonski i melodijski mol. Funkcije glavnih stupnjeva.
	MELODIKA	
– izražajno peva melodije različitog žanra i karaktera;	OPAŽANjE, INTONIRANjE; DIKTATI	Razvoj muzikalnosti. Opažanje i pevanje tonova i motiva u obrađenim durskim i molskim tonalitetima.

– opaža i peva tonove i motive; – zapiše ritam u melodijskom primeru; – zapiše pojedinačne tonove, grupe tonova i motive; – zapiše melodijske diktate; – zapiše napamet naučene pesme; – opaža i peva durski i molski kvintakord; – opaža i peva male i velike terce i čistu kvintu; – opaža i peva durski, molski i harmonski tetrahord; – prepozna vrstu takta u pesmama sa tekstom i u primerima iz literature; – menja i dopunjava melodiju i ritam naučenih pesmica; – smišlja melodiju ili ritam na tekst brojalice ili dečije pesmice; – pažljivo sluša i komentariše izvođenje druga-drugarice; – izvodi osnovne figure takta 6/8 uz pevanje odgovarajućih pesmica; – izvodi ritam uz kucanje ili taktiranje ili manuelnom tehnikom; – izvodi brojalice; – prikazuje ritam kroz pokret i igru; – ravnomerno čita note u violinskom, bas ključu u jednom i	MUZIČKO STVARALAŠTVO RITAM	Zapisivanje ritmičke okosnice. Zapisivanje pojedinačnih tonova, grupe tonova i motiva. Pismeni melodijski diktat. Autodiktat. Opažanje i intoniranje durskih i molskih kvintakorada. Opažanje i pevanje male i velike terce i čiste kvinte sa tendencijom vezivanja za tonalitet. Opažanje i intoniranje durskog, molskog i harmonskog tetrahorda. Opažanje metra. Melodijske i ritmičke improvizacije. Improvizacija melodije na tekst brojalice ili dečije pesmice. Obnavljanje pređenih vrsta taktova i obrada takta: 4/8 i 2/2. Zvučna priprema osnovnih ritmičkih figura u taktu 6/8 sa lukovima i pauzama. Načini izvođenja ritma (uz kucanje ili taktiranje ili manuelnom tehnikom). Ritam u primerima od zvuka ka slici.

dva linijska sistema; – vizuelno sagledava i izvodi kao celinu: osnovne figure; četvorodelne podele i punktiranu i obrnuto punktiranu figuru na ritmičkoj jedinici; – prepozna i čita lukove, pauze, uzmah i predtakt; – čita ritam solmizacijom; – zapiše i prepozna obrađene durske i molske lestvice i tetrahorde; – zapiše i prepozna intervale do kvinte kao i durski i molski kvintakord na osnovnim tonovima; – objasni svojim rečima pojmove: lestvica, stupanj,stepen/polustepen, tetrahord, glavne stupnjeve, vođicu, tonični trozvuk, intervale.	TEORIJA MUZIKE	Pokret u funkciji ritma. Ravnomerno čitanje: četvrtina i osmina kao jedinica brojanja u zavisnosti od instrumenta. Četvorodelna podela jedinice brojanja. Ritmičke figure: punktirana i obrnuto punktirana figura na ritmičkoj jedinici. Primena lukova, pauza, uzmaha i predtakta. Ritmičko čitanje autorskih primera i primera iz instrumentalne literature. Zapisivanje i prepoznavanje obrađenih lestvica i tetrahorada. Intervali do kvinte (mali, veliki i čisti) i durski i molski kvintakord na osnovnim tonovima. Proširivanje znanja iz muzičke terminologije (lestvica, stupanj, stepen/polustepen, tetrahord, glavne stupnjeve, vođicu, tonični trozvuk, intervali).
	MUZIČKI BONTON	Slušanje i uvažavanje izvođača.

Program smotre:

1. Usmeno opažanje kratkog motiva u tonalitetu melodijskog primera.

2. Melodijski primer (a, e ili d mol) uz analizu: lestvica, tetrahordi, intervali, durski i molski kvintakord.

3. Ritmičko čitanje u četvrtinskom taktu u okviru pređenog gradiva.

Ključni pojmovi sadržaja: Slušanje, melodija, ritam, pokret, igra, improvizacija, muzički bonton.

Naziv predmeta	**SOLFEĐO**
Cilj	**CILJ** učenja predmeta Solfeđo je da kod učenika razvije znanja i veštine koje podrazumevaju muzičko opismenjavanje i razvoj muzikalnosti, kreativnosti, motoričke osetljivosti i osećaja za lepo, u cilju efikasnijeg razumevanja notnog teksta u svim njegovim aspektima, što doprinosi uspešnoj korelaciji sa nastavom instrumenta.
Razred	**Treći**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– peva i prepozna lestvično kretanje i skokove u sve stupnjeve;		Obnavnavljanje gradiva (sve oblasti).
– peva po sluhu i solmizacijom pesme različitih žanrova kao i primere iz instrumentalne literature;		Funkcionalni odnosi u tonalitetu.
– peva štimove obrađenih durskih i molskih lestvica;		Pesme i melodijski primeri primereni instrumentalnoj literaturi za treći razred (Es dur i c mol, E dur , cis mol As duru i f mol).
– zvučno prepozna durski i molski tonski rod;	MELODIKA	Štimovi.
– peva pesme različitih žanrova sa modulacijom u dominantni durski tonalitet i paralelni mol;		Jednostavni primeri po sluhu i solmizacijom, kao i melodijski primeri koji sadrže u sebi mutaciju.
– peva hromatske skretnice i prolaznice u melodijskim primerima;		Zvučna postavka modulacije prvog kvintnog srodstva.
– peva izražajno melodije različitog žanra i karaktera;		Hromatske skretnice i prolaznice u pređenim tonalitetima. Razvoj muzikalnosti.
		Dvoglasni primeri. Kompozicije sa klavirskom pratnjom.
	OPAŽANjE, INTONIRANjE;	Opažanje i intoniranje tonova i motiva u obrađenim durskim i

– peva dvoglasne primere (u paru ili grupi) i kompozicije sa klavirskom pratnjom; – opaža i peva i zapisuje: tonove, grupe tonova i motive; – zapiše melodijske diktate; – zapiše ritam u melodijskom primeru; – opaža i peva durski i molski kvintakord sa obrtajima; – opaža i peva dominantni septakord; – opaža i peva intervale do oktave; – menja i dopunjava melodiju i ritam naučenih pesama; – smišlja melodiju ili ritam na naučenu pesmu ili melodijski primer; – primeni potrebna znanja i veštine uz igru; – prepoznaje elemente pređenog gradiva kroz primere za slušanje; – svojim rečima izražava utiske o slušanom delu; – izvodi složenu podelu u taktu 6/8 uz primenu lukova i pauza; – izvodi ritmičke figure sičilijanu i tiranu;	DIKTATI MUZIČKO STVARALAŠTVO SLUŠANjE MUZIKE RITAM	molskim tonalitetima. Zapisivanje pojedinačnih tonova, grupe tonova i motiva. Pismeni melodijski diktat – zapisivanje po dvotaktima. Zapisivanje ritmičke okosnice. Opažanje i intoniranje durskih i molskih kvintakorada sa obrtajima. Opažanje i intoniranje dominantnog septakorda. Opažanje i intoniranje intervala do oktave obrađenih kroz pesme i primere iz literature. Melodijske i ritmičke improvizacije. Slušanje odabrane muzičke literature različitih žanrova u funkciji usvojenog programa. Obrađene vrste takta. Složena podela trodela u taktu 6/8 uz primenu lukova i osminskih

– izvodi takt 9/8 i 12/8; – peva narodne melodije u taktovima 5/8 i 7/8; – izvodi ritam uz kucanje ili taktiranje ili manuelnom tehnikom; – doživljava ritam kroz pokret; – ravnomerno čita note u violinskom i bas ključu u jednom ili dva linijska sistema; – ritmički pročita triolu u četvorodelnoj podeli jedinice brojanja; – čita ritam solmizacijom; – zapiše i prepozna obrađene durske i molske lestvice i tetrahorde; – zapiše i prepozna intervale do oktave; – zapiše i prepozna kvintakorde sa obrtajima u obrađenim tonalitetima; – zapiše i prepozna dominantni i umanjeni septakord; – objasni oznake za različite vrste tempa i karaktera; – pažljivo sluša i komentariše izvođenje muzike druga-drugarice; – poštuje pravila ponašanja na	TEORIJA MUZIKE MUZIČKI BONTON	pauza. Punktirane figure trodelnog ritma: sičilijana i tirana. Informativno upoznavanje vrsta takta 9/8 i 12/8. Mešovito složeni taktovi: 5/8 i 7/8. Načini izvođenja ritma. Triola u okviru četvorodelne podele jedinice brojanja. Ritam kroz pesme različitih žanrova. Pokret u funkciji ritma, telo kao instrument (body percusion,...). Ravnomerno čitanje uz povećanje brzine čitanja i obeležen tempo. Ritmičko čitanje autorskih primera i primera iz instrumentalne literature. Lestvice i tetrahordi. Intervali do oktave (čisti, veliki i mali intervali). Durski i molski kvintakord sa obrtajima i prekomerni i umanjeni kvintakord. Dominantni i umanjeni septakorda. Oznake za tempo i karakter: Lento, Andante, Moderato, Allegro, Vivo. Pažljivo slušanje i uvažavanje izvođača. Prisustvo koncertu

koncertu.

Program smotre:

Pismeni deo:

1. Melodijski diktat u tonalitetima do tri predznaka.

2. Test iz teorije (lestvice, predznaci, tetrahordi, imena i vrsta intervala do oktave, durski i molski kvintakord sa obrtajima, dominantni i umanjeni septakord).

Usmeni deo:

1. Melodijski primer.

2. Ritmičko čitanje: bas ključ (pređeno sadržaji iz II i III razreda).

Ključni pojmovi sadržaja: funkcije, ritam, memorija, kreativnost, improvizacija, muzički bonton.

Naziv predmeta	**SOLFEĐO**
Cilj	**CILJ** učenja predmeta Solfeđo je da kod učenika razvije znanja i veštine koje podrazumevaju muzičko opismenjavanje i razvoj muzikalnosti, kreativnosti, motoričke osetljivosti i osećaja za lepo, u cilju efikasnijeg razumevanja notnog teksta u svim njegovim aspektima, što doprinosi uspešnoj korelaciji sa nastavom instrumenta.
Razred	**Četvrti**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– peva melodijske primere solmizacijom kao i primere iz literature;	MELODIKA	Obnavnavljanje gradiva iz svih oblasti.
– peva i prepozna lestvično kretanje i skokove u sve stupnjeve;		Novi tonaliteti: H-dur, Des-dur i b-mol. Ostali tonaliteti sa 5, 6 i 7 predznaka – informativno (da osete boju tonaliteta).
– peva i opaža štimove obrađenih durskih i molskih		Funkcionalni odnosi u tonalitetu.

lestvica; – peva i prepozna istoimene tonalitete u melodijskom primeru; – peva melodijske primere različitih žanrova sa modulacijom; – peva hromatske skretnice i prolaznice u melodijskim primerima; – peva narodne pesme sa tekstom u taktovima 5/8 i 7/8; – peva srpske pesme i pesme drugih nacionalnosti; – peva dvoglasne primere i kanone (u pari ili grupi) i kompozicije sa klavirskom pratnjom; – zapiše ritam u melodijskom primeru; – peva naučen motiv u drugom tonalitetu; – zapiše melodijske diktate; – opaža i peva intervale do oktave; – opaža i peva durski i molski kvintakord sa obrtajima; – opaža i peva umanjeni i prekomerni kvintakord sa razrešenjem i vezivanjem za tonalitet; – prepozna dominantni	OPAŽANjE, INTONIRANjE; DIKTATI MUZIČKO STVARALAŠTVO	Štimovi. Mutacija. Modulacije prvog kvintnog srodstva. Hromatske skretnice i prolaznice u pređenim tonalitetima. Mešovito složeni taktovi: 5/8 i 7/8. Negovanje muzičke tradicije. Razvoj muzikalnosti. Dvoglasni primeri, kanoni i kompozicije sa klavirskom pratnjom. Zapisivanje ritmičke okosnice. Transponovanje motiva. Pismeni melodijski diktat – zapisivanje po dvotaktima. Opažanje i intorniranje intervala do oktave (veliki, mali i čisti) i opažanje prekomerne kvarte i umanjene kvinte. Opažanje i intoniranje durskih i molskih kvintakorada sa obrtajima. Opažanje i intorniranje umanjenog i prekomernog kvintakorda sa razrešenjem i vezivanjem za tonalitet. Opažanje dominantnog septakorda sa obrtajima i umanjenog septakorda. Melodijske i ritmičke improvizacije.

septakord sa obrtajima i umanjeni septakord; – menja i dopunjava melodiju i ritam naučenih primera; – smišlja melodiju ili ritam na naučenu pesmu ili melodijski primer; – primeni potrebna znanja i veštine uz igru; – prepozna elemente pređenog gradiva kroz primere za slušanje; – svojim rečima izražava utiske o slušanom delu; – izvodi ritam uz kucanje ili taktiranje ili manuelnom tehnikom; – doživljava ritam kroz pokret; – ritmički čita etide instrumentalnog tipa iz gradiva IV razreda; – razume i objasni muzičke pojmove; – pažljivo sluša i komentariše izvođenje muzike druga-drugarice; – poštuje pravila ponašanja na koncertu; Ispitni program: **Pismeni deo:** 1. Melodijski diktat u tonalitetima do četiri predznaka.	SLUŠANjE MUZIKE RITAM TEORIJA MUZIKE MUZIČKI BONTON	Slušanje odabrane muzičke literature različitih žanrova. Obrađene vrste takta. Složena podela i ritmičke figure trodelnog ritma. Načini izvođenja ritma. Ritam u primerima – od zvuka ka slici. Pokret u funkciji ritma, telo kao instrument (body percusion). Ritmičko čitanje etida instrumentalnog tipa iz gradiva IV razreda uz primenu oba ključa. Pređeno gradivo iz teorije muzike. Pažljivo slušanje i uvažavanje izvođača. Prisustvo koncertu.

Usmeni deo:

1. Melodijski primer – tonaliteti do četiri predznaka (sa skretnicama i prolaznicama).

2. Ritmičko čitanje: bas ključ (pređeni ritmički sadržaji).

Ključni pojmovi sadržaja: funkcionalnost, metar, ritam, memorija, kreativnost, improvizacija, muzički bonton.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANjE PROGRAMA ZA PREDMET SOLFEĐO

I. UVODNI DEO

Priroda same muzike ukazuje na stalno prožimanje svih oblasti i tematskih jedinica koje su predviđene nastavnim programom. Nijedna oblast ili tema ne može se izučavati izolovano u odnosu na druge i ne treba da bude sama sebi cilj.

Učenje muzike utiče na razvoj deteta koje voli muziku i ima trajnu potrebu za bavljenjem muzikom. Značajno je i za očuvanje i prenošenje kulturnog nasleđa, kao i za razvoj kreativnosti, muzičkog ukusa i kritičkog mišljenja.

Nastava je usmerena na ostvarivanje ishoda, pri čemu se daje prednost iskustvenom učenju u okviru kojeg učenici razvijaju lični odnos prema muzici, a postepena racionalizacija iskustva vremenom postaje teorijski okvir. Iskustveno učenje podrazumeva aktivno slušanje muzike i lično muzičko izražavanje učenika kroz izvođenje muzike.

Ishodi predstavljaju muzičke, opažajne i saznajne aktivnosti učenika.

Sadržaji solfeđa su usmereni ka sticanju intonativnih i ritmičkih znanja i veština učenika sa ciljem da sagledava notni tekst sa razumevanjem u svakom pogledu. Nastavnik solfeđa svojom kreativnošću i inventivnošću ima slobodu, ali i odgovornost, da izabere optimalan način savladavanja gradiva, s obzirom da grupe učenika čine učenici različitih stručnih veća.

Korelacija između predmeta može biti polazište za brojne aktivnosti u kojima učenici mogu biti učesnici kao istraživači, kreatori i izvođači. Kod učenika treba razvijati duh zajedništva kroz zajedničko izvođenje i komunikacijske veštine, u cilju prenošenja i razmene iskustava i znanja. Najvažniji pokretač nastave treba da bude princip motivacije i inkluzivnosti u podsticanju maksimalnog učešća u muzičkom doživljaju, kao i razvijanju potencijala za muzičko izražavanje.

Muzika u funkciji zdravlja i muzički bonton

Rana muzička edukacija stimuliše napredniji rad moždanih funkcija i unapređuje kognitivne sposobnosti deteta. Muzika ima zadatak da podstiče i unapređuje različite vidove muzičkog razvoja deteta: opažajnog, pojmovnog, psihomotornog i vokalnog.

Muzička umetnost nam pruža mogućnost da izrazimo naše jedinstvene misli i osećanja. Muzika i druge umetnosti pružaju priliku za ljudsku kreativnost i samoizražavanje. Participacijom u muzici ostvaruje se viši oblik pismenosti razvijanjem intuicije, mašte i razmišljanja, što dovodi do jedinstvenih oblika komunikacije. Pozitivan efekat muzike: opuštanja, podizanja pažnje, razvijanja memorije, emocionalnih i fizičkih reakcija/odgovora, kognitivne stimulacije je od neprocenjivog značaja.

Odgovarajuće ponašanje na sceni i u publici je deo opšte kulture, pa je dužnost nastavnika da učenike vaspitno oblikuju kroz pravila ponašanja (muzički bonton) pri slušanju i izvođenju muzike. Pored kulture ponašanja, učenike treba uputiti i na kulturu odevanja, kako na sceni, tako i u publici.

II. PLANIRANjE NASTAVE I UČENjA

Planiranje nastave i učenja, obuhvata godišnji i operativni plan, kao i pripremu za čas. Godišnjim planom definisan je fond časova u toku školske godine. Operativni plan podrazumeva odabir i razradu ishoda na mesečnom nivou. Kod mlađih učenika nije lako duže zadržati pažnju, pa je maštovit čas najbolji način za postizanje rezultata. Dakle, potrebno je da priprema za čas obuhvati raznovrsne oblasti – teme i sadržaje.

III. OSTVARIVANjE NASTAVE I UČENjA

Solfeđo se sastoji iz nekoliko oblasti – tema: slušanje muzike, melodika, opažanje – intoniranje – diktati, muzičko stvaralaštvo, ritam, teorija muzike i muzički bonton.

Navedene oblasti su međusobno povezane iako se posebno savladavaju i čine neraskidivu, sveobuhvatnu celinu. Savladavanje novih sadržaja temelji se na savladanom gradivu iz prethodnih razreda. Takmičenja nisu cilj predmeta solfeđo nego razvijanje ljubavi prema muzici i osvešćivanje i primenjivanje stečenih znanja na nastavi instrumenta.

Slušanje muzike

Aktivnim slušanjem muzike učenici analiziraju muziku, opažaju elemente i oblike umetničkog dela, razlikuju izvođače i izvođačke sastave. Susret s umetničkim delom na taj način budi jedinstven doživljaj koji proširuje emotivnu spoznaju.

Upoznajući muziku različitih vrsta, stilova i žanrova, učenik razvija slušne veštine potrebne za razumevanje muzičke umetnosti i umetnosti uopšte.

Slušanjem učenik prepoznaje muzički oblik – sličnost i različitost delova u kompoziciji.

Utemeljen stav o muzici izgrađuje se podsticanjem kritičkog mišljenja, razgovorom i diskusijom. Takav pristup znatno utiče na emocionalni, intelektualni i estetski razvoj učenika. Prenošenjem misli, osećanja i stavova oblikuju se kreativne osobine i muzičke sposobnosti. Slušanjem muzike podstiče se razvoj muzičkog ukusa i potrebe za muzikom. Na taj način neguje se kvalitetna muzička publika.

Melodika

Melodika je oblast kojom se razvija i unapređuje sposobnost vokalnog i instrumentalnog reprodukovanja melodijsko-ritmičkog sadržaja na osnovu muzičkog sluha. Izražajno i razgovetno pevanje vodi ka razvoju muzikalnosti i širenju opsega glasa, kao i radu na čistoj intonaciji kroz razne muzičke modele, vokalize, dopunjalke, melodijske primere. Pevaju se melodijski motivi, pesme sa tekstom i primeri iz literature, melodije različitih žanrova, autorske i narodne kompozicije, kao i kompozicije različitih nacionalnosti.

Posebnu pažnju potrebno je obratiti na razvoj muzikalnosti izražajnim izvođenjem primera poštujući oznake za tempo i karakter, artikulaciju, dinamiku, agogiku i fraziranje. Primeri se obrađuju po sluhu, u početnim razredima, ili iz notnog teksta, naravno, uz pomoć nastavnika, i pevanjem solmizacionim slogovima uz ritmičku pulsaciju.

Priprema tonaliteta, u početnim razredima, izvodi se učenjem pesama po sluhu, prvo sa tekstom, a potom solmizacijom, opažanjem tonova, sličnih kretanju melodije u pesmi, prikazivanjem i teorijskim tumačenjem muzičkih pojmova.

Postavka podrazumeva obnavljanje naučenih pesama, utvrđivnje lestvice abecednim izgovorom, pevanje toničnog trozvuka i kadence, prepoznavanje motiva, pevanje instruktivnih vežbi i lakših primera iz literature i savaladavanjem kanona i dvoglasa. Obnavljanje tonaliteta odvija se u okviru opažanja tonova a kasnije intervala i akorada iz kadenci, pevanjem težih primera iz literature i dvoglasnih primera. Tada se utvrđuju teži skokovi. Lestvice sa mnogo predznaka savladavaju se pevanjem lestvica i kadenci i ilustruju primerima iz literature, dakle, samo informativno.

Aktivno muziciranje je najbolji put ka razvoju muzikalnosti i ljubavi prema muzici.

Opažanje – intoniranje – diktati

Opažanje pojedinačnih tonova osnova je pamćenja zvuka svakog stupnja u lestvici, čime se postavlja funkionalnost stupnjeva. Potrebno je početi sa opažanjem nekoliko tonova, najbolje tri, tonovi toničnog trozvuka kao najstabilnija funkcija, i to u jednoj do dve oktave (mala i prva). Postepeno se brzina sviranih tonova povećava i širi obim, s tim da se identifikovani tonovi pevaju solmizacijom kada se izvode u glasovnom registru, a izgovaraju ili zapisuju kada se primenjuje veći obim. Ovome treba dodati prepozavanje intervala kao dva odvojeno odsvirana tona kao i prepoznavanje dva simultano odsvirana tona, koja učenici prvo prepoznaju pevanjem, a potom utvrđuju koji je interval (u zavisnosti od programa određenog razreda).

Usmene diktate učenici izvode grupno i pojedinačno. Pevanjem odslušanog motiva učenici razvijaju memoriju, a ona se dalje usavršava tehnikom rada na autodiktatu (zapisivanje naučene pesme ili pevanje melodijskog primera i njegovog zapisivanja, a potom brisanja – prvo delova, a zatim i primera u celosti).

Intoniranje tonova, intervala i akorada treba što više vezivati za tonalitet, odnosno lestvicu koja se tada obrađuje u melodici. Intoniranje i opažanje akorada, dakle, ima za oslonac kadencu, kao i odnos trozvuka na glavnim stupnjevima.

Diktati kao rezultat postavljenih zvučnih predstava su poželjni na svakom času. Pismene diktate ne mogu da rade učenici koji nisu vežbali pisanje nota i prepisivali vežbe iz udžbenika i na taj način savladali čitko i brzo pisanje i pravilnu ortografiju. Ritmički diktati

i zapisivanje pojedinačnih tonskih visina prethode svakoj pojavi melodijsko-ritmičkih diktata.

Muzičko stvaralaštvo

U osnovi muzičkog stvaralaštva leži produktivno muzičko razmišljanje koje se razlikuje od reproduktivnog, naime, ono ne ponavlja gotove uzore, već slobodnim kombinovanjem stvara nove i logično osmišljene muzičke sadržaje.

Muzičkim stvaralaštvom, učenici se u nastavi mogu baviti menjanjem melodijkih primera kao i poznatih pesama, preoblikovanjem melodije variranjem, ekspresivnim oblikovanjem (promenom dinamike, artikulacije i tempa) ili kreiranjem pesama i brojalica na zadati tekst čime stvaraju nove jednostavne, jedinstvene kreativne melodije. Osim toga, učenici mogu improvizovati i na različitim melodijskim instrumentima ili na udaraljkama (Orfov instrumentarij ili ručno izrađenim instrumentima). Aktivnosti muzičkog stvaralaštva mogu se sprovoditi individualno ili grupno. Muzičkim stvaralaštvom se podstiče sloboda izražavanja i oblikovanja ideja i osećanja, razvija kreativnost i inventivnost kako učenika tako i nastavnika.

Didaktičko-muzičke igre

Muzičke igre idealno su sredstvo spontanog usvajanja znanja i veština. Igra je detetu najdraža aktivnost. Ono kroz nju oseća zadovoljstvo i stiče prva saznanja. U nastavi solfeđa koriste se muzičke igre, a one doprinose svestranom razvoju ličnosti, razvoju muzičkih, ali i motoričkih sposobnosti dece.

Razvoj savremenih tehnologija

Razvoj savremenih tehnologija podrazumeva upotrebu interneta, računara, smart tabli i odgovarajućih aplikacija u svim vidovima nastave, pa i u nastavi solfeđa i teorije muzike. U zavisnosti od tehnološkog napretka škole, postojanja moderne opreme u školi, moguće je čak i postojanje multimedijalnih učionica.

Informaciono komunikacione tehnologije imaju za cilj da prezentuju, poduče, osposobe, zainteresuju i motivišu učenike i nastavnike, kako bi udruženi stvorili kulturu korišćenja savremenih tehnologija, u cilju postizanja boljih rezultata u savladavanju gradiva i približavanja novim generacijama učenika, kojima je svet u kojem žive digitalizovan na svakom koraku.

Ritam

Ritam je izražen u sadržajima programa kroz postavljanje ritmičkih figura i metričkih vrsta. Ove postavke, kao i u melodici, prati korišćenje odgovarajućih primera pesama sa tekstom ili iz literature. Nastavnik svojim izvođenjem postavlja zvučne predstave (figure, vrste), a učenici uče primere kao ritmičke modele i koriste ih kao transfer u daljim ritmičkim iskustvima. Postavka se odvija na sledeći način: prepoznavanjem motiva, izvođenjem kratkih melodijskih motiva sa novim gradivom, manuelnim izvođenjem ritma, pravilnim akcentovanjem, ispitivanjem naučenog gradiva, samostalnim izvođenjem novih zadataka sa sličnim sadržajem, zapisivanjem ritmičke okosnice i čitanjem primera iz vokalne i instrumentalne literature. Na takmičenjima bi trebalo obratiti pažnju da primeri

budu na nivou instrumentalnih kompozicija kako ritmičko izviđenje ne bi samo sebi postalo cilj.

Opažanje vrsta takta kontinuirano prati rad na ritmu kroz slušanje muzike, muzičku pratnju nastavnika, izvođenje i kroz pokret.

Pre rada na ritmičkom čitanju, ali i kasnije, koristi se čitanje u jednakom trajanju ispisanih nota, sa ili bez obeležene metričke vrste. Ravnomernim čitanjem učenici savladavaju kontinuirano praćenje notnog teksta sa obeleženim tempom, a time i tehniku čitanja literature koju sviraju, odnosno pevaju (bez vraćanja kod učinjene greške!). Kod postavljanja četvorodelne podele sa pauzama na jedinici brojanja i lukova treba početi od najjednostavnijih figura koje sadrže primeri iz instrumentalne literature.

Domaći zadaci treba da sadrže: prepisivanje nota, vežbe iz ortografije, utvrđivanje naučenih ritmičkih etida, vežbe ravnomernog čitanja, utvrđivanje dobro naučenih primera uz postavku melodike i ritma (pesme sa tekstom i primeri iz literature), eventualno, utvrđivanje onih melodijskih vežbi koje su obrađene na času.

Posebno je potrebno istaći važnost savladavanja ritma i ritmičkih figura kroz pokret. Učenik izražava svoj doživljaj muzike i prati pokretom pesme i kompozicije: tapšanjem, lupkanjem, pucketanjem prstima, koračanjem,...te pri tom opaža i usvaja elemente ritma.

Teorija muzike

Teorija muzike u kontekstu nastave solfeđa predstavlja usvajanje znanja koja omogućavaju razumevanje notnog teksta. Poznavanje lestvica, intervala i akorada kao drugih muzičkih pojmova sastavni su deo ove oblasti. Da bi teoriju muzike osvestili kao sastavni deo muzike, trebalo bi je isključivo raditi kroz ozvučavanje radi povezivanja sa zvučnim iskustvima iz prakse na instrumentu i solfeđu.

Muzička pismenost

Muzička pismenost podrazumeva savladavanje osnovnih elemenata i pojmova u muzici: notnog pisma, ključeva, notnih vrednosti, lestvica, itd. Ona se postavlja na početku kao osnova radi kasnije nadogradnje. Potrebno je da učenik ume svojim rečima da objasni značenje muzičkih pojmova i definicija, tj. da uči s razumevanjem.

Muzički bonton

Nastavnik je u obavezi da vaspitno deluje na učenika upućujući ga na pravila ponašanja-muzički bonton, pri slušanju i izvođenju muzike. Potrebno je da podstiče učenika da pažljivo sluša i komentariše izvođenje druga-drugarice, kao i muzičkog dela, ali i da se adekvatno ponaša na koncertima i javnim nastupima.

IV. PRAĆENjE I VREDNOVANjE NASTAVE I UČENjA

Na časovima solfeđa najbitnije je razvijanje muzičkih sposobnosti i izgrađivanje veština, pa funkcionalni zadaci imaju prioritet. Smer nastave je takav da se uvek kreće od zvuka ka teorijskom tumačenju. Iz tih razloga, naročito u prvom ciklusu, ne insistira se na

definicijama već na prepoznavanju i izvođenju muzičkih sadržaja kao i razvoju kreativnosti.

Uložen trud učenika i njegovo lično angažovanje i napredovanje u skladu sa ličnim i muzičkim sposobnostima je jedan od vrlo bitnih kriterijuma u ocenjivanju. U okviru svih muzičkih aktivnosti potrebno je obezbediti prijatnu atmosferu, i kod učenika potencirati osećanje sigurnosti i podrške.

Potrebno je otkloniti sve moguće razloge za potencionalne strahove, nesigurnost i tremu koji mogu biti prouzrokovani prevelikim i nerealnim očekivanjima profesora ili roditelja.

Rezultati godišnjih ispita i smotri, učešće na javnim nastupima upotpunjuju sliku o postignućima nastave i učenja.

Naziv predmeta	**TEORIJA MUZIKE**
Cilj	**CILJ** učenja predmeta Teorija muzike je da učenici stiču znanja koja podrazumevaju muzičko opismenjavanje i spoznaju elemenata muzike a sve to radi efikasnijeg razumevanja notnog teksta u svim njegovim aspektima, što doprinosi uspešnoj korelaciji sa nastavom instrumenta.
Razred	**Četvrti**
Godišnji fond časova	**35 časova**

ISHODI

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– objasni muzičke pojmove i termine:	POJMOVI	Muzički pojmovi i termini.
tonski i notni sistem od velike do treće oktave, violinski i bas ključ, osobine tona, metar i metričke oznake, muzičku frazu, agogiku, artikulaciju, dinamiku i tempa.Osnovni ukrasi i figure (informativno);	TONALITETI	Teorijsko obnavljanje svih dijatonskih lestvica, upoređivanje istoimenih i paralelnih tonaliteta, karakteristični lestvični intervali, lestvični kvintakordi, dominantni i umanjeni septakord u tonalitetu.
– zapiše i prepozna lestvice, lestvične intervale i kvintakorde, dominantni i umanjeni septakord u tonalitetu;	INTERVALI	Trozvuci: obnavljanje konsonantnih kvintakorada i njihovih obrtaja i umanjeni i prekomerni kvintakord.
	AKORDI	Četvorozvuci: sedam vrsta septakorada, mali durski septakord s obrtajima.
– zapiše i prepozna vrste intervala do oktave (po uzoru na lestvične);	ORTOGRAFIJA	Pravilno pisanje.

– zapiše i prepozna durski i molski kvintakord sa obrtajima i umanjeni i prekomerni kvintakord;

– zapiše i prepozna sve vrste septakorada i mali durski septakord s obrtajima;

– pravilno piše note, pauze i notne vrednosti u različitim taktovima;

Ispitni program:

Pismeni deo:

Test: muzički pojmovi, tonaliteti, intervali, akordi, ortografija.

Ključni pojmovi sadržaja: muzički pojmovi, tonaliteti, intervali, akordi, ortografija.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANjE PROGRAMA ZA PREDMET TEORIJA MUZIKE

I. UVODNI DEO

Priroda same muzike ukazuje na stalno prožimanje svih oblasti i tematskih jedinica koje su predviđene nastavnim programom. Nijedna oblast ili tema ne može se izučavati izolovano u odnosu na druge i ne treba da bude sama sebi cilj.

Učenje muzike utiče na razvoj deteta koje voli muziku i ima trajnu potrebu za bavljenjem muzikom. Značajno je i za očuvanje i prenošenje kulturnog nasleđa, kao i za razvoj kreativnosti, muzičkog ukusa i kritičkog mišljenja.

Nastava je usmerena na ostvarivanje ishoda, pri čemu se daje prednost iskustvenom učenju u okviru kojeg učenici razvijaju lični odnos prema muzici, a postepena racionalizacija iskustva vremenom postaje teorijski okvir. Iskustveno učenje podrazumeva aktivno slušanje muzike i lično muzičko izražavanje učenika kroz izvođenje muzike.

Ishodi predstavljaju muzičke, opažajne i saznajne aktivnosti učenika.

Sadržaji teorije muzike su povezani sa sadržajima nastave solfeđa i usmereni su ka sticanju muzičkih znanja i veština učenika sa ciljem da kroz teoretsku analizu učenici sagledavaju notni tekst sa razumevanjem u svakom pogledu. Nastavnik svojom kreativnošću i inventivnošću ima slobodu, ali i odgovornost, da izabere optimalan način savladavanja gradiva, s obzirom da grupe učenika čine učenici različitih stručnih veća.

Korelacija između predmeta može biti polazište za brojne aktivnosti u kojima učenici mogu biti učesnici kao istraživači, kreatori i izvođači. Kod učenika treba razvijati duh zajedništva kroz zajedničko izvođenje i komunikacijske veštine, u cilju prenošenja i

razmene iskustava i znanja. Najvažniji pokretač nastave treba da bude princip motivacije i inkluzivnosti u podsticanju maksimalnog učešća u muzičkom doživljaju, kao i razvijanju potencijala za muzičko izražavanje

II. PLANIRANjE NASTAVE I UČENjA

Planiranje nastave i učenja, obuhvata godišnji i operativni plan, kao i pripremu za čas. Godišnjim planom definisan je fond časova u toku školske godine. Operativni plan podrazumeva odabir i razradu ishoda na mesečnom nivou. S obzirom na dužinu trajanja časa (45 minuta za grupu) rad treba efikasno organizovati.

Kod mlađih učenika nije lako duže zadržati pažnju, pa je maštovit čas najbolji način za postizanje rezultata. Dakle, potrebno je da priprema za čas obuhvati raznovrsne oblasti – teme i sadržaje.

III. OSTVARIVANjE NASTAVE I UČENjA

Teorija muzike je poseban predmet u završnim razredima osnovnog muzičkog obrazovanja. Od prvog do poslednjeg razreda osnovnog muzičkog obrazvovanja teorija muzike prati svaku postavku i obradu metodske jedinice, kako u melodici i ritmu, tako i u opažanju, intoniranju i diktatima.

U početnim razredima težište rada je na opismenjavanju učenika u okviru domaćih zadataka u vidu prepisivanja primera iz udžbenika i imenovanja ispisanih nota i notnih zapisa, gde je zapravo cilj u ovladavanju notnim pismom u violinskom i bas ključu i savladavanju notnih trajanja i pauza kao i vrste takta. Ova elementarna vrsta muziče pismenosti će sužiti kao osnovno sredstvo za dalju nadogradnju znanja iz teorije muzike.

Osnovne pojmove nastavnik objašnjava primereno uzrastu učenika. Potrebno je da učenici ne uče napamet muzičke: pojmove, elemente i definicije, nego da umeju svojim rečima da ih objasne, pokažu ili odsviraju na instrumentu. Svi muzički elementi koji se posebno i postepeno savladavaju, međusobno su povezani i čine neraskidivu, sveobuhvatnu celinu muzike.

Teorija muzike koja je u čvrstoj vezi sa nastavom solfeđa predstavlja usvajanje znanja koja kroz analizu omogućavaju tumačenje i dublje razumevanje notnog teksta i muzike. Poznavanje lestvica, intervala i akorada kao drugih muzičkih pojmova sastavni su deo ove oblasti. Da bi teoriju muzike osvestili kao **sastavni deo muzike**, trebalo bi je isključivo raditi kroz **ozvučavanje** radi povezivanja sa zvučnim iskustvima iz prakse na instrumentu i solfeđu. Takav pristup teoriji muzike doprinosi uspešnoj korelaciji sa nastavom instrumenta.

Utvrđivanje i proveru znanja iz teorije muzike treba sprovoditi usmenim i pismenim putem, na raznolik i interesantan način kroz: kvizove, ukrštene reči, didaktičke igre, testove ...

Razvoj savremenih tehnologija

Razvoj savremenih tehnologija podrazumeva upotrebu interneta, računara, smart tabli i odgovarajućih aplikacija u svim vidovima nastave, pa i u nastavi solfeđa i teorije muzike.

U zavisnosti od tehnološkog napretka škole, postojanja moderne opreme u školi, moguće je čak i postojanje multimedijalnih učionica.

Informaciono komunikacione tehnologije imaju za cilj da prezentuju, poduče, osposobe, zainteresuju i motivišu učenike i nastavnike, kako bi udruženi stvorili kulturu korišćenja savremenih tehnologija, u cilju postizanja boljih rezultata u savladavanju gradiva i približavanja novim generacijama učenika, kojima je svet u kojem žive digitalizovan na svakom koraku.

IV. PRAĆENjE I VREDNOVANjE NASTAVE I UČENjA

Na časovima teorije muzike najbitnije je razvijanje muzičkih sposobnosti i izgrađivanje veština, da bi funkcionalni zadaci imali prioritet. Smer nastave je takav da se uvek kreće od zvuka ka teorijskom tumačenju. Iz tih razloga, naročito u prvom ciklusu, ne insistira se na definicijama već na prepoznavanju i tumačenju muzičkih sadržaja kao i razvoju kreativnosti.

Uložen trud učenika i njegovo lično angažovanje i napredovanje u skladu sa ličnim i muzičkim sposobnostima je jedan od vrlo bitnih kriterijuma u ocenivanju. U okviru svih muzičkih aktivnosti potrebno je obezbediti prijatnu atmosferu i kod učenika potencirati osećanje sigurnosti i podrške. Potrebno je otkloniti sve moguće razloge za eventualne strahove, nesigurnost i tremu koji mogu biti prouzrokovani prevelikim i nerealnim očekivanjima profesora ili roditelja.

Rezultati godišnjih ispita i smotri upotpunjuju sliku o postignućima nastave i učenja.

B. IZBORNI ODSECI

1. ODSEK ZA RANU MUZIKU

GUDAČKI INSTRUMENTI ZA RANU MUZIKU
(viela i renesansna violina, viola da gamba)

Naziv predmeta	**VIELA I RENESANSNA VIOLINA**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Viela i renesansna violina je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**V razred klasičnog programa i I razred viele i renesansne violine**
Godišnji fond časova	**70 časova**

ISHODI	**OBLAST/TEMA SADRŽAJI**
Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	

– opiše svojim rečima karakteristike viele i renesansne violine; – pravilno stoji (ili sedi) i drži instrument; – pravino artikuliše ton; – izražajno peva, a potom samostalno ili uz pratnju nastavnika svira kratke i lake pesmice po sluhu; – izvodi pravilno tehničke vežbe za promenu pozicije, intonaciju i pokretljivost uz pomoć nastavnika; – primeni osnovne elemente notne pismenosti u sviranju i čita notni tekst u violinskom i bas ključu; – razvije sposobnost transponovanja; – prepozna osnovne oznake za tempo, dinamiku, ponavljanje..; – primeni različita muzička izražajna sredstva u zavistnosti od karaktera muzičkog primera uz pomoć nastavnika; – svira kratke kompozicije napamet, solo i uz pratnju instrumenta; – komunicira sa drugim sviračima sa kojima svira kroz muziku; – učestvuje na javnim	IZVOĐENjE MUZIKE	Delovi i karakteristike instrumenata i gudala. Kratak istorijat instrumenata. Način dobijanja tona (PIZZ i QZCO). Postavka leve i desne ruke. Osnovne artikulacije: detaše, legato, stakato, spikato. Transponovanje lakih kompozicija. Tehničke vežbe za razvoj motorike prstiju (leve ruke). Tonske vežbe za desnu ruku (način dobijanja tona, promena brzine vođenja gudala, mesto držanja gudala, takozvano „skraćeno" držanje gudala, putanja gudala...). **Skale i trozvuci** (sve durske i molske skale do dva predznaka) kroz dve oktave Skale i trozvuke vežbati i na starim štimovima instrumenata... npr. g, d1, g1, d2; ili a, d1, a1, d2... Razlike u sviranju ukrasa kroz istorijske epohe. Varijacija (melodijska i ritmička) muzičkog teksta kao manir i način interpretacije u pomenutim epohama. Razlika u izvođenju duhovne i svetovne muzike. Leva ruka (sažimanje i istezanje pristiju leve ruke) takozvano sviranje u „kvintnom položaju".

nastupima u školi i van nje; – ispolji samopouzdanje u toku javnog nastupa; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.	Uloga vibrata u ranoj muzici. **LITERATURA** – Sve kompozicije iz perioda renesanse... – Istorijsko didaktička literatura – Istorijski primeri, komadi i ciklična dela iz perioda renesanse – Ostala literatura za koju nastavnik smatra da pozitivno utiče na učenika u sveobuhvatnom muzičkom smislu i pomaže njegovom ličnom razvoju

Obavezni minimum programa

Deset skala (pet durskih i pet molskih) sa trozvucima i odgovarajućim potezima, dvadeset do trideset kompozicija.

Javni nastupi

Obavezna dva interna časa, smotre, javni časovi, koncerti

Ispitni program

Tri kompozicije različitog karaktera

Ključni pojmovi sadržaja: ton, intonacija, slušanje muzike, sviranje, stil, muzička fraza, muzički bonton, dinamika, agogika, artikulacija, prstored

Naziv predmeta	**VIELA I RENESANSNA VIOLINA**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Viela i renesansna violina je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**VI razred klasičnog programa i II razred Viele i renesansne violine**
Godišnji fond časova	**35 časova**

ISHODI

OBLAST/TEMA SADRŽAJI

Po završenoj temi/oblasti

učenik će biti u stanju da: – opiše karakteristike muzike u srednjem veku i renesansi; – čita različite štimove; – prilagodi prstored u odnosu na štim; – svira bez vibrata; – drži gudalo skraćeno i svira na donjoj polovini; – izabere instrument u odnosu na vrstu kompozicije i priliku u kojoj se muzika izvodi; – razlikuje vrstu i način sviranja ukrasa; – improvizuje na zadati muzički tekst; – varira postojeći muzički tekst; – izvodi samostalno ili u ansamblu kompozicije iz nota ili napamet; – komunicira sa ostalim članovima ansambla kroz muziku;	IZVOĐENjE MUZIKE	Karakteristike i način izvođenja muzike na gudačkim instrumentima u srednjem veku. Karakteristike i način izvođenja muziku muzike na gudačkim instrumentima u renesansi. Različiti štimovi u odnosu na vrstu. Oblikovanje tona – artikulacija, tempo, agogika. Ukrasi, improvizacija i varijacija – vrste i načini. Kompozicije svetovnog i duhovnog karaktera. Sviranje u ansamblu. **Skale i trozvuci** Ge, De, Ce, Ef i Bedur, ge, de, a, e i ha-mol sa toničnim trozvucima u šesnaestinama. **LITERATURA** – K. Valter: *Špilmanske igre*, II sveska, zbirka (Univerzal, 20013) – H. Konor: *Igre Šekspirovog doba*, zbirka, od broja 1 do 8 (nordijska muzička kuća) – P. Atanjan: *Igre Pariza, I sveska*, zbirka (Šot, 3758)

– P. Žervez: *Igre XVI veka*, zbirka (Mek, 11)

– M. Pretorius: *Francuske igre* iz „Terpsihore”, I i II sveska, zbirke (Meks, 3607, 3608)

– T. Suzato: *Danseraj*, I i II sveska, zbirke (Šot, 2435, 2436)

Drugi komadi i zbirke sličnog sadržaja i težine.

U višeglasnim kompozicijama svirati deonice koje po svom opsegu odgovaraju tonskom opsegu navedenih instrumenata.

Obavezni minimum programa

– pet komada za solo izvođenje;

– pet dela koja su višeglasna i namenjena grupnom muziciranju.

Javni nastupi

Obavezna su dva javna nastupa tokom školske godine.

Program smotri

1. Tri kompozicije za solo izvođenje iz epohe srednjeg veka ili renesanse;

2. Tri kompozicije u sastavu trija ili kvarteta čije pojedine deonice po svom tonskom opsegu odgovaraju jednom od navedenih instrumenata. Moguće su različite kombinacije instrumenata perioda rane muzike.

Ključni pojmovi sadržaja: ton, intonacija, slušanje muzike, sviranje, stil, muzička fraza, muzički bonton, dinamika, agogika, artikulacija, prstored.

Naziv predmeta	**VIOLA DA GAMBA (sopran, alt, tenor-bas)**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Viola da gamba je da kod učenika razvijeinteresovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastupi nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**V razred klasičnog programa i I razred Viola da gambe**

Godišnji fond časova	**35 časova**	
ISHODI Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da: – opiše razvoj i karakteristike *viole da gamba* u renesansi; – čita različite štimove; – prilagodi prstored u odnosu na štim; – drži gudalo skraćeno; – svira na donjoj polovini gudala; – izabere instrument u odnosu na vrstu kompozicije i priliku u kojoj se muzika izvodi; – razlikuje vrstu i način sviranja ukrasa; – improvizuje na zadati muzički tekst; – varira postojeći muzički tekst; – izvodi samostalno kompozicije iz nota ili napamet.	**OBLAST/TEMA** IZVOĐENjE MUZIKE	**SADRŽAJI** Nastanak, razvoj i građa*viole da gamba*u renesansi. Štimovi viole da gamba (sopran, alt, tenor-bas). Postavka leve ruke i vežbe za elastičnost prstiju i zgloba. Prstored u osnovnoj poziciji na svim žicama. Postavka desne ruke i tehnika vođenja gudala. Kompozicije iz perioda renesanse – interpretacija. Ukrasi, improvizacija i varijacija – vrste i načini. **Skale i trozvuci** Dedur i demol sa toničnim trozvucima kroz dve oktave u laganim četvrtinama. **LITERATURA** – Paolo Biordi&Vittorio Ghielmi: *Metodocompleto e progressivo per Viola da Gamba* *vol. I & vol. II* – Bishop Martha: *40 Melodic and Progressive Exercises for Viola da Gamba* – H. Menkemejer: *Škola za tenor bas*

gambu, od 1. do 66. vežbe.

– M. Midlar: *Malialbum*, I sveska, komadibr. 7, 8, 12. i 14.

– Anonimus, XVII vek: „*Grinslivs"* (Doblinger), izbor varijacija prema mogućnostima učenika, solo deonicu svirati oktavu niže

– F. d'Ana: *Frotole, Stramboti i Soneti,* II knjiga (Rikordi

– 1976), zbirka

– S. Rosi: *Simfonije* i *Galjarde*(Šot, 4096), zbirka

– P. Falez: *Igre XVI veka* (Mek, 3601), zbirka

– F. Benduzi: *OperanovadeBali* (Mek, 3602), zbirka

– P. Atanjan: *II knjigaigara XVI veka* (Mek, 3603), zbirka

– P. Atanjan: *IV i V knjiga igara XVI veka* (Mek, 3604), zbirka

– Drugi komadi i zbirke sličnog sadržaja i težine.

Obavezni minimum programa

– Tridese tvežbi iz Škole za viola da gambu;

– deset komada za solo izvođenje ili u grupi.

Javni nastupi

Obavezna su dva javna nastupa tokom školske godine.

Program ispita

1. Tri kompozicije koje odgovaraju tonskom opsegu jedne od

Viola da gamba, iz epohe renesanse za solo izvođenje ili uz pratnju

(lauta, čembalo, istorijska harfa);

2. Tri troglasne ili četvoroglasne kompozicije čije pojedine deonice odgovaraju tonskom opsegu jedne od viola dagamba. Dela se mogu izvoditi u različitim kombinacijama duvačkih, gudačkih i drugih instrumenata perioda rane muzike.

Ključni pojmovi sadržaja: ton, štim, gudalo, ukrasi, improvizacija, varijacija

Naziv predmeta	**VIOLA DA GAMBA (sopran, alt, tenor-bas)**
Cilj	**Cilj**učenja predmeta Viola da gamba je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastupi nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**VI razred klasičnog programa i II razred Viola da gambe**
Godišnji fond časova	**33 časa**

ISHODI

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– opiše karakteristike muzike u renesansi i ranom baroku; – čita različite štimove; – svira bez vibrata; – drži gudalo skraćeno i svira na donjoj polovini; – izabere instrument u odnosu na vrstu kompozicije i priliku u kojoj se muzika izvodi; – razlikuje vrstu i način sviranja ukrasa; – improvizuje na zadati	IZVOĐENjE MUZIKE	Karakteristike i način izvođenja muzike na viola da gambi u renesansi i ranom baroku. Tehnika leve i desne ruke. Različiti štimovi (sopran, alt, tenor-bas). Oblikovanje tona – artikulacija, tempo, agogika. Ukrasi, improvizacija i varijacija – vrste i načini. Kompozicije svetovnog i duhovnog karaktera.

muzički tekst; – varira postojeći muzički tekst; – izvodi samostalno kompozicije iz nota ili napamet.	**Skale i trozvuci** – Ef, Ge, Cedur, e, ge, amolsatoničnim trozvucima u osmi nama. – Skalesvirati u laganim osminama u različitim potezima gudala, do sedam nota na jedan potez. **LITERATURA** – H. Menkemejer: *Škola za tenor – basgambu*, od 67. vežbedokraja, saizuzetkom 88. i 89. vežbe. – The Golden Viol – *Grace Feldman – method for the bass viola da gamba* – H. Konor: *Igre Šekspirovog doba*, odbroja 1 do 8 (nordijska muzička kuća), zbirka (vodeću deonicu transponovati oktavuniže). – P. Atanjan: *IgrePariza* i sveska (Šot, 3758), zbirka – P. Žervez: *Igre XVI veka* (Mek, 11), zbirka – M. Pretorius: *Francuske igre iz „Terpsihore*", I i II knjiga (Mek, 3607, 3608), zbirke – T. Suzato: *Danseraj* I i II sveska (Šot, 2435, 2436), zbirka – Drugi komadi i zbirke sličnog sadržaja i težine. – Norcombe Daniel: *Nine Divisions for bass viol* – Morley Thomas: *Nine Fantasias for two viols*

Obavezni minimum programa

– deset vežbi iz Škole za viola da gambu;

– pet komada za solo izvođenje, uz pratnju laute, čembala ili renesansne harfe;

– pet komada za grupno muziciranje.

Javni nastupi

Obavezna su dva javna nastupa tokom školske godine.

Program ispita

1. Tri kompozicije iz epohe renesanse ili ranog baroka, za solo izvođenje ili uz pratnju, 2. Tri kompozicije u sastavu trija ili kvarteta čije pojedine deonice po svom tonskom opsegu odgovaraju jednoj od viola da gamba. Moguće su najrazličitije kombinacije instrumenata renesanse i ranog baroka.

Ključni pojmovi sadržaja: ton, štim, gudalo, ukrasi, improvizacija, varijacija

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANjE PROGRAMA
(viela i renesansna violina, viola da gamba)

I. UVODNI DEO

U nastavi koja je usmerena na ostvarivanje ishoda prednost se daje iskustvenom učenju u okviru kojeg učenici razvijaju lični odnos prema muzici, a postepena racionalizacija iskustva vremenom postaje teorijski okvir. Iskustveno učenje u okviru ovog predmeta podrazumeva aktivno slušanje muzike i ličo muzičko izražavanje učenika kroz izvođenje muzike.

Ishodi predstavljaju muzičke, opažajne i saznajne aktivnosti učenika. Ponuđeni **muzički sadržaji** ostavljaju prostor za izbor i drugih sadržaja u skladu sa mogućnostima učenika i inventivnošću nastavnika. Kod učenika bi trebalo razviti duh zajedništva kroz prisustvo na koncertima i grupno sviranje. Posebnu pažnju treba obratiti na razvoj i stimulasanje komunikacijskih veština u cilju prenošenja i razmene iskustava i znanja. Najvažniji pokretač nastave treba da bude princip motivacije i inkluzivnosti u podsticanju maksimalnog učešća u muzičkom doživljaju kao i razvijanju potencijala za muzičko izražavanje.

Na svakom času učenike treba upućivati da pravilno sede (stoje) i pravilno koriste izvođački aparat. Neophodnost negovanja i održavanja koštano – mišićnog i slušnog aparata treba da bude standard kome se teži.

II. PLANIRANjE NASTAVE I UČENjA

Planiranje nastave i učenja obuhvata izradu Godišnjeg plana nastave i učenja, Operativnog plana (na nivou meseca) i planiranje časa, odnosno pripreme za čas. Godišnjim planom se definiše broj časova u odnosu na izabrano muzičko delo koje se

obrađuje, po mesecima a u skladu sa godišnjim fondom časova. Operativni plan podrazumeva odabir i operacionalizaciju ishoda na nivou meseca u odnosu na izabrani muzički primer, pesmu, delo.

Priprema za čas je specifična s obzirom da je nastava individualna i grupna (ansambli) i da usmerenje časa u odnosu na tok i fokus u mnogome zavisi od pripremljenosti učenika za čas. Kako se ishodi u sticanju veština kumulativno ostvaruju, svaki put u nekom svom segmentu, priprema sadrži naziv dela, cilj časa i konkretizaciju ishoda koji je u fokusu u odnosu na cilj časa. U okviru organizacije godišnjih i mesečnih aktivnosti, neophodno je voditi računa o školskom kalendaru i aktivnostima koje prate život škole, pa prema njima usmeravati i oblikovati nastavne sadržaje.

III. OSTVARIVANjE NASTAVE I UČENjA

Učenike treba upoznati sa istorijom nastanka gudačkih instrumenata, njihovim razvojem u srednjem veku i renesansi, kao i sa njihovom ulogom u razvoju instrumentalne i vokalno-instrumentalne muzike. U okviru istorijskog razvoja treba predstaviti građu instrumenata i gudala i različite načine usaglašavanja žica i način dobijanja specifičnog tona. Veoma je važno insistirati na pravilnoj postavci instrumenta u odnosu na telo svirača, specifično držanje gudala i osnove interpretacije muzike srednjeg veka i renesanse preko dela nastalih u pomenutim epohama.

Posebno treba obratiti pažnju na pravilan razvoj tehničkih elemenata u sviranju – tehnike leve i desne ruke i njihovu sinhronizaciju, sviranje bez vibrata u levoj ruci, načine ukrašavanja, dinamiku, odgovarajuću artikulaciju, tempo i ostale stilske karakteristike rane muzike.

Kod učenika je potrebno razvijati sposobnost za improvizaciju i karakteristično variranje melodije. Treba težiti ka originalnosti kod svakog učenika u izvođenju srednjovekonih i renesansnih komada.

IV. PRAĆENjE I VREDNOVANjE NASTAVE I UČENjA

Na časovima instrumenata najbitnije je razvijanje muzičkih sposobnosti i izgrađivanje veština. Kriterijum u ocenjivanju je uložen trud učenika i lično napredovanje svakog učenika u skladu sa njegovim ličnim i muzičkim mogućnostima. U okviru svih muzičkih aktivnosti potrebno je obezbediti prijatnu atmosferu, a kod učenika potencirati osećanje sigurnosti i podrške.

ŽIČANI INSTRUMENTI ZA RANU MUZIKU
(lauta, harfa)

Naziv predmeta	**LAUTA**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Lauta ili instrumenata iz porodice lauta je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i ranoj muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak

umetničkog školovanja.

Razred **V razred klasičnog programa i I razred LAUTE**

Godišnji fond časova **35 časova**

ISHODI

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:

– relaksirano drži instrument i koristi svoje manuelne sposobnosti;

– koristi tonski kolorit i dinamički potencijal instrumenta uz pomoć nastavnika;

– primenjuje istorijsku tehniku sviranja;

– tumači i tečno čita tabulature;

– komunicira sa ostalim članovima ansambla kroz muziku;

– učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje.

OBLAST/TEMA

INTERPRETACIJA RANE MUZIKE

SADRŽAJI

Istorija, uloga građa, akustička svojstva i izražajne mogućnosti instrumenta.

Osnovne tehnike sviranja instrumenta.

Čitanje tabulatura.

Samostalno učenje i vežbanje.

Sviranje solo i u ansamblu.

LITERATURA

– Stefan Lundgren: *Škola za renesansnu lautu*

– Andrea Damiani: *Metoda za renesansnu lautu*

– Tojohiko Sato: *Škola za baroknu lautu*

Izbor kompozicija može biti i iz druge literature koja sadrži kompozicije pisane za instrumente iz porodice lauta.

Obavezni minimum programa

Najmanje osam kompozicija i dva dua.

Javni nastupi

Minimum dva javna nastupa tokom školske godine.

Program smotri

1. Jedna kompozicija pisana u tabulaturi;

2. Jedna kompozicija pisana u savremenoj notaciji;

3. Jedan duo.

Ključni pojmovi sadržaja: ton, sviranje, dinamika, kolorit, fraziranje, slušanje rane muzike.

Naziv predmeta	**LAUTA**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Lauta ili instrumenata iz porodice lauta je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja
Razred	**VI razred klasičnog programa i II razred LAUTE**
Godišnji fond časova	**33 časa**

ISHODI

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– prilikom interpretacije primenjuje istorijsku tehniku; – tumači i tečno čita francusku i italijansku tabulaturu; – ovladava estetikom tona i njegovim koloritom; – uskladi muzičku dikciju sa motorikom; – primenjuje izražajna sredstva u sviranju; – samostalno i javno svira kratke kompozicije solo i u	INTERPRETACIJA RANE MUZIKE	Francuska i italijanska tabulatura. Izražajna sredstva: dinamika, agogika, artikulacija, ornamentacija. Estetika tona i kolorit. Sviranje u ansamblu. **LITERATURA** – Stefan Lundgren: *Škola za renesansnu lautu* – Andrea Damiani: *Metoda za renesansnu lautu* – Tojohiko Sato: *Škola* za

okviru dua; – komunicira sa ostalim članovima ansambla kroz muziku; – kritički sagleda sopstveno sviranje u odnosu na tehničku pripremljenost i interpretaciju.	baroknu lautu Izbor kompozicija može biti i iz druge literature koja sadrži kompozicije pisane sa instrumente iz porodice lauta.
Obavezni minimum programa Iz navedene literature treba proći i obraditi što veći broj kompozicija, od čega do nivoa javnog nastupa uraditi najmanje deset kompozicija i tri dua. Javni nastupi Minimum dva javna nastupa tokom školske godine. Program ispita 1. Jedna kompozicija pisana u francuskoj tabulaturi; 2. Jedna kompozicija pisana u italijanskoj tabulaturi; 3. Jedna kompozicija pisana u savremenoj notaciji; 4. Jedan duo	

Ključni pojmovi sadržaja: estetika tona, dinamika, agogika, artikulacija, dikcija, ornamentacija, improvizacija.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANjE PROGRAMA LAUTA

I. UVODNI DEO

Bavljenje muzikom uopšte a posebno sviranje na instrumentu podstiče finu mentalnu kombinatoriku dragocenu za razvijanje ukupnog mentalnog i psiho-motornog potencijala učenika. Nastava je usmerena na ostvarivanje ishoda, pri čemu se daje prednost iskustvenom učenju koje podrazumeva aktivno slušanje muzike i lično muzičko izražavanje učenika kroz izvođenje muzike.

Ishodi predstavljaju muzičke, opažajne i saznajne aktivnosti učenika. Preporučeni muzički sadržaji (literatura) ostavljaju prostor za izbor i drugih sadržaja u skladu sa mogućnostima učenika i inventivnošću nastavnika. Nastavnik ima slobodu ali i odgovornost da izabere optimalan program u kome će učenik moći da reprodukuje sve tehničke i muzičke zadatke, a i da u istom uživa, ne razmišljajući o težini zahteva kao o nekom neprebrodivom problemu.

II. PLANIRANjE NASTAVE I UČENjA

Planiranje nastave i učenja, obuhvata godišnji i operativni plan, kao i pripremu za čas. Godišnjim planom definisan je fond časova u toku školske godine. Operativni plan podrazumeva odabir i razradu ishoda na mesečnom nivou. Priprema za čas posvećena je svakom učeniku pojedinačno, imajući u vidu muzičke, intelektualne, fizičke i mentalne predispozicije. Sam tok časa u okviru individualne nastave u mnogome zavisi od pripremljenosti učenika u odnosu na prethodni čas. U toku planiranja neophodno je imati u vidu i kalendar ne samo rada već i javnih nastupa, audicija, koncerata i takmičenja.

III. OSTVARIVANjE NASTAVE I UČENjA

Sviranje na Lauti ili instrumentima iz porodice lauta (persijska, srednjevekovna, renesansna i barokna lauta, teorba, vihuela, renesansna i barokna gitara...) podrazumeva primenu specifične istorijske tehnike koja podrazumeva poseban i jedinstven način zapisivanja muzičkih misli koji je korišćen u dalekoj prošlosti. U odnosu na konstituciju i veličinu laute najvažnije je kod učenika postići da optimalno relaksirano drže instrument, čime će nesputano moći da koristi svoje manuelne sposobnosti. U navedenim školama oblasti su sistematizovane prema tehničkim i muzičkim zahtevima i prilagođene izučavanju i savladavanju redovnim, kontinuiranim radom uz stručnu pomoć profesora. Važno je slediti postupnost u uvođenju slobode muzičkog izraza individualnim osmišljavanjem i korišćenjem ukrasa, stilske ornamentacije i improvizacije.

Treba imati u vidu da je svrha ova dva razreda da osposobi i pripremi učenika za studiozniji rad u srednjoj muzičkoj školi. U tom smislu neophodno je da učenik nauči da čita francusku i italijansku tabulaturu, kao i savremeno notno pismo – zbog drugačijeg štima instrumenata u odnosu na gitaru – da bi kasnije, usrednjoj muzičkoj školi, nesmetano mogao da usvaja nova i produbljuje stara znanja.

Što se same tehnike sviranja tiče, pri postavci leve ruke, u odnosu na gitaru razlike su minimalne, samo su prsti blago povijeniji napred ka dole, zbog duplih žica na istorijskim instrumentima. To nije slučaj i sa desnom rukom jer se njena postavka i način sviranja znatno razlikuju od savremene tehnike klasične gitare. Mali prst je pri sviranju prislonjen na rezonantnu ploču zbog drugačijeg ugla ulaska u žicu i stabilnosti desne ruke. Prirodna artikulacija se dobija tako što palac, ukoliko je to moguće, svira naglašene dobe a kažiprst nenaglašene. U slučaju da palac koristimo za izvođenje basove deonice, tada se naglašena doba svira srednjim prstom. Kada je potrebno odsvirati više od tri tona istovremeno, koristi se domali prst. Podrazumeva se sviranje tirando tehnikom.

IV. PRAĆENjE I VREDNOVANjE NASTAVE I UČENjA

Na časovima instrumenta najbitnije je razvijanje muzičkih sposobnosti i izgrađivanje veština, pa funkcionalni zadaci imaju prioritet. Kriterijum u ocenjivanju je uložen trud učenika i njegovo lično napredovanje u skladu sa ličnim i muzičkim mogućnostima. U okviru svih muzičkih aktivnosti potrebno je obezbediti prijatnu atmosferu, a kod učenika potencirati osećanje sigurnosti i podrške. Potrebno je otkloniti sve razloge za moguće strahove, nesigurnost i tremu koji su prouzrokovani prevelikim i nerealnim očekivanjima profesora ili roditelja. Učešće učenika na javnim nastupima, takmičenjima, festivalima i rezultati godišnjih ispita i smotri upotpunjuju sliku o postignućima nastave i učenja.

ISTORIJSKI INSTRUMENTI iz porodice HARFA (dijatonska harfa; hromatska harfa sa dva reda žica: italijanska i španska varijanta; hromatska harfa sa tri reda žica, nepedalna harfa sa preštimačima, pedalna harfa sa jednostrukom akcijom)

Naziv predmeta	**ISTORIJSKI INSTRUMENTI iz porodice HARFA**
Cilj	**Cilj** učenja instrumenata iz porodice Harfa je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema istorijskim instrumentima i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**V razred klasičnog programa i I razred istorijske Harfe**
Godišnji fond časova	**35 časova**

ISHODI

Po završenojtemi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– opiše svojim rečima instrument; – čita violinski i bas ključ; – prepozna osnovne oznake za tempo, dinamiku, ponavljanje; – samostalno svira kratke kompozicije napamet; – izvodi kratke muzičke fraze; – prepozna muziku trubadura i minestrela kroz slušanje; – svira skale i akorde na odabranom instrumentu; – naštimuje harfu uz pomoć digitalnog tjunera; – prilagodi artikulaciju instrumentu u zavisnosti od	IZVOĐENjE MUZIKE	Upoznavanje instrumenata (u zavisnosti od raspoloživosti), postavka ruke i tela za harfom. Notno opismenjavanje i upoznavanje sa osnovnim ritmičkim vrednostima. Štimovanje odabranog instrumenta (u zavisnosti od raspoloživosti). Razlike u artikulaciji na instrumentima sa manjom i većom zategnutošću žica. Lestvično i akordsko kretanje na različitim instrumentima (u zavisnosti od raspoloživosti). Stilske karakteristike srednjeg veka u delima za harfu. Muzika trubadura i truvera u kompozicijama za harfu. Sviranje u ansamblu.

stepena zategnutosti žica; – svira sa ansamblom; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – ispolji samopouzdanje u toku javnog nastupa; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.	**Skale i trozvuci** Durske skale do tri predznaka kroz jednu oktavu Trozvuk u osnovnom položaju i obrtajima harmonski i razloženo. **LITERATURA:** – Grosi-Pocoli *tehničke vežbe* – Skaila Kanga – *Galerija minestrela: Igra kralja Henrija, Uspavanka kraljice Meri, Serenada* – Debora Friju: *Lai* *DANCE AND INSTRUMENTAL DIFERENCIAS IN SPAIN DURING THE 17TH AND EARLY 18TH CENTURIES* *Esses, Maurice.*
Obavezni minimum programa – durske lestvice do tri predznaka – kroz jednu oktavu sa trozvukom; – tri do četiri komada. Javni nastupi – obavezna dva javna nastupa tokom školske godine. Program ispita 1.Dve srednjovekovne kompozicije po izboru	

Ključni pojmovi sadržaja: muzika,ton, intonacija, sviranje, slušanje muzike,ritam, muzička fraza, pravila ponašanja

Naziv predmeta	**ISTORIJSKI INSTRUMENTI iz porodice HARFA**
Cilj	**Cilj** učenja instrumenata iz porodice Harfa je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema istorijskim instrumentima i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak

umetničkog školovanja.

Razred: **VI razred klasičnog programa i II razred harfe**

Godišnji fond časova: **33 časa**

ISHODI

Po završenojtemi/oblasti učenik će biti u stanju da:

– svira skale i akorde na odabranom instrumentu;

– tečno svira trozvuke razloženo, u isto vreme i arpeđa;

– izvodi flažolet i glisando;

– primeni odgovarajuću dinamiku;

– pomera tri preštimača tokom sviranja;

– komentariše sopstveno izvođenje;

– prepozna muziku kasne renesanse kroz slušanje i izvođenje;

– poštuje pravila oblačenja i ponašanja na sceni kao izvođač ili kao slušalac;

– poštuje tehničke procedure prilikom vežbanja i sviranja;

– koristi prednosti digitalizacije u istraživanju istorijskih instrumenata, za slušanje i izvođenje muzike.

OBLAST/TEMA

IZVOĐENjE MUZIKE

SADRŽAJI

Tehničke vežbe za prste: klizanje palca i četvrtog prsta.

Flažolet, glisando.

Stilske karakteristike kasne renesanse i početak baroka u kompozicijama za harfu.

Sviranje u ansamblu.

Štimovanje odabranog instrumenta (u zavisnosti od raspoloživosti).

Lestvično i akordsko kretanje na različitim instrumentima (u zavisnosti od raspoloživosti).

Skale i trozvuci

Molske lestvice (a, e, de, ge, ce) – kroz dve oktave u harmonskom molu.

Trozvuk – razloženo, seko i arpeđo, složenije.

LITERATURA

– M.Grosi-E.Pocoli: *Tehničke vežbe*

– Dejvid Ovens: *Grinslivs,*

	– *Irske pesme, Škotske pesme* – Debora Friu: *Engleski estampi* – D. Bišo: *Italijanska renesansa* – Engleska renesansa: Viliam Brd, (Šekspirov teatar) – A. Mudara: *Fantazija u stilu Ludovika*
Obavezni minimum programa – sve molske lestvice kroz dve oktave; – 4 do 5 komada Javni nastupi – obavezna dva javna nastupa tokom školske godine Ispitni program 1. tri komada po izboru	

Ključni pojmovi sadržaja: muzika,ton, intonacija, sviranje, slušanje muzike,ritam, muzička fraza, pravila ponašanja

INSTRUMENTI SA DIRKAMA
(orgulje, čembalo)

Naziv predmeta	**ORGULJE**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Orgulje je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici svih epoha kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**V razred klasičnog programa i I razred Orgulja**
Godišnji fond časova	**35 časova**

ISHODI	**OBLAST**	**SADRŽAJI**
Po završenoj oblasti učenik će biti u		

stanju da: – opiše svojim rečima karakteristike orgulja kao duvačkog instrumenta sa klavijaturom i način dobijanja tona; – opiše istorijat instrumenta; – opiše karakteristike osnovnih nacionalnih stilova i epoha renesanse, ranog, srednjeg i visokog baroka; – pravilno sedi i pravilno postavi ruke i noge; – izvodi osnovne artikulacije; – prepozna osnovne ornamente i opiše tehniku njihovog izvođenja; – izvodi pravilno tehničke vežbe za primenu prstoreda i pedalne aplikature; – pravilno izvodi polifoni tekst primenom transparentnosti artikulacije; – svira kratke kompozicije iz nota solo; – razume akordsku podlogu kompozicije, – koristi nemetrički notni zapis; – primenjuje elementarne principe baso kontinua; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike; – sarađuje sa drugim instrumentima i vokalima; – učestvuje na javnim nastupima u	IZVOĐENjE MUZIKE	Karakteristike osnovnih nacionalnih stilova i epoha renesanse, ranog, srednjeg i visokog baroka Karakteristike instrumenta Dobijanje tona Postavka izvođačkog aparata Vežbe za istorijske vrste artikulacija i prstorede Vežbe za ornamentaciju i za baso kontinuo Inegalitet i infleskija Čitanje istorijskih vrsta notacije Sviranje u ansamblu Muzički bonton **LITERATURA** – Muzika renesanse i baroka: M. A. Kavaconi: ričerkari, moteti, kanconi; – T. Talis, V. Bird, O. Gibons; – Lakše sonate P. A. Soňera – Đ. Freskobaldi, J. J. Froberger, D. Bukstehude izbor komada; – J. S. Bah: varijacioni i lakši polifoni oblici – G. F. Hendl: Svite (izbor). – Kompozicije druge polovine XVIII veka: J. Kristijan Bah, K.

školi i van nje; – ispolji samopouzdanje u toku javnog nastupa; – koristi prednosti digitalizacije. Obavezni minimum programa – tri pedalne etide, – pet kompozicija različite fakture, karaktera i stila Javni nastupi: dva Program smotri (izvodi se iz nota) tri kompozicije različitog stila	F. E. Bah (izbor); K. Daken (izbor) Druge kompozicije po izboru profesora

Ključni pojmovi sadržaja:pedalna tehnika, registri, slušanje muzike, sviranje, muzička fraza, muzički bonton.

Naziv predmeta	**ORGULJE**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Orgulje je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici svih epoha kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**VI razred klasičnog programa i II razred Orgulja**
Godišnji fond časova	**33 časa**

ISHODI

Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST**	**SADRŽAJI**
– opiše svojim rečima karakteristike pojedinih registara; – opiše istorijat instrumenta i poznaje osnovne tipske registracije; – razume i primeni karakteristike osnovnih	IZVOĐENjE MUZIKE	Karakteristike instrumenta, načinom dobijanja tona postavka tela, ruku, prstiju, nogu. Osnovn artikulacija Osnovni ornamenti, vežbe za

nacionalnih stilova i epoha; – izvodi složenije artikulacije; – prepoznaje ornamente i tehniku njihovog izvođenja; – koristi nemetrički notni zapis; – prepoznaje karakteristike notnog zapisa -koristi urtekst; – izvodi pravilno tehničke vežbe za prstored i pedalnu aplikaturu; – pravilno izvodi polifoni tekst primenom transparentnosti artikulacije; – poznaje elementarne principe baso kontinua; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje – u slušanju i izvođenju muzike sarađuje sa drugim instrumentima i vokalima; – koristi prednosti digitalizacije.	ornamentaciju Osnovni stilovi. Vežbe za baso kontinuo. **LITERATURA** Muzika renesanse i baroka: M. A. Kavaconi: Ričerkari, moteti, kanconi T. Talis, V. Bird, O. Gibons Sonate P. A. Solera Đ. Freskobaldi, J. J. Froberger, D. Bukstehude, J.P.Svelink, J. Pahelbel, L. N. Klerambo, F. Kupren – izbor komada J. S. Bah: varijacioni i polifoni oblici G. F. Hendl: Svite (izbor). Kompozicije druge polovine XVIII veka: J. Kristijan Bah, K. F. E. Bah (izbor); K. Daken (izbor) Druge kompozicije po izboru profesora.
Obavezni minimum programa četiri pedalne etide, sedam kompozicija različite fakture, karaktera i stila Javni nastupi: dva Ispitni program(izvodi se iz nota) pedalnu etidu i polifoni oblik	

Ključni pojmovi sadržaja:pedalna tehnika, registri, slušanje muzike, sviranje, muzička fraza, muzički bonton.

Naziv predmeta	**ČEMBALO**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Čembalo je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i ranoj muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**V razred klasičnog programa i I razred Čembala**
Godišnji fond časova	**35 časova**

ISHODI

Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST**	**SADRŽAJI**
– opiše svojim rečima karakteristike čembala i način dobijanja tona;	IZVOĐENjE MUZIKE	Istorijski razvoj i karakteristike instrumenta.
– opiše istorijat instrumenta;		Način dobijanja tona.
– pravilno sedi i pravilno postavi ruke;		Postavka tela, ruku i prstiju.
– izvodi osnovne artikulacije;		Osnovne artikulacije:
– prepoznaje osnovne oznake za ornamentaciju, aspiraciju, suspenziju;		detaše, overlegato, arpeđo. Osnovni ornamenti.
– izvodi osnovne ornamente;		Osnovni stilovi.
– koristi urtekst, odnosno prepoznaje karakteristike notnog zapisa renesansnih i i baroknih nacionalnih škola;		Tehničke vežbe:
– izvodi pravilno tehničke vežbe za primenu istorijskih prstoreda i samostalno ih unosi u lakše kompozicije;		– za istorijske artikulacije i prstorede;
– čita notni tekst "naslepo" bez glednja u ruke i bez učenja		– za arpeđiranje;
		– za ornamentaciju;
		– za baso kontinuo.
		LITERATURA
		Muzika renesanse:
		– Ficviljem: *Zbirka za virdžinal*

napamet; – pravilno izvodi polifoni tekst primenom transparentnosti artikulacije; – svira solo kratke kompozicije iz notnog teksta; – razume akordsku podlogu kompozicije, nemetrički notni zapis i vrste metričkih formi (igre, polifone forme); – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – ispolji samopouzdanje u toku javnog nastupa; – koristi prednosti digitalizacije u slušanju i izvođenju.	– Đ. Piki: *Nova tabulatura igara* **Muzika 17. veka**: – Đ. Freskobaldi: *Lakše igre i partite* – J. J. Froberger: *Lakše igre* – L. Kupren: *kratki nemetrički preludijumi, igre* **Francuska škola:** – F.Kupren:*Umetnost sviranja na klavsenu* – F. Kupren: *Prva knjiga komada za klavsen,* – Ž. F. Ramo: *Svitaemol* (izbor) – Šambonjer,Klerambo,Maršan, L Ru, Žaket dela Ger, Djepar, *lakši komadi* **Španska škola:** **–** *Lakše sonate* P. A. Solera, K. De Seišasa, S. Albera – D. Skarlati: *Sonate* (redakcijaR. Kirkpatrika) **Nemačka škola**: – Fišer, Bukstehude, – J. S. Bah: *jedan stav iz Francuske Svite, mali preludijumi, arija varirana na italijanski način:* – G. F. Hendl: *Svite IX–XVI* (izbor). – Kompozicije druge polovine XVIII veka: J.Kristijan Bah,

– K. F. E. Bah (izbor);

– K. Balbastr, K. Daken (izbor);

– B. De Nebra, X. Ferer (izbor).

Obavezni minimum programa:

– jedna kompzicija engleskih ili italijanskih virdžinalsta;tri komada francuske škole; dve kompozicije nemačke škole; jedna sonata Skarlatija ili njegovih savremenika

Javni nastupi: dva

Program smotri:

– tri kompozicije različitog stila

Ključni pojmovi sadržaja: rana muzika, istorijska izvođačka praksa, rensansni i barokni stil i nacionalni ukusi.

Naziv predmeta	**ČEMBALO**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Čembalo je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i ranoj muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**VI razred klasičnog programa Klavira i II razred Čembala**
Godišnji fond časova	**33 časa**

ISHODI

Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST**	**SADRŽAJI**
– pravilno sedi i koristi svirački aparat; – izvodi osnovne artikulacije; – izvodi osnovne ornamente; – koristi urtekst; – svira solo kratke kompozicije iz notnog teksta;	IZVOĐENjE MUZIKE	Postavka tela, ruku i prstiju. Osnovne artikulacije: detaše, overlegato, arpeđo. Osnovni ornamenti. Osnovni stilovi. Tehničke vežbe: – za istorijske artikulacije i

– prati akordsku podlogu kompozicije; – koristi nemetrički notni zapis; – primenjuje način interpretacije metričkih formi (igre, polifone forme); – primenjije principe baso kontinua; – razume pojmove inegaliteta i infleskije i njihovu ulogu u ostvarenju ekspresivnosti na nedinamičkom instrumentu; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – ispolji samopouzdanje u toku javnog nastupa; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike; – sarađuje sa drugim instrumentima i vokalima.	prstorede; – za arpeđiranje; – za ornamentaciju; – za baso kontinuo. **LITERATURA** Kompozicije za čembalo do XVII veka: Ficviljemova zbirka za virdžinal (lakše fantazije Džona Bula, Viljema Berda, J. P. Svelinka); B. Piki: Igre – Kompozicije XVII veka – B. Fraskobaldi: *Cvetovi muzike* (tokate) – J. J. Froberger: *Tokate* – L. Kupren: Preludijumi. – Francuska škola klavsenista: – F. Kupren: *Umetnost sviranja na klavsenu* (prelidi 5, 6, – 7. i 8) – F. Kupren: *Prva knjiga komada za klavsen*, I, II svita – (Alemanda, Kuranta) – Ž. F. Ramo: *Svita emol* (izbor) – Izbor lakših komada: Šamboljera, Kleramboa, Maršana, L Rua, Žaket de la

	Ger, Đepara – Španska škola čembalista: – Lakše sonate P. A. Solera, K. de Seišasa, S. Albera – D. Skarlati: Sonate preko K 90 (redakcija R. Kirkpatrika) – J. S. Bah: *Francuske Svite, Arija varirana na italijanski način:* – G. F. Hendl: *Svite IX–XVI* (izbor). – Kompozicije druge polovine XVIII veka: J. Kristijan Bah, K. F. E. Bah (izbor); – K. Balbastr, K. Daken (izbor); B. de Nebra, X. Ferer (izbor).
Obavezni minimum programa: – jedna kompzicija engleskih ili italijanskih virdžinalsta; – tri komada francuske škole; – dve kompozicije nemačke škole; – jedna sonata Skarlatija ili njegovih savremenika Javni nastupi: dva Ispitni program-tri kompozicije različitog stila	

Ključni pojmovi sadržaja: rana muzika, istorijska izvođačka praksa, rensansni i barokni stil i nacionalni ukusi.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANjE PROGRAMA
(orgulje, čembalo)

I. UVODNI DEO

Ishodi predstavljaju muzičke, opažajne i saznajne aktivnosti učenika. Ponuđeni **muzički sadržaji** ostavljaju prostor za izbor i drugih sadržaja u skladu sa mogućnostima učenika i inventivnošću nastavnika. Kod učenika bi trebalo razviti duh zajedništva kroz prisustvo

na koncertima i grupno sviranje. Posebnu pažnju treba obratiti na razvoj i stimulasanje komunikacijskih veština u cilju prenošenja i razmene iskustava i znanja. Najvažniji pokretač nastave treba da bude princip motivacije i inkluzivnosti u podsticanju maksimalnog učešća u muzičkom doživljaju kao i razvijanju potencijala za muzičko izražavanje.

Na svakom času učenike treba upućivati da pravilno sede (stoje) i pravilno koriste izvođački aparat. Neophodnost negovanja i održavanja koštano – mišićnog i slušnog aparata treba da bude standard kome se teži.

II. PLANIRANjE NASTAVE I UČENjA

Planiranje nastave i učenja obuhvata izradu Godišnjeg plana nastave i učenja, Operativnog plana (na nivou meseca) i planiranje časa, odnosno pripreme za čas. Godišnjim planom se definiše broj časova u odnosu na izabrano muzičko delo koje se obrađuje, po mesecima a u skladu sa godišnjim fondom časova. Operativni plan podrazumeva odabir i operacionalizaciju ishoda na nivou meseca u odnosu na izabrani muzički primer, pesmu, delo.

Priprema za čas je specifična s obzirom da je nastava individualna i grupna (ansambli) i da usmerenje časa u odnosu na tok i fokus u mnogome zavisi od pripremljenosti učenika za čas. Kako se ishodi u sticanju veština kumulativno ostvaruju, svaki put u nekom svom segmentu, priprema sadrži naziv dela, cilj časa i konkretizaciju ishoda koji je u fokusu u odnosu na cilj časa. U okviru organizacije godišnjih i mesečnih aktivnosti, neophodno je voditi računa o školskom kalendaru i aktivnostima koje prate život škole, pa prema njima usmeravati i oblikovati nastavne sadržaje.

III. OSTVARIVANjE NASTAVE I UČENjA

Nastava orgulja izvodi se isključivo na orguljama – električnim ili cevnim, sa najmanje dve manualne klavijature i pedalom od 32 dirke. Orgulje se razlikuju po vremenu izgradnje i stilskoj epohi u kojoj su nastale. Nastavnik mora imati strpljenje u radu sa učenicima na ovom izuzetno komplikovanom i zahtevnom instrumentu, naročito u dočaravanju imaginarnih situacija, upoređivanju sa drugim insturmentima ili izvođenjima. Učenik se uči kroz sviranje, razdvajanjem deonica u glasove i njihovim kombinacijama, igranjem sa registrima i zvučnim kombinacijama, vežbanjem na najtišem registru zbog što boljeg intoniranja i usvajanja muzičkog teksta, ali i vežbanjem tuti zvuka zbog osećanja čudesne zvučne moći i njene kontrole.

Čembalo je nedinamičan instrument – jačinom udarca ne može se ugicati na jačinu tona pa se izražajnost na njemu ostvaruje gradacijom artikulacije od jasnog detašea preko legata do overlegata. Dobro poznavanje ornamentacije svojstvene svakom kompozitoru ponaosob osnova je dobre i stilske interpretacije, pa pre pristupa kompoziciji treba proučiti tabelu ornamenata svakog kompozitora kao i ulogu melodijsku, harmonsku ili ritmičku svakog ornamenta.

Posebnu pažnju treba obratiti na izvođenje akorada koje je uglavnom arpeđirano.

Za pravilnu stilsku interpretaciju važan je pravilan izbor redakcija i izdanja nota. Za pravilno izvođenje francuske muzike treba se upoznati sa pojmom inegaliteta, tako da osim rada na notnom tekstu treba odvojiti vreme za teoretski rad.

Za interpretaciju dela J. S. Baha koristiti ioključivo „urtekst". U svakom trenutku rada sa učenikom treba negovati baroknu estetiku interpretacije – introvertnu, delikatnu, produhovljenu, uzdržano ekspresivnu i munucioznu nasuprot pijanističkoj romantičnoj i ekstravertnoj interpretaciji.

IV. PRAĆENjE I VREDNOVANjE NASTAVE I UČENjA

Na časovima instrumenata najbitnije je razvijanje muzičkih sposobnosti i izgrađivanje veština. Kriterijum u ocenjivanju je uložen trud učenika i lično napredovanje svakog učenika u skladu sa njegovim ličnim i muzičkim mogućnostima. U okviru svih muzičkih aktivnosti potrebno je obezbediti prijatnu atmosferu, a kod učenika potencirati osećanje sigurnosti i podrške.

DUVAČKI INSTRUMENTI ZA RANU MUZIKU

(blok flauta, traverzo flauta, šalmaj, krumhorn, kornamuza, dulcijan, cink, kornet, segbat)

Naziv predmeta	**BLOK FLAUTA***
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Blok flauta je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**V razred klasičnog programa i I razred Blok flaute**
Godišnji fond časova	**35 časova**

ISHODI

Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST**	**SADRŽAJI**
– opiše svojim rečima karakteristike Blok flaute;	IZVOĐENjE MUZIKE	Karakteristike instrumenta
– pravilno stoji i drži instrument;		Način dobijanja tona
– pravilno artikuliše ton;		Postavka leve i desne ruke
– izvodi pravilno tehničke vežbe za promenu pozicije, intonaciju i pokretljivost uz pomoć		Osnovne artikulacije: stakato i legato

nastavnika;

– primeni osnovne elemente notne pismenosti u sviranju i čita notni tekst u violinskom ključu;

– transponuje kratke kompozicije;

– primeni različita muzička izražajna sredstva u zavisnosti od karaktera muzičkog primera uz pomoć nastavnika;

– svira kratke kompozicije napamet, solo i uz pratnju;

– komunicira sa drugim sviračima sa kojima svira kroz muziku;

– učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje;

– ispolji samopouzdanje u toku javnog nastupa;

– poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.

Transponovanje lakih etida i komada.

Skale i trozvuci

Ce, Ge, De, Ef, Be-dur u jednoj oktavi i kroz dve oktave sa paralelnim molovima sa razlagnjem.

Tehničke vežbe za razvoj motorike prstiju.

Tonske vežbe za izdržavanje tonova.

LITERATURA

– LJ. Dimitrijević: *Škola za blok flautu.*

– Istorijska didaktička literatura.

– Istorijski primeri, komadi i ciklična dela iz perioda Srednjeg veka, Renesanse i Baroka.

Ostala literatura za koju predmetni nastavnik smatra da pozitivno utiče na učenika u sveobuhvatnom muzičkom smislu i pomaže njegovom ličnom razvoju.

Obavezni minimum programa:

Deset skala (pet durskih i pet molskih) sa trozvucima i razlaganjem,

četiri komada, dva ciklična dela

Javni nastupi:

Obavezna su dva nastupa u toku školske godine

Program smotri:

Dve skale (durska i molska), dva komada različite epohe ili stila.

Ključni pojmovi sadržaja: ton, intonacija, slušanje muzike, sviranje, muzička fraza, muzički bonton.

***Program nastave i učenja za predmet Blok flauta se odnosi na „porodicu“ instrumenata šalmaj, krumhorn, kornamuza, dulcijan, cink, kornet i segbat**.

Naziv predmeta	**TRAVERZO FLAUTA** (barokna flauta)
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Traverzo flauta je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**VI razred klasičnog programa i II razred Traverzo flaute**
Godišnji fond časova	**33 časa**

ISHODI

Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST**	**SADRŽAJI**
– opiše svojim rečima karakteristike Traverzo flaute; – pravilno stoji i drži instrument; – pravilno artikuliše ton; – izvodi pravilno vežbe za promenu pozicije, intonaciju i pokretljivost uz pomoć nastavnika; – transponuje kratke kompozicije; – samostalno svira kratke kompozicije napamet solo i u ansamblu; – komunicira sa drugim sviračima sa kojima svira kroz muziku; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje;	IZVOĐENjE MUZIKE	Renesansna i barokna traverzo flauta – karakteristike i način dobijanja tona. Postavka leve i desne ruke. Osnovne artikulacije (stakato i legato). Transponovanje lakih etida i komada. Tehničke vežbe za razvijanje motorike. Izdržavanje tonova u sporom tempu i bolji fokus i usmerenje vazdušnog stuba sa dinamičkim promenama u okviru Tonske vežbe. Sviranje u ansamblu. Muzički bonton. **Skale i trozvuci** Ce, Ge, De i Ef-dur u jednoj oktavi i kroz dve oktave i paralelne molske skale sa

– ispolji samopouzdanje u toku javnog nastupa; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.	traozvucima. **LITERATURA** – LJ. Dimitrijević: *Škola za flautu.* – Istorijska didaktička literatura. – Istorijski primeri (komadi i ciklična dela) iz perioda Baroka, Klasicizma i manjih stilskih perioda (kasna Renesansa, rani Barok, Rokoko, Predklasicizam) Ostala literatura za koju predmetni nastavnik smatra da pozitivno utiče na učenika u sveobuhvatnom muzičkom smislu i pomaže njegovom ličnom razvoju.
Obavezni minimum programa: šest kompozicija iz različitih epoha Javni nastupi: Obavezna su dva nastupa u toku školske godine Program smotri: tri kompozicije različitih stilova	

Ključni pojmovi sadržaja: ton, intonacija, slušanje muzike, sviranje, muzička fraza, muzički bonton.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANjE PROGRAMA
(blok flauta, traverzo flauta, šalmaj, krumhorn, kornamuza, dulcijan, cink, kornet, segbat)

I. UVODNI DEO

Bavljenje muzikom uopšte a posebno sviranje na instrumentu podstiče finu mentalnu kombinatoriku dragocenu za razvijanje ukupnog mentalnog i psiho-motornog potencijala učenika. Nastava je usmerena na ostvarivanje ishoda, pri čemu se daje prednost iskustvenom učenju koje podrazumeva aktivno slušanje muzike i lično muzičko izražavanje učenika kroz izvođenje muzike.

Ishodi predstavljaju muzičke, opažajne i saznajne aktivnosti učenika. Preporučeni muzički sadržaji (literatura) ostavljaju prostor za izbor i drugih sadržaja u skladu sa mogućnostima učenika i inventivnošću nastavnika. Nastavnik ima slobodu ali i odgovornost da izabere optimalan program u kome će učenik moći da reprodukuje sve

tehničke i muzičke zadatke, a i da u istom uživa, ne razmišljajući o težini zahteva kao o nekom neprebrodivom problemu.

II. PLANIRANjE NASTAVE I UČENjA

Planiranje nastave i učenja, obuhvata godišnji i operativni plan, kao i pripremu za čas. Godišnjim planom definisan je fond časova u toku školske godine. Operativni plan podrazumeva odabir i razradu ishoda na mesečnom nivou. Priprema za čas posvećena je svakom učeniku pojedinačno, imajući u vidu muzičke, intelektualne, fizičke i mentalne predispozicije. Sam tok časa u okviru individualne nastave u mnogome zavisi od pripremljenosti učenika u odnosu na prethodni čas. U toku planiranja neophodno je imati u vidu i kalendar ne samo rada već i javnih nastupa, audicija, koncerata i takmičenja.

III. OSTVARIVANjE NASTAVE I UČENjA

Učenike treba pre svega upoznati sa istorijatom ranih instrumenata, odnosno „porodicama" instrumenata, sličnostima i razlikama koje postoje između njih, kao i sa njihovom ulogom u razvoju instrumentalne i vokalnoinstrumentalne muzike.

U okviru istorijskog razvoja potrebno je upoznati učenike sa građom instrumenata, a kod instrumenata sa piskovima (trskom), upoznati ih sa načinom izrade piska (trske).

Naročitu pažnju treba obratiti na ovladavanje tehnikom disanja, kontrolu daha, na pravilno držanje instrumenta, postavku usana, način proizvođenja tona, kao i na postavku prstiju.

Kod učenika je veoma važno insistirati na svakodnevnom vežbanju skala, tonskih i tehničkih vežbi i na komadima za izvođenje. Pažnju treba usmeravati na čisto intonativno i tehničko sviranje koje može da omogući samo ispravna postavka instrumenata i pravilna primena tehnike disanja.

IV. PRAĆENjE I VREDNOVANjE NASTAVE I UČENjA

Na časovima instrumenta najbitnije je razvijanje muzičkih sposobnosti i izgrađivanje veština, pa funkcionalni zadaci imaju prioritet. Kriterijum u ocenjivanju je uložen trud učenika i njegovo lično napredovanje u skladu sa ličnim i muzičkim mogućnostima. U okviru svih muzičkih aktivnosti potrebno je obezbediti prijatnu atmosferu, a kod učenika potencirati osećanje sigurnosti i podrške. Potrebno je otkloniti sve razloge za moguće strahove, nesigurnost i tremu koji su prouzrokovani prevelikim i nerealnim očekivanjima profesora ili roditelja. Učešće učenika na javnim nastupima, takmičenjima, festivalima i rezultati godišnjih ispita i smotri upotpunjuju sliku o postignućima nastave i učenja.

Naziv predmeta	**RANO PEVANjE**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Rano pevanje je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema pevanju i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.

Razred	**VI razred klasičnog programa i II razred ranog pevanja**
Godišnji fond časova	**35 časova**

ISHODI	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:		
– opiše svojim rečima karakteristike glasa i način dobijanja tona;	IZVOĐENjE MUZIKE	Karakteristike vokalnog aparta. Način dobijanja tona. Postavka glasa. Ovladavanje osnovnom tehnikom renesansnog pevanja. Pevanje u ansamblu. Tehnika: – pravilno držanje tela – vežbe disanja – vežbe zagrevanja glasa – upevavanje – vežbe za ukrase – prilagođavanje klasične tehnike pevanja staroj literaturi – elementi stila: upotreba vibrata, agogika, dinamika, ornamentika i tempo – pravilan izgovor teksta, naročito pesama trubadura i truvera **LITERATURA** – Kompozicije za pevanje iz perioda srednjeg veka, renesanse i ranog baroka iz zbirki za solo
– pravilno drži telo i glavu i stabilno stoji u pravilnom pevačkom stavu;		
– izvodi pravilno tehničke vežbe disanja i upevavanja;		
– uspostavi pravilnu pokretljivost glasa uz pomoć nastavnika;		
– čita notni tekst u starim ključevima uz pomoć nastavnika:		
– istražuje načine dobijanja čistog tona uz pomoć nastavnika ili samostalno;		
– primeni različita muzička izražajna sredstva u zavisnosti od karaktera muzičkog primera uz pomoć nastavnika;		
– peva kratke kompozicije napamet, solo i uz pratnju baso kontinua;		
– komunicira sa ansamblom kroz muziku;		
– učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje;		
– ispolji samopouzdanje u toku		

javnog nastupa; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.	pevanje. – Kompozicije srednjeg veka – Kralj Ričard Lavljeg Srca, Kralj Alfonso, Hel Sabio Mudri, Valter fon der Fogelvajde. – Kompozicije italijanske renesanse: B. Trombončini, O. Veki, Andrija Motovunjanin i dr. – Kompozicije engleske renesanse i elizabetanske epohe – Kralj Henri VIII, V. Bird, T. Morli, T. Hjum, O. Gibons i dr. – Kompozicije francuske renesanse – Ž. B. Bezar, K. Sermizi, K. Le Žen. – Kompozicije flamanskih autora – Gijom Difaj, Žosken De pre i dr. – Kompozicije starih majstora K. Monteverdi, Đ. Kačini, F. Durante, A. Stradela i dr
Obavezni minimum programa: šest kompozicija iz različitih epoha Javni nastupi: dva u toku godine Program smotri Dve kompozicije različitih stilova	

Ključni pojmovi sadržaja: ton, intonacija, muzička fraza, slušanje muzike, renesansno pevanje, muzički bonton.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANjE PROGRAMA RANO PEVANjE

I. UVODNI DEO

Svaki aspekt izvođenja muzike ima neposredan i dragocen uticaj na razvoj učenika. Pevanjem se aktivira veliki broj kognitivnih radnji, razvija dugoročno pamćenje i fine motoričke radnje.

U nastavi koja je usmerena na ostvarivanje ishoda prednost se daje iskustvenom učenju u okviru kojeg učenici razvijaju lični odnos prema muzici,a postepena racionalizacija iskustva vremenom postaje teorijski okvir. Iskustveno učenje u okviru ovog predmeta podrazumeva aktivno slušanje muzike i lično muzičko izražavanje učenika kroz izvođenje muzike.

Ishodi predstavljaju muzičke, opažajne i saznajne aktivnosti učenika. Ponuđeni **Muzički sadržaji** ostavljaju prostor za izbor i drugih sadržaja u skladu sa mogućnostima učenika i inventivnošću nastavnika. Kod učenika treba razvijati duh zajedništva kroz prisustvo na koncertima i grupno sviranje. Posebnu pažnju treba obratiti na razvoj i stimulisanje komunikacijskih veštine u cilju prenošenja i razmene iskustava i znanja. Najvažniji pokretač nastave treba da bude princip motivacije i inkluzivnosti u podsticanju maksimalnog učešća u muzičkom doživljaju kao i razvijanju potencijala za muzičko izražavanje.

II. PLANIRANjE NASTAVE I UČENjA

Planiranje nastave i učenja obuhvata izradu Godišnjeg plana nastave i učenja, Operativnog plana (na nivou meseca) i planiranje časa, odnosno pripreme za čas. *Godišnjim planom* se definiše broj časova u odnosu na izabrano muzičko delo koje se obrađuje, po mesecima a u skladu sa godišnjim fondom časova. *Operativni plan* podrazumeva odabir i operacionalizaciju ishoda na nivou meseca u odnosu na izabrani muzički primer/pesmu/delo.

Priprema za čas je specifična s obzirom da je nastava individualna i da usmerenje časa u odnosu na tok i fokus u mnogome zavisi od pripremljenosti učenika za čas. Kako se ishodi u sticanju veština kumulativno ostvaruju, svaki put u nekom svom segmentu, priprema sadrži naziv dela, cilj časa i konkretizaciju ishoda koji je u fokusu u odnosu na cilj časa.

U okviru organizacije godišnjih i mesečnih aktivnosti neophodno je voditi računa o školskom kalendaru i aktivnostima koje prate život škole, pa prema njima usmeravati i oblikovati nastavne sadržaje.

III. OSTVARIVANjE NASTAVE I UČENjA

Učenike treba pre svega upoznati sa sa istorijskim karakteristikama pesama perioda od srednjeg veka do baroka, razvojem pevanja u tom periodu i karakteristikama pevanja u različitim oblastima (Italija – Francuska, kastratsko i kontratenorsko pevanje i dr.)

Kod učenika treba insistirati na prilagođavanju klasične tehnike pevanja staroj literaturi ali kroz interpretaciju na autentičan način i izraz. Posebnu pažnju treba posvetiti elementima stila kao što su primerena upotreba vibrata, agogika, dinamika, ornamentika i tempo.

Veoma je važno voditi računa o pravilnom izgovoru teksta, naročito pesama trubadura i truvera, na starom francuskom, engleskom i španskom jeziku. Učenike svakako treba upoznati sa prevodom teksta što će im omogućili odgovarajuću interpretaciju.

Pesme, odnosno kompozicije obavezno treba pevati u originalu i koristiti izdanja koja nisu redigovana (urtekst). Kod višegla snih kompozicija potrebno je koristiti stare instrumente.

Kroz klasičnu edukaciju u renesansnom maniru potrebno je obuhvatiti sve glasove, a naročitu pažnju treba obratiti na jedan od najkarakterističnijih glasova za period rane muzike, kontratenor, odnosno na predispozicije određenih učenika (muškaraca) i njihive sklonosti za bavljenje kontratenorskim, odnosno falsetnim pevanjem u školi.

IV. PRAĆENjE I VREDNOVANjE NASTAVE I UČENjA

Na časovima instrumenta najbitnije je razvijanje muzičkih sposobnosti i izgrađivanje veština, pa funkcionalni zadaci imaju prioritet. Kriterijum u ocenjivanju je uložen trud učenika i njegovo lično napredovanje u skladu sa ličnim i muzičkim mogućnostima. U okviru svih muzičkih aktivnosti potrebno je obezbediti prijatnu atmosferu, a kod učenika potencirati osećanje sigurnosti i podrške. Potrebno je otkloniti sve razloge za moguće strahove, nesigurnost i tremu koji su prouzrokovani prevelikim i nerealnim očekivanjima profesora ili roditelja. Učešće učenika na javnim nastupima, takmičenjima, festivalima i rezultati godišnjih ispita i smotri upotpunjuju sliku o postignućima nastave i učenja.

2. ODSEK ZA DžEZ MUZIKU

Naziv predmeta	**DžEZ KONTRABAS, BAS GITARA**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Džez kontrabas/Bas gitara je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i džez muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja
Razred	**III razred klasičnog programa kontrabasa I razred** **Džez kontrabas/Bas gitara**
Godišnji fond časova	**35 časova**

ISHODI

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– pravilno sedi i drži instrument; – samostalno koristi pojačalo; – primenjuje osnovnu tehniku sviranja trzalicom;	IZVOĐENjE MUZIKE	Položaj tela pri sviranju. Krakteristike kontrabasa/bas gitare uz upotrebu pojačala. Tehnika leve i desne ruke –

– prati kadence II-V-I u duru i molu i durski bluz u sving ritmu; – improvizuje u okviru bluz forme koristeći bluz skalu; – primenjuje specifična stilska muzička izražajna sredstava (artikulacija i fraziranje); – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – ispolji samopouzdanje u toku javnog nastupa; – samostalno svira jednostavne kompozicije napamet.	sviranje sa jednim i dva prsta. Sviranje durskih skala primenom različitih prstoreda (7) (Ce Ef, Be, Es, Ge, De, A). Kadence II-V-I u duru i molu. Sviranje improvizovane pratnje na bluz formu koristeći bas linije. Artikulacija i fraziranje karakteristični za džez. **LITERATURA** Rej Braun: *Bas Metoda* D. Buha: *557 džez standarada*
Obavezni minimum programa: Tri od 7 durskih lestvica Dve improvizacije na bluz formu Dve kompozicije uz pratnju jednog instrumenta bez improvizacije Javni nastupi: 2 u toku školske godine Program smotre (na kraju školske godine): Jedna od 7 durskih lestvica Dve kompozicije uz pratnju jednog instrumenta bez improvizacije. Program se izvodi napamet.	

Ključni pojmovi sadržaja: Ton, slušanje muzike, sviranje, muzička fraza, muzički bonton, stil, improvizacija.

Naziv predmeta	**DŽEZ KONTRABAS/BAS GITARA**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Džez kontrabas/Bas gitara je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i džez muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog

	školovanja.
Razred	**IV razred klasičnog programa kontrabasa II razred Džez kontrabasa/Bas gitare**
Godišnji fond časova	**35 časova**

ISHODI

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– samostalno čita sa lista; – kontroliše kvalitet tona i dinamičke mogućnosti instrumenta; – samostalno uči i vežba; – analizira kretanje akordskih tonova u duru i molu u bluz formi; – pravilno upotrebljava moduse; – improvizuje koristeći akordske tonove.	IZVOĐENjE MUZIKE	Vežbe za čitanje sa lista. Tehničke vežbe za brzinu. Analiza kretanja akordskih tonova u vezama II–V–I u duru i molu i bluz formi Modusi – dorski, miksolidijski i dorski – pravilna upotreba. Improvizacija od akordskih tonova na II–V–I u duru i molu i bluz formi.

LITERATURA

Rej Braun: *Bas Metoda*

D. Buha: *557 džez standarada*

Obavezni minimum programa:

Tri modusa u jednom tonalitetu

Veze II–V–I u 7 (sedam) lestvica dura i mola

Dve improvizacije od akordskih tonova II–V–I u duru i molu i bluz formi

Tri kompozicije sa improvizacijom uz pratnju jednog instrumenta

Javni nastupi: dva u toku školske godine

Ispitni program:

Tri modusa u jednom tonalitetu

Tri kompozicije sa improvizacijom uz pratnju jednog instrumenta Program se izvodi napamet.

Ključni pojmovi sadržaja: Ton, slušanje muzike, sviranje, muzička fraza, muzički bonton, stil, improvizacija, džez standardi, bluz, modusi.

Naziv predmeta	**DŽEZ GITARA**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Džez gitara je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i džez muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**V razred klasičnog programa gitare i I razred Džez gitare**
Godišnji fond časova	**35 časova**

ISHODI	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da: – pravilno sedi i drži instrument; – samostalno koristi pojačalo; – primenjuje osnovnu tehniku sviranja trzalicom; – prati kadence II-V-I u duru i molu i durski bluz u sving ritmu; – improvizuje u okviru bluz forme koristeći bluz skalu; – primenjuje specifična stilska muzička izražajna sredstava (artikulacija i fraziranje); – svira jednostavne kompozicije napamet; – u zajedničkom sviranju	IZVOĐENjE MUZIKE	Položaj tela pri sviranju. Krakteristike električne gitare i pojačala. Tehnika leve i desne ruke – sviranje trzalicom – naizmečno sviranje trzalicom gore–dole, Sviranje durskih skala primenom različitih prstoreda (7) u drugoj poziciji (Ce Ef, Be, Es, Ge, De, A). Kadence II–V–I u duru i molu. Sviranje improvizovanog sola na bluz formu koristeći bluz skalu. Artikulacija i fraziranje karakteristični za džez.

primeni princip uzajamnog slušanja; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – ispolji samopouzdanje u toku javnog nastupa; – koristi prednosti digitalizacije u slušanju i analiziranju džez muzike i izvođenja;	Sviranje u ansamblu. LITERATURA V. Levit: Malodija i ritam za gitaru D. Buha: 557 džez standarada

Obavezni minimum programa:

Tri od 7 durskih lestvica

Dve improvizacije na bluz formu

Dve kompozicije uz pratnju jednog instrumenta bez improvizacije

Javni nastupi: 2 u toku školske godine

Program smotre na kraju školske godine (izvodi se napamet):

Jedna od 7 durskih lestvica

Dve kompozicije uz pratnju jednog instrumenta bez improvizacije.

Ključni pojmovi sadržaja: ton, slušanje muzike, sviranje, muzička fraza, muzički bonton, stil, improvizacija.

Naziv predmeta	**DŽEZ GITARA**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Džez gitara je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i džez muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**VI razred klasičnog programa gitare i II razred Džez gitare**
Godišnji fond časova	**35 časova**

ISHODI

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**

– samostalno čita sa lista; – kontroliše kvalitet tona i dinamičke mogućnosti instrumenta; – samostalno vežba poštujući proceduru; – prepoznaje i prati kretanje akordskih tonova u duru i molu u bluz formi; – pravilno upotrebljava moduse; – improvizuje koristeći akordske tonove; – u zajedničkom sviranju primeni princip uzajamnog slušanja; – koristi prednosti digitalizacije u slušanju i analiziranju džez muzike i izvođenja; – učestvuje na koncertima u školi i van nje; – komentariše svoje i tuđe izvođenje muzike.	IZVOĐENjE MUZIKE	Analiza kretanja akordskih tonova u vezama II–V–I u duru i molu i bluz formi. Modusi – dorski, miksolidijski i dorski – pravilna upotreba. Improvizacija od akordskih tonova na II–V–I u duru i molu i bluz formi. Čitanje sa lista – vežbe. Tehničke vežbe za brzinu. Sviranje u ansamblu. **LITERATURA** V. Levit: *Melodije i ritam za gitaru* D. Buha: *557 džez standarada*
Obavezni minimum programa: Tri modusa u jednom tonalitetu Veze II–V–I u 7 (sedam) lestvica dura i mola Dve improvizacije od akordskih tonova II–V–I u duru i molu i bluz formi Tri kompozicije sa improvizacijom uz pratnju jednog instrumenta Javni nastupi: dva u toku školske godine Program ispita (izvodi se napamet) Tri modusa u jednom tonalitetu Tri kompozicije sa improvizacijom uz pratnju jednog instrumenta		

Ključni pojmovi sadržaja: ton, slušanje muzike, sviranje, muzička fraza, muzički bonton, stil, improvizacija, džez standardi, bluz, modusi.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANjE PROGRAMA

I. UVODNI DEO

Bavljenje muzikom uopšte a posebno sviranje na instrumentu podstiče finu mentalnu kombinatoriku dragocenu za razvijanje ukupnog mentalnog i psiho-motornog potencijala učenika i odlična je osnova za integraciju sa drugim predmetima.

Nastava je usmerena na ostvarivanje ishoda, pri čemu se daje prednost iskustvenom učenju u okviru kojeg učenici razvijaju lični odnos prema muzici, a postepena racionalizacija iskustva vremenom postaje teorijski okvir. Iskustveno učenje podrazumeva aktivno slušanje muzike i lično muzičko izražavanje učenika kroz izvođenje muzike.

Ishodi predstavljaju muzičke, opažajne i saznajne aktivnosti učenika. Preporučeni muzički sadržaji (literatura) ostavljaju prostor za izbor i drugih sadržaja u skladu sa mogućnostima učenika i inventivnošću nastavnika. Nastavnik ima slobodu ali i odgovornost da izabere optimalan program u kome će učenik moći da reprodukuje sve tehničke i muzičke zadatke, a i da u istom uživa, ne razmišljajući o težini zahteva kao o nekom neprebrodivom problemu.

Najvažniji pokretač nastave treba da bude princip motivacije i inkluzivnosti u podsticanju maksimalnog učešća u muzičkom doživljaju kao i razvijanju potencijala za muzičko izražavanje.

Odgovarajuće ponašanje na sceni i u publici je deo opšte kulture, pa je dužnost nastavnika da učenike vaspitno oblikuju kroz pravila ponašanja (muzički bonton) pri slušanju i izvođenju muzike. Pored kulture ponašanja učenike treba uputiti i na kulturu odevanja, kako na sceni tako i u publici.

II. PLANIRANjE NASTAVE I UČENjA

Planiranje nastave i učenja, obuhvata godišnji i operativni plan, kao i pripremu za čas. Godišnjim planom definisan je fond časova u toku školske godine. Operativni plan podrazumeva odabir i razradu ishoda na mesečnom nivou. Priprema za čas posvećena je svakom učeniku pojedinačno, imajući u vidu muzičke, intelektualne, fizičke i mentalne predispozicije.

III. OSTVARIVANjE NASTAVE I UČENjA

Nastava i učenje džez instrumenata se ostvaruje kroz upoznavanje učenika sa osnovnim elementima džez muzike. Ona obuhvata formu bluza, artikulaciju svojstvenu instrumentu i najčešće upotrebljivane akorde/skale. Učenik se sa pomenutim elementima upoznaje na više načina: kroz aktivno slušanje džez snimaka, čime se apsorbuju odlike stila i specifična artikulacija, kroz teoretsko znanje potrebnog muzičkog materijala za improvizaciju i kroz izvođenje tema i improvizacije u okviru bluz forme, uključujući odlike stila i artikulaciju svojstvenu za instrument koji učenik svira.

U nastavi džez gitare preporučuje se slušanje sledećih audio/video primera:

– Kaunt Bejzijev veliki orkestar – izbor;

– Djuk Elington – izbor;

– Luis Armstrong – izbor;

– Net King Kol – izbor;

– Kolman Houkins – izbor;

– Lester Jang – izbor;

– Čarli Kristijan – izbor.

IV. PRAĆENjE I VREDNOVANjE NASTAVE I UČENjA

Na časovima džez pevanja najbitnije je razvijanje muzičkih sposobnosti i izgrađivanje veština. Kriterijum u ocenjivanju je uložen trud učenika i njegovo lično napredovanje u skladu sa ličnim i muzičkim mogućnostima. U okviru svih muzičkih aktivnosti potrebno je obezbediti prijatnu atmosferu, a kod učenika potencirati osećanje sigurnosti i podrške. Potrebno je otkloniti sve razloge za moguće strahove, nesigurnost i tremu koji su prouzrokovani prevelikim i nerealnim očekivanjima profesora. Učešće učenika na javnim nastupima, festivalima i rezultati godišnjih ispita i smotri upotpunjuju sliku o postignućima nastave i učenja.

Naziv predmeta	**DžEZ KLAVIR**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Džez klavir je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i džez muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja
Razred	**V razred klasičnog programa klavira i I razred Džez klavira**
Godišnji fond časova	**35 časova**

ISHODI		
Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– razlikuje strejt (straight) i šafl (shuffle) načine sviranja i neometano tehnički izvodi iste u durskim skalama;	IZVOĐENjE MUZIKE	Durske i molske skale kao tehničke vežbe

– neometano izvodi preporučene pisane džez kompozicije Oskara Pitersona u svingu i strejtu; – razlikuje kvalitete četvorozvuka i njihovih obrtaja; – razlikuje dursku i molsku pentatonsku kao i bluz skalu; – improvizuje na jednom akordu koristeći obe pentatonske kao i bluz skalu uz pratnju drugog klavira; – prepozna bluz improvizaciju koristeći preporučene audio primere.	Sviranje u ansamblu. **LITERATURA** Oskar Piterson – *Etide, komadi, vežbe i menueti* Oskar Piterson – *Džez etide i komadi 1* Oskar Piterson – *Džez etide i komadi 2*
Obavezni minimum programa: Pet etida ili komada Oskara Pitersona Pet vežbi ili menueta Oskara Pitersona Dve improvizacije na dvanaest ili šesnaest taktova, jedna u duru koristeći dursku pentatoniku i druga u molu koristeći molsku pentatoniku i bluz skalu Javni nastupi: 2 u toku školske godine Program ispita na kraju školske godine (izvodi se napamet): Dve etide ili komada Oskara Pitersona Jedna improvizacija na dvanaest ili šesnaest taktova na jednom akordu uz pratnju drugog klavira	

Ključni pojmovi sadržaja: ton, slušanje muzike, sviranje, muzička fraza, stil, improvizacija.

Naziv predmeta	**DŽEZ KLAVIR**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Džez klavir je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i džez muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**VI razred klasičnog programa klavira i II razred Džez klavira**
Godišnji	**33 časa**

fond časova		
ISHODI Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da: – razlikuje osnovne šifre akorada bez oznaka za alteracije; – sa obe ruke izvede harmonsku vezu 2-5-1 u prvih pet tonaliteta kvartnog kruga koristeći septakorde i njihove pripadajuće obrtaje; – neometano izvodi preporučene pisane džez kompozicije Oskara Pitersona u svingu i strejtu; – razlikuje jednostavne džez forme poput 12-taktne bluz forme i 16-taktne AA ili AA1 forme; – improvizuje koristeći bluz skalu na 12-taktnu bluz formu sa izvornim akordskim progresijama prateći sebe levom rukom u ”bugi” stilskom maniru; – improvizuje u pentatonskoj skali na neograninjen broj taktova koristeći jedan akord sa pratnjom u levoj ruci septakordima i pripadajućim obrtajima. Obavezni minimum programa: Deset vežbi ili menueta Oskara Pitersona Pet kompozicija Oskara Pitersona Dve jednostavne bluz teme Dva džez standarda jednodelne forme Javni nastupi: dva u toku školske godine Program ispita (izvodi se napamet) Tri pisane kompozicije Oskara Pitersona	**OBLAST/TEMA** IZVOĐENjE MUZIKE	**SADRŽAJI** Durske i molske skale kao tehniške vežbe Sviranje u ansamblu. **LITERATURA:** Oskar Piterson – *Džez etide i komadi 3* Oskar Piterson –*Zbirka kompozicija za mladog pijanistu* Dragiša Buha: *557 džez standarada*

Jedna jednostavnija bluz tema sa jednim korusom improvizacije Jedan džez standard jednodelne forme sa improvizacijom

Ključni pojmovi sadržaja: ton, slušanje muzike, sviranje, muzička fraza, muzički bonton, stil, improvizacija, džez standardi, bluz, modusi.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANjE PROGRAMA

I. UVODNI DEO

Bavljenje muzikom uopšte a posebno sviranje na instrumentu podstiče finu mentalnu kombinatoriku dragocenu za razvijanje ukupnog mentalnog i psiho-motornog potencijala učenika i odlična je osnova za integraciju sa drugim predmetima.

Ishodi predstavljaju muzičke, opažajne i saznajne aktivnosti učenika. Preporučeni muzički sadržaji (literatura) ostavljaju prostor za izbor i drugih sadržaja u skladu sa mogućnostima učenika i inventivnošću nastavnika. Nastavnik ima slobodu ali i odgovornost da izabere optimalan program u kome će učenik moći da reprodukuje sve tehničke i muzičke zadatke, a i da u istom uživa, ne razmišljajući o težini zahteva kao o nekom neprebrodivom problemu.

Najvažniji pokretač nastave treba da bude princip motivacije i inkluzivnosti u podsticanju maksimalnog učešća u muzičkom doživljaju kao i razvijanju potencijala za muzičko izražavanje.

II. PLANIRANjE NASTAVE I UČENjA

Planiranje nastave i učenja, obuhvata godišnji i operativni plan, kao i pripremu za čas. Godišnjim planom definisan je fond časova u toku školske godine. Operativni plan podrazumeva odabir i razradu ishoda na mesečnom nivou. Priprema za čas posvećena je svakom učeniku pojedinačno, imajući u vidu muzičke, intelektualne, fizičke i mentalne predispozicije.

III. OSTVARIVANjE NASTAVE I UČENjA

Nastava i učenje džez klavira se ostvaruje kroz upoznavanje učenika sa osnovnim elementima džez muzike radom na izvođenju napisanih jednostavnih džez kompozicija, teoriju i praktičnu primenu iste a takođe i kroz upoznavanje učenika sa osnovnim strategijama vežbanja. Poslednja etapa u lancu sticanja veština u sviranju klavira u džezu je i sviranje u ansamblu.

U prvoj etapi se sviranjem jednostavnih napisanih džez kompozicija učeniku stvara prvobitan osećaj izvođenja džez muzike bez neophodnog poznavanja teorije. Na ovakav način učenik se iskustveno upoznaje sa osnovnim elementima i odlikama džez muzike bez opterećenja teoretske pozadine džeza čime se stvara neophodan nivo veštine i motivisanosti za uvođenje teorije i njene primene kao neophodnog načina u daljem učenju.

Teorija obuhvata upoznavanje učenika sa teorijom odnosa četvorozvučnih akorada i skala (harmonija i melodija), artikulacijom, ritmom, metrom i jednostavnom formom džez muzike.

Strategije vežbanja pretstavljaju način, sled radnji i instrukcija sastaljen u svrhu razvijanja veštine i osećaja vladanja izvođačkim alatima džez muzike na klaviru.

Sviranje u ansamblu je etapa gde učenik primenjuje sve prethodno stečene veštine na instrumentu na nivou zajedničkog izvođenja gde razvija aktivno slušanje i komunikaciju sa drugim muzičarima.

Ostvarivanje nastave i učenja se potpomaže aktivnim slušanjem džez muzike različitih epoha čime se prepoznavanjem elemenata razvija sluh, proveravaju stečena znanja a takođe i razvijaju estetski kriterijumi neophodni za motivaciju i dalji razvoj muzičkog bića.

IV. PRAĆENjE I VREDNOVANjE NASTAVE I UČENjA

Na časovima džez pevanja najbitnije je razvijanje muzičkih sposobnosti i izgrađivanje veština. Kriterijum u ocenjivanju je uložen trud učenika i njegovo lično napredovanje u skladu sa ličnim i muzičkim mogućnostima. U okviru svih muzičkih aktivnosti potrebno je obezbediti prijatnu atmosferu, a kod učenika potencirati osećanje sigurnosti i podrške. Potrebno je otkloniti sve razloge za moguće strahove, nesigurnost i tremu koji su prouzrokovani prevelikim i nerealnim očekivanjima profesora. Učešće učenika na javnim nastupima, festivalima i rezultati godišnjih ispita i smotri upotpunjuju sliku o postignućima nastave i učenja.

Naziv predmeta	**DžEZ SAKSOFON**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Džez saksofona je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastupi nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**V razred klasičnog programa Saksofona, Oboe, Klarineta ili Fagota i I razred Džez saksofona**
Godišnji fondčasova	**35 časova**

ISHODI		
Po završenojtemi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– primenjuje specifična stilska muzička izražajna sredstva (artikulacija i fraziranje); – koristi sving ritam u izvođenju notnog	IZVOĐENjE MUZIKE	Vežbe fraziranja kroz skale, trozvuke i četvorozvuke, etide i jednostavne džez šablone.

teksta; – improvizuje u okviru bluz forme koristeći bluz skalu uz pratnju nastavnika na klaviru ili „plejalong“ (play along) traci; – svira jednostavne kompozicije napamet; – u zajedničkom sviranju primeni princip uzajamnog slušanja; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – ispolji samopouzdanje u toku javnog nastupa; – koristi prednosti digitalizacije u slušanju i analiziranju džez muzike i izvođenja.	Bluz skale: Ce, Ge, Ef i A-dur. Odlike sving ritma. Sviranje improvizovanog sola na formi bluza koristeći bluz skalu. Sviranje u ansamblu. **LITERATURA** D. Buha: *557 džez standarada* Dž. MekNil: *Umetnost džez trube* Dž. Koker: *Džez šabloni*
Obavezni minimum programa: Dve od četiri bluz skale Jedna improvizacija na bluz formu Dve kompozicije uz pratnju jednog instrumenta ili plejalong trake bez improvizacije Javni nastupi: dva u toku školske godine Program smotre (program se izvodi napamet) Dve od četiri bluz skale Dve kompozicije uz pratnju jednog instrumenta ili „plejalonga” (playalong) bez improvizacije	

Ključni pojmovi sadržaja: ton, slušanje muzike, sviranje, muzička fraza, muzički bonton, stil, improvizacija.

Naziv predmeta	**DŽEZ SAKSOFON**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Džez saksofon je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti,

	estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastupi nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**VI razred klasičnog programa Saksofona, Oboe, Klarineta ili Fagota i II razred Džez saksofona**
Godišnji fond časova	**33 časa**

ISHODI

Po završenojtemi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– samostalno čita sa lista; – pravilno upotrebljava moduse u improvizaciji – improvizuje koristeći akordske tonove; – razlaže akorde kadenceII-V-I u duru i molui svira odgovarajuće moduse preko svakog akorda iz kadence; – pravilno upotrebljava akordske tonove u duru i molu u bluz formi; – samostalno vežba poštujući tehničke procedure; – u zajedničkom sviranju primeni princip uzajamnog slušanja; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – ispolji samopouzdanje u toku javnog nastupa; – koristi prednosti digitalizacije u slušanju i analiziranju džez muzike i izvođenja.	IZVOĐENjE MUZIKE	Čitanje sa lista. Modusi: jonski, dorski i miksolidijski – pravilna upotreba. Analiza kadence II-V-I u duru i molu. Analiza kretanja akordskih tonova u vezama II-V-I u duru i molu i bluz formi. Improvizacija od akordskih tonova na II-V-I u duru i molu i bluz formi. Sviranje u ansamblu.

LITERATURA

– D. Buha: *557 džez standarada*

– Dž. MekNil: *Umetnost džez trube*

– Dž. Koker: *Džez šabloni*

Obavezni minimum programa:

Tri modusa u jednom tonalitetu

Tri kompozicije sa improvizacijom uz pratnju jednog instrumenta ili plejalong trake

Javni nastupi: dva u toku školske godine Ispitni program (izvodi se napamet) Tri modusa u jednom tonalitetu Tri kompozicije sa improvizacijom uz pratnju jednog instrumenta ili plejalong trake

Ključni pojmovi sadržaja: ton, slušanje muzike, sviranje, muzička fraza, muzički bonton, stil, improvizacija, džez standardi, bluz, modusi, kadenca II-V-I

Naziv predmeta	**DŽEZ TRUBA**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Džez truba je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**V razred klasičnog programa za Trubu i I razred Džez trube**
Godišnji fond časova	**35 časova**

ISHODI

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– primenjuje specifična stilska muzička izražajna sredstva (artikulacija i fraziranje); – koristi sving ritam u izvođenju notnog teksta; – improvizuje u okviru bluz forme koristeći bluz skalu uz pratnju nastavnika na klaviru ili „plejalong“ (play along) traka; – u zajedničkom sviranju primeni princip uzajamnog slušanja; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – ispolji samopouzdanje u toku javnog	IZVOĐENjE MUZIKE	Vežbe fraziranja kroz skale, trozvuke i četvorozvuke, etide i jednostavne džez šablone. Bluz skale: Ce, Ge, Ef i A- dur. Odlike sving ritma. Sviranje improvizovanog sola na formi bluza koristeći bluz skalu. Sviranje u ansamblu. **LITERATURA** – D. Buha: *557 džez standarada*

nastupa; – svira jednostavne kompozicije napamet; – koristi prednosti digitalizacije u slušanju i analiziranju džez muzike i izvođenja.	– Dž. MekNil: *Umetnost džez trube* – Dž. Koker: *Džez šabloni*
Obavezni minimum programa: Dve od četiri bluz skale Jedna improvizacija na bluz formu Dve kompozicije uz pratnju jednog instrumenta ili plejalong trake bez improvizacije Javni nastupi: dva u toku školske godine Program smotri (program se izvodi napamet) Dve od četiri bluz skale Dve kompozicije uz pratnju jednog instrumenta ili „plejalonga” (playalong) bez improvizacije	

Ključni pojmovi sadržaja: ton, slušanje muzike, sviranje, muzička fraza, stil, improvizacija.

Naziv predmeta	**DŽEZ TRUBA**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Džez trube je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**VI razred klasičnog programa za Trubu i II razred Džez trube**
Godišnji fond časova	**33 časa**

ISHODI

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– samostalno čita sa lista;	IZVOĐENjE MUZIKE	Čitanje sa lista.
– pravilno upotrebljava moduse u		Modusi: jonski, dorski i

improvizaciji; – improvizuje koristeći akordske tonove; – razlaže akorde kadence II-V-I u duru i molu i svira odgovarajuće moduse preko svakog akorda iz kadence; – pravilno upotrebljava akordske tonove u duru i molu u bluz formi; – samostalno vežba poštujući tehničke procedure; – u zajedničkom sviranju primeni princip uzajamnog slušanja; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – koristi prednosti digitalizacije u slušanju i analiziranju džez muzike i izvođenja.	miksolidijski – pravilna upotreba. Analiza kadence II-V-I u duru i molu. Analiza kretanja akordskih tonova u vezama II-V-I u duru i molu i bluz formi. Improvizacija od akordskih tonova na II-V-I u duru i molu i bluz formi. Sviranje u ansamblu. **LITERATURA** – D. Buha: *557 džez standarada* – Dž. MekNil: *Umetnost džez trube* – Dž. Koker: *Džez šabloni*
Obavezni minimum programa: Tri modusa u jednom tonalitetu Tri kompozicije sa improvizacijom uz pratnju jednog instrumenta ili plejalong trake Javni nastupi: dva u toku školske godine Ispitni program (izvodi se napamet) Tri modusa u jednom tonalitetu Tri kompozicije sa improvizacijom uz pratnju jednog instrumenta ili plejalong trake	

Ključni pojmovi sadržaja: ton, slušanje muzike, sviranje, muzička fraza, stil, improvizacija, džez standardi, bluz, modusi, kadenca II-V-I

Naziv predmeta	**DŽEZ TROMBON**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Džez trombona je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti,

	estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**V razred klasičnog programa za Trombon i I razred Džez trombona**
Godišnji fond časova	**35 časova**

ISHODI

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– primenjuje specifična stilska muzička izražajna sredstva (artikulacija i fraziranje); – koristi sving ritam u izvođenju notnog teksta; – improvizuje u okviru bluz forme koristeći bluz skalu uz pratnju nastavnika na klaviru ili „plejalong“ (play along) traka; – svira jednostavne kompozicije napamet; – u zajedničkom sviranju primeni princip uzajamnog slušanja; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – ispolji samopouzdanje u toku javnog nastupa; – koristi prednosti digitalizacije u slušanju i analiziranju džez muzike i izvođenja.	IZVOĐENjE MUZIKE	Fraziranje kroz skale, trozvuke i četvorozvuke, etide i jednostavne džez šablone. Bluz skale: Ce, Ge, Ef i A-dur. Odlike sving ritma. Sviranje improvizovanog sola na formi bluza koristeći bluz skalu. Sviranje u ansamblu.

LITERATURA

– D. Buha: *557 džez standarada*

– Dž. MekNil: *Umetnost džez trube*

– Dž. Koker: *Džez šabloni*

Obavezni minimum programa:

Dve od četiri bluz skale

Jedna improvizacija na bluz formu

Dve kompozicije uz pratnju jednog instrumenta ili plejalong trake bez improvizacije

Javni nastupi: dva u toku školske godine

Ispitni program (izvodi se napamet) Dve od četiri bluz skale Dve kompozicije uz pratnju jednog instrumenta ili „plejalonga“ (playalong) bez improvizacije

Ključni pojmovi sadržaja: ton, slušanje muzike, sviranje, muzička fraza, stil, improvizacija.

Naziv predmeta	**DžEZ TROMBON**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Džez trombona je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**VI razred klasičnog programa za Trombon i II razred Džez trombona**
Godišnji fond časova	**33 časa**

ISHODI

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– samostalno čita sa lista;	IZVOĐENjE MUZIKE	Čitanje sa lista.
– pravilno upotrebljava moduse u improvizaciji;		Modusi: jonski, dorski i miksolidijski – pravilna upotreba.
– improvizuje koristeći akordske tonove;		Analiza kadence II-V-I u duru i molu.
– razlaže akorde kadence II-V-I u duru i molu i svira odgovarajuće moduse preko svakog akorda iz kadence;		Analiza kretanja akordskih tonova u vezama II-V-I u duru i molu i bluz formi.
– pravilno upotrebljava akordske tonove u duru i molu u bluz formi;		Improvizacija od akordskih tonova na II-V-I u duru i molu i bluz formi.
– samostalno vežba poštujući tehničke procedure;		Sviranje u ansamblu.
– u zajedničkom sviranju primeni		

princip uzajamnog slušanja; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – koristi prednosti digitalizacije u slušanju i analiziranju džez muzike i izvođenja. Obavezni minimum programa: Tri modusa u jednom tonalitetu Tri kompozicije sa improvizacijom uz pratnju jednog instrumenta ili plejalong trake Javni nastupi: dva u toku školske godine Ispitni program (izvodi se napamet) Tri modusa u jednom tonalitetu Tri kompozicije sa improvizacijom uz pratnju jednog instrumenta ili plejalong trake	**LITERATURA** – D. Buha: *557 džez standarada* – Dž. MekNil: *Umetnost džez trube* – Dž. Koker: *Džez šabloni*

Ključni pojmovi sadržaja: ton, slušanje muzike, sviranje, muzička fraza, stil, improvizacija, džez standardi, bluz, modusi, kadenca II-V-I

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANjE PROGRAMA
(duvački džez instrumenti)

I. UVODNI DEO

Ishodi predstavljaju muzičke, opažajne i saznajne aktivnosti učenika. Ponuđeni **Muzički sadržaji** ostavljaju prostor za izbor i drugih sadržaja u skladu sa mogućnostima učenika i inventivnošću nastavnika. Kod učenika treba razvijati duh zajedništva kroz prisustvo na koncertima i grupno sviranje. Posebnu pažnju treba obratiti na razvoj i stimulisanje komunikacijskih veštine u cilju prenošenja i razmene iskustava i znanja. Najvažniji pokretač nastave treba da bude princip motivacije i inkluzivnosti u podsticanju maksimalnog učešća u muzičkom doživljaju kao i razvijanju potencijala za muzičko izražavanje.

Na svakom času učenike treba upućivati da pravilno sede i pravilno koriste izvođački aparat. Neophodnost negovanja i održavanja koštano-mišićnog i slušnog aparata treba da bude standard.

II. PLANIRANjE NASTAVE I UČENjA

Planiranje nastave i učenja obuhvata izradu Godišnjeg plana nastave i učenja, Operativnog plana (na nivou meseca) i planiranje časa, odnosno pripreme za čas. *Godišnjim planom* se definiše broj časova u odnosu na izabrano muzičko delo koje se

obrađuje, u skladu sa godišnjim fondom časova. *Operativni plan* podrazumeva odabir i operacionalizaciju ishoda na nivou meseca u odnosu na izabrani muzički primer/delo.

Priprema za čas je specifična s obzirom da je nastava individualna i da usmerenje časa u odnosu na tok i fokus u mnogome zavisi od pripremljenosti učenika za čas. Priprema sadrži naziv dela, cilj časa i konkretizaciju ishoda koji je u fokusu u odnosu na cilj časa.

U okviru organizacije godišnjih i mesečnih aktivnosti neophodno je voditi računa o školskom kalendaru i aktivnostima koje prate život škole, pa prema njima usmeravati i oblikovati nastavne sadržaje.

III. OSTVARIVANjE NASTAVE I UČENjA

Bavljenje džez muzikom ima za cilj da razvije interesovanje i ljubav učenika prema džez muzici i podstakne ih da nastave školovanje u ovom domenu. Pored specifičnih zahteva u okviru džeza, u radu sa učenicima unapređuju se već stečena znanja i intenzivira razvoj njihovih muzičkih sposobnosti – spoljašnjeg i unutrašnjeg sluha, osećaja za ritam, muzičku memoriju i muzičku fantaziju.

Sa učenikom treba kontinuirano težiti ka razvijanju specifične estetike stila i razumevanja izražajnih sredstava u skladu sa tehničkim zahtevima instrumenta, a u cilju izražavanja vlastitih muzičkih sposobnosti. Posebno je važno negovati osećaj za zvuk, boju i dinamiku u okviru mogućnosti instrumenta.

Učenike treba osposobiti za samostalno učenje i vežbanje a kroz česte javne nastupe, samostalno i u ansamblu jačati njihove mentalne kapacitete, slobodu u sviranju i kreativnost. Pored upućivanja učenika da prisustvuju koncertima džez muzike u cilju ne samo sticanja navike slušanja već i podsticanja analitičkog mišljanja u odnosu na ukupan doživljaj, način izvođenja i sl. U tom smislu učenici treba da koriste prednosti digitalizacije i slušaju čuvene džez muzičare poput Kaunt Bejzijevog velikog orkestra, Luis Armstronga, Kolman Houkinsa, Lester Janga, Džoni Hoddžisa, Roj Eldridža, Djuk Elingtonovog velikog orkestra, Art Blejkija i Džez Mesindžersa, Čarli Parkera, Kliford Brauna, Dizi Gilespija, Majls Dejvisa Soni Stit, Dekster Gordon, Soni Rolins i drugih.

IV. PRAĆENjE I VREDNOVANjE NASTAVE I UČENjA

Kriterijum za ocenjivanje treba da bude učenikov uložen rad, angažovanje i napredovanje u skladu sa njegovim ličnim i muzičkim sposobnostima. Nastava instrumenta je individualna što ostavlja prostora nastavniku da se pozabavi svim aspektima učenikove muzičke ličnosti kao i njegovim muzičkim afinitetima a sve u skladu sa predviđenim nastavnim planom i programom. U okviru svih muzičkih aktivnosti treba negovati prijatnu atmosferu a kod učenika potencirati osećanje sigurnosti i podrške.

Naziv predmeta	**DžEZ BUBNjEVI**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Džez bubnjevi je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za

	samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**V razred klasičnog programa udaraljki i I razred Džez bubnjeva**
Godišnji fond časova	**35 časova**

ISHODI

Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da:

– pravilno sedi za instrumentom ne ugrožavajući svoje zdravlje;

– kontroliše kvalitet tona;

– svira složenije ritmičke figure koje uključuju prethodno savladane notne vrednosti i ligature na dobošu;

– svira osnovne osminske i triolske ritmove na setu bubnjeva;

– primeni različite načine rešavanja tehničkih i muzičkih zahteva prilikom samostalnog vežbanja i sviranja;

– poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike;

– koristi medije koji su na raspolaganju u svrhu svog muzičkog razvoja (za slušanje muzike, gledanje koncerata itd.).

OBLAST

IZVOĐENjE MUZIKE

SADRŽAJI

Postavka tela i ruku na setu bubnjeva, sa posebnim osvrtom na koordinaciju gornjih i donjih ekstremiteta.

Kvalitet tona svih osnovnih elemenata seta bubnjeva u zavisnosti od tehničkih zahteva.

Tehnika nogu na setu bubnjeva.

Tehničke vežbe za:

– Akcentovanje osmina, triola i šesnaestina;

– izvođenje virbla i njegovu primenu;

– izvođenje flema i njegovu primenu.

Upoznavanje sa osnovnim rudimentima koji sadrže obrađenu tematiku.

Osminski i triolski sistem.

LITERATURA

T. Rid: *Sinkopejšn*

G. L. Stoun: *Stik-kontrol*

Dž. Rajli: *Art of bap draming*

	P. i J. Šprunk: ,*Etide za doboš* Mičel Peters: ,*Intermediejt sner dram stadis* Izbor iz druge literature koji odgovara zahtevima programa i mogućnostima učenika.
Obavezni minimum programa: dva stilski različita ritma Javni nastupi: dva javna nastupa u toku školske godine Program smotre na kraju školske godine: jedna pesma u osminskom i jedna u triolskom ritmu. Program se izvodi napamet, na jedan od tri načina, u zavisnosti od uslova: uz mali ansambl, uz klavirsku pratnju ili uz plej-along matricu.	

Ključni pojmovi sadržaja: ton, ritam, slušanje muzike, sviranje, muzički bonton.

Naziv predmeta	**DžEZ BUBNjEVI**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Džez bubnjevi je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema instrumentu i muzici kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti i osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**VI razred klasičnog programa udaraljki i II razred Džez bubnjeva**
Godišnji fond časova	**33 časa**

ISHODI

Po završenoj oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST**	**SADRŽAJI**
– da pravilno koristi tehnike desne i leve noge na setu bubnjeva; – svira složenije ritmičke figure koje uključuju prethodno savladane notne vrednosti i ligature na setu bubnjeva; – svira stilski različite osminske ritmove (rok,bosa nova,...) i prelaze (filove) na setu bubnjeva; – svira osnovni sving ritam i	IZVOĐENjE MUZIKE	Postavka tela i ruku na setu bubnjeva, sa posebnim osvrtom na koordinaciju gornjih i donjih ekstremiteta. Kvalitet tona svih osnovnih elemenata seta bubnjeva u zavisnosti od tehničkih zahteva. Tehnika nogu na setu bubnjeva. Tehničke vežbe za:

komping na setu bubnjeva – svira osnovni šesnaestinski ritam na setu bubnjeva; – primeni različite načine rešavanja tehničkih i muzičkih zahteva prilikom samostalnog vežbanja i sviranja; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike; – koristi medije koji su na raspolaganju u svrhu svog muzičkog razvoja (za slušanje muzike, gledanje koncerata itd.).	– Akcentovanje osmina, – triola i šesnaestina; – izvođenje virbla i njegovu primenu; – izvođenje drega (dvostruki predudarac) i njegovu primenu na setu bubnjeva. Osminski, triolski i šesnaestinski sistem. Upoznavanje sa osnovnim rudimentima koji sadrže obrađenu tematiku. **LITERATURA** T. Rid: *Sinkopejšn* G. L. Stoun Stik: *Kontrol* Dž. Rajli: *Art of bap draming* P. i J. Šprunk: *Etide za doboš* Mičel Peters: *Intermediejt sner dram stadis* Izbor iz druge literature koji odgovara zahtevima programa i mogućnostima učenika.
Obavezni minimum programa: tri stilski različita ritma sa osnovnim prelazima (filovima)	
Javni nastupi: dva javna nastupa u toku školske godine	
Ispitni program: jedna pesma u triolskom i jedna u šesnaestinskom ili osminskom ritmu. Program se izvodi napamet, na jedan od tri načina, u zavisnosti od uslova: uz mali ansambl, uz klavirsku pratnju ili uz plej-along matricu.	

Ključni pojmovi sadržaja: ton, ritam, slušanje muzike, sviranje, muzički bonton.

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANjE PROGRAMA

I. UVODNI DEO

Nastava je usmerena na ostvarivanje ishoda, pri čemu se daje prednost iskustvenom učenju u okviru kojeg učenici razvijaju lični odnos prema muzici, a postepena racionalizacija iskustva vremenom postaje teorijski okvir. Iskustveno učenje podrazumeva aktivno slušanje muzike i lično muzičko izražavanje učenika kroz izvođenje muzike.

Ishodi predstavljaju muzičke, opažajne i saznajne aktivnosti učenika. Preporučeni muzički sadržaji (literatura) ostavljaju prostor za izbor i drugih sadržaja u skladu sa mogućnostima učenika i inventivnošću nastavnika. Nastavnik ima slobodu ali i odgovornost da izabere optimalan program u kome će učenik moći da reprodukuje sve tehničke i muzičke zadatke, a i da u istom uživa, ne razmišljajući o težini zahteva kao o nekom neprebrodivom problemu.

Najvažniji pokretač nastave treba da bude princip motivacije i inkluzivnosti u podsticanju maksimalnog učešća u muzičkom doživljaju kao i razvijanju potencijala za muzičko izražavanje.

II. PLANIRANjE NASTAVE I UČENjA

Planiranje nastave i učenja, obuhvata godišnji i operativni plan, kao i pripremu za čas. Godišnjim planom definisan je fond časova u toku školske godine. Operativni plan podrazumeva odabir i razradu ishoda na mesečnom nivou. Priprema za čas posvećena je svakom učeniku pojedinačno, imajući u vidu muzičke, intelektualne, fizičke i mentalne predispozicije.

III. OSTVARIVANjE NASTAVE I UČENjA DžEZ BUBNjEVA

Program se bavi upoznavanjem učenika sa instrumentom i pripremom za srednju muzičku školu (džez odsek). Obrađuju se osnovni ritmovi različitih stilova kroz istoriju džeza kao i samog instrumenta, sa posebnim osvrtom na pravilnu postavku tela, tehniku i kvalitet tona. Učenika treba podsticati na razvijanje radnih navika kroz zajedničko, a kasnije i kroz samostalno planiranje vežbanja. Kako bi vreme provedeno u radu što bolje iskoristio, učenika treba uputiti na razne principe vežbanja. Važno je razvijati muzičku interpretaciju kroz pravilno tumačenje notnog teksta i ohrabrivanje učenika na ispoljavanje muzikalnosti putem improvizacije. Program omogućava primenu literature svih autora koji obrađuju istu tematiku.

IV. PRAĆENjE I VREDNOVANjE NASTAVE I UČENjA

Na časovima instrumenta najbitnije je razvijanje muzičkih sposobnosti i izgrađivanje veština, pa funkcionalni zadaci imaju prioritet. Smer nastave je takav da se uvek kreće od zvuka ka teorijskom tumačenju. Iz tih razloga, naročito u prvom ciklusu ne insistira se na definicijama već na prepoznavanju, izvođenju i identifikovanju muzičkih sadržaja. Kriterijum u ocenjivanju je uložen trud učenika i njegovo lično napredovanje u skladu sa ličnim i muzičkim mogućnostima. U okviru svih muzičkih aktivnosti potrebno je obezbediti prijatnu atmosferu, a kod učenika potencirati osećanje sigurnosti i podrške. Potrebno je otkloniti sve razloge za moguće strahove, nesigurnost i tremu koji su prouzrokovani prevelikim i nerealnim očekivanjima profesora ili roditelja. Učešće učenika na javnim nastupima, takmičenjima, festivalima i rezultati godišnjih ispita i smotri upotpunjuju sliku o postignućima nastave i učenja.

Naziv predmeta	**DžEZ PEVANjE**
Cilj	**Cilj** učenja predmeta Džez pevanja je da kod učenika razvije interesovanje i ljubav prema muzici i izvođenju muzike kroz individualno muzičko iskustvo kojim se podstiče razvijanje motoričke fleksibilnosti, osetljivosti, kreativnosti, estetskog senzibiliteta, kao i osposobljavanje i motivisanje učenika za samostalan javni nastup i nastavak umetničkog školovanja.
Razred	**Završni razred klasičnog programa i I razred Džez pevanja**
Godišnji fond časova	**35 časova**

ISHODI

Po završenoj temi/oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST/TEMA**	**SADRŽAJI**
– izvede tehničke vežbe koje osnažuju učenikov instrument; – koristi sving ritam u izvođenju notnog teksta; – samostalno izvede melodiju napamet i naučene kompozicije u pratnji korepetitora u formi i stilu balade, svinga i bluza; – učestvuje na javnim nastupima u školi i van nje; – ispolji samopouzdanje u toku javnog nastupa; – koristi prednosti digitalizacije u realizaciji muzičkih sadržaja; – poštuje dogovorena pravila ponašanja pri slušanju i izvođenju muzike.	IZVOĐENjE MUZIKE	Razvoj muzičkih sposobnosti – spoljašnjeg (kontrolnog) i unutrašnjeg (mentalnog) sluha, osećaja za ritam, muzičku memoriju. Istorija džeza. Osnovna tehnika džez pevanja. Karakteristike pevanja u stilu i formi balade, svinga i bluza. Javni nastup, pevanje u ansamblu. Razvijanje estetskih muzičkih kriterijuma (slušanje i izvođenje džez muzike). Muzički bonton.

LITERATURA

Angelo music: *443 džez standarada*

Set Rigs: *Speech level singing*

Kolijer: *Istorija džeza*

Obavezni minimum programa:

Zadate vokalize;

Dve kompozicije uz pratnju jednog instrumenta ili plejalong trake bez improvizacije:

Balada i sving.
Javni nastupi: dva u toku školske godine
Ispitni program (program se izvodi napamet)

Zadate vokalize

Dve kompozicije uz pratnju jednog instrumenta ili „plejalonga" (playalong) bez improvizacije.

Ključni pojmovi sadržaja: ton, slušanje muzike, pevanje, muzička forma, fraza, stil, muzički bonton, kompozicija

UPUTSTVO ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANjE PROGRAMA

I. UVODNI DEO

Nastava je usmerena na ostvarivanje ishoda, pri čemu se daje prednost iskustvenom učenju u okviru kojeg učenici razvijaju lični odnos prema muzici, a postepena racionalizacija iskustva vremenom postaje teorijski okvir. Iskustveno učenje podrazumeva aktivno slušanje muzike i lično muzičko izražavanje učenika kroz izvođenje muzike.

Ishodi predstavljaju muzičke, opažajne i saznajne aktivnosti učenika. Preporučeni muzički sadržaji (literatura) ostavljaju prostor za izbor i drugih sadržaja u skladu sa mogućnostima učenika i inventivnošću nastavnika. Nastavnik ima slobodu ali i odgovornost da izabere optimalan program u kome će učenik moći da reprodukuje sve tehničke i muzičke zadatke, a i da u istom uživa, ne razmišljajući o težini zahteva kao o nekom neprebrodivom problemu.

Najvažniji pokretač nastave treba da bude princip motivacije i inkluzivnosti u podsticanju maksimalnog učešća u muzičkom doživljaju kao i razvijanju potencijala za muzičko izražavanje.

II. PLANIRANjE NASTAVE I UČENjA

Planiranje nastave i učenja, obuhvata godišnji i operativni plan, kao i pripremu za čas. Godišnjim planom definisan je fond časova u toku školske godine. Operativni plan podrazumeva odabir i razradu ishoda na mesečnom nivou. Priprema za čas posvećena je svakom učeniku pojedinačno, imajući u vidu muzičke, intelektualne, fizičke i mentalne predispozicije.

III. OSTVARIVANjE NASTAVE I UČENjA

Kompleksnost i sveobuhvatnost procesa nastave džez pevanja obuhvata s početka tehniku pevanja, posturu, pravilno postavljanje i projekciju tona (i vežbanje istog). Učenik bi trebao/la da razume procese koji pomažu sve ove aspekte govornog/pevačkog aparata. Razumevanje muzičkih kompozicija (oblik, forma, strani jezik, kontekst lirike) je sastavni deo procesa kao i pravilno notiranje, transpozicija i pisanje partitura predloženog muzičkog štiva.

Učenik se upućuje na što veći broj kratkih kompozicija klasičnog džeza i brodvejskih melodija i na učenje pravilne interpretacije melodije koje treba da nauči napamet. Time se razvija muzička memorija kojom se plasira repertoarski željena platforma na kojoj učenik razvija muzički bonton, razumevanje ovog stila i njegovu estetiku. Insistiranje na razvijanju ritmike i ritmičnosti, variranja iste, percipiranju iste na drugoj i četvrtoj dobi u 4/4 taktu svakako pomaže da učenik bolje razume osnovni pojam koji se vezuje za džez idiom – sving.

Na kraju perioda, a o usvojenoj materiji, profesor može da uputi učenika u lagano variranje melodije i posebno ritmike, parafraziranje i eventualno improvizaciju na primerima lakših oblika kao što je bluz.

IV. PRAĆENjE I VREDNOVANjE NASTAVE I UČENjA

Na časovima džez pevanja najbitnije je razvijanje muzičkih sposobnosti i izgrađivanje veština. Kriterijum u ocenjivanju je uložen trud učenika i njegovo lično napredovanje u skladu sa ličnim i muzičkim mogućnostima. U okviru svih muzičkih aktivnosti potrebno je obezbediti prijatnu atmosferu, a kod učenika potencirati osećanje sigurnosti i podrške. Potrebno je otkloniti sve razloge za moguće strahove, nesigurnost i tremu koji su prouzrokovani prevelikim i nerealnim očekivanjima profesora. Učešće učenika na javnim nastupima, takmičenjima, festivalima i rezultati godišnjih ispita i smotri upotpunjuju sliku o postignućima nastave i učenja.